

ISSN 1512-6609

Glasnik

Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini

11-12

Sarajevo

novembar-decembar 2014.

VOL. LXXVI • Str. 1041-1250

U ovom broju pišu:

Elvedin Subašić • Damir Babajić • Elvir Duranović • Amrudin Hajrić •
Adis Sultanović • Zehra Alispahić • Enes Martinović • Haris Islamčević

| Saržaj

Aktuelne teme

1047-1056 Elvedin Subašić • Turizam - perspektive
i mogućnosti Islamske zajednice u BiH

Pogledi

1057-1076 Damir Babajić • Djela Muhammeda Asada
i njegova poruka Kur'ana

1077-1094 dr. hfz. Elvir Duranović • Narodna religija, narodni islam u Bosni i
Hercegovini
- bosanski islam i islamska tradicija Bošnjaka – diferencirajući faktori

Studije

1095-1106 Amrudin Hajrić • Povodi objavljivanja
Kur'ana na arapskom jeziku

1107-1118 Adis Sultanović • Ljudsko dostojanstvo kao neotuđivo pravo čovjeka

Osvrti

1119-1124 Zehra Alispahić • Manifestacija Dani vakufa – priča o vakufu jezikom
našeg vremena

Naši alimi i godišnjice

1125-1140 **Enes Martinović** • Mustafa Busuladžić: svjedok jedne epohe
100 g. od rođenja i 70 g. od smrti

Portreti

1141-1146 **Haris Islamčević** • Znameniti Bošnjaci - rahmetli prof. Muhamed-ef.
Fočak (1907–1978)

Službeni dio

1147-1236 Aktivnosti Rijaseta

فهرست

موضوعات راهنة

١٠٥٧-١٠٥٦ ألودين سوباشيتس - السياحة : تطلعات وإمكانيات الطائفة الإسلامية في البوسنة والهرسك

النظرات

١٠٥٧-١٠٧٦ دامر بابايتش - مؤلفات محمد أسد وترجمته للقرآن الكريم
١٠٧٧-١٠٩٤ ألوير درانوفيت - التدين الشعبي: إسلام الجماهير في البوسنة والهرسك - تراث إسلامي لدى
البشانقة - عوامل مفرقة

الدراسات

١٠٩٥-١١٠٦ أمرودين هايريتش - أسباب نزول القرآن باللغة العربية
١١٠٧-١١١٨ عادس سلطانوفتس - حرمة الإنسان: حق لازم للإنسان

اللمحات

١١١٩-١١٢٤ زهرة علي سباهيتس - برنامج أيام الوقف - قصة الوقف بتعبير معاصر

علماءنا وذكريات سنوية

١١٢٥-١١٤٠ أنس مارتينوفيتس - مصطفى بوسولاجيتس: شاهد عصر - في مناسبة مائة عام من ولادته
وسبعين عاما من وفاته

تصويرات

١١٤٦-١١٤١ حارث إسلامجويٲس - من مشاهير البشائقة: الإستاذ المرحوم له محمد فوجاك (١٩٠٧-١٩٧٨)

الرسميات

١٣٣٦-١١٤٧ نشاطات المشيخة الإسلامية

| Contents

Curent Themes

10-47-1056 **Elvedin Subasic** • Tourism - Prospects and Opportunities of the Islamic Community in Bosnia and Herzegovina

Views

1057-1076 **Damir Babajic** • The Works of Muhammad Asad and his Message of the Qur'an

1177-1094 **Dr. Hfz. Elvir Duranovic** • Folk Religion, Folk Islam in Bosnia and Herzegovina - Bosnian Islam and Islamic Tradition of Bosniaks - Differentiating Factors

Studies

1095-1106 **Amrudin Hajric** • Reasons for the Qur'an to be Revealed in Arabic

1107-1118 **Adis Sultanovic** • Human Dignity as an Inalienable Human Right

Reviews

1119-1124 **Zehra Alispahic** • The Event "Days of Waqfs"
- TheStory of Waqf in the Language of Our Time

Our Scholars and Anniversaries

1125-1140 **Enes Martinovic** • Mustafa Busuladzic: Witness of an Era - 100 years since the birth and 70 years since the death

Portraits

1141-1146 **Haris Islamcevic** • Famous Bosniaks
- the Late Professor Muhamed-Efendi Focak (1907-1978)

The Official Part

1146-1236 Activities of the Riyasat

Turizam - perspektive i mogućnosti Islamske zajednice u BiH

Elvedin Subašić

Islamske informativne novine Preporod
subasicelvedin@gmail.com

Sažetak

Turizam ima brojne funkcije i širok spektar utjecaja ne samo na privredni nego općenito na društveni život u jednoj zemlji. Kada govorimo o odnosu Islamske zajednice i turizma u prvom redu mislimo na religijski turizam. Međutim, ako bismo odredili neke od ciljeva djelovanja Islamske zajednice u oblasti turizma, njeno angažiranje bi bilo mnogo sadržajnije.

Ključne riječi: *turizam, Islamska zajednica, religijski turizam*

Uvod

Cilj ovog rada jeste analiza mogućnosti djelovanja Islamske zajednice u BiH u oblasti turizma.

Naime, mnoge religijske zajednice u svijetu, ali i u BiH, koriste svoje potencijale u oblasti turizma promičući svoje ideje u skladu sa svojom misijom, ali i s ciljem ekonomske dobiti, stoga postoji opravdanost da govorimo o ovoj vrsti angažiranja i Islamske zajednice u BiH.

Skoro da ne postoji literatura na našem jeziku koja analizira angažiranje Islamske zajednice u turizmu, stoga se autor oslanja na termino-

logiju dostupnu u literaturi koja govori o turizmu s različitih gledišta. U ovom radu vjerski i religijski turizam prihvatamo kao sinonime, iako postoje naznake o diferenciji.

Određene ideje i preporuke za djelovanje Islamske zajednice u turizmu samo su prijedlozi u radu i nisu stručno i praktično valorizirani.

Turizam ili samo religijski turizam

Kako bi se razumio pojam „turizam”, ali i turizam kao društveni fenomen potreban je interdisciplinarni pristup. Pri definiranju turizma postoje četiri grupe definicija: nominalističke, privredne, statističke i univerzalne.

U poznatoj definiciji Hunzikera i Krapfta „turizam je skup odnosa i pojava koje proizilaze iz putovanja i boravka posjetitelja nekog mjesta, ako se tim boravkom ne zasniva stalno prebivalište i ako s takvim boravkom nije povezana nikakva privredna djelatnost.“ (Pirjevac i Kesar, 2002: 4)

Postoje različiti oblici turizma, vrste i podvrste, a prilikom dovođenja u vezu turizma s religijskim zajednicama često se misli prvenstveno na religijski turizam. Jedna od definicija objašnjava religijski turizam kao skup odnosa i uslužnih aktivnosti kojima se zadovoljavaju pretežno duhovne, ali i kulturne i socijalne potrebe vjernika što proizlaze iz njihovog religijskog opredjeljenja. (Vuković i Čavlek, 2001: 443).

Smatra se da je putovanje s ciljem izvršenja religijskih obreda ili duhovnog zadovoljstva jedan od najstarijih oblika turizma, koji se vremenom u različitim formama aktuelizirao te ga danas jednim imenom nazivamo: religijski turizam. Pod ovim pojmom prvenstveno se mislilo na hodočašće, a postoji i mišljenje da sam pojam turist potječe iz latinskog termina „tornus”, što znači obavezu posjete svetištu u Rimu (Vukonić, 1998). U tradiciji islama putovanje, također, zauzima značajno mjesto. Pored obaveze hadža, u nekoliko kur’anskih sura (Al-Imran, El-Mu’min, El-Ankebut...) ljudi se pozivaju da putuju po svijetu s ciljem proučavanja Božijih blagodati, ali i znakova koji se ogledaju u povijesnim ostacima drevnih naroda.

Ostavljajući po strani rasprave da li je religijski turizam isto što i hodočašće, na osnovu različitih definicija možemo zaključiti da se putovanje motivirano religijom i s ciljem duhovnog zadovoljstva razlikuje od putovanja motiviranog zabavom i rekreacijom (Blacwell, 2007).

Međutim ako se uzme u obzir da mnoge lokacije i objekte posjećuju osobe koje ne pripadaju određenoj religiji ili su religijski indiferentni, onda epitet *religijski*, prema Lefeuvreu može biti neopravdan (Vukonić, 1998). Stoga, u ovom tekstu govorit ćemo o odnosu religijske zajednice, odnosno Islamske zajednice, i turizma općenito.

Djelovanje Islamske zajednice u oblasti turizma

Iako je pri promatranju turizma u njegovom širem kontekstu, prvenstveno u njegovom povijesnom i razvojnom aspektu, važan odnos turizma i religije, on se u široj javnosti danas stavlja u drugi plan (Vukonić, 1998). Ovome naročito doprinose religijske institucije koje ne žele dovoditi u vezu turizam s religijom, vjerovatno zbog kolokvijalnog razumijevanja turizma kao oblika razonode i zabave, a time i moguću desakralizaciju određenih, za religijske institucije važnih mjesta, lokacija, objekata, odnosno same religijske institucije ili religije. Tome svjedoči i neznatan broj stručnih radova o turizmu i religiji unutar religijskih zajednica, a ovdje prvenstveno mislimo na tri najvažnije religijske zajednice u Bosni i Hercegovini.

Kada je riječ o Islamskoj zajednici primjetno je kako se ovoj temi nije davao značaj te se ujedno nije govorilo o ulozi i značaju turizma u afirmaciji ideja koje promiče Islamska zajednica, u promociji islamskog kulturno-civilizacijskog naslijeđa, ali i o mogućnosti pozitivnog utjecaja turizma na ekonomsku stabilnost Islamske zajednice.

Turizam ima brojne funkcije i širok spektar utjecaja ne samo na privredni nego općenito na društveni život u jednoj zemlji, te predstavlja jednu od svjetski značajnih aktivnosti (Goledner i Ritche, 2012). Kada govorimo o odnosu Islamske zajednice prema turizmu u prvom redu mislimo na religijski turizam. Međutim, ako bismo odredili neke od ciljeva djelovanja Islamske zajednice u oblasti turizma djelovanje bi bilo mnogo sadržajnije.

S tim u vezi, angažiranje Islamske zajednice u ovom pravcu podrazumijevalo bi:

- promociju i predstavljanje građanima BiH i stranim državljanima vjersko-kulturnih vrijednosti, materijalnih i nematerijalnih civilizacijskih dostignuća muslimana ovih prostora,
- promicanje ideja koje se nalaze u suštini misionarskog rada Islamske zajednice, te upoznavanje javnosti s institucijama i djelovanjem Islamske zajednice,
- zaštitu vjersko-kulturnog naslijeđa muslimana u BiH i
- ekonomsku korist.

Naravno, prije djelovanja Islamske zajednice u oblasti turizma prvenstveno je potrebno formuliranje misije i vizije djelovanja ovog tipa u skladu s Ustavom Islamske zajednice, postavljanje ciljeva i odabir marketinške strategije, analizu i identifikaciju prilika na tržištu, organizaciju proizvoda, cijena, kanala distribucije i promocije itd. Prvi korak podrazumijevao bi formiranje panela zatvorenog tipa na kojem bi tim stručnjaka razgovarao o mogućnosti djelovanja Islamske zajednice u turizmu i na koncu dostavio dokument sa strategijom rada Islamske zajednice u turizmu, a sadržinski bi obuhvatio sve mogućnosti i izazove djelovanja u ovoj oblasti; od usklađenosti s misijskim djelovanjem do ekonomske opravdanosti i organizacione strukture.

Pri definiranju angažiranja u turizmu Islamska zajednica ne treba ignorirati dosadašnja iskustva i način rada drugih religijskih zajednica u ovoj oblasti.

Iako još uvijek ne postoje ni naznake o objedinjavanju i sistematizaciji turističke ponude Islamske zajednice, ona u sadašnjem obliku sadržinski je veoma bogata. Pored dovišta na određenim lokacijama, Islamska zajednica u svim gradovima, koji su poznate turističke destinacije Bosne i Hercegovine, raspolaže vjerskim objektima koji su ujedno i veoma atraktivne turističke destinacije u gradu.¹ Islamska zajednica na ovim lokacijama može ponuditi zainteresiranima određenu literaturu,

¹ Primjera radi kompleks Gazi Husrev-begovog vakufa u Sarajevu predstavlja najatraktivniju turističku lokaciju u starom dijelu grada. Prostor Baščaršije predstavlja kulturno jezgro osmanskog Sarajeva dok historijski spomenici Gazi Husrev-begovog vakufa predstavljaju najznačajnije i najmonumentalnije objekte same Baščaršije.

suvenire te stručnu osobu u vidu turističkog vodiča. Pored ovih objekata, Islamska zajednica raspolaže i objektima koji nisu upisani na mapu bh turističke ponude, ali mogu biti zanimljivi turistima, naročito iz drugih zemalja. Ovdje u prvom redu mislimo na tekije u BiH, koje su stranim turistima kao izvorišta misticizma i tradicije jednog područja uvijek bile među najzanimljivijim lokacijama.²

Promocija ideja

U BiH se nalaze određene vjerske lokacije muslimana, ali i važni vjerski objekti poput džamija i turbeta koja su uvijek bila odredište brojnim posjetiocima iz cijele BiH, nekadašnje Jugoslavije, ali i šire: Ajvatovica u Pruscu, brojna dovišta od Vareša i Olova do Ključa, Tekija na Buni (Blagaj kod Mostara), Musalla u Kamengradu, Kraljeva Sutjeska itd. Naravno, ovdje u prvom redu govorimo o lokacijama koje su zanimljive muslimanima, međutim smatramo da ove lokacije i kulturno-historijsko naslijeđe muslimana može biti zanimljivo i nemuslimanima, naročito Evropljanima, koji se pobliže mogu upoznati s identitetom muslimana u BiH kao autohtonog evropskog naroda. Također, općepoznato je da turizam pozitivno utječe na gajenje patriotizma kod domicilnog stanovništva, ali i na kreiranje boljeg imidža domovine i društva stranim turistima na odgovarajući način (Dallen & Nyaupane, 2004: 51).

Kao zvanična vjerska organizacija muslimana u BiH Islamska zajednica ima pravo, ali i obavezu, u skladu s Ustavom Islamske zajednice, a) promocije i predstavljanja građanima BiH i stranim državljanima baštine, vjersko-kulturnih vrijednosti, materijalnih i nematerijalnih civilizacijskih dostignuća muslimana ovih prostora. Naravno, ovo podrazumijeva u isti mah i b) promicanje ideja koje se nalaze u suštini misionarskog rada Islamske zajednice.

Prilikom posjete određenim lokacijama ili objektima kojima Islamska zajednica raspolaže u pravno-formalnom smislu ili tradicionalno je vezana za njih, a koje su, naravno, uključene u mikro ili makrodesti-

2 Tekija u Blagaju uvrštena je 2014. godine među deset najpoželjnijih turističkih lokacija u svijetu (Vidjeti: <http://www.nap.ba/new/vijest.php?id=5103>). Holivudski glumac Ričard Gir, kao simpatizer misticizma u budizmu, prilikom snimanja filma u Sarajevu 2007. godine posjetio je tekiju u naselju Mejtaš.

nacije turističke ponude u BiH, Islamska zajednica bi mogla iskoristiti priliku i s različitim metodama promovirati islam, muslimane ovog područja, njihove običaje i kulturu na najbolji način. Treba uzeti u obzir da će to nekim od posjetilaca biti jedinstvena prilika da dobiju osnovne informacije ovog sadržaja. Važno je senzibilizirati ovu promociju, koja ne smije biti prozelitistička, omeđena glorifikacijom vlastite prošlosti i omalovažavanjem naslijeđa drugih konfesija, te opterećena detaljima iz tragične prošlosti. Kao najjednostavniji način promocije islama i kulture života muslimana mogla bi biti promocija univerzalnih ideja koje se nalaze u suštini rada Islamske zajednice. Brojni su primjeri multikulturalnosti i tolerancije koje su proizašle iz života muslimana, ali i djelovanja Islamske zajednice. Rezolucije muslimana o zaštiti Jevreja i Srba u toku Drugog svjetskog rata, spašavanje Haggade, čuvanje objekata drugih vjerskih zajednica tokom agresije na BiH itd. samo su neki od primjera koji trebaju biti naglašeni pri promociji kulture života muslimana ovih prostora.

Angažiranje ovog tipa iziskuje niz operativnih akcija, od komunikacije s turističkim agencijama te analize i potencijalne modifikacije onog dijela promotivnog materijala (vodiči, brošure...) kojima one raspolažu a tiču se islama i muslimana, do izdanja vlastitog promotivnog materijala, osnivanja turističke agencije pri medžlisima, muftijstvima i Rijasetu.³ Internet igra ključnu ulogu u promociji, stoga višejezične upute bar o najvažnijim lokacijama i vjerskim objektima muslimana moraju se naći na zvaničnoj stranici Islamske zajednice ili na posebnoj stranici koja će promovirati ove destinacije diljem BiH. Također, postoji široka ponuda

3 Ovdje treba naglasiti da Islamska zajednica još uvijek nema nijedan oblik brošure koji bi dao osnovne informacije o važnim vjerskim lokalitetima i objektima. Početkom 2013. godine Rijasetu je dostavljen prijedlog izrade *Turističkog informatora Islamske zajednice u BiH*, međutim još uvijek se tom projektu nije posvetila pažnja. Opravdanje za izradu ove brošure možemo tražiti u sljedećim razlozima: muslimani bi se upoznali s vjersko-kulturnim naslijeđem, muslimana što bi proširilo njihovo znanje o sveukupnosti vlastitog identiteta; mnogi strani turisti i građani BiH nemaju dostupne informacije o znamenitim lokacijama muslimana kada posjete bh. gradove; IZ bi imala platformu za trenutno svjetski popularan vjerski turizam; s prijevodom na engleski, turski i arapski jezik IZ bi ponudila mnogim turistima provjerene informacije, uzimajući u obzir da vjersko-kulturno naslijeđe objašnjavaju vodiči turističkih agencija iz oba entiteta koji ne daju potpune ili tačne informacije; brošura bi dobro došla sve većem broju turista iz muslimanskih zemalja; trenutno komercijalne turističke aktivnosti „vjerskog” karaktera preuzele su agencije iz Turske koje djeluju preko svojih organizacija u BiH.

operativnih platformi za savremene aplikacije informativno-turističkog karaktera za mobilne i druge popularne uređaje koje mogu biti modifikirane za potrebe Islamske zajednice. Naprimjer, dolaskom u jedan grad, u blizini centralne džamije moguće je postaviti znak za besplatno preuzimanje aplikacije koja će dati opće informacije o gradu, ali i osnovne informacije o Islamskoj zajednici, medžlisu i najpoznatijim vjerskim objektima i lokacijama označenim na posebnoj mapi. Naravno, umjesto izgradnje posebne stranice ili softverskih aplikacija Islamska zajednica može zakupiti prostor na već postojećim web-stranicama i aplikacijama gdje će se naći njezin osmišljeni sadržaj i ponuda.

Zaštita vjersko-kulturnog naslijeđa

Tokom smjene dugogodišnjih političkih sistema, ali i agresije devedesetih godina, brojne lokacije i vjerski objekti muslimana u BiH su oštećeni ili uništeni, te pored angažiranoj Islamske države, ali i države i nadležnih institucija, mnogi od njih nisu obnovljeni ili ponovo izgrađeni, bez obzira što su neki spomenici od nacionalnog značaja. Posjetom brojnih turista ovim lokacijama i objektima podiže se svijest o zaštiti te unapređenju ovih lokacija a ujedno se podiže svijest domaćim i internacionalnim institucijama za zaštitu naslijeđa (Dallen & Nyaupane, 2004: 36).

Također, štiti se, u smislu pravilnog informiranja, i historijat određenih lokacija, čime se sprečavaju manipulacije informacijama o načinu njihovog uništavanja. Ovo je naročito važno u područjima gdje je ostao neznatan broj muslimana nakon agresije i gdje ne postoje multietničke turističke agencije.

Ekonomska opravdanost

Kada govorimo o djelovanju Islamske zajednice u oblasti turizma možemo govoriti i kroz prizmu ekonomske opravdanosti. Svjetska turistička organizacija zabilježila je da 6% svjetskog izvoza pripada industriji turizma (UNWTO, 2012). U 2013. godini 266 miliona ljudi je zaposleno u turističkom sektoru, čiji prihod čini 9,5% od ukupnog globalnog GDP (WTTC, 2013). Kada je riječ o BiH, za primjer ćemo uzeti samo Kanton Sarajevo, gdje je u 2013. godini zvanično registrovano 302.570 posjeta, a

smatra se da je broj mnogo veći s obzirom da mnogi turisti nisu evidentirani u Turističkoj zajednici Kantona Sarajevo.

Hrvatsku godišnje posjeti preko pola miliona posjetilaca koji su imali religijske motive, odnosno posjetili su neka od svetišta (Juričić, 2013). Dr. Vencel Čuljak uradio je prvo istraživanje fenomena Međugorja s ekonomskog gledišta. Prema njegovim rezultatima istraživanja iz perioda 1981. – 2013. Međugorje je posjetilo oko 28 miliona hodočasnika. Međugorje na godišnjem nivou ostvari 90 miliona eura ukupnog prihoda i 1,9 miliona noćenja. Prema ovom istraživanju, analizom broja hodočasnika i njihove strukture, zemalja iz kojih dolaze, platežne moći te izravnih troškova vezanih uz putovanje u destinaciju vjerskog turizma u Međugorje, došlo se do rezultata da turistička potrošnja od 1981. do 2013. iznosi 2,85 milijardi eura, da troškovi putovanja stranih i domaćih hodočasnika iz zemalja emitivnog tržišta u destinaciju vjerskog turizma iznose 8,5 milijardi eura, te da je Crkva u Međugorju u istom razdoblju ostvarila ukupni prihod (bez donacija) u iznosu od 290 miliona eura, što ukupno iznosi 11,6 milijardi eura (Šagovnović).⁴

Islamska zajednica još nije pristupila analizi ekonomskih mogućnosti s angažmanom u turizmu. U određenim medžlisima postoje projekti s ciljem djelovanja u oblasti turizma.⁵ Trenutno najuspješniji medžlisi jesu Jajce i Mostar.⁶

Prema riječima Ramiza Jelovca, predsjednika Medžlisa Islamske zajednice u Mostaru, Medžlis je u 2013. godini od turističkih posjeta imao 351.000,00KM.⁷ Medžlis uslugu vodiča kao i literaturu nudi svim zainteresiranim, dok karte za obilazak vjerskih objekata naplaćuje stranim turistima koji nemaju namjeru obavljati namaz ili se posvetiti drugom vjerskom obredu. Naravno, pored opcije osnivanja turističke agencije

4 Kada se Katolička crkva ne bi uopće bavila turističkim uslugama, mogu se praviti procjene o uspješno prikupljenim donacijama koje brojni turisti, shodno vjerskim običajima, ostavljaju za potrebe Crkve.

5 Trenutno ne postoje zapreke u ovoj vrsti djelovanja, međutim ono se vremenom može dovesti u pitanje s pravno-administrativne tačke gledišta s obzirom na nepostojanje nikavog dokumenta u Rijasetu koji bi uredio način i formu djelovanja u oblasti turizma.

6 Najuspješnija institucija koja se bavi turizmom u Islamskoj zajednici jeste Gazi Husrev-begov vakuf u Sarajevu, koji je 2014. organizirao i okrugli sto o religijskom turizmu (Vidjeti: „Islamska zajednica imala bi višestruku korist s djelovanjem u oblasti turizma», Preporod, 15/1025, str. 45).

7 Korespondencija s Ramizom Jelovcem putem maila (Sarajevo, subasicelvedin@gmail.com, 2014-10-15 14:42 GMT+02:00)

pri međžlisu postoji mogućnost definiranja saradnje s već postojećim turističkim agencijama koje zasad besplatno i bez ikakve obaveze prema Islamskoj zajednici koriste atraktivne lokacije koje su u vlasništvu Islamske zajednice.

Brojni medijski i interni izvještaji Islamske zajednice ukazuju da se hiljade zainteresiranih okupljaju na različitim lokacijama, poznatim kao dovišta.⁸ Pored drugih mogućnosti, u smislu ekonomske dobiti o kojima ovdje nećemo pisati, Islamska zajednica još uvijek na ovim manifestacijama nema ni svoj prodajni ili info-pult kako bi se brojni posjetioci mogli upoznati barem s literaturom i izdavaštvom Islamske zajednice. Naravno, Islamska zajednica nema još ni u glavnom gradu BiH info-pult, koji bi pored turističkih informacija davao osnovne informacije građanima o islamu i Islamskoj zajednici. Info-pult bi bio dobra prilika za honorarno angažiranje svršenika medresa i studenata fakulteta islamskih nauka koji bi u ulozu „domaćina” i turističkih vodiča predstavljali Islamsku zajednicu i muslimane te njihovu kulturu u najboljem svjetlu te ujedno osigurali sebi određene prihode, ali i širili svoje znanje stranih jezika.

Zaključak

Brojni pokazatelji govore da je turizam jedna od najprogresivnijih privrednih grana s visokim stupnjem ekonomske koristi. Pored materijalne koristi, religijske zajednice putem turizma mogu promovirati svoje ideje.

Islamska zajednica u smjeru osmišljavanja turističke ponude još nije poduzela konkretne korake. Mnoge religijske zajednice u svijetu, ali i u BiH, koriste svoje potencijale u oblasti turizma promičući svoje ideje u skladu s misionarskim djelovanjem, ali i s ciljem ekonomske koristi, stoga postoji opravdanost da govorimo i o ovoj vrsti angažiranja Islamske zajednice u BiH.

Vjerski objekti u vlasništvu Islamske zajednice dio su cjelokupne turističke ponude u BiH. Ipak, Islamska zajednica nije još analizirala sve prednosti ove činjenice u smislu iskorištavanja turističkog potencijala.

8 Opširnije: <http://www.klix.ba/vijesti/bih/vise-hiljada-vjernika-na-centralnoj-svecanosti-504-dana-ajvatovice/140622072>; <http://www.rtvusk.ba/content/hiljade-vjernika-na-tradicionalnom-mevludu-utekiji-u-blagaju>; <http://www.preporod.com/index.php/iz-nasih-dzemata/bih/4373-dova-kod-pecine-ane-radi-pecine.html>;

Pored ovih poznatih destinacija koji su dio bh turističke ponude, Islamska zajednica raspolaže i drugim vjerskim objektima koji mogu biti interesantni široj javnosti, ali i stranim turistima, poput tekija.

Islamska zajednica može osmisliti kvalitetniju ponudu za veliki broj vjernika na redovnim manifestacijama poput dovišta.

Literatura

1. Blacwell, R. (2007). *Motivations for Religious Tourism, Pilgrimage, Festivals and Events* u: Raj, R. & Morpeth, N. D. (2007). *Religious Tourism and Pilgrimage Festivals Management; An International Perspective*.
2. Dallen T. & Nyaupane, G. (2009). *Cultural Heritage and Tourism in the Developing World: A Regional Perspective*. New York: Routledge.
3. Kesar, O. (2013). *Vjerski turizam*. Zagreb: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
4. Pirjevac, B. & Kesar, O. (2002). *Počela turizma*. Zagreb: Mikrorad i Ekonomski fakultet Zagreb.
5. Vukonić, B. i Čavlek, N. (2001). *Rječnik turizma*. Zagreb: MASMEDIA.
6. Vukonić, Boris. (1998). *Religious Tourism: Economic Value or an Empty Box*. Zagreb: Zagreb Inetrnational Review of Economics and Business, Vol 1. No 1, 83-94.
7. Šagovnović-Bjelica, S. (2013). *Kroz Međugorje prošlo 2,85 milijardi eura, a 68 posto završilo u sivoj zoni*. Dostupno na: <http://dnevni-list.ba/web1/druga-strana-svetista-kroz-medugorje-proslo-285-milijardi-eura-a-68-posto-zavrсило-u-sivoj-zoni/>.
8. Juričić, Alenka. (2013). *Vjerski turizam: Svetišta privuku 300 milijuna hodočasnika*. Dostupno na: <http://www.novolist.hr/Vijesti/Hrvatska/Vjerski-turizam-Svetista-privuku-300-milijuna-hodocasnika>
9. *Preporod* (2014) „Islamska zajednica imala bi višestruku korist s djelovanjem u oblasti turizma“. 15/1025, str. 45.
10. The World Travel & Tourism Council, (2013). *The WTTC World 2014 Economic Impact Report*. Dostupno na: <http://www.wttc.org/focus/research-for-action/economic-impact-analysis/>

Djela Muhammeda Asada i njegova Poruka Kur'ana

Damir Babajić

Medžlis Islamske zajednice Srebrenik
medzlis-ef@hotmail.com

Sažetak

Muhammed Asad rano je shvatio da ljudi na Zapadu imaju strahovito izobličenu sliku o islamu i da je ta slika rezultat neobjektivnog i tendencioznog govora i pisanja o toj vjeri. U svojim djelima Muhammed Asad (Leopold Weis) znalački je prikazao duh Zapada i njegove civilizacije. Djela Muhammeda Asada nastavljaju i nakon njegove smrti (1992) da vrše plodan i jak utjecaj na generacije mladih muslimana, kako na Zapadu tako i u islamskom svijetu. Ona također imaju veliki utjecaj i odjek i kod nemuslimanske čitalačke publike. Naime, zahvaljujući knjigama Muhammeda Asada mnogi nemuslimani su „otkrili“ islam i prihvatili ga za svoje životno opredjeljenje. On pripada duhom i vremenom jednoj znamenitoj generaciji zapadnih konvertita u islam. U mnogome je obilježio muslimansko mišljenje Zapada tokom XX stoljeća. Njegova djela su stekla široku reputaciju i publiku na Zapadu, posebno među muslimanima Zapada, počela su vršiti ogroman utjecaj i u samim zemljama islama. Djela su prevedena na svjetske jezike, pa i na tradicionalne jezike Islama: arapski, turski, perzijski. Kruna njegovog rada je remek-djelo *Poruka Kur'ana*, koje je Asad pisao za vrijeme boravka u S. Arabiji i Pakistanu. Neki smatraju da ga je finalizirao u Švicarskoj i Maroku. Iz štampe je izašao 1980. Mnogi smatraju da je *Poruka Kur'ana* jedna od tri najbolje Knjige na engleskom jeziku. Nisu svi prijevodi Kur'ana isti. Ne postižu svi prijevodi Kur'ana isti cilj. Ne pogađaju ritam teksta na arapskom, dubinu značenja, sintaksu rečenica i upotrebu riječi. Neki prijevodi su po svojoj prirodi akademski, dok su drugi u odnosu na cilj, informativni. On je prevodio i pisao komentare Kur'ana na način da svaka osoba koja bude čitala „ona je odrasla osoba“. Njegov rad je pun specifičnosti, još jedna u nizu

je davanje racionalnosti ovom djelu, a to potvrđuje njegova posveta na početku *Poruke Kur'ana* "Onima koji razmišljaju". Za njega je Kur'an otvorena knjiga i da je zadaća prevodioca da se prevođenjem vraćaju izvornom smislu i značenju.

Ključne riječi: Muhammed Asad, djela, vjera, Zapad, poruka Kur'ana

Muhammed Asad i njegova djela

Muhammed Asad¹ veoma mlad je (u 26. godini života) prešao na islam, vjeru u kojoj je našao istinski smiraj i zadovoljstvo duše. Ostatak života (gotovo sedamdeset godina) proveo je služeći islamu.

- 1 Muhammed Asad prije prelaska na islam zvao se Leopold Weiss (Vajs). Rođen je 1900. godine u gradu Lembergu u istočnoj Galiciji, koja je u to vrijeme pripadala Austro-Ugarskoj monarhiji. Potječe iz vrlo ugledne i učene jevrejske porodice. Njegov djed po ocu bio je ortodokсни rabin te je želio da i njegov unuk bude rabin i tako nastavi porodičnu tradiciju. Leopold je u 22. godini počeo studirati rabinske nauke, ali ih nije završio. U djetinjstvu je stekao temeljno vjersko obrazovanje iz svih grana jevrejskih religioznih znanosti tako da je već u trinaestoj godini bez problema mogao čitati i tečno govoriti hebrejski. Uz to, solidno je poznao aramejski jezik, što će mu kasnije pomoći da lakše savlada i arapski. Jedno vrijeme studirao je u Beču historiju umjetnosti i filozofiju, ali je ubrzo, nezadovoljan predavanjima, napustio studij. Kratko je slušao i predavanja iz psihoanalize. Na poziv svoga ujaka Doriana, koji je kao psihijatar – Frojdov student – radio u Jerusalemu, Leopold je u ljeto 1922. posjetio prvi put Jerusalem. To putovanje i boravak u tome gradu uzrokovat će prekretnicu u njegovom životu, jer će kroz vizuelni kontakt sa svijetom islama doći do spoznaje da je islam vjera koja nije širena "ognjem i mačem," kako je stajalo u školskim udžbenicima sredine u kojoj je odrastao. On brzo shvata da je njegova sredina imala sasvim nakaradno mišljenje o islamu jer nije htjela objektivno govoriti i pisati o toj vjeri. U tom kontekstu zabilježio je sljedeće riječi: "Odgojen sam u vjerovanju da su islam i njegova kulturna historija jedan od mnogih sporednih puteva u historiji čovječanstva; i iz škole mi je dobro poznato da se Muhammedova nauka (o kojoj sam jedva nešto znao) smatra, s duhovnog i etičkog gledišta, ne tako 'vrijednom poštovanjā', pa zato ne treba ni da bude spominjana zajedno, a kamoli uspoređena s jedinim dvjema vjerama koje Zapad smatra dostojnim da budu uzete ozbiljno: kršćanstvom i jevrejstvom." Te godine će postati i dopisnik njemačkih novina Frankfurter Allegemeine Zeitung s Biskopog istoka. Iste godine se u Jerusalemu susreće i sa predsjednikom Cionističkog akcijskog komiteta - Usiškinom i dr. Chaimom Weizmannom, stvarnim vođom cionističkog pokreta, ali u razgovoru sa njima njegove simpatije su na strani Arapa odnosno Palestinaca. Leopold primjećuje "da je 1922. godine u Palestini živjelo gotovo pet Arapa na svakog Jevreja i da je to, ustvari, daleko više arapska nego jevrejska zemlja." Na putu traganja za istinom Leopold će 1926. godine primiti islam i promijeniti ime u Muhammad Asad. Poslije će se susresti sa šejhom Mustafom el-Meragijem kasnije biti šejhu-l-Azhar, zatim saudijskim kraljem Ibn Saudom, libijskim vođom Omerom Muhtarom, a potom se susreće i sa Muhammedom Ikbalom, velikim muslimanskim piscem, filozofom i duhovnim ocem ideje o Pakistanu. Na njegovu inicijativu neko vrijeme boravio je u Indiji da bi pomogao u objašnjavanju intelektualnih pretpostavki buduće islamske države - Pakistan. Nakon osnivanja Pakistana obnašao je različite dužnosti u državnoj službi, a 1951. je izabran za pakistanskog predstavnika u Ujedinjenj narodima. Poslije povlačenja s tih dužnosti nastanjuje se u Maroku, gdje se posvećuje publicističkoj djelatnosti. Autor je više radova, brošura i knjiga koje je objavljivao na arapskom, engleskom i njemačkom jeziku. Neke od njih prevedene su i na bosanski, poput *The Road to Mekka* (Put u Mekku), *Islam at the Cross Roads* (Islam na raspuću), a njegovim životnim djelom smatra se prijevod i komentar Kur'ana na engleskom koji je naslovio *The Message of the Qur'an* (Poruka Kur'ana). Principi države i vlasti u islamu (*The Principles of State and Government in Islam*) je, također, vrlo značajno djelo Muhammeda Asada. Objavljeno je 1961. g. i sadrži 107 stranica. Leopold Weiss (Muhammed Esad) preselio je na ahiret 1992. godine i ukopan je na malom muslimanskom mezaristanu u Granadi (Španija).

Dekadencija koja je zahvatila muslimanske narode diljem zemaljske kugle duboko ga je pogađala. Na više mjesta u svojim djelima Asad ističe da islam nije kriv za takvo stanje. Naprotiv, tokom povijesti islam je učinio da muslimani budu veliki, a ne obratno. Onda kada je muslimanima njihova vjera postala navika a prestala da bude životni program koji treba svjesno sprovoditi, inovativni podsticaj koji leži u osnovi njihove civilizacije iščezavao je i postepeno ustupao mjesto indolenciji, sterilnosti i kulturnom padu.

Šta se događa sa islamom? – pita se Asad. Da li je on stvarno – kao što govore njegovi protivnici – “istrošena sila”? Je li islam preživio vlastitu korisnost i dao svijetu sve što je imao dati?

Odgovarajući na to pitanje Asad podsjeća da povijest govori da su sve ljudske kulture i civilizacije cjeline i da liče na živa bića. One prolaze kroz sve faze kroz koje mora proći organski život: one se rađaju, imaju svoju mladost, zrelo doba a na kraju dolazi dekadencija. Kao biljke koje vehnu i padaju u prah, kulture umiru i na kraju svog vremena ustupaju mjesto drugim, novorođenim.

Da li je to slučaj s islamom? Može se tako činiti – obrazlaže Asad – samo na prvi površni pogled. Bez sumnje, islamska kultura je imala svoj sjajan uspon i svoje doba procvata; ona je imala moć da nadahnjuje ljude na djela i žrtve, ona je transformirala nacije i mijenjala lice zemlje. Kasnije je posustala i stagnirala i konačno postala prazna riječ, i sada smo svjedoci njena nazatka i pada. Ali je li to sve? – pita se Asad.

“Ako vjerujemo” – nastavlja on – “da islam nije samo kultura među mnogim drugim, ne puki proizvod ljudskih misli i nastojanja, već sila koja proizvodi kulturu – Zakon koji je donio Svemogući Bog da bi ga čovječanstvo slijedilo za sva vremena i svugdje – onda se aspekt potpuno mijenja, Ako islamska kultura jeste ili je bila rezultat našeg pridržavanja objavljenog Zakona, mi ne možemo nikada prihvatiti, kao kod drugih kultura, da je ona vezana za protok vremena i ograničena na neko posebno razdoblje. Ono što izgleda kao dekadencija islama, ustvari je samo smrt i praznina u našim srcima koja su suviše lijena i neosjetljiva na vječni glas. Nema nikakva vidljiva znaka da je čovječanstvo, u svom sadašnjem stanju, preraslo islam. Ono nije bilo u stanju proizvesti

bolji etički sistem od onoga što ga je izrazio islam; ono nije bilo kadro ostvariti praktičnu ideju ljudskog bratstva, kao što to čini islam u svom nadnacionalnom društvenom konceptu umme, ono nije bilo u stanju izgraditi društvenu strukturu u kojoj su konflikti i trvenja između njezinih članova tako djelotvorno svedeni na minimum kao u društvenom planu islama; ono nije bilo u stanju unaprijediti dostojanstvo čovjeka, njegov osjećaj sigurnosti, njegovu duhovnu nadu – i konačno, ali ne manje važno, njegovu sreću. U svim tim pitanjima sadašnji ljudski dosezi zaostaju značajno iza islamskog programa.”

Polazeći sa takvih osnova Asad zaljučuje da je ponovni procvat islama moguć. Ali, kojim putem ići da bi se izišlo iz krize? Evo šta Asad nudi kao odgovor: “Nama ne treba ‘reforma’ islama, kao što misle neki muslimani – zato što je on već savršen po sebi. Ono što moramo reformirati je naš stav prema religiji, naša lijenost, naša uobraženost, naša kratkovidnost – ukratko naši nedostaci a ne neki pretpostavljeni nedostaci islama. Da bismo ostvarili islamski preporod ne treba tražiti nove principe ponašanje izvana, nego treba samo primijeniti stare i zaboravljene. Mi svakako, možemo primiti nove impluse od starih kultura, ali ne možemo nadomjestiti savršeno tkivo islama bilo čime neislamskim, bez obzira da li to dolazi sa Zapada² ili sa Istoka. Islam se, kao duhovna i društvena institucija ne može ‘poboljšati’.

U tim okolnostima, bilo koja promjena u njegovim koncepcijama ili njegovoj društvenoj organizaciji, uzrokovana uvođenjem stranih kulturnih utjecaja, ustvari je retrogradna i destruktivna, pa – prema tome - za duboko žaljenje. Do promjene mora doći ali to mora biti promjena u nama samima – a ona mora ići u smjeru islama a ne suprotno od njega. Ali, uza sve to, mi se ne smijemo zavaravati. Znamo da je naš svijet, svijet

2 Danas u Svijetu živi više stotina miliona Muslimana, ali u tolikome mnoštvu naše braće i sestara ne postoji ni jedan jedini narod koji stvarno živi u skladu sa ciljevima islama; ne postoji ni jedan narod koji bi, kao primjer drugima u Svijetu, bio u stanju da pokaže kako islam rješava društvene i ekonomske probleme koji su danas zabrinuli čitavo čovječanstvo; ne postoji ni jedan naš narod koji bi, u oblasti nauke, umjetnosti ili industrije, mogao proizvesti bilo šta bolje od naroda koji žive na Zapadu; ili koji bi se, kulturno i politički, mogao natjecati i uspoređivati sa narodima Zapada. Sve ovo naše hvalisanje našom slavnom prošlošću i sve naše izjave o tome kako islam zagovara to i to, sami po sebi, ne mogu izmijeniti žalosnu činjenicu: Muslimani su danas poniženi, potlačeni, nemoćni... To su činjenice – i samo gole činjenice, koje se ne mogu poreći.

islama, skoro izgubio svoju realnost kao nezavisan kulturni činilac. Mi lutamo; niko, međutim, ne zna prema kakvom kulturnom cilju idemo. Nema intelektualne hrabrosti, nema volje da se odupre ili da zaustavimo bujicu stranih utjecaja destruktivnih za našu vjeru i naše društvo. Odbacili smo najbolja moralna učenja koja je svijet ikada spoznao. Mi protuslovimo svojoj vjeri dok je ona našim dalekim precima bila živi podsticaj: mi se stidimo, dok su se oni njome ponosili; mi smo škrti i sebični, dok su se oni velikodušno otvarali prema svijetu; mi smo prazni, dok su oni bili puni...”

Muhammed Asad rano je shvatio da ljudi na Zapadu imaju strahovito izobličenu sliku o islamu i da je ta slika rezultat neobjektivnog i tendencioznog govora i pisanja o toj vjeri. I dekadencija koja je zahvatila muslimanske narode posljednjih dvije stotine godina uveliko je doprinijela tim pogrešnim gledanjima na islam. Asad smatra da su u psihi zapadnog čovjeka duboko ukorijenjene predrasude prema islamu. Razloge tih predrasuda s kojima zapadnjak posmatra islam treba tražiti u historijsko-psihološkoj pozadini odnosa Zapada prema islamu. U svojim djelima Muhammad Asad (Leopold Weis) znalački je prikazao duh Zapada i njegove civilizacije. To se naročito vidi u njegovoj knjizi *Islam na raspuću*, u kojoj, govoreći o toj tematici, između ostalog, kaže:

“Savremeni je Zapad vođen, u svojim aktivnostima i nastojanjima skoro isključivo promišljanjima o praktičnoj korisnosti i dinamičkom razvoju. Njegov inherentni cilj je eksperimentisanje s mogućnostima života ne pripisujući mu neku vlastitu moralnu realnost. Za savremenog Evropljanina ili Amerikanca, pitanje smisla i svrhe života odavno je izgubilo svoj praktični značaj. Važno mu je samo pitanje koji oblik život može poprimiti i da ljudska rasa napreduje prema konačnom ovladavanju Prirodom.

Ono što nazivamo religijskim stavom uvijek se temelji na vjerovanju da postoji sveobuhvatni, nadnaravni moralni zakon i da smo mi, ljudska bića, dužni potčiniti se njegovim zapovijedima. Međutim savremena zapadna civilizacija ne priznaje nužnost potčinjavanja bilo čemu, osim ekonomskim, socijalnim ili nacionalnim zahtjevima. Njeno stvarno božanstvo nije duhovne vrste: ono je Udobnost. A njena stvarna živa filo-

zofija izražena je u Volji za Moći zbog same moći. Oboje je naslijeđeno iz stare rimske civilizacije.”³

Djela Muhammeda Asada nastavljaju i nakon njegove smrti (1992.) da vrše plodan i jak utjecaj na generacije mladih muslimana, kako na Zapadu, tako i u islamskom svijetu. Ona također imaju veliki utjecaj i odjek i kod nemuslimanske čitalačke publike. Naime, zahvaljujući knjigama Muhammeda Asada mnogi nemuslimani su „otkrili“ islam i prihvatili ga za svoje životno opredjeljenje.

Muhammed Asad, kao svestrano obrazovan i samostalan mislilac bez uskih i ograničenih gledanja često susretljivih u islamskom svijetu, imao je vlastitu viziju o budućnosti islama, oštro se protiveći svakom ekstremizmu i skučenosti, ali, istodobno, čvrsto vjerujući u neophodnost očuvanja islamske tradicije i stvaralačke posebnosti u odnosu na Zapadni svijet, ne udaljujući se od Kur'ana i sunneta. Bio je često rastužen intelektualnom uskogrudošću islamskog svijeta, netolerantnošću ekstremista i snažno se zalagao za prava žena. Upravo se on zalagao da se u pakistanskom ustavu otvori mogućnost i ženi da se kandidira i za predsjednika države.

Evropa je iznjedrila veliki broj istaknutih komentatora Kur'ana, koji su branili i tumačili islamsku tradiciju. Muhammed Asad je jedan od njih. Asad pripada duhom i vremenom jednoj znamenitoj generaciji zapadnih konvertita u islam.⁴ On je u mnogome obilježio muslimansko mišljenje Zapada tokom XX stoljeća. Njegova djela su stekla široku reputaciju i publiku na Zapadu, posebno među muslimanima Zapada. Moramo istaknuti da su njegova djela počela vršiti ogroman utjecaj i u samim zemljama islama. Djela su prevedena na svjetske jezike, pa i na tradicionalne jezike islama: arapski, turski, perzijski. Muhammed Asad je porijeklom jevrej iz porodice sa dugom tradicijom rabina, s izuzetkom njegova oca koji se za rabina nije školovao, već je po zanimanju bio advokat. Leopold je stekao izuzetno obrazovanje iz jevrejske vjerske i kulturne tradicije, bio je rječit u hebrejskom jeziku, a poznao je i

3 Vidi više: *Islam na raspuću*, Muhammed Asad, prijevod s engleskog: Hilmo Ćerimović, Izdavač: El-Kalem, Sarajevo, 2002. god.

4 Vidi više: *Poruka Kur'ana*, Muhammed Asad, prijevod s engleskog: Hilmo Ćerimović, Izdavač: El-Kalem, Sarajevo, 2004. god., str. XI

aramejski, studirao je Stari zavjet, poznao i vještine biblijske egzegeze sabrane u jevrejskom djelu Tergum. Sa porodicom (kada je imao 14 godina) odlazi u Beč, gdje se pokušao pridružiti austrougarskoj vojsci. Vratio se studiju filozofije i povijesti umjetnosti u Beču. Posvetio se novinarstvu u Berlinu. Susreće se sa liderom cionista Vajcmanom, koji mu govori kako će Arapi biti manjina, te on postaje veliki kritičar cionizma, konstatujući da ta ideja svima donosi bolnu budućnost.⁵

Njegova putovanja i boravak na Bliskom istoku pomogli su mu da u potpunosti analizira sve elemente, od preplitanja i natjecanja do političkih i ekonomskih interesa velikih sila. Susretao se sa običnim beduinima i sa istaknutim liderima. Ovo je bio presudan momenat za duhovnu prekretnicu u životu Asada, što rezultira njegovim prihvatanjem islama. Ono što karakteriše elemente njegove privlačnosti u islam jeste cjelovita, divna, nerazjašnjivo koherentna struktura moralnog učenja i praktičnog životnog programa a ne neko posebno učenje.⁶

On po drugi put odlazi na Bliski istok gdje za svoje društvo bira istaknute alime i uglednike. Puno vremena je proveo u svetim mjestima Mekke i Medine, izučavajući Kur'an, arapski jezik, hadis, tradiciju Poslanika i povijest islama. 1932. godine zaputio se u Indiju, gdje se prijatelji sa indijskim pjesnikom i filozofom Muhamedom Ikbalom, gdje se rađa ideja o Pakistanu.

Svoje djelo *Put u Mekku* uglavnom je pisao u Njujorku u periodu 1952-1955. godine. Po završetku pisanja odlazi u Španiju, gdje se odlučuje raditi na svom prijevodu Kur'ana, što je bio njegov životni san-kako tvrdi Isma'il Ibrahim Nawwab. Tokom rada na prijevodu Kur'ana služio je islamu i njegovoj afirmaciji. Ono što odlikuje posebnost kod Asada jeste njegova priprema za taj posao. U tom mu je pomoglo njegovo iskustvo, bogato i praktično, koje je stekao prilikom boravka na islamskom Istoku, njegova bogata karijera. Sve to mu pomaže da pobliže upozna islamsku sadašnjicu i muslimansku današnjicu. Ono što ga je razlikovalo od mnogih drugih islamskih reformatora jeste to što iza sebe nije imao nikakav

5 Vidi više: *Put u Mekku*, Muhammed Asad, prijevod s engleskog: Hilmo Ćerimović, Izdavač: El-Kalem, Sarajevo, 1997. god., str. 90-93.

6 Vidi više: *Islam na raspuću*, Muhammed Asad, prijevod s engleskog: Hilmo Ćerimović, Izdavač: El-Kalem, Sarajevo, 2002. god

pokret niti je pripadao bilo kakvoj organizaciji. Svojim znanjem umijećem, marljivošću i razmišljanjem je iznio jasne argumente. Bio je poznat po iznošenju jasnih i preciznih argumenata.

U period od 60 godina (1920-1980) napisao je znatan broj djela koja koriste milioni ljudi, kako na Istoku tako i na Zapadu. Oni koji su ga izučavali i još uvijek izučavaju kažu da su mu glavne inspiracije Kur'an i Poslanikova tradicija, ali kako Nawwab tvrdi najviše se oslanjao na svoje pero. Družio se sa onima koji su htjeli sačuvati islam u promjenjivom, nestalnom svijetu.

Njegov prvijenac je *Neromantični Orijent* objavljen je 1924. g. Murad Hofmann kaže da ovo djelo predstavlja mali dnevnik, a posebno su impresivne stranice na kojima opisuje susret sa Arapima. Putopis u kome Asad (Leopold) opisuje putovanje sa slikarom Elsom (Šimen).

Prava njegova intelektualna, književna i islamska najava oslikava se u djelu *Put u Mekku*. Po Hofmannu ovo djelo je izvorni opis duhovnog pejzaža islama. U Njemačkoj je ovo djelo bilo po svome utjecaju na drugom mjestu, odmah nakon Kur'ana, kad je posrijedi islamska lektira, i ono je dovelo do većeg broja prelazaka u islam.

Njegovo djelo *Islam na raspuću* (Lahore, 1934.) najavilo ga je kao reformatora i kritičara muslimanske sadašnjice. Islam posjeduje živu tradiciju, ali se ona mora na novi način protumačiti, treba pravazići okamenjeni fikh i plitkoumnost uleme. On u ovom djelu najavljuje pojavu Islama kao treće sile između kapitalizma i komunizma. Ističe da muslimani trebaju početi izučavati zapadne (egzaktne) nauke, ali da ne preuzimaju sekularne filozofije koje se nalaze u temelju tih nauka. Duhovna i društvena institucija se ne može popravljati, zato je tražio da se muslimani reformiraju.

Kao tradicionalni alim predstavio se u svom djelu *Sahihu-l-Buhari*. Preustrojio je redosljed dijelova Buharijine zbirke hadisa, po principu nizanja tradicija, predanja po temama, ličnostima i hronološkom redu. Prema vlastitim riječima, u toku krvavog cijepanja Indije 1947. u barbarском činu neimenovanih vinovnika izgubio je 3/4 prijevoda *Sahihu-l-Buhari s komentarom* na kome je radio deset godina. Iako mu, kako kaže, nikad nije naumpalo da ga ponovo prevodi, druženje sa djelom *Sahihu-*

l-Buhari mu je značajno olakšalo pripremu životnog djela, prijevoda i komentara Kur'ana. Ovo njegovo djelo sadrži obimne bilješke a nijet je bio da učini hadise živim i da ih kontekstualizira. Ispisao je briljantne komentare o pojedinim dijelovima zbirke, a bio je vješt u pisanju tekstova koje bismo danas označili političkim islamom.

Napisao je djelo *Principi države i vlasti u islamu*, o kome ćemo više napisati u drugom dijelu ovog rada.

O njegovoj vještini pisanja eseja koji su inspirisani islamskim tonalitetom govori njegova zbirka pod nazivom *Ovaj naš zakon i drugi eseji*. Hofmann smatra da je ovo posljednje njegovo djelo koje je napisao, ili se radi o nekim njegovim posljednjim raspravama. U ovom djelu Asad je jasno formulisao pojmove Šerijata i fikha, te jasno definisao njihov koncept razdvajanja. Za njega je fikh promjenjivi dio islamskog zakonodavstva te je novi idžtihad potreban za razvijanje modernog fikha koji će odgovoriti na savremena pitanja, te fikh mora biti mnogo jednostavniji za razliku od tadicionalnog fikha. Smatra da je neophodno identificirati i kodificirati Šerijat.

Poruka Kur'ana

Kruna njegovog rada je remek-djelo *Poruka Kur'ana*⁷ kojeg je Asad pisao za vrijeme boravka u S. Arabiji i Pakistanu. Neki smatraju da ga je finalizirao u Švicarskoj i Maroku. Iz štampe je izašao 1980. Mnogi smatraju da je *Poruka Kur'ana* jedan od tri najbolja prijevoda te Knjige na engleskom jeziku.

Poruka Kur'ana je prijevod i komentar Kur'ana koji je preveden na nekoliko jezika - turski, švedski, bosanski. Prijevod ovog djela na bosanski

7 "The Message of the Qur'an" (Poruka Kur'ana) je magnum opus Muhammeda Asada. On je ovo svoje remek-djelo pripremao za vrijeme svojih dugih boravaka na islamskom Istoku, uglavnom u Saudijskoj Arabiji i Pakistanu. Prema mnogim podacima, prijevod je kompletirao dok je boravio u Švajcarskoj i Maroku; u tim je zemljama došlo i do samog finaliziranja ovog projekta, koji je iz štampe izišao 1980. godine. Ima mnogo meritornih ocjena da je Asadova *Poruka Kur'ana*, prijevod i komentar Kur'ana na engleskom jeziku, jedan od najbolja tri prijevoda ove Knjige na engleskom uopće. Tako Murad Hofmann veli da se, kad su savremeni engleski prijevodi Kur'ana posrijedi, uz Asadov prijevod mogu ravnopravno staviti samo prijevodi Abdullaha Jusufa Alija i Muhammada Marmadukea Pickthalla.

jezik sačinio je Hilmo Ćerimović, 2004. godine u izdanju IC El-Kalem, a original naslova glasi *The Message of the Qor'an*. Asadovi komentari su precizni, utemeljeni na beduinskom arapskom jeziku. Ono što ovaj prijevod i komentar Kur'ana čini specifičnim jeste što on izlaže korijene prijevodnog problema, navodi druge opcije i razloge zašto ih odabire, te pojašnjava kojim razlozima on daje prednost. Asad je bio vrhunski poznavalac arapskog jezika. Njegov naum je bio da ponudi filološki prijevod Kur'ana na engleski jezik. U svom prijevodu podcrtavao je mnoge ključne riječi Kur'ana.⁸ Npr. Riječ *rabb*. Mnoštvo engleskih prijevoda prije Asadovog ovu su riječ prevodili engleskom riječju Lord (The Lord - što znači Gospodar, tj. Bog).

Muhammed Asad riječ *rabb* prevodi engleskom riječju Sustainer (The Sustainer), što znači Uzdržavatelj, Odgajatelj i sl. Očito je da je Asad odustao od one konvencionalne gospodar - rob relacije (Bog kao Gospodar i čovjek kao rob), te se opredijelio za etimološko čitanje kur'anske riječi *rabb* (koja je korijenom bliska arapskom glagolu rabba - jurabbi - tarbijatun (odgajati, voditi od manjeg ka većem, uzdržavati da bi se nešto razvilo, itd.). Ovakvih Asadovih prevodilačkih primjera odstupanja od višestoljetnih starih konvencija u islamskom bogoštovnom jeziku ima dosta. Koristan primjer Asadovog prevodilačkog poduhvata je njegovo prijevodno rješenje za riječ *takva*, koju se i u nas u našim ulemanskim krugovima stotinama godina prevodilo riječju "bogobojaznost", dok se izvedenica el-muttekun prevodila kao "bogobojazni". Muhammed Asad je protiv ove konvencije; on smatra da prijevod riječi takva kao "bogobojaznost" ne prenosi adekvatno pozitivni sadržaj izraza *takva*. Stoga je Asad punudio jedno svoje rješenje: *takva* je po njemu svijest o Bogu, svijest o Božijem sveprisustvu (the awareness of His all-presence...). Kur'anska riječ *el-muttekun* znači, prema njegovom prijevodnom rješenju, "oni koji su svjesni Boga".

8 Vidi više: Enes Karić, Isa al-Masih (Isus Krist) u djelima muslimanske pobožnosti i sufijske nade, Isus iz Nazareta, posebni broj ,Svjetla riječi, ljeto A. D.,2012. "Veliki prevoditelji Kur'ana na zapadne jezike daju različita prevodilačka rješenja za riječ *al-Masih*. Muhammad Asad (Leopold Weiss) u svome prijevodu Kur'ana na engleski svaku riječ *al-Masih* iz Kur'anskog izvornika preveo je engleskom riječju *the Christ* (Krist). U podnožnoj bilješci tvrdi da je takvo rješenje razumljivije zapadnom čitateljstvu."

Ovakvo Asadovo opredjeljenje u njegovom prijevodu dopalo se velikom broju njegovih čitalaca, jer se na islam ne gleda kao na "vjeru koja pobuđuje strah u čovjeku pred Bogom", već koja podstiče čovjeka "da bude svjestan Boga".

On je prevodio i pisao komentare Kur'ana na način da svaka osoba koja bude čitala "je odrasla osoba". Njegov rad je pun specifičnosti, još jedna u nizu je davanje racionalnosti ovom djelu, a to potvrđuje njegova posveta na početku Poruke Kur'ana "Onima koji razmišljaju". Za njega je Kur'an otvorena knjiga i da je zadaća prevodioca da se prevodenjem vraćaju izvornom smislu i značenju. Njegov prijevod odstupa od uleman-skog. Npr. Riječ *takva* - koju smo pojasnili u prethodnim redovima ovog rada. Njegova želja je da pronikne u izvorno značenje kur'anskih riječi.

Od svih prevodilaca on je najkonzistentniji u svojim prevodilačkim rješenjima i traganjima za izvornim značenjem. On smatra da je nakon objave Kur'ana došlo do institucionaliziranja nekih kur'anskih termina, što ističe u predgovoru za svoj prijevod Kur'ana. Za ovu svoju tvrdnju Asad ima niz dokaza. Naprimjer, on tvrdi da se čak i sama riječ islam u kasnijim vremenima i potonjim epohama islamske povijesti počela "ideološki čitati". Prema Muhammedu Asadu, ljudi su riječ islam u vrijeme objavljivanja Kur'ana shvatali kao "samopredanost Bogu" dok su samu riječ muslim razumijevali na način da označava "onoga ko se svojevóljno predaje/pokorava Božijoj volji". Asad samouvjerenito tvrdi da prvi recipijenti Kur'ana nisu smatrali da riječ muslim označava „člana specifične zajednice ili (religijske) denominacije“.

U ovom kontekstu Asad se pozabavio i riječju kufr koja je vrlo frekventna u Kur'anu. U današnjim konvencionalnim prijevodima Kur'ana ova riječ se obično prevodi u značenju "nevjerstva", "nevjerništva" i sl. Prema Asadu, u tom prijevodu je ova riječ "neopravdano pojednostavljena" u prijevodna rješenja tipa "nevjerstvo" i nevjerništvo, dok je kur'anska riječ *kafir* također, prema Asadu, u takvim konvencionalnim prijevodi-ma reducirana na "nevjernika". A riječ *kafir*, prema Asadu, u Kur'anu ne označava naprosto "nevjernika", već onoga koji "nije čine istinu". U bilješci o riječi *kufir*, koju je donio na temelju kompiliranih mišljenja iz vrijed-nih klasičnih komentara Kur'ana, Muhammed Asad je objasnio da kufr

sadrži ideju “prekrivanja”, “zakrivanja”, tj. namjernog nijekanja Istine (Boga). Ovakvih primjera Asadove hermeneutike Kur'ana ima mnogo.

Djelo *Poruka Kur'ana*, prijevod i komentar Kur'ana koji je preveden na bosanski jezik, prijevod ovog djela na bosanski jezik sačinio je Hilmo Ćerimović, 2004. godine a objavljen je u izdanju IC El-Kalem, a original naslova glasi *The Message of the Qor'an*, sadrži 1033 stranice, plus uvodnih 30 stranica koje su numerisane rimskim brojevima. Na početku je ispisan sadržaj djela, naslov Muhammed Asad - najljepši dar Zapada islamskom Istoku (kojeg je napisao uvaženi prof. dr. Enes Karić), predgovor, te prijevod i komentar sura od Fatihe do sure En-Nas. Poslije prijevoda i komentara sura nalaze se četiri dodatka pod nazivima Simbolizam i alegorija u Kur'anu, El-Muqatta'at, o terminu i pojmu džinn, Noćno putovanje, a djelo završava navođenjem korištene literature.

Asad svoj predgovor djelu *Poruka Kur'ana* započinje sa prvih pet ajeta sure Alek, gdje navodi da je ovo početak objave, a završila sa 281. ajetom druge sure. Kur'an je više nego ijedna pojedinačna pojava uticala na religijsku, društvenu i političku svijest Svijeta. Za Kur'an kaže da nijedna sveta knjiga kao Kur'an nije imala sličan utjecaj na živote ljudi koji su prvi čuli njenu poruku i preko generacija i generacija prenijeli je na čitav tok civilizacije. Ona je potakla duh intelektualne radoznalosti i nezavisnog istraživanja, što je kasnije dovelo do veličanstvene ere učenja i znanstvenog istraživanja kojim se odlikovao svijet islama na vrhuncu kulturne moći. Vijek znanosti Asad navodi vrijeme u kojem živimo. Sve je izazvano porukom Kur'ana. Kur'an predstavlja konačnu manifestaciju Božije milosti čovjeku.

Ni najnepovljniji kritičari Kur'ana nisu poricali da je Kur'an pružio vrhunski izvor nadahnuća, u religijskom i kulturnom smislu ove riječi, milionima ljudi koji su dali izvanredan doprinos čovjekovom znanju, društvenim dostignućima i civilizaciji. Zapadnjački prevodioci Kur'ana su ga namjerno pogrešno predstavljali. Ni jedan od prevodilaca nije približio Kur'an srcu i duhu ljudi odgojenih u drugačijoj religijskoj i psihološkoj klimi.

Nema razjedinjenosti fizičke i duhovne sfere ljudskog postojanja, veli on, jer ono otežava ljudima odgojenim u drugim religijama. Kur'an je

uputa za duhovno dobro na drugom svijetu, kao i za dobar život - duhovni, fizički, društveni - koji se može postići na dunjaluku. On se nije preveo ni na jedan od evropskih jezika na način koji bi ga učinio razumljivim. On smatra da prevodilac Kur'ana treba da oživi u sebi pojmovni simbolizam dotičnog jezika (taj jezik u njegovom uhu treba da zvuči u svoj svojoj prirodnosti i neposrednosti), u suprotnom njegov prijevod će prenijeti samo vanjsku ljusku literarnog sadržaja kojem je njegovo djelo posvećeno a propustit će najznačajnije, u manjoj ili većoj mjeri, unutrašnje značenje originala. Prevodilac pored poznavanja gramatike i arapske literature treba da ima vezu sa duhom jezika (a naročito kur'anskog jezika) a to može ostvariti samo živeći s njim i u njemu. Dalje on piše o arapskom jeziku-kao semitskom, o njegovoj važnosti duha, da je ostao nepromijenjen 14. st., da se arapski jezik razlikuje od drugih u duhu i životnom smislu. Da bismo razumjeli jezik Kur'ana mi ga moramo osjetiti, čuti, kao što su ga osjetili i čuli oni Arapi koji su živjeli u vrijeme njegove objave.

Asad pravi razliku između rođenog Arapa koji arapski jezik uči od "bešike" - on usvaja i oblik misli, i nearapa koji arapski jezik uči na način da samo shvati vanjsku strukturu jezika.

I nearap može razumjeti arapski jezik u njegovom istinskom duhu akademskim proučavanjem (pored filološkog i instiktivni osjećaj jezika). Treba živjeti sa Arapima čiji jezik posjeduje nepatvoreni duh i čiji su mentalni procesi slični Arapima koji su živjeli u vrijeme kada je arapski jezik poprimio svoj konačni kolorit i unutrašnji oblik.

On nije preveo Kur'an u smislu kakvom se prevodi Platon ili Šekspir, a razlog je duh jezika. Značenje i lingvističko izlaganje su neraskidiva cjelina - veli Asad. On u svom predgovoru dalje govori o položaju riječi u rečenici, ritmu, zvuku fraza, sintaksičnoj konstrukciji, metafori, ideji - sve je ovo Kur'an. Ako je nemoguće reproducirati Kur'an u bilo kojem drugom jeziku ipak je moguće učiniti njegovu poruku jasnom i razumljivom ljudima koji ne znaju arapski jezik. Da bi ovo postigao prevodilac mora dobro biti vođen lingvističkom upotrebom u vrijeme objave Kur'ana, kao i to da su neki izrazi pretrpjeli silne promjene u narodnom duhu.

On potom pojašnjava važnost kur'anskog idžaza, te da je neophodno prevodiocu da idžaz uzme u svoj račun. Pojašnjava način ophođenja prema riječima u vrijeme kada se islam institucionalizirao. Kur'an da bismo razumjeli moramo ga čitati u izvornom obliku i duhu. On za primjer navodi riječ Islam, kufr - o tome smo ranije pisali. Ehli-kitab ne prevodi kao ljudi Knjige već kao "sljedbenici ranijih objava".

Poruku Kur'ana treba prevesti što je moguće bliže, na način da se reproducira smisao koji je ona imala za ljude koji su još bili neopterećeni pojmovnim slikama kasnijeg islamskog razvoja - dominantan je Asadov princip.

On navodi dva izuzetka u svom prevođenju El-Kur'an i sura. Kur'an se treba posmatrati kao jedinstvena cjelina a ne u obliku zabrana i opomena. Svaki ajet i rečenica imaju prisnu vezu sa drugim ajetima i rečenicama, svi objašnjavaju i pojašnjavaju jedni druge. Kao što Abduhu veli, Kur'an je svoj vlastiti najbolji komentar. Kur'an se ne smije posmatrati sa čvrsto povijesnog stanovišta. On sam navodi da je njegovom prijevodu potrebno veliki broj primjedbi. Simbolizam i eshatologiju Kur'ana je obradio u dodacima, o čemu ćemo u daljem tekstu napisati rečenicu-dvije. Navodi da su raniji komentatori prilazili Kur'anu razumom, da je bilo različitih shvaćanja kur'anskog iskaza. Često su protuslovlili jedni drugima, ali ne na neprijateljski način. Bez izvornih klasičnih komentara Kur'ana niti jedan prijevod, savremeni, Kur'ana (uključujući i Asadov) ne bi se mogao poduzeti s nadom za uspjeh.

Izbjegavao je korištenje arhaizama koji bi mogli zasjeniti smisao Kur'ana savremenom čitaocu. Nije prevodio kur'anske rečenice u moderni idiom. Nakon predgovora slijedi prijevod i komentar Kur'ana od sure Fatiha⁹ do sure Nas.

Primjeri Asadovog prijevoda i komentara

Ovdje želim navesti par primjera prijevoda i komentara Kur'ana Muhammeda Asada.

9 Malise Ruthven priznaje Asadovu komentatorsku lucidnost i u svome djelu *Islam, A Very Short Introduction* navodi Asadovo mišljenje o suri "El-Fatihi" kao svojevrsnom sažetku Kur'ana. Mnogi su bili zadivljeni Asadovim jezikom i stilom pisanja o temama islama.

Sura Alek 3 ajet:

“Čitaj – jer Najdarežljiviji je Uzdržavatelj tvoj”- „Pero“ se koristi ovdje kao simbol za umijeće pisanja ili, specifičnije, za sve znanje zabilježeno pisanjem; to objašnjava simbolični poziv „Čitaj!“ na početku ajeta 1 i 3. Čovjekova jedinstvena sposobnost da prenosi, pomoću pisanih zapisa, svoje misli, iskustva i mudrost s osobe na osobu, s pokoljenja na pokoljenje, i sa jednog kulturnog, okruženja na drugo daje ljudskom znanju kumulativan karakter; a pošto, zahvaljujući sposobnosti koju mu je Bog dao, svako ljudsko biće učestvuje, na ovaj ili onaj način, u kontinuiranoj akumulaciji znanja čovječanstva, o čovjeku se govori da ga „Bog poučava“ stvarima koje pojedina osoba ne zna - a, zaista, i ne može znati - sama po sebi. (Ovaj dvostruki naglasak na čovjekovoj potpunoj ovisnosti o Bogu, koji ga stvara kao biološko biće i usađuje u njega volju i sposobnost da stječe znanje, poprima svoj konačan akcent, da tako kažemo, u sljedeća tri ajeta.) Nadalje, Božije „poučavanje“ čovjeka znači i čin Njegova objavljivanja, preko vjerovjesnika, duhovnih istina i moralnih standarda koji ne mogu biti jednoglasno ustanovljeni samo preko ljudskog iskustva i razmišljanja; na taj način se opisuje fenomen Božije objave kao takve.”¹⁰

Sura El-Me'aridž, 36-37 ajet

“Šta je onim nevjernicima pa onako smeteno trčkaraju ispred tebe (dolazeći ti) zdesna i slijeva, u gomilama?!” - Muhammed Asad će dati izvanredno objašnjenje ovog ajeta. “Ljudi koji ne žele vidjeti istinu o Božijem postojanju”, kaže on, “i, prema tome, nemaju čvrstog temelja na kome grade svoj pogled na svijet, samim tim nisu u stanju da shvate konačne standarde osobne i društvene etike. Zato, kad god se suoče s nečijim pozitivnim iskazivanjem vjere, oni “trče tamo-amo” u duhovnoj zbunjenosti pokušavajući, da bi se intelektualno opravdali, razoriti premise te vjere pomoću mnogostranih, kontradiktornih argumenata - nastojanje zorno opisano u metafori “dolazeći ti zdesna i slijeva”; a pošto oni izvode svu svoju snagu iz podudarnosti sa plitkim masovnim mišljenjima, oni to mogu činiti samo “u gomilama”.¹¹

¹⁰ *Poruka Kur'ana*, prijevod i komentar, Muhammed Asad, El-Kalem, 2004. god.

¹¹ Vidi: *Poruka Kur'ana*, prijevod i komentar, Muhammed Asad, s engleskog preveo Hilmo Ćerimović, IC El-Kalem, Sarajevo, 2004. god. str. 68.

Simbolizam i alegorija u Kur'anu

U Dodatku broj 1 pod naslovom (Simbolizam i alegorija u Kur'anu) Asad govori o ključnim frazama, kao i o ključnoj fazi svih ključnih faza: stvaranje čovjeka od praha; ko bude učinio trun dobra vidjet će ga...

U ovom dodatku on govori o muhkem i mutešabih ajetima, da kur'anske odlomke i izraze moramo shvatiti u alegorijskom smislu. Npr. Neka kur'anska pozivanja na Božije Biće. Kada Kur'an govori da je On na nebesima ili Svom prijestolju nikako tu frazu ne možemo uzeti doslovno. U suprotnom impliciralo bi da je Bog ograničen u prostoru. Potom navodi primjer života i smrti i ponovnog oživljavanja. Naše mišljenje i predočavanje je nerazdvojivo povezano s pojmovima konačnog vremena i konačnog prostora, ne možemo zamisliti beskonačnost u vremenu i prostoru. On pojašnjava načelo usporedbe pomoću alegorije na primjerima Dženneta i Džehennema, vječno uživanje i patnja. Pitanje gajba, ljubavi, Božijem zadovoljstvu, Njegovom zaboravu... Svi takvi verbalni prijevodi Božije aktivnosti u ljudsku terminologiju neizbježni su. Ovi prijevodi nam ne mogu nikada omogućiti da odredimo Neodredivo.

Mukatta'at

U svom drugom dodatku pod naslovom *Mukatta'at* pojašnjava terminološki mukatta'at. Od 28 harfova polovica se javlja u ovom položaju. Uvijek se izgovaraju pojedinačno a ne kao puki glasovi. Značenje ovih slova-simbola zbunjivalo je mufesire od najranijih vremena. Poslanik nikada nije pozvao na njih a nisu ga ni ashabi pitali za objašnjenje. Neki su mislili da su ova slova kratice nekih riječi ili fraze koje se odnose na Boga i Njegove attribute. Pokušali su ih dešifrovati, ali pošto su kombinacije neograničene lišene su svake upotrebe. Drugi su pokušali povezati mukattu sa numeričkim vrijednostima. Sve riječi arapskog jezika izvedene su od jedne ili od kombinacije 2,3,4,5 slova a nikada više od pet. Sve sure koje počinju mukattom prethodi pozivanje na objavu. Muqatta'at odražavaju, takoreći, sve oblike riječi arapskoga jezika, ovo je navelo znanstvenike i mislioce na zaključak da su muqatta'at dati s namjerom da se ilustrira neuporediva, čudesna narav kur'anske Objave, koja, iako potječe iz područja izvan dosega ljudske percepcije (el-gajb), može i jeste

saopćenje čovjeku pomoću baš samih glasova (predstavljenih slovima) običnog ljudskog govora. Moramo se zadovoljiti činjenicom da rješenje ovog problema i dalje ostaje izvan našeg dosega. Ovo je očigledno bilo gledište četverice pravednih halifa, sažeto u riječima Ebu Bekra: „U svakoj Božijoj Knjizi postoji element tajne, a tajna Kur'ana je naznačena u uvodima (nekih) sura.“

O terminu i pojmu džinn

Kako bismo shvatili termin džinn, potrebno se odvojiti od značenja demon koje je dobilo u arapskim narodnim pričama. Ova folkloristička slika ponešto je zamračila izvorno značenje ovog termina i njegov vrlo značajan glagolski izvod. U kur'anskoj upotrebi, za razliku od folkornog, džinn ima nekoliko izdvojenih značenja. Najčešće susretano je značenje duhovnih sila ili bića (Džewheri, Ragib). Termin džinn se odnosi i na široko područje fenomena koji ukazuju na neke organizme tako fine naravi i fiziološkog sustava toliko različitog od našeg vlastitog da oni normalno nisu dostupni našem osjetilnom opažanju. Kur'an se često poziva na „područje koje je izvan dosega ljudskog opažanja“ dok se o Bogu često govori kao o „Uzdržavatelju svih svjetova“. Ponekad se termin džinn koristi u Kur'anu za označavanje onih elementarnih prirodnih sila koje su „skriveno od naših osjetila budući da nam se one otkrivaju samo u svojim efektima, a ne u svojoj bitnoj stvarnosti“. U mnogim slučajevima gdje Kur'an spominje termin džinn to čini na način koji je obično primjenjivan na organizme obdarene razumom.

Noćno putovanje

On za Poslanikovo putovanje Isra i Miradž kaže da su to dva stepena mističnog iskustva. Navodi mišljenja mnogih, ashaba, Aiše, i tvrdi da nije bilo fizičkog uzdignuća, samo duhovno putovanje. „Oni koji su nas izvijestili o Uzdizanju Božijeg Poslanika mogu se podijeliti u dvije grupe; jedna grupa smatra da je Uzdizanje bilo duhom i tijelom, a druga grupa smatra da je ono izvedeno samo duhom, dok njegovo tijelo nije napuštalo svoje mjesto. Ali ni ovi posljednji nemaju namjeru reći da se Uzdizanje desilo u snu: oni samo misle da je sama njegova duša stvarno

otišla na Noćno putovanje i uzdigla se na nebo i da je duša bila očevidac stvari koje ona vidi nakon smrti. Njezino stanje tom prilikom bilo je slično stanju nakon smrti... Ali ono što je Božiji Poslanik doživio na svom Noćnom putovanju bilo je iznad doživljaja duše nakon smrti, i, naravno, bilo je daleko iznad snova nekoga koji spava... Što se tiče vjerovjesnika (koje je Božiji Poslanik sreo na nebesima), to su bile samo njihove duše koje su bile došle da borave tamo poslije razdvajanja od svojih tijela, dok se duša Božijeg Poslanika uzdigla tamo za njegova života.“

Zaključak

Božija poruka Asada je zanimala cijeli njegov život, od momenta u Berlinskoj podzemnoj željeznici. Godinama svoj mladalački i zreli život posvetio je razmišljajući o Kur'anu, njegovoj poruci, smislu, želeći da Kur'an predstavi na novi način sa komentarom koji bi izranjao iz tradicije velikih komentatora. On je izvršavao pripreme za ovo hairli djelo na način što je godine provodio radeći na Buharijinoj zbirci hadisa, istraživao jezik Kur'ana, više od trideset godina proveo je studirajući Kur'an, hadis i srodne discipline. Kako to on kaže u predgovoru, njegov prijevod i komentar samo su jedan pokušaj istinskog idiomatskog, objasnidbenog prijevoda kur'anske poruke u jednom evropskom jeziku.

Asad je pokušao da prenese poruku Kur'ana ljudima koji ne poznaju arapski jezik. Njegov cilj je bio da skine zar sa značenja arapskih riječi koja su se nataložila tokom vremena i usljed semantičkih promjena, da ih otkrije u njihovom originalu koje su imale u vrijeme Objave. On je nastojao otkriti duh izvornog arapskog jezika. On je u svojoj egzegezi elektik. Kao elektik nije skrivao svoju sklonost, najviše, prema Muhammedu 'Abduhuu, koga je i najčešće citirao. Za razliku od autoriteta zadržavao je intelektualnu neovisnost. On kombinira vlastitu i intelektualnu sposobnost.

Poruka Kur'ana nije samo izvanredna kao egzegetska djelo nego i kao prijevod u najvažniji internacionalni jezik danas, a moramo naglasiti da engleski jezik nije bio maternji jezik Asada. Njegova glavna zamisao u prevođenju je bila da ide preko ruba čahure literalnosti te da postigne jasnost izraza u što adekvatnijem idiomu engleskog jezika kako bi u što

većoj mjeri zahvatio prvotnu ljepotu izraza koju Allahova Riječ ima u izvoru. Njegov prijevod ocijenjen je najvišom ocjenom od strane profinjanih istraživača kao i od običnih engleskih čitalaca. Asadovo ukupno djelo pohvalili su znameniti ljudi današnjeg doba. Još za života dobio je mnoga priznanja. "Mnogo ih je koji su napisali više knjiga od Asada", "Malo ih je, međutim, izvršilo utjecaj kao on. Uzimajući samo u obzir njegova djela, Asad je doista najveći austrijski (i evropski) dar islamu u XX stoljeću..." -veli Murad Hofmann. Muzaffar Iqbal ubraja Asada među autore "koji pišu o islamu jezikom koji zapadni čitalac može lakše razumjeti".

U Espositovom "Oksfordskom rječniku islama" za Asada je rezervirana posebna odrednica u kojoj se, između ostalog, veli da je "dao prednost racionalističkom tumačenju Kur'ana".

Reference

1. Enes Karić, "Isa al-Masih (Isus Krist) u djelima muslimanske pobožnosti i sufijske nade", Isus iz Nazareta, posebni broj, *Svjetla riječi*, ljeta A. D., 2012.
2. Muhammed Asad, *Poruka Kur'ana*, prijevod s engleskog: Hilmo Ćerimović, Izdavač: El-Kalem, Sarajevo, 2004. god.
3. Muhammed Asad, *Put u Mekku*, prijevod s engleskog: Hilmo Ćerimović, Izdavač: El-Kalem, Sarajevo, 1997. god.
4. Muhammed Asad, *Islam na raspuću*, prijevod s engleskog: Hilmo Ćerimović, Izdavač: El-Kalem, Sarajevo, 2002. god.
5. Mustafa Muhammad al-Tahhan, ed. *Hadir al-Alam al-Islami*, Al-Markaz al-'Alami li al Kitab al-Islami, Kuwait, 1992.
6. Muhamed Asad, *Principi islamske države i vlasti*, prijevod na bosanski jezik prof. dr. Džemaludin Latić, Medžlis Islamske zajednice Zagreb, Zagreb, 2005. godine.

مؤلفات محمد أسد وترجمته للقرآن الكريم

أدرك محمد أسد في آن مبكر أن الناس في الغرب لهم تصورات مشوهة عن الإسلام وأن تصوراتهم الخاطئة هذه ناتجة عن أقوال وكتابات متحيزة ولا موضوعية حول هذا الدين. إن مؤلفات محمد أسد (Leopold Weiss) فيها وصف متقن لروح الغرب وحضارته وهي لا تزال، حتى بعد وفاته (١٩٩٢م)، تؤدي تأثيرا مثمرا قويا على أجيال شباب المسلمين في الغرب وفي العالم الإسلامي، كما أنها ترجمت إلى ما يسمى باللغات العالمية وكذلك إلى ما يسمى في العادة بلغات الإسلام - العربية والتركية والفارسية. ومما يمثل تاجا لعمله التأليفي ترجمته الرائعة للقرآن الكريم والتي عملها محمد أسد حين إقامته في المملكة العربية السعودية والباكستان.

The Works of Muhammad Asad and his Message of the Qur'an

By Damir Babajic

Muhammad Asad early realized that people in the West have a tremendously distorted picture of Islam and that this image is the result of biased and tendentious talk and writing about this faith. In his works, Muhammad Asad (Leopold Weiss) masterly presented the spirit of the West and its civilization. The Muhammad Asad's works continued even after his death (1992) to carry out a fruitful and strong influence on generations of young Muslims, both in the West and in the Islamic world. His works have been translated into the languages of the world, and even the traditional languages of Islam: Arabic, Turkish and Persian. The crown of his work is a masterpiece *Message of the Qur'an* (translation and commentary of the Qur'an, t. n.) which Asad wrote during his stay in Saudi Arabia and Pakistan.

Narodna religija, narodni islam u Bosni i Hercegovini

- bosanski islam i islamska tradicija Bošnjaka – diferencirajući faktori

dr. hfz. Elvir Duranović

imam, Medžlis IZ Bugojno
elviduranovic@yahoo.com

Uvod

Protekle dvije decenije u javnom diskursu sve više se govori o *bosanskom iskustvu islama, bosanskom islamu, narodnoj religiji bosanskohercegovačkih muslimana i islamskoj tradiciji Bošnjaka*, dok su u isto vrijeme vrlo rijetki pokušaji definisanja spomenutih pojmova. Koliko mi je poznato na našem jeziku o tome postoje dva napisana teksta od kojih je jedan pod naslovom „Šta je to islamska tradicija Bošnjaka?“¹ objavljen u IIN *Preporodu*, dok je drugi „Narodna vjera bosanskohercegovačkih muslimana (Kratak osvrt na islamsku modernističku kritiku narodne vjere bosanskohercegovačkih muslimana)“² objavljen u *Novom Muallimu*. Prvi tekst predstavlja vrijedan prilog definisanju *islamske tradicije*

1 Fikret Karčić, „Šta je to islamska tradicija Bošnjaka?“, online adresa: http://www.iitb.ba/upload/attachments/sta_je_to_islamska_tradicija_bosnjaka_prof_karcic_His.pdf, (Dostupno, 26.10.2014.)

2 Enes Karić, „Narodna vjera bosanskohercegovačkih muslimana (Kratak osvrt na islamsku modernističku kritiku narodne vjere bosanskohercegovačkih muslimana)“, *Novi Muallim*, ljeta 2010. godine, god XI, br. 42., str. 41-48.

Bošnjaka, dok se drugi tekst manje bavi definicijom *narodne vjere*, a više modernističkom kritikom iste.

Budući da se u medijima i javnim nastupima islamskih zvaničnika i laika često miješaju pojmovi i stavljaju znakovi jednakosti između sintagmi *bosanski islam* i *islamska tradicija Bošnjaka*, što, jednostavno, nije tačno, kao i činjenice da su sva teološka, etnološka, sociološka i antropološka istraživanja vjerskog života bosanskohercegovačkih muslimana manjkava bez jasnih definicija ključnih pojmova, nužno je precizno definisati sve u naslovu rada navedene pojmove i objasniti njihove diferencirajuće faktore. Pritom ćemo krenuti od općenitog ka posebnom, odnosno raspravu ćemo započeti definisanjem *narodne religije* u općenitom smislu, zatim ćemo se posvetiti *narodnoj religiji u Bosni i Hercegovini*, što će nas neminovno dovesti do *narodnog katoličanstva*, *narodnog pravoslavlja* i *narodnog islama*, odnosno *bosanskog islama*, ili *bosanskog iskustva islama*, da bismo na kraju osvijetlili *islamsku tradiciju Bošnjaka* i faktore koji je odvajaju od narodne religije bosanskohercegovačkih muslimana.

Narodna religija

Pojam *narodne religije* semantički je višeslojan, složen i veoma zahtjevan za definisanje budući da bilo kakvo sužavanje i smještanje *narodne religije* u određene okvire podrazumijeva svjesno gubljenje nekog od njenih brojnih aspekata. Najvažniji faktori koji utječu na semantičku višeslojnost *narodne religije* su bogatstvo narodne kulture i nivo organizovanosti službene religije.

Problem definisanja *narodne religije* zapravo nije ni prisutan u društvenim zajednicama bez neke od religija na visokom stupnju razvoja poput kršćanstva ili islama. Sintagmu *narodna religija* konstruisao je luteranski svećenik Poul Drews 1901. godine. On je, s ciljem što kvalitetnijeg obrazovanja mladih svećenika u sjemeništu, ukazao na duboki jaz između službenog crkvenog učenja i poimanja kršćanstva kod stanovništva u ruralnim zajednicama.³ Vremenom se sintagma *narodna*

3 Don Yoder, „Toward a Definition of Folk Religion”, *Western Folklore (WF)*, Vol. 33, No. 1, Symposium on Folk Religion, Januar, 1974. godine, str. 2.

religija od teološkog doktrinarnog pokušaja boljeg razumijevanja klera i običnih vjernika unutar jedne vjerske zajednice, preselila u akademski svijet, gdje je postala značajna potkategorija etnoloških, antropoloških, socioloških i primarno teoloških studija.

Na poteškoće pri definisanju *narodne religije* vrlo precizno i detaljno ukazao je Don Yoder, profesor religijskih studija na Univerzitetu u Pensilvaniji, SAD.⁴ Yoder je, zavisno od geografskog i kulturološkog konteksta, naveo čak pet definicija *narodne religije* preferirajući posljednju, petu, prema kojoj „narodna religija predstavlja ukupnost svih stavova i vjerskih obreda koji egzistiraju među ljudima odvojeno i uporedo sa strogim teološkim i liturgijskim formama službene religije.”⁵

Ova općenita definicija *narodne religije* obuhvata podjednako aktivno/kreativne i pasivno/survivalističke elemente, kao što, također, prema Yoderu, ukazuje na postojanje tenzije između službene i *narodne religije*.⁶ Konkretno, to znači da *narodna religija* podrazumijeva tragove vjerovanja i obredne prakse naslijeđene iz ranije faze kulturnog i religijskog razvoja, odnosno sinkretističko prožimanje dva i više oblika religije u složenom društvu, podjednako kao i religijske utjecaje na narodnu kulturu: način ishrane, odijevanje, običaje, umjetnost, modu itd. Ta dvo-smjerna relacija između *narodne baštine i religije* može se prikazati na sljedeći način:

religijska dimenzija narodne kulture

i obrnuto

narodno-kulturološka dimenzija religije

Univerzalna definicija prof. Yodera pruža dobru polaznu osnovu za regionalnu i religijsku konkretizaciju pojma *narodne religije*. U posljednje vrijeme u katoličkoj crkvi se studiozno govori o narodnoj pobožnosti i njenom mjestu unutar službenog crkvenog učenja. S ciljem nadvladavanja napetosti između narodne pobožnosti i službenog liturgijskog slavlja vatikanska Kongregacija za bogoštovlje i disciplinu sakramenta

4 Don Yoder je profesor emeritus religijskih studija i folkloru na Univerzitetu u Pensilvaniji, SAD. Bivši je predsjednik American Folklore Society i suosnivač Pennsylvana Folklife Society.

5 Don Yoder, „Toward a Definition...”, str. 14.

6 Ibid., str. 14

izdala je iznimno bitan i sadržajan *Direktorij o narodnoj pobožnosti i liturgiji*.⁷

Uz spomenuti, cilj *Direktorija* je prilagođavanje prihvatljivih formi narodne pobožnosti propisima katoličke crkve. Slične tendencije prisutne su i u istočnoj pravoslavnoj crkvi. Konkretno, ranije je preovladavalo mišljenje da narodnu religiju Srba primarno određuju pretkršćanski paganski elementi.⁸ Danas se *narodnom religijom označava skup tradicionalnih vjerovanja, predanja i običaja, koji predstavljaju dio narodne tradicije, a nisu neposredno određeni pravoslavno-hrišćanskim učenjem*.⁹ Dakle, ne samo pretkršćanski sadržaji već svi utjecaji na kulturu, religiju, tradiciju i običaje koji ne izviru iz pravoslavlja.¹⁰ Pojam *narodne religije*, na taj način, pomjeren je od ranijeg, općeprihvaćenog, pasivnog evolucionističko/survivalističkog pristupa, ka aktivno/pozitivnom shvatanju *narodne religije* kao interakcije vjerovanja, rituala, običaja i mitologije u savremenim društvima.¹¹

Nardna religija u Bosni i Hercegovini

Ovo kratko podsjećanje na stavove katoličke i pravoslavne crkve naspram narodne religije i narodne pobožnosti potrebno je s ciljem definisanja *narodne religije* u Bosni i Hercegovini. Pitanje *narodne religije* u multireligijskim zajednicama kakva je Bosna i Hercegovina predstavlja pravi intelektualni izazov. Pođe li se, naprimjer, od evolucionističko/survivalističke definicije *narodne religije*, najvažnije pitanje je: da li u Bosni i Hercegovini postoji jedna ili najmanje tri *narodne religije*, odnosno da li postoje zajednički, pretkršćanski i predislamski religijski sadržaji jedinstveni za sve narode u Bosni i Hercegovini bez obzira na današ-

7 Vidi: Congregation for Divine Worship and the Discipline of the Sacraments, *Directory on popular piety and the liturgy - Principles and guidelines*, Vatican City, December, 2001., Dostupno na Internet adresi: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccdds/documents/rc_con_ccdds_doc_20020513_vers-direttorio_en.html, (Dostupno 10.09.2011. godine)

8 Vidi: Vojislav Čurić, *Veselin Čajkanović Sabrana djela iz srpske religije i mitologije*, knj. prva, Srpska književna zadruga, BIGZ, Prosveta i Partenom M.A.M., Beograd, 1994. godine.

9 Ivica Todorović, *Rezultati savremenih istraživanja narodne religije Srba – opšti presek*, Etnografski institut SANU, sv. 56, br. 1, Beograd, 2008. godine, str. 63.

10 Neki od ovih utjecaja svakako su orijentalno-islamski. Vrijedno je napomenuti da narodnu religiju i u pravoslavnom kontekstu, poput katoličkog, karakteriše proces transformacije u teološko-crkveni model.

11 Don Yoder, „Toward a Definition...”, str. 12-13.

nju pripadnost islamu ili kršćanstvu? Ako je odgovor potvrđan, tada se otvara prostor za sljedeća pitanja: Koji su to zajednički sadržaji? Na koji način su integrisani u službenu religiju? Kakav je stav teologa prema nji-ma? Iz koje religije i kulture potječu? U kojim segmentima se najviše ispoljavaju itd.?

Ukoliko se, pak, u okviru savremenih tendencija, krene od aktivno/ pozitivne definicije narodne religije onda se pred istraživačem pojav-ljuje onoliki broj kontekstā za definisanje *narodne religije* koliko u Bosni i Hercegovini postoji religija. Naravno, najznačajniji su svakako: katoli-čanstvo, pravoslavlje i islam, unutar kojih bi bile formirane potkategorije: *narodno katoličanstvo*, *narodno pravoslavlje* i *narodni islam*.

Uzimajući u obzir historijsko i savremeno prožimanje tri ključne svjetske religije unutar malog, uglavnom monolitnog i do nedavno izra-zito tradicionalnog bosanskohercegovačkog društva, za potrebe ovog rada formulisat ćemo radnu definiciju *narodne religije* u Bosni i Hercegovini. Dakle, *narodna religija u Bosni i Hercegovini obuhvatala bi sva vjerovanja i obrednu praksu i običaje svih naroda Bosne i Hercegovine naslijeđene iz ranijih faza kulturnog razvoja, koji egzistiraju među ljudima, nasuprot učenju službene religije (katoličanstvo, pravoslavlje ili islam) u čiji su korpus sinkretistički ugrađeni*. Definicija koncipirana na takav na-čin omogućuje istraživanje raznih dimenzija *narodne religije* iz različitih uglova. Problem *narodne religije* moguće je, dakle, istraživati geografski: unutar Bosne i Hercegovine, teološki: unutar neke od vjerskih zajedni-ca koje egzistiraju u Bosni i Hercegovini, etnološki: unutar neke etničke skupine, ili sociološki: unutar neke društvene zajednice, odnosno mogu-će je kombinirati dva ili više istraživanja.

Narodni islam u Bosni i Hercegovini – bosanski islam

Na osnovu Yoderove opće i ove regionalne konkretizacije pojma *narodne religije* sada ćemo pokušat definisati *narodni islam* u Bosni i Hercegovini ili *bosanski islam*. Dakle, pod *narodnim islamom u BiH označavamo skup svih predislamskih, pseudoislamskih,¹² modernih i savremenih vjerovanja, suvjerja, obreda, rituala i običaja koje muslimani u Bosni i Hercegovini*

¹² Tako ih dr. Enes Karić naziva u svom radu: „Narodna vjera bosanskohercegovačkih muslimana...”, str. 43.

baštine nasuprot oficijelnom učenju islama u čiji su korpus sinkretistički ugrađeni. Ova definicija podjednako obuhvata dvije ključne karakteristike *narodne religije*:

- ističe tenziju između *narodnog islama* i službenog tumačenja islama u Bosni i Hercegovini i
- obuhvata sva narodna vjerovanja, obrede i običaje naslijeđene iz prošlih vremena uporedo s njihovim savremenim implikacijama.

Da bismo pitanje *narodnog islama* u Bosni i Hercegovini što cjeloviti-je elabolirali potrebno je ukazati na porijeklo već spominjanih narodnih vjerovanja, običaja, tradicije i obreda naslijeđenih iz minulih vremena. Traganje za njihovom genezom može se odvijati u dva pravca: vertikalno i horizontalno. Vertikalno bi se pratio povijesni hod bosanskohercegovačkih muslimana kroz razne kulture i religije od najstarijih animističko-magijskih vjerovanja, preko demonologije, paganstva, kršćanstva i Crkve bosanske do islama. Horizontalno traganje obuhvatalo bi analizu pseudoislamskih, odnosno neislamskih elementa ugrađenih u islam, kojeg su Osmanlije širile među bosanskohercegovačkim muslimanima.

Među najstarije, još uvijek žive elemente preislamske tradicije u narodnoj religiji Bošnjaka Hadžijahić ubraja paleobalkansko vjerovanje u vile,¹³ izuzetno su stari kult Sunca i drugih nebeskih tijela, poštivanje prirodnih pojava, kalendarski, magijski obredi za obnovu vegetacije, kult mrtvih,¹⁴ vjerovanje u božanstva šuma (Silvan) i izvora (Bind)¹⁵ i sl., koja su kasnije mogla poslužiti kao lijepa osnova za staroslavenski mitološki obrazac pronađen širom južnoslavenskog geografskog prostora.¹⁶

Nakon rimskog osvajanja Bosne i Hercegovine, uporedo s religijom Ilira, njeguju se kultovi iz rimskog panteona od kojih najznačajnije mjesto zauzimaju: Jupiter, Junona i Minerva. Tokom III i IV stoljeća nove ere u evropskim rimskim provincijama osjeća se snažan utjecaj s orijenta

13 Muhamed Hadžijahić, *Predislamski elementi u kulturi bosanskih muslimana*, Sarajevo, 1973. godine. str. 1.

14 Borivoj Čović, „Mlađi praistorijski periodi“ u: Alojz Benac..., *Kulturna istorija Bosne i Hercegovine – od najstarijih vremena do početka turske vladavine*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1966. godine, str. 111-117.

15 Enver Imamović..., *Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja Drugog svjetskog rata*, Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 1998. godine, str. 34-35.

16 Vidi: Ivo Pilar, „O dualizmu u vjeri starih Slovjena i o njegovu podrijetlu i značenju“, *Zbornik za narodni život i običaje*, br. 28. Zagreb, 1931. godine, str. 1-86

u vidu mitrizma.¹⁷ Religijsko učenje iranskog dualizma o Ahuramazdi – bogu Dobra, kome Mitra – nepobjedivi bog Sunca, na svim reljefima pronađenim u Bosni i Hercegovini žrtvuje svetog bika, i Ahrimanu – bogu Zla, veoma dobro se uklapalo u staroslavenski dualistički religijski koncept, pa je, preko također dualističkog vjerovanja Crkve bosanske, u određenoj mjeri, opstalo u narodnoj religiji bosanskohercegovačkih muslimana do današnjih dana.

Staroslavenski elementi u religiji i narodnoj kulturi bosanskohercegovačkih muslimana su najbrojniji. Narodna vjerovanja i sujevjerja, demoni i mitološka bića, obredi posvećeni staroslavenskim božanstvima, narodni običaji iz životnog ciklusa: rođenje, ženidba i smrt, privređivanje i kalendarski običaji, biljni i animalni kultovi, sve su to polja narodne religije bosanskohercegovačkih muslimana u kojima su tragovi staroslavenske religije veoma zastupljeni.¹⁸

Božićni i uskršnji običaji i apotropejski obredi s njima u vezi,¹⁹ čuvanje uspomene na kršćanske svece po kojima se mjerio godišnji stočarsko-poljoprivredni kalendar svih stanovnika Bosne i Hercegovine,²⁰ izrada natpisa bosančicom i dekoracija nišana iz prvih stoljeća osmanske uprave,²¹ običaj lomljenja pogače za vrijeme zajedničkog jela,²² praksa posjećivanja kršćanskih svetišta²³ i učenje kišnih dova pored srednjovjekovnih nekropola²⁴ itd., neki su od kršćanskih sadržaja u *narodnoj religiji bosanskohercegovačkih muslimana*.

Međutim kršćanski utjecaji nisu samo evolutivnim, vertikalnim putem ušli u *narodnu religiju bosanskohercegovačkih muslimana*, već su

17 Esad Pašalić, „Period rimske vladavine do kraja III vijeka naše ere”, Alojz Benac..., *Kulturna istorija Bosne i Hercegovine – od najstarijih vremena do početka turske vladavine*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1966. godine, str. 286-293.

18 Više o staroslavenskim sadržajima u kulturi bosanskohercegovačkih muslimana vidi: Elvir Duranović, *Elementi staroslavenske tradicije u kulturi Bošnjaka*, Bugojno, 2011. godine.

19 Vidi: Alija Čatić, „Božić kod muslimana (Prozor u Bosni)”, *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*, Zagreb, XXVI, 1928., str. 379-380.

20 Vidi: Muhamed Hadžijahić, „Sinkretistički elementi u islamu u Bosni i Hercegovini”, *POF*, 28-29/1978-9, VOL.28-29, Sarajevo, 1980. godine, str. 326-327.

21 Vidi: Šefik Bešliagić, *Nišani XV i XVI vijeka u Bosni i Hercegovini*, ANUBIH Djela, knjiga LIII, Odjeljenje društvenih nauka, knjiga 30., Sarajevo, 1978. godine.

22 Franjo Rački, „Bogumili i patareni”, *RadJAZU*, X, 1870. godine, Zagreb, str. 216.

23 Tihomir Đorđević, „Preislamski ostaci među jugoslovenskim muslimanima”, u: Tihomir Đorđević, *Naš narodni život*, tom 2, Prosveta, Beograd, 1984. godine, str. 262-267.

24 Muhamed Hadžijahić, „Jedan bogumilski relik...”, str. 557.

neke od njih Turci donijeli u Bosnu u vrijeme širenja islama. Naime, islam koji su Osmanlije donijele u našu zemlju prošao je dug historijski (više od VIII stoljeća) i geografski put (više od šest hiljada kilometara) od izvora u Meki i Medini do Bosne i Hercegovine. Tokom tog dugog perioda razni narodi ušli su u okrilje islama, a za etabliranje neislamskih elemenata u okrilju islama ključno je bilo susretanje i prožimanje muslimanskih i kršćanskih naroda u Evropi i Maloj Aziji. Poštivanje evlija i šehida, kult svetačkih relikvija, posvećivanje i posjećivanje grobova evlija i šehida u traganju za blagoslovom, zdravljem, napretkom i srećom, samo su neke od osobenosti islama, kojeg su Osmanlije širile u Bosni i Hercegovini.²⁵ U svemu tome mogu se naći islamski, iranski i turanski utjecaji.²⁶ Elementi šamanizma²⁷ ugrađeni su u korpus vjerovanja i obredne prakse sufijskih redova aktivnih na području Centralne i Sjeverne Azije. Interakcija između šamanizma i sufizma posebno je došla do izražaja u sljedećim područjima: kult svetaca (umrli muslimanski sveci ugrađeni su u hijerarhiju duhova od kojih su šamani tražili pomoć), iscjeljivanje bolesnih, padanje u ekstazu, ritualna odjeća i pravljenje zaštitnih hamajlija.²⁸

Ova interakcija otpočela je tokom XII stoljeća u vrijeme širenja islama među Turcima i drugim narodima Centralne Azije.²⁹ Do XV stoljeća šamanistička obilježja postala su sastavni dio obredne prakse derviških redova koji su igrali značajnu ulogu u širenju islama u Bosni i Hercegovini. Vođenje učenika kroz duhovne labirinte nije bila jedina dužnost pročelnika derviških redova. Vrlo često su šejhovi i imami vršili funkciju tumača snova, iscjeljitelja i ljekara koji su liječili bolesne pravljenjem zapisa, osoba koje su rješavale životne dileme itd. Narodna tradicija je

25 Olga Zirojević, „Alahovi hrišćani“, *Republika*, br. 282-283, Beograd, 2002. godine. Internet adresa: http://www.yurope.com/zines/republika/arhiva/2002/282-283/282-283_13.html, (Zadnja posjeta 03.10.2011.)

26 Muhamed Hadžijahić, „Sinkretistički elementi u islamu...“, str. 301.

27 Šamanizam je sistem vjerovanja prema kojem je šaman stručnjak za posebna znanja potrebna za uspostavljanje veze s duhovnim svijetom u cilju pribavljanja koristi drugim članovima određene društvene zajednice. Više o šamanizmu vidi: Mariko Namba Walter, Eva Jane Neumann Fridman, *Shamanism: an encyclopedia of world beliefs, practices, and culture*, ABC-CLIO, Santa Barbara, California; Denver, Colorado; Oxford, England; 2004. godine.

28 Bahodir Sidikov, „Sufism and shamanism“, u: Mariko Namba Walter, Eva Jane Neumann Fridman, *Shamanism: an encyclopedia of world beliefs...*, str. 239.

29 Graham Harvey, Robert J. Wallis, *Dictionary of Shamanism*, The Scarecrow Press, Inc., Lanham, Maryland; Toronto; Plymouth, UK, 2007. godine, str. 17.

grobovima takvih šejhova i imama nakon njihove smrti pripisivala magične i iscjeliteljske moći.³⁰

No, to se samo uklapalo u od kršćanstva preuzeto vjerovanje da su grobovi dobrih ljudi (evlija) i mučenika (šehida) sveta i blagoslovljena mjesta.³¹ Krvni sveci ili mučenici iz prvih stoljeća kršćanstva, te kasniji nekrvni sveci ili *priznavaoci* koji su čistotom života i uzornim ponašanjem svjedočili riječ Božiju i oblici njihovog čašćenja i poštovanja dobrahno su utjecali na odnos muslimana prema svojim krvnim svjedocima vjere – šehidima, i nekrvnim Božijim dobrim robovima – evlijama. Neupitna sličnost određenih teoloških dogmi između kršćanskih mučenika i islamskih šehida³², s jedne strane, i priznavalaca i evlija, s druge strane, utjecala je, premda je to Allahov Poslanik, a.s., izričito zabranio,³³ na odnos muslimana prema šehidima i evlijama. *Narodna religija bosanskohercegovačkih muslimana* nastala je, dakle, kao produkt neselektivnog zahvatanja i usvajanja vjerovanja, običaja i obreda iz nabrojanih kultura i religija.

U svojoj definiciji *narodne religije* dr. Karčić navodi da *narodna religija označava tumačenje i praktikovanje određene religije od strane njenih sljedbenika na određenom području ili u okviru određene grupe*.³⁴ Na prvi pogled je vidljivo kako ova definicija *narodne religije* akcentira etničku grupu i geografski prostor nauštrb izvora i osnovnih komponenti narodne religije i, što je ključno, ne ističe glavnu karakteristiku narodne religije, a to je tenzija između narodne religije i učenja službene religije. Na osnovu ove definicije ne može se povući jasna linija između neislamskog i islamskog vjerovanja, obreda i običaja koji egzistiraju u praksi bosanskohercegovačkih muslimana.

30 Seid M. Traljić, „Iz narodne tradicije sarajevskih muslimana“, *Islamski svijet*, IV, Sarajevo, 1935. god., str. 6.

31 O raznim aspektima kulta svetaca u kršćanstvu vidi: *Bogoslovska smotra*, sv. 44, br. 1, Rimokatolički bogoslovni fakultet, Zagreb, 1974. godine.

32 Mučenicima kao i šehidima oprosteni su svi grijesi prema Bogu. I jedni i drugi imat će pravo zagovornišтва na Sudnjem danu. I jedni i drugi smatraju se živim i nakon smrti itd. S druge strane, priznavaoci i evlije imaju mnogo zajedničkih osobina od kojih su čvrsta vjera u Boga i čist i moralan život najizraženije.

33 Allahov Poslanik, a.s., u vezi s poštivanjem grobova dobrih ljudi nedvosmisleno je rekao: „Allah je prokleo židove i kršćane – oni su grobove svojih vjerovjesnika uzeli za bogomolje!“ Vidi: Muhammed ibn Ismail el-Buhari, *Sahihul-Buhari – Buharijeva zbirka...*, knj. III, hadis br. 4441., str. 462.

34 Fikret Karčić, „Šta je to islamska tradicija Bošnjaka...“, str. 1.

Radi lakšeg izučavanja *narodne religije* na određenoj teritoriji obično se uz normativnu religiju dodaje naziv prepoznatljivog geografsko-kulturnog atributa tog područja.³⁵ To znači da *bosanski islam* u stvari označava *narodni islam u Bosni i Hercegovini*, što je stajalište koje smo istakli u naslovu ovog poglavlja.

Islamska tradicija Bošnjaka

U Sarajevu je 14., 15. i 16. novembra 2007. godine održan naučni skup pod naslovom „Islamska tradicija Bošnjaka: Izvori, razvoj i institucije, perspektive“. Referati s ovog naučnog skupa objavljeni su u *Zborniku radova naučnog skupa „Islamska tradicija Bošnjaka: Izvori, razvoj i institucije, perspektive“ 14., 15. i 16. novembar 2007. Amfiteatar Gazi Husrev-begove medrese*.³⁶ Premda definisanju *islamske tradicije Bošnjaka* nije posvećen poseban referat na skupu je bilo riječi općenito o značenju islamske tradicije i njenim primordijalnim izvorima, ehli-sunnetskom vjerovanju, maturidijskom učenju, hanefijskom mezhebu, osmansko-islamskoj kulturnoj zoni, sufijskim redovima, razvoju islamskih institucija itd. Sve su to elementi koje je u *islamsku tradiciju Bošnjaka* uvrstio dr. Karčić u svom tekstu „Šta je to „islamska tradicija Bošnjaka“?, objavljenom u *Preporodu* dva mjeseca prije održavanja ovog naučnog skupa. Prema dr. Karčiću *islamska tradicija Bošnjaka* obuhvata šest bitnih cjelina:

1. Ehli-sunnetski pravac islama, uključujući maturidijsko učenje u oblasti akaida i hanefijski mezheb u oblasti fikha te odgovarajuće sufijske redove (tarikate).
2. Pripadanje osmansko-islamskoj kulturnoj zoni.
3. Postojanje elemenata “islamizirane” prakse stanovnika predosmanske Bosne.
4. Tradicija islamskog reformizma (islah) u tumačenju islama.
5. Institucionalizacija islama u obliku Islamske zajednice.
6. Praksa iskazivanja islama u sekularnoj državi.³⁷

³⁵ Ibid.

³⁶ *Zbornik radova naučnog skupa „Islamska tradicija Bošnjaka: Izvori, razvoj i institucije, perspektive“ 14., 15. i 16. novembar 2007. Amfiteatar Gazi Husrev-begove medrese*, Rijaset IZ u BiH, Sarajevo, 2008. godine.

³⁷ Fikret Karčić, „Šta je to islamska tradicija Bošnjaka...“, str. 2-4.

Prof. Karčić ukratko se osvrnuo na svaki od spomenutih elemenata *islamske tradicije Bošnjaka*, ali nije pokušao definisati istu konstatirajući na kraju da: ...*”islamska tradicija Bošnjaka” nije teorijska konstrukcija već realnost razumijevanja i življenja islama kod ovog naroda u proteklih pet vjekova.*³⁸ Budući da se o *islamskoj tradiciji Bošnjaka* u javnom diskursu sve više govori, da je prema Ustavu IZ-e *islamska tradicija Bošnjaka* jedan od temelja na kojima se bazira ustrojstvo Islamske zajednice, te da pri Rijasetu IZ postoji Institut za *islamsku tradiciju Bošnjaka*, ne može se prihvatiti konstatacija kako *islamska tradicija Bošnjaka* nije teorijska konstrukcija. Ona to upravo jeste, samo što je njeno značenje, usljed nedostatka precizne definicije, zamagljeno i nejasno tako da se često proteže i na ono što ona po svom terminološkom određenju ne može biti.

Iako veoma kratak tekst dr. Karčića o *islamskoj tradiciji Bošnjaka* izuzetno je sadržajan, tako da ćemo se u nastavku držati njegovih osnovnih premisa. Suštinsko pitanje za definisanje *islamske tradicije Bošnjaka* jeste: šta je to što islamsku tradiciju Bošnjaka odvaja ili razlikuje od, recimo, *islamske tradicije Berbera*, ili *islamske tradicije Pakistanaca*, ili islamske tradicije bilo koje etničke skupine unutar ogromnog muslimanskog svijeta? Ili šta je zajedničko *islamskoj tradiciji Bošnjaka* i islamskim tradicijama drugih muslimanskih naroda? Oko prve dvije riječi u sintagmi *islamska tradicija Bošnjaka* među sunijskim muslimanima nema mnogo dilema i rasprava jer sunije pod konstitutivnom islamskom tradicijom uglavnom podrazumijevaju osnovne izvore islama: Kur'an i sunnet.

Muslimani u Bosni i Hercegovini su pripadnici ehli-sunnetskog pravca u islamu i to je svakako najvažnija osobenost njihove islamske tradicije. S te strane prof. Karčić je potpuno u pravu kad s ehli-sunnetskom orijentacijom u vjerovanju i obredoslovlju započinje deskripciju *islamske tradicije Bošnjaka*. Razlike među sunijskim muslimanima nastaju kod interpretativne tradicije koja konstitutivnu razvija i čini je povijesno relevantnom.³⁹ U tom smislu glavne odlike *islamske tradicije Bošnjaka* su,

³⁸ Ibid., str. 5.

³⁹ O konstitutivnoj i interpretativnoj tradiciji u islamu vidi: Adnan Silajdžić, „Značenje i značaj islamske tradicije“, u: *Zbornik radova naučnog skupa „Islamska tradicija Bošnjaka: Izvori, razvoj i institucije, perspektive”* 14.,15. i 16. novembar 2007. Amfiteatar Gazi Husrev-begove medrese, Rijaset IZ-e u BiH, Sarajevo, 2008. godine, str. 13-22.

kako to dr. Karčić navodi, maturidijsko učenje u oblasti akaida i hanefijski mezheb u oblasti fikha. Hanefijski mezheb i maturidijsko učenje su bile dvije zvanične teološko-pravne škole u Osmanskoj državi i prije dolaska Osmanlija u Bosnu i Hercegovinu, pa se uporedo sa širenjem islama među predislamskim stanovnicima naše zemlje širio hanefijski mezheb i maturidijsko učenje.⁴⁰

Interesantno je napomenuti da su se upravo ova dva temelja *islamske tradicije Bošnjaka* našli na udaru neotradicionalističkih grupa u Bosni i Hercegovini koje zahvaćene savremenim gibanjima unutar muslimanskog svijeta zagovaraju raskid s hiljadugodišnjom lokalnom tradicijom muslimanskih naroda i unificiranju ummeta po modelu prvih generacija muslimana (*selefi salih*).

Zatim, *islamska tradicija Bošnjaka* razvijala se tokom pet stoljeća osmanske vlasti unutar jednog naroda na jednom određenom području. Taj historijski i geografski kontekst koji ju je u značajnoj mjeri oblikovao naziva se osmanska kulturna zona. Osmanlije nisu samo posijali sjeme islama u Bosni i Hercegovini već su strpljivo stoljećima njegovali svoju duhovnu i materijalnu kulturu ostavivši neizbrisiv trag u jeziku, književnosti, muzici, dekoraciji, a osobito u arhitekturi i urbanizmu.⁴¹

Uz to, specifično zajedničko obavljanje namaza u džematu sa zikrom i dovom, međumuslimanski pozdravi pri susretu s *merhaba*, a na rastanku s *Allahimanet*, čestitanje Bajrama s *Bajram šerif mubarek olsun*, izražavanje saučešća s riječima *bašun sag olsun* na koje se odgovara *do-stum sag olsun*, posebna vjerska praznična jela s obaveznom baklavom itd., specifična tradicionalna odjeća bosanskohercegovačkih muslimana i muslimanki samo su neke od posljedica dugotrajnog života unutar osmanske kulturne zone koje danas sačinjavaju sastavni dio *islamske tradicije Bošnjaka*.

Uz maturidijsko učenje i hanefijski mezheb prepoznatljivu boju islamu kojeg su Osmanlije donijele u Bosnu i Hercegovinu davao je sufizam, odnosno bliskost državnih, vojnih, političkih i esnafskih redova s

40 Fikret Karčić, „Šta je to islamska tradicija Bošnjaka...“, str. 2.

41 Ismet Bušatlić, „Osmansko-islamska kulturna zona“, u: *Zbornik radova naučnog skupa „Islamska tradicija Bošnjaka: Izvori, razvoj i institucije, perspektive“* 14.,15. i 16. novembar 2007. Amfiteatar Gazi Husrevbegove medrese, Rijaset IZ-e u BiH, Sarajevo, 2008. godine, str. 183.

pojedininim tarikatima. Uloga tekija i derviških redova u širenju islama u Bosni i Hercegovini davno je prepoznata i o tome postoje naučni radovi.⁴² Sklonost ka sufizmu i bliskost s određenim sufijskim redovima do današnjih dana predstavlja značajan segment *islamske tradicije Bošnjaka*. Napomenimo samo da Ustav IZ-e u BiH ostavlja mogućnost da se „u okviru Islamske zajednice organizuju tarikatski redovi u skladu sa Šerijatom i pravilima tarikata“.⁴³

No, solidan poznavalac islama već je primijetio da pripadnost hanefijskom mezhebu, maturidijevoj teološkoj školi i osmanskoj kulturnoj zoni nije osobenost samo *islamske tradicije Bošnjaka* već i islamske tradicije Albanaca, Turaka, Rusa, Tadžikistanaca i drugih naroda koji su nekoć bili dio velike Osmanske države. Dr. Karčić stoga je odlično primijetio kako je predislamska tradicija dobrih Bošnjana, danas Bošnjaka, faktor koji odvaja *islamsku tradiciju Bošnjaka* od islamske tradicije ostalih muslimanskih etničkih grupa. Ovdje se može postaviti sljedeće pitanje: Na koji način je predislamska tradicija Bošnjaka postala njihova islamska tradicija? Odnos osmanske uleme XV i XVI stoljeća prema predislamskoj tradiciji Bošnjaka kretao se u okvirima odnosa Allahovog Poslanika, a.s., prema predislamskoj tradiciji Arapa. S tim u vezi je Allahov Poslanik, a.s.:

ukinuo sva vjerovanja, vjerske obrede, rituale i običaje koji su bili u opreci s učenjem islama;

vratio izvornost predislamskoj praksi Arapa i obredima koji su izvorno potjecali od Ibrahima, a.s.;

ostavio je netaknutim dobre, korisne i pravedne običaje (*'urf*) koji su postali jedan od izvora šerijatskog prava.⁴⁴

Kako predislamski stanovnici Bosne i Hercegovine formalno nisu bili pagani,⁴⁵ već pripadnici jedne od tri crkve: katoličke, pravoslavne i Crkve

42 Handžić Adem, „O ulozu derviša u formiranju gradskih naselja u Bosni i Hercegovini u XV stoljeću“, *POF*, XXXI/1981, Sarajevo, 1981. godine, 169-178.

43 *Ustavna komisija* – (Prečišćeni tekst Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini), član 77. *Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, juli-august, 2014. godine, sv. LXXVI, Sarajevo, 2014. godine, str. 808.

44 O odnosu Allahovog Poslanika, a.s., prema predislamskim običajima Arapa vidi: „Islam i predislamski običaji Arapa – kur'ansko-sunnetska analiza“, *Zbornik radova Islamskog pedagoškog fakulteta u Zenici*, br. 7/2009, str. 327-344.

45 Iako je stanovništvo formalno prihvatilo kršćanstvo i kasnije učenje Crkve bosanske, usljed vjerskih razdora i nedostatka jake crkvene infrastrukture te školovanih svećenika, narod je pod okriljem zvanične religije njegovao običaje i tradiciju iz pretkršćanskog perioda. Iste te običaje Bošnjaci su nastavili njegovati i nekoliko stoljeća kasnije kad su primili islam.

bosanske, osmanska ulema iz prvog stoljeća širenja islama u našoj zemlji je imala olakšan zadatak. Kršćansko vjerovanje i obredi zamijenjeni su islamskim vjerovanjem i obredima, postepeno su ukidani svi štetni i nemoralni narodni običaji, dok bitka s narodnim vjerovanjem, sujevjerjem i praznovjerjem još uvijek traje i nije završena do današnjih dana. S druge strane, svi lijepi narodni običaji koji su imali za cilj očuvanje zdravlja, porodice i prijateljskih međuljudskih odnosa vremenom su, nakon brižne selekcije, postali sastavni dio *islamske tradicije Bošnjaka*.

Ovaj korpus *islamske tradicije Bošnjaka* sačinjavaju lijepi narodni običaji iz „graničnih životnih situacija“ (Die Grenzesituationen): rođenje djeteta, rad i privređivanje, ženidba i udaja, bolest i smrt⁴⁶ među kojima su: odgajanje djece kroz metodičko-didaktički sistem „valja - ne valja“, vjerovanje u zle i urokljive oči, obredno žrtvovanje kurbana prije početka gradnje novog objekta, običaj „ćudanja“ i drugi brojni tabui vezani za trudnicu koji su imali za cilj očuvanje njenog zdravlja i zdravlja njenog djeteta, običaj šišanog kumstva novorođenčeta; cijeli niz nekadašnjih narodnih običaja vezanih za ženidbu i udaju poput „krađe mlade“, stavljanja barikada na put svatovima, dočekivanja mladenaca sa slatkom ili medenom vodom, ulaska mladenaca u novi dom s Mushafom u jednoj a hljebom u drugoj ruci (simboli duhovne i materijalne opskrbe), običaj „nakoljenčeta“, običaj „mirđija“, „kna ili krna nevjeste“ i pjesme, vjenčani pir i sportska natjecanja s tim u vezi, običaj „vukova“, „pohodi“, običaj „vezivanja zeta“ i njegovog otkupa slatkišima ili novcem; potom posmrtni običaji kao što je običaj da cijelo selo ili komšiluk ukućanima koje je zadesio smrtni slučaj donose hranu, gradnja kamenih nišana i natpisi na njima bosanskim pismom, običaj nošenja uleme i uglednika na izdignutim rukama iznad glava; onda poštivanje kućne zmije, sadnja lipa i kestena u haremima džamija te brojni kalendarski, stočarski i ratarski običaji čije nabranje bi nas daleko odvelo.⁴⁷

46 Enes Karić, „Narodna vjera bosanskohercegovačkih muslimana...“, str. 48.

47 O nekim predislamskim običajima u kulturi bosanskohercegovačkih muslimana vidi: Elvir Duranović, *Elementi staroslavenske tradicije u kulturi Bošnjaka*, Bugojno, 2011. godine, i Muhamed Hadžijahić, *Predislamski elementi u kulturi bosanskih muslimana*, Institut za društvena istraživanja, Sarajevo, 1973. godine.

Sve su to divni narodni običaji koji su dali prepoznatljiv ton *islamskoj tradiciji Bošnjaka* koji postepeno nestaju, a svakako bi ih trebalo detaljno istražiti, dokumentovati i barem kroz formu folklora sačuvati.

Dr. Karčić u elemente *islamske tradicije Bošnjaka* svrstava i tradiciju islamskog reformizma u tumačenju islama, insitucionalizaciju islama u obliku Islamske zajednice i praksu iskazivanja islama u sekularnoj državi. Što se tiče tradicije islamskog reformizma ona je novijeg datuma i o njenom udjelu u *islamskoj tradiciji Bošnjaka* tek treba da se napišu naučni radovi. Ipak, ono što je bitno naglasiti jeste da tradicija islamskog modernizma, čiji je pročelnik u Bosni i Hercegovini bio rahmetli Husein Đozo, nije izlazila iz okvira maturidijske teološke i hanefijske pravne škole. Svrstavanje Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini u njenih organa i institucija u elemente *islamske tradicije Bošnjaka* nije prihvatljivo ako se zna da Ustav IZ-e u BiH predviđa da jedan od temelja Islamske zajednice, uz Kur'an i sunnet, bude *islamska tradicija Bošnjaka*.⁴⁸ Prije bi se moglo kazati da je Islamska zajednica u BiH formirana kako bi se zaštitila, promovisala i njegovala *islamska tradicija Bošnjaka*.

Što se, pak, iskustva iskazivanja islama u sekularnoj državi tiče, to iskustvo je bilo različito od jednog do drugog državnog sistema u kojem su Bošnjaci od Austro-Ugarske okupacije do danas živijeli. U tom periodu neke tradicije su bile i nestale, a druge nastajale, tako da se o jedinstvenoj tradiciji u pravom smislu te riječi ne može govoriti.

Dakle, *islamska tradicija Bošnjaka* obuhvata *islamsko ehli-sunnetsko vjerovanje i vjerske obrede Bošnjaka interpretirane kroz maturidijsko učenje i hanefijski mezheb protkane tesavufom i obojene tursko-osmanskim i predislamskim običajima naroda Bosne i Hercegovine koji su nakon pomnog odabira postali sastavni dio njihove sveukupne islamske tradicije*. *Islamska tradicija Bošnjaka* u punom je suglasju s oficijelnim tumačenjem islama u Bosni i Hercegovini, a njen glavni baštinik, promotor i zaštitnik je Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini.

48 Ustavna komisija – (Prečišćeni tekst Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini), član 77. *Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, juli-august, 2014. godine, sv. LXXVI, Sarajevo, 2014. godine, član 3., str. 788.

Bosanski islam i islamska tradicija Bošnjaka – diferencirajući faktori

Diferencirajuće faktore između *bosanskog islama* i *islamske tradicije Bošnjaka* izdvojiti ćemo komparativnom analizom osnovnih komponenti njihovih definicija. Kao što smo naveli pod *bosanskim islamom* podrazumijevamo „skup svih predislamskih, pseudoislamskih, modernih i savremenih vjerovanja, sujevjerja, obreda, rituala i običaja koje muslimani u Bosni i Hercegovini baštine nasuprot oficijelnom učenju islama u čiji su korpus sinkretistički ugrađeni. S druge strane islamska tradicija Bošnjaka obuhvata islamsko ehli-sunnetsko vjerovanje i vjerske obrede Bošnjaka interpretirane kroz maturidijsko učenje i hanefijski mezheb protkane tesavufom i obojene tursko-osmanskim i predislamskim običajima naroda Bosne i Hercegovine koji su nakon pomnog odabira postali sastavni dio njihove sveukupne islamske tradicije“.

Krenimo redom.

U definiciji *bosanskog islama* spominje se skup vjerovanja dok se u *islamskoj tradiciji Bošnjaka* govori isključivo o islamskom vjerovanju. Narodno vjerovanje bosanskohercegovačkih muslimana primarno je islamsko, ali je u značajnoj mjeri pomiješano s predislamskom vjerom bosanskohercegovačkih muslimana sastavljenom od elemenata ilirske, staroslavenske i kršćanske religije, osmanskim pseudoislamskim vjerovanjem i savremenim sujevjerjem i praznovjerjem. Islamsko vjerovanje unutar *islamske tradicije Bošnjaka* temelji se isključivo na Kur'anu i sunnetu bez ikakvih dodataka.

Poput vjerovanja, razni običaji i obredi unutar *bosanskog islama* vode porijeklo iz kultura i religija koje su prethodile pojavi islama u našoj zemlji, kao i od neislamskih običaja već infiltriranih u islam, kojeg su Osmanlije širile u Bosni i Hercegovini. Pažljiv čitalac primijetit će da je jedan od bitnih dijelova *islamske tradicije Bošnjaka* njihova predislamska tradicija i običaji. U čemu je onda razlika? Naravno razlika je u selekciji i odabiru. Ranije smo spomenuli da je islamsko pravo otvoreno prema predislamskim običajima i tradiciji svih naroda koji ulaze u okrilje islama, pa i Bošnjaka. Međutim samo su običaji koji nisu bili u suprotnosti s osnovnim učenjem islama nakon pažljivog odabira mogli postati dio

ukupne *islamske tradicije Bošnjaka*. S druge strane, nikakva selekcija niti brana nije postojala za mnoštvo narodnih vjerovanja, sujevjerja, praznovjerja i običaja: predislamskih, pseudoislamskih, modernih i savremenih koji su se na prostoru Bosne i Hercegovine prožimali s izvornim učenjem islama tvoreći ono što danas nazivamo *bosanski islam*.

Konačno, osnovni elementi *bosanskog islama* u opreci su sa službenim učenjem islama, za razliku od *islamske tradicije Bošnjaka*, čiji svi aspekti po definiciji moraju biti u savršenom suglasju s oficijelnim tumačenjem islama. U suprotnom, to više nije *islamska tradicija Bošnjaka*, već *bosanski islam*.

Na primjeru Ajvatovice objasniti ćemo razliku između *islamske tradicije Bošnjaka* i *bosanskog islama* u praksi. Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini prihvatila je praksu stanovnika Prusca i njegove okolice da se sedmog ponedjeljka po Jurjevu uči dova na Ajvatovici, proplan-ku na planini Šuljagi iznad Prusca, toj tradiciji odredila je običajni, a ne normativni karakter⁴⁹ i uvrstila je u svoj službeni kalendar.⁵⁰ To znači da organi Islamske zajednice: Rijaset IZ, Travničko muftijstvo i svi međž- lisi ovog muftijstva, aktivno učestvuju u realizaciji vjerskih i kulturno- sportskih sadržaja povodom „Dana Ajvatovice”, starajući se da sve pro- tekne u duhu Šerijata. Nakon završetka manifestacije „Dani Ajvatovice”, travnički muftija u svojstvu predsjednika Organizacionog odbora „Dana Ajvatovice“ podnosi izvještaj Rijasetu IZ u Bosni i Hercegovini.⁵¹ Uobiča- jeno je također da centralnu dovu na Ajvatovici prouči reisu-l-ulema, ili njegov izaslanik, čime se definitivno potvrđuje duhovno pokroviteljstvo Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini nad ovom manifestacijom.

U isto vrijeme dok traje zvanični program „Dana Ajvatovice”, kojim se njeguje i promovise *islamska tradicija Bošnjaka*, skriveni od pogleda zvanične uleme, pored mezara prusačkih velikana izvršavaju se obre-

49 Fikret Karčić, „Šta je to islamska tradicija Bošnjaka...”, str. 3.

50 *Takvim za 2011.*, El-Kalem, Sarajevo, 2010. godine, str. 339.

51 U Izvještaju o radu Rijasetu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini za 1430.-1431.h.g./2010. godinu objavljenom u *Glasniku* Rijasetu IZ u BiH navodi se da je jedna od važnih aktivnosti Ureda travničkog muftije organizacija vjersko-kulturne manifestacije „Dani Ajvatovice”, te da je 2010. godine bila jubilar- na 500. Ajvatovica sa osamdeset vjerskih, kulturnih, obrazovnih i sportskih sadržaja u kojima je učešće uzelo više od 2000 učesnika. Vidi: „Izvještaju o radu Rijasetu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini za 1430.-1431.h.g./2010. godinu”, *Glasnik* RIZ-a, sv. LXXIII, br. 7-8., juli-august, 2011. godine, str. 836.

di iz domena narodne pobožnosti. U subotu, noć uoči velikog pohoda Ajvatovici, dok vjerski dostojanstvenici i čuveni alimi drže predavanja okupljenim vjernicima u haremu Kafijine džamije u Pruscu grupice muslimana i muslimanki smjenjuju se pored mezarā Ajvaz-dede i Hasana Kafije Pruščaka, klanjaju dobrovoljne namaze za želju (murad), uče dove, potiru rukama po nišanima, a zatim po svom licu, obilaze oko mezara Ajvaz-dede itd.

Sličan obredno-običajni paralelizam dešava se i u nedjelju. Kad se na ajvatovačkoj stijeni prouči dova i ulema ode na livadu gdje će se klanjati podne-namaz, kroz rascijepljenu stijenu prolaze obični vjernici iz svih krajeva Bosne i Hercegovine, čude se Božijoj svemoći, a mnogi od njih uzimaju kamenčiće iz Ajvaz-dedine stijene i nose ih kući radi blagoslova (bereket).

Jasno je, dakle, da obiljem simbola: raspuknutom stijenom, historijsko-mitskim Ajvaz-dedom, konjicom, prozivkom bajraktara te grobovima islamskih velikana, uleme, evlija i šehida, Prusac s Ajvatovicom posjeduje značajne resurse za realizaciju, kako programa kojima se njeguje i promoviše *islamska tradicija Bošnjaka*, tako i za obrede iz domena narodne pobožnosti – *bosanskog islama*. U dva odvojena toka uozbiljuju se dvije raznorodne duhovnosti: zvanična, javna i od Islamske zajednice promovisana *islamska tradicija Bošnjaka* i od očiju uleme skrivena narodna pobožnost. Obje se na kraju spajaju u velikom ušću - zajedničkoj dovi na Ajvatovici u nedjelju nakon podne-namaza.

Povodi objavljivanja Kur'ana na arapskom jeziku

Amrudin Hajrić

docent na predmetu Arapski jezik na Fakultetu Islamskih nuka u Sarajevu
amko_h@yahoo.com

Rezime

Činjenicu da je arapski najizvorniji semitski jezik, da se na njemu u predislamskom periodu odvijala zapažena „književna” aktivnost, da su mu velika teritorijalna rasprostranjenost i veliki broj baštinka osigurali bogatu leksiku i obilje izražajnih sredstava itd., neki smatraju odlučujućim razlozima objavljivanja Kur'ana upravo na tom jeziku. Međutim to bi značilo da jezik određuje kojem će narodu i u kojem civilizacijskom okruženju biti spuštена objava, s čime se mi nikako ne možemo složiti. Kompariranjem arapskog s drugim jezicima koji su u predislamskom periodu bili u upotrebi na prostorima Bliskog istoka dolazi se do zaključka da su svi oni bili dovoljno razvijeni, aktuelni i rasprostranjeni, da je Objava mogla biti spuštена i izražena i na bilo kojem od njih, tako da *povode* objavljivanja Kur'ana na arapskom jeziku treba tražiti u prilika-ma i okolnostima vanjezičke naravi.

Ključne riječi: povodi, Objava, „književna” aktivnost, teritorijalna rasprostranjenost, arapski jezik

Uvod

Ljudi su kao pripadnici različitih civilizacija, kultura, rasa, naroda i skupina skloni isticanju svoje tradicije ili nekog njenog segmenta u najvišem stepenu gradacije. Tako jedni tvrde da imaju najblistaviju prošlost ili da iz njihovih redova potječe najveći broj značajnih znanstvenih radnika,

drugi kažu da su se kroz historiju dokazali kao najhrabriji i najodvažniji, neki će reći da su sljedbenici najispravnije religije, a neki da se koriste najstarijim pismom ili, pak, da baštine jezik s najdužom tradicijom.

U vezi s tim, vrlo često se može čuti stav prema kojem je jedino arapski jezik imao dovoljno kapaciteta da na njemu bude izražena Objava. Takvo pozicioniranje arapskog jezika neki od zagovornika ovog mišljenja pravdaju „književnom” aktivnošću na arapskom jeziku u predislamskom periodu, njegovom teritorijalnom rasprostranjenosti i bogatom leksikom, njegovom izvornošću i činjenicom da je od svih semitskih jezika u najvećoj mjeri sačuvao osobenosti zajedničke prasemitske jezičke forme itd.

Ako se navedeni stav prihvati kao ispravan, dovest ćemo se u situaciju da nesvjesno priznamo kako Kur'an na arapski jezik, zapravo, nije imao utjecaj koji mu se inače pripisuje, pogotovo kad se radi o obogaćivanju njegove semantike, njegovom razvijanju i usavršavanju. U ovom radu, pokušat ćemo definisati položaj arapskog jezika unutar semitske porodice jezika i u odnosu na druge jezike tog perioda, zajedno s pogledom u aktivnosti vođene na njima, s ciljem da utvrdimo koliko je takav stav utemeljen ili neutemeljen te da li su gore pobrojane okolnosti mogle preporučiti jezik Objave i biti povod objavljivanja Kur'ana na arapskom jeziku.

Predislamska „književna” aktivnost kao povod objavljivanja Kur'ana na arapskom jeziku

Jezici se kroz historiju mogu pratiti jedino ukoliko postoji na njima zabilježena i do nas prenesena baština ili, pak, usmena tradicija ovjerena vjerodostojnim dugovremenim trajanjem. Kad je u pitanju arapski jezik u predislamskom periodu, ukoliko se izuzme period neposredno pred pojavljivanje islama, skoro da je nemoguće steći o njemu bilo kakvu predstavu zbog toga što ne postoje, ako ne apsolutno nikakvi, a ono ne barem pisani tragovi ili pouzdana usmena predanja koji bi u tom smislu mogli pružiti pomoć.

Nepostojanju pisanih tragova arapskog jezika iz tog perioda razloge treba tražiti prvenstveno u činjenici što tada pisana riječ nije bila zna-

čajnije zastupljena među Arapima, štaviše jako mali broj njih je znao čitati i pisati. Arapi su u tom periodu više bili naklonjeni pamćenju i usmenom prenošenju, tako da se kod njih u 6. stoljeću zatječe veoma njegovano usmeno pjesništvo, čiji najstariji zabilježeni fragmenti vode porijeklo iz druge polovine 5. stoljeća. Za to pjesništvo se vjeruje da je postojalo i mnogo ranije, te da je poetsko blago zatečeno u tom periodu samo produkt dugotrajnog razvojnog procesa prije tog doba, koji kao takav nigdje nije registrovan. Koliko je ta poezija bila zrela i potpuna svjedoči i to što je kasida, kao osnovna forma predislamske poezije, imala ustaljeni metar i rimu. Naime, te pjesme su se sastojale iz stihova koji su imali jedinstven metar i rimu, dok su primjeri kasida koje su od toga odstupale jako rijetki. Najreprezentativniji predstavnici predislamske arapske poezije su *mualake* (*al-mu`allaqāt = obješene, okačene*), pjesme pobjednice na trgovačkim sajmovima u Ukazu, koje su, prema nekim predanjima, nazvane tako zato što su zlatnim slovima ispisivane na pergamentu i vješane o zidove Kabe, s tim da ima i istraživača koji to osporavaju.¹

Pored poezije, u prilog „književnoj” aktivnosti na arapskom jeziku u predislamskom periodu, značajno je spomenuti i usmeno prenošena kazivanja u stihovima o ratovima između različitih arabljanskih plemena, ili između arabljanskih plemena i jemenskih vladara, ili između Arapa i Perzijanaca itd., koja su poznata pod nazivom *Ayyam al-'Arab*. Mnogi autori su u kasnijem periodu bilježili sva ta kazivanja ili, pak, samo ona koja su se odnosila na ratove pojedinih plemena, s tim da nijedno od takvih djela nije štampano. U vezi s tim, prenosi se da je Abu al-Farag al-Isfahani zabilježio hiljadu i sedam stotina tih kazivanja.²

1 Prema navodima Gawada `Alija (*Tarik al-'Arab qabla al-islam*, Četvrto izdanje, Dar al-Saqi, 2001., str. 2255.), u tome je najuporniji Theodor Nöldecke. Budući da druga vrsta glagola ovog korijena (*'allaqa*) ima i značenje *komentarisati*, moguće je da su te pjesme tako nazvane zbog toga što su u procesu usmene predaje i u svjetlu svearapske popularnosti bile mnogo komentarisane. Hermann Ahlwardt, pak, iznosi mogućnost da su nazvane *Al-Mu`allaqāt* zbog toga što su organizovane tako da obrađuju više tema koje se nadovezuju, „vješaju” jedna na drugu homofonom rimom i metrom. Ove pjesme su poznate i pod drugim nazivima. Najčešći naziv, naročito u starijim izvorima, jeste *Al-Sumūt*, (*Ogrlice*), a tradicija kaže da ih je tako nazvao njihov prvi sakupljač, Hammad al-Rāwī. Među nazivima koji se koriste za ove pjesme, pojavljuju se i: *Al-T'iwāl* (*Duge*), *Al-Mudahhabāt* (*Pozlaćene*) i *Al-Mašhūrāt* (*Znamenite*).

2 Gawad `Ali, op. cit., str. 1092.

Svojevrsnom „književnom” aktivnošću na arapskom jeziku u tom periodu mogu se smatrati i poslovice i mudre izreke, kazivane uglavnom u rimovanoj prozi (*sag*), dok su neke bile i u stihovima. U njima se mogao prepoznati kulturno-civilizacijski karakter životne sredine, budući da je životna sredina nametala stil i način izražavanja. Kulturno-civilizacijski nivo, kao i mentalitet aktera tog doba, može se nazrijeti i u pripovijedanju kao zasebnom obliku „književnog” izražavanja na arapskom jeziku u predislamskom periodu.

“Književna” aktivnost na arapskom jeziku u predislamskom periodu, posebno u pisanoj formi, uvjerava nas da razloge objavljivanja Kur'ana upravo na tom jeziku treba tražiti drugdje, tim prije što je u suprotnom kao jezik Objave mogao biti odabran i neki drugi od jezika aktuelnih u tom periodu na prostorima Bliskog istoka na kojima je „književna” aktivnost bila jednako ili i značajnije zastupljena nego na arapskom jeziku.

Naime, u periodu od 3. do 7. stoljeća n.e. istaknuta „književna” aktivnost odvijala se i na sirsom narječju aramejskog jezika koje je dobilo na značaju širenjem kršćanstva na tim prostorima nakon 2. stoljeća n.e.³ Tada je veliki dio grčke baštine preveden na sirsko narječje aramejskog jezika, da bi s dolaskom islama na te prostore Sirici⁴ odigrali značajnu ulogu u prenošenju te baštine i na arapski jezik.

Sirski jezik se pred arapskim iz svakodnevne upotrebe počeo povlačiti u 7. stoljeću, s tim da je spisateljska aktivnost na njemu i dalje ostala jako živa. Djela na sirsom jeziku koja su nastala u islamskom dobu, zapravo su odraz prožimanja grčke, sirske i arapske kulture, što se, između ostalog, reflektuje i kroz određene sličnosti u jeziku. Naime, mnoge riječi sirske narječja aramejskog jezika našle su mjesta i u arapskom jeziku, s tim da su neke, zapravo, grčkog porijekla, posebno kad se radi o nazivlju iz filozofije i medicine.

Pored toga, prožimanja navedenih kultura i civilizacija, posebno arapske i sirske, ogledaju se i u prisustvu velikog broja istih narodnih ka-

3 Kršćanska crkva je u 3. stoljeću n.e. na tim prostorima počela narodno sirsko narječje aramejskog jezika koristiti kao liturgijski jezik, kako bi rezultati misionarskog djelovanja bili što bolji.

4 Sirici su aramejska plemena koja su, nakon što su prihvatila kršćanstvo, odbila da se nazivaju Aramejci-ma; u osnovi tog naziva stoji riječ *Aram* pod kojom se u Starom zavjetu podrazumijevaju idolopoklonici (Isra'el Wilfinsun, *Tarik al-lugat al-samiyya*, Prvo izdanje, Dar al-qalam, Bejrut, 1980., str. 146.).

zivanja i pripovijedanja u njima. Najpoznatija među kazivanjima su ona o stanovnicima pećine, Sindibadu, Kelili i Dimni, mudrom Lukmanu, Zulkarneju itd.⁵

Značajnu ulogu u predislamskom periodu na tim prostorima igrao je i *perzijski jezik*. S propašću ahemenidske perzijske države pred navalom Aleksandra Velikog u 4. stoljeću p.n.e., zaustavljen je razvoj iranske književne tradicije, a u prilog značajnoj spisateljskoj aktivnosti na perzijskom jeziku u prethodnom razdoblju govori i predaja prema kojoj je Aleksandar Veliki bio oduševljen iranskom kulturom i civilizacijom, zbog čega je naredio da se sve knjige pronađene na tim prostorima prevedu na grčki jezik, te da se nakon toga perzijski izvornici spale.⁶

Do postepenog oslobađanja od grčkih utjecaja dolazi tek pred kraj vladavine dinastije Aškanida, posebno nakon što je od njih u 3. stoljeću n.e. vlast preuzela dinastija Sasanida.

Dolazak Sasanida na vlast predstavlja vrlo važan događaj u perzijskoj povijesti. Oni oživljavaju tradiciju Ahemenida, tako da perzijska kultura i umjetnost drugi put dostižu vrlo visok stepen. Oni iz upotrebe potpuno izbacuju grčki, da bi se služili svojim perzijskim, pahlavi jezikom, koji postaje jezik nauke i književnosti, te jedan od važnih književnih jezika ranog srednjeg vijeka uopće. U tom periodu, na perzijski su s grčkog, latinskog, sanskrita, aramejskog i sirske jezika, prevedena mnoga djela koja su kasnije, nakon što su na te prostore u 7. stoljeću, 651. godine, došli Arapi, prevedena i na arapski jezik. Značajno je u ovom kontekstu spomenuti i to da je polovinom 3. stoljeća u Gundišapuru otvoren univerzitet na kojem su izučavane medicina, filozofija, astronomija, matematika i teologija.

Kod Perzijanaca su prije dolaska Aleksandra Velikog i Grka na te prostore prevladavale usmeno prenošene epske predaje koje su uvrštene u *Avestu*. Međutim, s obzirom na to da je u ovom periodu avestinski perzijski jezik već bio mrtav, za obične građane su tekstovi *Aveste* bili nera-

5 Mahmud Fahmi Higazi, *ʿIlm al-luga al-ʿarabiyya. Madkhal tarikhi muqaran fi dawʿ al-turag wa al-lugat al-samiyya*, Dar garib li al-tibaʿa wa al-našr wa al-tawzi, Kuvajt, 1973., str. 179.

6 Bećir Džaka, *Historija perzijske književnosti*, Naučno-istraživački institut „Ibn Sina“, Sarajevo, 1997., str. 37.

zumljivi. To je pokrenulo pisanje velikog broja komentara *Aveste*. Na taj način je oko *Aveste* nastala bogata egzegetska literatura.⁷

Sudeći po „književnim”, spisateljskim, prevodilačkim i, općenito, intelektualnim aktivnostima na gore pobrojanim i drugim jezicima s tih prostora iz predislamskog doba, kao što su: hebrejski,⁸ aramejski,⁹ grčki¹⁰ itd., takva vrsta aktivnosti nikako nije mogla biti nešto što je odredilo jezik Objave, budući da je u tom slučaju, pored arapskog jezika, izbor mogao pasti i na bilo koji od ovdje spomenutih jezika.

Teritorijalna rasprostranjenost kao povod objavljivanja Kur'ana na arapskom jeziku

Prema stavu koji, između ostalih, zastupaju Ernest Renan i Carl Brockelmann, a koji se smatra i najispravnijim, kolijevka semitskih plemena je jugozapadni dio Arabijskog poluotoka, tj. područje Jemena, Nedžda i Hidžaza. Akteri se pozivaju na historijske činjenice prema kojima su se migracije Semita, prije i poslije nove ere, uvijek kretale s tih prostora. „Imajući u vidu sličnosti riječi, strukture rečenice i sufiksa, u arapskom i ostalim semitskim jezicima, lingvisti su i na Istoku i na Zapadu saglasni oko toga da su narodi koji se danas nazivaju *semitskim*, nekada davno, emigrirali s Arabijskog poluotoka ka sjeveru, istoku i zapadu, te da su se

7 Bećir Džaka, op.cit., str. 37-38.

8 Hebrejski jezik je korišten pri pisanju Tevrata ili Tore (Petoknjižje ili Pentateuh) i drugih knjiga, odnosno dijelova *Starog zavjeta*, što se sve skupa na hebrejskom jeziku naziva *Tanah*, a najvrednije od svega što je nakon *Starog zavjeta* zapisano na hebrejskom jeziku jeste *Mišna*, koja, kao dio Talmuda, predstavlja prvi pisani pregled jevrejskog usmenog prava.

9 Nakon babilonskog osvajanja Jerusalema u 6. stoljeću p.n.e., aramejski jezik su koristili i Izraelićani te su na njemu zabilježeni i neki dijelovi *Starog zavjeta*, kao i drugi dio Talmuda, Gemara, koja predstavlja komentar njegovog prvog, na hebrejskom jeziku zabilježenog dijela, *Mišne*. Aramejski jezik je koristio i Isa, a.s., tako da je, prema nekim predviđanjima, Objava koja je njemu spuštena, *Novi zavjet*, odnosno *Evandjelje (Indžil)*, na prvom mjestu ono Matejevo, zabilježeno na aramejskom jeziku.

10 Na grčkom jeziku je zabilježen najveći dio klasične grčke književnosti koja je danas dostupna, uključujući i tekstove Platona i Aristotela. Na njemu je zapisan prvi prijevod *Novog zavjeta* s aramejskog jezika, koji je bio osnova većini drugih kasnijih prijevoda, a tokom helenskog perioda pojavio se i grčki prijevod hebrejske Biblije (*Tanah*). U narednom periodu, grčki jezik je, pored latinskog, stoljećima bio drugi službeni jezik Rimskog carstva, koji je poznavala obrazovana elita i kojim su zabilježeni određeni literarni i filozofski radovi, a nakon raspada Rimskog carstva 395. godine n.e. potisnuo je latinski i korišten je kao *lingua franca* Istočnog rimskog carstva, odnosno Bizantije, sve do pada Carigrada u ruke Turaka Osmanlija 1453. godine.

naselili na području današnjeg Iraka, Sirije, Egipta i Etiopije..., a to znači da je taj prostor bio prapostojbina svih tih naroda.¹¹

Tako su se, prema nekim procjenama, Semiti s tih prostora pokrenuli u 4. mileniju p.n.e., te se uputili ka južnom Iraku, području koje su do tada naseljavali Sumerani. Tu su osnovali Babilonsko carstvo s jako razvijenom civilizacijom. U 3. mileniju p.n.e. krenuli su ka sjeveru Arabijskog poluotoka, gdje su se iz njih formirali kanaanski narodi itd.¹²

U svjetlu pristajanja uz gore navedeni stav, reći ćemo da je sasvim očekivano i logično da se ljudi pokreću s prostora u kojima vladaju surovi klimatski uvjeti i upućuju ka onim predjelima čija je klima mnogo ugodnija. U tom smislu treba posmatrati kretanja semitskih plemena s područja Arabijskog poluotoka ka južnom Iraku i području Levanta.

Utemeljenost ovog stava potvrđuje i činjenica da je iz reda svih semitskih jezika, po svojim specifičnostima, prasemitskom najbliži arapski jezik. To se unekoliko može potkrijepiti njegovim nastankom i razvijanjem na području koje se smatra prapostojbinom semitskih naroda, te izolovanošću njegovih baštinika u odnosu na baštinike drugih jezika, jer da nije bilo tako, rezultat pretpostavljenih dodira bi bile drastične izmjene u arapskom jeziku i njegovo udaljavanje od zajedničkog prajezika, u mjeri u kojoj su se u odnosu na zajednički prajezik izdiferencirali i ostali semitski jezici.

Ukoliko se prihvati navedeni stav, koji je prevlađujući te, po svemu sudeći, najbliži istini, prisustvo arapskog jezika se, kroz prasemitsku jezičku formu, registruje najprije u jugozapadnom dijelu Arabijskog poluotoka, odnosno na prostorima Jemena, Nedžda i Hidžaza.

Nakon toga, a u skladu s tendencijom kretanja semitskih naroda u tom periodu, arapska plemena su se iz svoga prvog staništa počela pomjerati prema sjeveru Arabijskog poluotoka, gdje su se nastanila uglavnom u oazama koje su graničile ili bile dio prostora na kojem su živjeli Aramejci. O tome svjedoče mnogi natpisi zabilježeni na nekom od arapskih narječja, pronađeni u 19. i 20. stoljeću na velikim prostranstvima

11 Anwar al-Gundi, *Al-Fusha luga al-Qur'an*, Dār al-kitab al-lubnani, Bejrut, 1982., str. 26.

12 `Ali `Abdulwahid Wafi, *Fiqh al-luga*, Treće izdanje, Nahda Misr li al-tiba'a wa al-našr wa al-tawzi', Kairo, 2004., str. 10.

koja se protežu od Zebeda na sjeveru, jugoistočno od sirijskog grada Halepa, do oaze `Ula, u sjevernom dijelu Hidžaza.

Pored toga, napisi zabilježeni na južnoarabljanskom arapskom jeziku, pronađeni su i u Gornjem Egiptu te na otoku Delos u Egejskom moru, što navodi na zaključak da su i do tih prostora dopirala neka arapska plemena, ili, makar, neki arapski trgovci. Arapi su se iz južnog dijela Arabijskog poluotoka prebacivali i na prostore istočne Afrike, a to potvrđuju na području Abesinije pronađeni napisi, koji nisu pisani na nekom od jezika s tih prostora, već na starom južnoarabljanskom arapskom jeziku.¹³

Uistinu ogromna površina Arabijskog poluotoka – oko 3.000.000 km² – na kojoj je arapski jezik bio zastupljen, mogla bi ga preporučiti kao najznačajniji jezik na Bliskom istoku u tom periodu. Naime, velika teritorijalna rasprostranjenost jezika pretpostavka je postojanju velikog broja baštinka i narječja te, shodno tome, velikog broja sinonima i bogate leksike općenito, i ako bi se u tome tragalo za mogućim razlozima objavljivanja Kur'ana upravo na arapskom jeziku, ta činjenica bi ga mogla označiti kao jezik koji je u tom smislu imao najviše izgleda. Međutim ako se ima u vidu konfiguracija terena Arabijskog poluotoka, zajedno s činjenicom da najveći dio njegove teritorije prekriva pustinja, opravdano je pretpostaviti da je broj baštinka arapskog jezika bio manji od broja baštinka, npr., aramejskog jezika, koji je u periodu od 300. godine p.n.e. do 650. godine n.e. bio jezik sporazumijevanja daleko brojnijih plemena i naroda na području od Sinaja do Iraka, čija površina iznosi oko 600.000 km²,¹⁴ ili, pak, perzijskog, kao službenog jezika Sasanidskog Perzijskog carstva, koje se krajem šestog i početkom sedmog stoljeća, prema nekim mišljenjima, protezalo na teritoriji od preko 7 miliona kvadratnih kilometara. To navodi na zaključak da teritorijalna rasprostra-

13 Mahmud Fahmi Higazi, op.cit., str. 185.

14 „Historijske činjenice govore da je u određenim vremenskim periodima postojalo nešto poput svjetskih jezika koji su obuhvatali većinu starog svijeta (...) Tako se akadski, izumrli semitski jezik, pored toga što je bio državni jezik Babilonije, Asirije i Novobabilonskog carstva, u 2. mileniju p.n.e. uzdigao do razine zajedničkoga diplomatskog jezika Bliskoga istoka; aramejski, koji je jezik Mojsija i kojim su u početku pisani neki dijelovi Biblije, početkom nove ere postao je *lingua franca* Prednjega Istoka; grčki *koine* je imao sve odlike svjetskog jezika, postavši jezikom svakodnevnog komunikacije, trgovine i nauke u svim dijelovima starog svijeta...” (Mesud Hafizović, *Lingvističko djelo Ibrahima Anisa*, Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 1994., str. 147-148.).

njenost arapskog jezika nije mogla biti odlika dovoljna da ga preporuča kao jezik Objave.

A čak i ako su leksičko bogatstvo i normiranost u arapskom jeziku, kao rezultat njegove velike teritorijalne rasprostranjenosti te velikog broja baštinka i narječja, bili dostigli razinu višu negoli u drugim jezicima,¹⁵ mi ne prihvatamo pretpostavku da je samo to bilo dovoljno kao odlučujući razlog da na njemu bude spuštena Objava, jer ma kako normiran i bogat bio jezik, ti atributi, prema našem uvjerenju, ne mogu biti presudan razlog da Objava bude spuštena bilo kojem narodu, u bilo kojem civilizacijskom okruženju.

Zaključak

Kao što se na osnovu ovog pregleda može zaključiti, svi navedeni jezici, ili većina njih, u predislamskom periodu su, kraće ili duže vrijeme, igrali značajnu ulogu na Bliskom istoku, bilo da se radilo o službenim jezicima velikih carstava – grčki je bio službeni jezik Istočnog rimskog carstva ili Bizantije, perzijski službeni jezik Perzijskog carstva, a aramejski službeni jezik Asirskog i Babilonskog carstva; ili, pak, o jezicima na kojima su zabilježene određene „svete” knjige ili spisi – na hebrejskom je, npr., zabilježen Stari zavjet, na aramejskom Novi zavjet ili Evanđelje, a na perzijskom Avesta, sveta knjiga zoroastrovaca; te svojevrсна književna štiva – na grčkom su, npr., zabilježeni Homerovi epovi Ilijada i Odiseja, što o njima svjedoči kao o jezicima na kojima je, također, mogla biti izražena i spuštena Objava. Nadalje, svi ti jezici su „pokrivali” velika prostranstva - za aramejski jezik se, npr., navodi da je u periodu od 300. godine p.n.e. do 650. godine n.e. bio dominantan jezik međusobnog sporazumijeva-

15 `Abdulgalil `Abdurrahim ističe da je u periodu spuštanja Objave arapski jezik dostigao razinu savršenstva na kakvoj tada nije bio nijedan drugi jezik (*Luga al-Qur'an al-Karim*, Prvo izdanje, Maktaba al-risala al-hadila, Aman, 1981., str. 36.). Neki savremeni istraživači smatraju da je arapski jezik nastao kao jezik koji je imao ograničen broj izraza i fleksijskih promjena, zato što su i manifestacije života, zapravo, bile isto tako ograničene. Međutim vremenom su se potrebe baštinka povećavale shodno njihovome kontinuiranom napretku i nomadskom načinu života, a to je rezultiralo inovacijama u jeziku, povećanjem broja riječi i fleksijskih promjena, što je, opet, stvaralo preduvjete za pojavljivanje pravila i normi, za sazrijevanje u funkciji jezika pisane riječi i poezije. Tako je arapski jezik, shodno zakonitostima jezičkog razvoja, u predislamskom periodu uznapredovao toliko da je dostigao vrhunac u izražavanju, a to se, na neki način, može smatrati pripremom za objavljivanje Kur'ana na njemu (Muhammad al-Sayyid `Ali Ballasi, *Al-Mu`arrab fi al-Qur'an al-Karim*, Prvo izdanje, Gam`iyya al-da`wa al-islamiyya al-`alamiyya, Tripoli, 2001., str. 27-28.).

nja na teritoriji Bliskog istoka, od Iraka do Sinaja, čija površina iznosi oko 600 hiljada kvadratnih kilometara, što je pretpostavka postojanju velikog broja baštinika i narječja te, shodno tome, velikog broja sinonima i bogate leksike općenito, a posebno ako se ima u vidu da su dodiri njihovih baštinika sa susjednim plemenima, narodima i civilizacijama bili intenzivniji od onih koje su s drugim zajednicama imali Arapi. Otuda se nedovoljno uvjerljivim čini stav prema kojem je arapski jezik u predislamskom dobu bio nadmoćno bogat i razvijen, te da je jedino on imao zadovoljavajuće prednosti potrebne da na njemu bude izražena i spuštена Objava. Moglo bi se pretpostaviti da tako stilski izražen Kur'an možda i nije mogao biti objavljen na nekom drugom jeziku. Međutim za to i ne bi bilo potrebe ukoliko se ima na umu da je u tom civilizacijskom okruženju takva njegova forma zapravo bila obilježje njegove *nadnaravnosti* te da je predstavljala izazov onima kod kojih je rječitost bila jako cijenjena, dok bi u nekom drugom gore spomenutom jeziku i civilizacijskom okruženju njegov sadržaj, vjerovatno, bio nešto drugačije izražen.

A sve i da se pretpostavi da je gore navedeni stav ispravan, ipak se ne možemo složiti s tim da je eventualno takvo stanje predislamskog arapskog jezika bilo dovoljno da odredi jezik na kojem će biti spuštена Objava. Naime, osnovna funkcija Objave je upućivanje grješnih i zabludjelih. Stoga smatramo da je to bio i razlog objavljivanja Kur'ana u arapskom civilizacijskom krugu, što je, u krajnjem ishodu, odredilo da arapski bude jezik te Objave. Naravno, mi ne tvrdimo da su baštinici drugih spomenutih jezika bili na „pravom putu” te da su bili manje grješni i zabludjeli od Arapa, što nas dovodi u situaciju da se zapitamo zašto je Allah, dž.š., odabrao upravo Arape, a ne neki drugi od spomenutih naroda. O odgovoru na to pitanje mi možemo samo nagađati te, u tom smislu, ponuditi, npr., konstataciju kako je Allah, dž.š., stvorio i učinio Arape predisponiranim za prihvatanje Objave, njeno širenje i dostavljanje drugim zajednicama, narodima i civilizacijama.

Literatura

1. `Abdurrahim, `Abdulgalil: *Luga al-Qur'an al-Karim*, Prvo izdanje, Maktaba al-risala al-hadita, Aman, 1981.
2. `Ali, Gawad: *Tarik al-'Arab qabla al-islam*, Četvrto izdanje, Dar al-Saqi, 2001.
3. Ballasi, Muhammad al-Sayyid `Ali: *Al-Mu`arrab fi al-Qur'an al-Karim*, Prvo izdanje, Gam`iyya al-da`wa al-islamiyya al-`alamiyya, Tripoli, 2001.
4. Džaka, Bećir: *Historija perzijske književnosti*, Naučno-istraživački institut „Ibn Sina“, Sarajevo, 1997.
5. Gundi (al-), Anwar: *Al-Fusha luga al-Qur'an*, Dar al-kitab al-lubnani, Bejrut, 1982.
6. Hafizović, Mesud: *Lingvističko djelo Ibrahima Anisa*, Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 1994.
7. Higazi, Mahmud Fahmi: *Ilm al-luga al-`arabiyya. Madkhal tarikhi muqaran fi daw' al-tural wa al-lugat al-samiyya*, Dar garib li al-tiba`a wa al-našr wa al-tawzi`, Kuwait, 1973.
8. Wafi, `Ali `Abdulwahid: *Fiqh al-luga*, Treće izdanje, Nahda Misr li al-tiba`a wa al-našr wa al-tawzi`, Kairo, 2004.
9. Wilfunsun, Isra'il: *Tarikh al-lugat al-samiyya*, Prvo izdanje, Dar al-qalam, Bejrut, 1980.

أمرودين هايريتش

أسباب نزول القرآن باللغة العربية

إن اللغة العربية أكثر اللغات السامية أصالة وإنه قد جرى عليها في فترة الجاهلية نشاط أدي ملحوظ وكذلك فإن سعة الأنحاء المنتشرة فيها وكثرة عدد وارثيها قد ضمنتا لها وفرة استثنائية من العبارات وغيرها من وسائل التعبير... هذه الحقائق يراها البعض من أسباب حاسمة لنزول القرآن بذات هذه اللغة. إلا أنه لو صح ما يزعمون لعنى ذلك أن اللغة هي التي تقضي من القوم وما البيئة الحضارية التي سينزل عليها الوحي، الأمر الذي لا نستطيع قبوله على الإطلاق، فبمقارنة اللغة العربية مع غيرها من اللغات المستعملة في أنحاء الشرق الأوسط في الفترة ما قبل الإسلام يمكن التوصل إلى الاستنتاج بأن كل هذه اللغات كانت على درجة من التطور والاشيوع والانتشار هي كافية ليكون الوحي منزلا ومعبرا عنه بأية منها، مما يعني أن أسباب تنزيل القرآن باللغة العربية يجب البحث عنها في ظروف ليست بالضرورة متصلة باللغة.

Reasons for the Qur'an to be Revealed in Arabic

By Amrudin Hajric

The fact that Arabic is most authentic of Semitic languages, and that, in the pre-Islamic period, a significant «literary» activity took place in it, and that its vast territorial distribution and a large number of heirs provide it with a rich vocabulary and an abundance of means of expression, etc., some consider as decisive reasons for the Qur'an to be revealed in that language. However, this would mean that language determines which people and in which civilization environment will be given revelation, with what we simply can not agree. By comparing the Arabic with other languages of the pre-Islamic period that were in use in the area of the Middle East, one can come to the conclusion that all of them were sufficiently developed, current and widespread and that the Revelation could be revealed and expressed on any of them, so that motives for the Qur'an to be revealed in Arabic should be sought in the conditions and circumstances of a non-linguistic nature.

Ljudsko dostojanstvo kao neotuđivo pravo čovjeka

Adis Sultanović

postdiplomac na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu
sultanadis@gmail.com

„Čoveka najlakše uništiš, oduzmeš li mu dostojanstvo.“ – izreka

Sažetak

Generalna skupština Ujedinjenih nacija označila je Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima iz 1948., kao ideal kojem svi narodi i nacije treba zajednički da streme (Preambula), koji bi u budućnosti (vrijeme nakon Drugog svjetskog rata) trebao da postane nešto samo po sebi razumljivo. Time je najavljeno jedno novo doba, ispunjeno nadom za boljom budućnosti, osnaženo ljudskim pravima.

Danas, rezimirajući prošlost, moramo reći da svijet očigledno nije došao ni blizu ovom idealu iz 1948. godine: dostojanstvo čovjeka je obezvrijeđeno, svetost ljudskog prava na dostojanstven život je dehumaniziran, jaz između bogatih i siromašnih raste; nije ustanovljeno pravo na obrazovanje širom svijeta; i dalje se svijet bori za jednakost žena; broj nezaposlenih i siromašnih raste i u dobrostojećim društvima; svakodnevno ljudi umiru od gladi ili od nekih drugih bolesti, a među njima je hiljade djece; pravo na azil i dalje predstavlja jedno veliko pitanje. Sve ovo se ne dešava bilo gdje, nego u ovom „jedinom svijetu“, pred našim sopstvenim vratima, u našim državama. Mi nismo posmatrači, nego - direktno ili indirektno - sudionici/učesnici. Drugim riječima, ideal kojeg je postavila Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima, ostao je jedno, a realnost je drugo.

Uvod

Ciljevi kojima stremimo u ovom radu su: Sagledati teološku i savremenu (laičku) percepciju dostojanstva. Zatim, istražiti u kojoj mjeri i na koji način ljudsko dostojanstvo predstavlja neotuđivo pravo čovjeka; kroz analizu sadržaja, te kroz praksu, u empirijskom smislu, ustanoviti načine kršenja ljudskog dostojanstva; ukazati na potrebu brige o dostojanstvu.

Naši zadaci su: u teorijskom smislu definirati šta je dostojanstvo; sagledati stanje dostojanstva u vremenu u kojem živimo; da li je dostojanstvo današnjeg čovjeka ugroženo? Nadalje, želja nam je da prezentiramo modele islama u očuvanju dostojanstva čovjeka, osvrćući se na časnu praksu našeg poslanika, Muhammeda, a.s. U izradi rada koristili smo se analizom sadržaja (knjiga, članaka, debata, interneta), deduktivnom metodom, deskriptivnom metodom i komparativnom metodom.

Definicija ljudskog dostojanstva

Ljudsko dostojanstvo je međunarodno zagarantovana kategorija i dio je svih akata koji regulišu ljudska prava. Dakle, države su dužne da vode računa o ljudskim pravima i dostojanstvu svojih građana. *Na Generalnoj skupštini UN-a, u 1948., usvojena je i proglašena Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima u kojoj se garantira čovjeku sloboda, dostojanstvo i pravo:*

Član 1: Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Ona su obdarena razumom i sviješću i treba da jedno prema drugome postupaju u duhu bratstva.¹

Dostojanstvo (*latinski = Dignitas*) je izraz koji se koristi na području morala, etike i političkih rasprava i označava pravo na poštovanje i etički odnos od rođenja. Jedno je od temeljnih pitanja filozofske antropologije, te kako ovaj koncept ima značajan utjecaj na ishode pojedinih etičkih rasprava. Pojam ljudskog dostojanstva posebno se odnosi na sve što razlikuje čovjeka od svih ostalih organizama. Pojam ima više dimenzija: filozofske, vjerske, i pravne, a koristi se posebno u području bioetike.²

¹ Vidi više na <http://unhcr.ba/images/stories/Lib/RefLaws/2%20UDHRB.pdf>, (15.04.2013.).

² Vidi više na <http://hr.wikipedia.org/wiki/Dostojanstvo>, (17.04.2013.).

Krenemo li dalje sa promišljanjem o tome šta je dostojanstvo shvatit ćemo da je dostojanstvo čovjeka unutarnji i istodobno socijalni zahtjev za vrednovanjem i poštovanjem koji pripadaju svakom čovjeku. Dostojanstvo je svakom čovjeku urođeno i ne može se izgubiti. Dostojanstvo pripada i nerođenom i mrtvom čovjeku. Ako poštuje dostojanstvo čovjeka, država mora izostaviti sve što šteti tom dostojanstvu. Da bi zaštitila dostojanstvo čovjeka, država mora raditi sve da bi se spriječila povrede toga dostojanstva - čak i preko trećeg (...).³

Nasrtaji na ljudsko dostojanstvo ne ograničavaju se samo na osjetljive i fine tehnike utjecaja kao što su: pomućivanje istine, javne klevete i poruge određenih rasa, društvena i državna defavorizovanja određenih nacionalnosti, rasa ili religijskih zajednica. Kada čovjek više nije u stanju da raspolaže svojim tijelom, kada se on tjelesno zlostavlja na najniži način, kada mu se oduzima čovječnost i on izlaže udarcima duhovnog i psihičkog sakaćenja i kada se psihički onečovječuje prividnim egzekucijama, prijetnjama ili čak prinudnim posmatranjem zlostavljanja njegovih bližnjih i time svodi na potpuno bezvoljno biće, tada je ljudsko dostojanstvo razoreno i povrijeđeno na nepopravljiv način.⁴

Danas su se izdvojila dva poimanja ljudskog dostojanstva: *teološko* i *savremeno (laičko)*. Oba poimanja smatraju, da sami u sebi ljudi posjeduju određenu vrijednost koja nadilazi sve drugo. Mi ćemo pokušati da ih detaljnije prezentiramo u nastavku ovog rada.

Dostojanstvo čovjeka u islamskom svjetonazoru – teološko poimanje

Islam je vjera koja ima za cilj da zaštiti čovjeka i čovječanstvo. Islam je došao da jača ljudsku prirodu i dostojanstvo, upravlja njegovu pažnju prema višim cviljevima, prema Stvoritelju, i da zasniva pravdu i pravičnost na svijetu. Već od prvih dana Poslaničke misije, islam kao svjetonazor oduševljava mnoštvo onih koji su bili dijelom robovlasničkog sistema, a dijelom onih koji su u islamu prepoznali univerzalnost njegovih

3 http://www.dadalos.org/bih/Menschenrechte/Grundkurs_MR2/Menschenw%C3%BCrde/menschen.htm, (pristupljeno 15.04.2013.),

4 Vidi više na: <http://dostojanstvo.wordpress.com/> (pristupljeno, 20.04.2013.),

pravičnih uputa koje usmjeravaju ka sretnom i harmoničnom životu. Među prvima koji su uzvjerovali Muhammedu, a.s., oni su kojima je politeistički svjetonazor ugrozio ili dehumanizirao dostojanstvo, prava na život, razum, imetak, vjeru, porodicu i sl. Međutim islam kao univerzalna vjera stupanjem na scenu, došla je da između ostalog, zaštiti čovjeka, da mu pruži nadu, utjehu i rješenje za prevazilaženje date situacije. Na tragu pomenutog kažimo da je islam živa i prirodna vjera koja poznaje čovjeka, njegovu prirodu, potrebu, aspiracije i mogućnosti. Islam je značio dostojanstvenost u svim sferama života, nadilaženje robovlasničkog poretka, humaniziranje društvenih odnosa i brigu o svakom čovjeku.

Uzvišeni Allah, dž.š., u Kur'anu često skreće pažnju ljudima da je sva snaga, sva čast, moć i dostojanstvo kod Njega. U Kur'anu se kaže: *Ako neko želi veličinu (el-'izza), pa – u Allaha je sva veličina*⁵ Jedno od lijepih Božijih imena je *El-Aziz* što znači: veličina, dostojanstvo. Ime *El-Aziz* znači *Dostojanstveni*. Ljudsko dostojanstvo i čast posebno su apostrofirani, zajedno sa životima i imovinom ljudi. Kur'an napominje da je dostojanstvo sinova Ademovih od Allaha, dž.š., dato svim ljudima, bez obzira kakva bila njihova narodnost ili kakve oni bili vjere: *A sinove Ademe Mi smo zbilja odlikovali, i po kopnu i po moru smo ih raznijeli i ljepotama opskrbili, i dali im velike prednosti nad mnogima koje smo stvorili.*⁶

U svom poznatom govoru na Arefatu na Oproštajnom hadžu Božiji poslanik, Muhammed, a.s., ostavlja nam u emanet i stalnu obavezu da ne narušavamo ničije dostojanstvo i da čuvamo čast svačije ličnosti: „O, vi koji vjerujete, bojte se Allaha i poštujujte Allaha, budite humani i pravedni prema sebi i drugima.“ Rečeno je i ovo: „Čuvajte, poštujujte i cijenite vrijednost ljudske ličnosti i ljudskog dostojanstva.“ U istom govoru Poslanik, a.s., upozorava na tešku kaznu onoga ko oskrnavi dostojanstvo čovjeka: „Čovjek je veličanstveno djelo Allahovo (ko spozna svoje biće i njegova svojstva i sposobnosti, spoznaće i svog Stvoritelja), i teško onome ko oskrnavi čast i dostojanstvo Allahovog djela.“ Nastavio je i ukazao na sljedeće: Muslimani su braća po vjeri (jer iskreno vjeruju u proživljenje, Sudnji dan i susret sa svojim Stvoriteljem, koji, zasigurano, zna

5 Besim Korkut, Kur'an s prevodom, sura Fātir, ajet 10.,

6 Ibid, sura El-Isra', ajet 70.,

svaku njihovu zerru dobra i zla koje su počinili na Zemlji). Zato oni ne smiju jedni drugim zlo činiti, jedni druge omaložavati, niti se prestati međusobno poštivati i međusobno voljeti.“⁷

Odrednica dostojanstva čovjeka i ljudske dobrobiti u islamu može se promatrati kao vrijedan doprinos duhovno-običajnoj kulturi čovječanstva. Ovo obraćanje sudbini čovjeka dolazi do izražaja u nastojanju da se za svakog osigura životni standard dostojan čovjeka. Kur'an od svakog dobrostojećeg čovjeka zahtijeva da se brine za one kojima je to potrebno. Tim činom ljubavi prema svom bližnjem čovjek ispunjava jednu od Allahovih zapovijedi, no time se ni u kom slučaju ne odriče urođenog prava na određeni životni standard. Potrebe siromašnih određuju se u odnosu na imućnost onih koji im pomažu; siromašni stoga ne posjeduju prirodno pravo na socijalno sudjelovanje.

Socijalna dimenzija učenja Proroka s pravom je naglašena. U vezi s tim stalno se ukazuje na obavezu države da poštuje dostojanstvo čovjeka i da životne uvjete poboljša tako da dobrobit i sreća ljudi stalno rastu. Ta socijalna opomena državi predstavlja visoki zahtjev svakoj formi političke vladavine, što je, bez sumnje, važan preduvjet na putu prihvaćanja ideala ljudskih prava, ali ne i sinonim pojma - ljudska prava.”⁸

O poštivanju ljudskog dostojanstva – komentar hadisa

Prenosi se od Ebu Musaa, r.a., da je rekao: „Ashabi su upitali: - Allahov Poslanice, koji je najbolji musliman? - Na to je Poslanik odgovorio: - Onaj od čijeg jezika i ruke su sačuvani muslimani.”⁹

Da bismo sadržaju dali nešto šire značenje, napominjemo da u hadisu koji Tirmizija citira u svojem *Sunnenu*, a koji prenosi čuveni Ibn Hibban, stoji: „...od čije ruke i jezika su sačuvani ljudi.“ Ovo dakako podrazumijeva ne samo muslimane nego sva ljudska bića, jer svi oni trebaju da se poštuje njihovo dostojanstvo i osnovna životna prava. Dakle,

7 Vidi više: Leila Azzam i Aisha Gouvemeur, *Muhammed – život posljednjeg Božijeg poslanika*, s engleskog preveli: Belma Borovac i Asim Zubčević, Društvo za izdavanje islamskih tekstova, SAD, 1995., str. 106.,

8 Ludger Kühnhardt, *Univerzitet ljudskih prava*, Bonn, 1991., str. 149.

9 El-Buhari, Muhammed b. Ismail, *Sahihu-l-Buhari: Buharijeva zbirka hadisa*, (prijevod Hasan Škapur i grupa prevodilaca, VSK za pomoć BiH, Sarajevo, 2008., poglavlje Iman, str. 22.,

hadisi se bave određenim aspektima čovjekova odnosa prema drugim ljudima.¹⁰

Komentirajući Muhammedove, a.s., hadise, koji govore o čovjeku općenito, komentatori hadisa će kako smo to već istakli, ustvrditi da Poslanik, a.s., u njima ne podrazumijeva - naravno - biološku kategoriju individuuma, nego religiozno-duhovnu kategoriju osobe koja nije rezultat puke biološke reprodukcije, već je stvorena od strane Allaha, dž.š. Otuda bi se moglo kazati da hadiska antropologija zagovara totalnost čovjekove egzistencije, sa onostranom perspektivom njenoga ostvarenja. Poslanik na taj način naglašava transcendentnu narav koju svaka osoba nužno podrazumijeva. Paralelno s tim i razne oblike uznemiravanja i maltretiranja ljudi, treba shvatiti tako široko da se obuhvati ne samo njegova fizička i društvena dimenzija nego i ona dimenzija koja podrazumijeva rast duha i vjere. S tim se na koncu mogu dovesti u vezu i kazne koje islam propisuje onima koji narušavaju ljudsko dostojanstvo i njegova prirodna prava.¹¹

Ovaj, kao i drugi hadisi u stanovitoj mjeri podrazumijevaju svaki čovjekov dignitet, kako vjerski, tako i politički, naravni itd. Preciznije kazano, hadis stavlja naglasak na tome da musliman ne smije biti neko ko će prljati ljudsko dostojanstvo i uskraćivati čovjeku osobnu slobodu i mir. On na svome svakodnevnome životnome putu koga slijedi do konačnoga višnjega ozbiljenja, mora biti saosjećajan sa drugim ljudima, uzimati u zaštitu njihove živote, imetke, čast i dostojanstvo, jer su sve to prema islamu djela koja otkrivaju konačnu svrhu čovjekova življenja.¹²

Nema sumnje da je ovaj prolazni svijet polje u kojemu se ostvaruje ljudskost. Tako se uspostavljaju raznoliki odnosi sa ljudima i svijetom. Dakle, osoba je sva u nekakvim odnosima, jer ona svoju osobnost i svoju pravu zadaću realizira u cjelini odnosa u koje nužno ulazi. Stoga će Siddiki u svome komentaru kazati da čovjek postiže svoj dignitet ako mu je omogućeno da uživa sva prava koja mu je Allah, dž.š., dao, koja realizira putem svojih svakodnevnih aktivnosti i kroz neprekinuti kontakt sa svojim Stvoriteljem. Dakle, za normalan život koji podrazumijeva mir,

10 Dr. Adnan Silajdžić, *40 hadisa sa tumačenjem*, izdavač: Zeničko muftijstvo, Zenica, 1993. god.

11 *Ibid*,

12 *Ibid*,

slobodu u najširem smislu te riječi, ljubav itd., bitno je da svaki čovjek treba da ima brigu za druge, u tom smislu da bude protiv svih postupaka koji ugrožavaju ljudsku slobodu, mir i dostojanstvo.¹³

Čovjekov mir i sloboda se, prema Siddikiju, mogu ugroziti klevetanjem, kojekakvim etiketiranjem itd. Svaki postupak koji ugrožava čovjekovo dostojanstvo bilo da se radi o tiranskoj vlasti ili nepravičnome društvenome poretku, eksploataciji slabijega od strane jačega; drugim riječima, svako uskraćivanje čovjekovih prava ili ugrožavanje njegove slobode i mira, bio bi nerealan i nerazuman sa stanovišta Poslanikova hadisa. Jer u biti takvih odnosa dolazi do totalnoga otuđenja i onoga čiji se mir i sloboda narušavaju, kao i onoga ko ih narušava. U oba slučaja onemogućen je jedan normalan duhovni rast čovjeka. Time se onda stvaraju patološki mentaliteti ili preciznije, dolazi do toga da se poništava ljudsko dostojanstvo. S tim u vezi hadiski komentatori zaključuju: i svaka nepravična riječ ili presuda, decizija koja nanosi štetu ljudima ili povređuje ljudska osjećanja, smatra se aktom nasilja kojega čini čovjekov jezik, a koga Poslanik u svojim hadisima posebno naglašava.¹⁴

Treba napomenuti da Poslanik kada govori o čovjekovoj osobi, konstantno govori o čovjekovoj slobodi, koja podrazumijeva i viši svijet Duha, za koju ovo naše tehnicizirano doba nema baš dovoljno sluha. Otuda oblike uznemiravanja čovjeka i narušavanje njegova dostojanstva ne treba shvatiti u instrumentalnome smislu, nego šire u vjerskome smislu, budući da je u pitanju prikraćivanje duhovnoga rasta i razvoja čovjekove osobe. Zbog toga je prema hadisu najbolji onaj musliman ko ne samo da omogućava nego i podstiče druge ljude da kroz svoju slobodu i mir grade višu sintezu duha, što je konačno i krajnji smisao čovjekova življenja. S druge strane, svaki otklon od ovih Poslanikovih zahtjeva značit će da se počinio veliki grijeh za koji je Šerijat propisao odgovarajuće sankcije.¹⁵

Drugi zastupaju mišljenje da će na budućem svijetu biti kažnjen na taj način što u Džennet neće ući u vrijeme kada u njega budu ulazili dobri Allahovi, dž. š., robovi, nego će biti ostavljen, pa potom ili kažnjen

¹³ *Ibid.*

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ *Ibid.*

ili će mu biti oprošteno, pa će tek onda ući u Džennet. Ovo mišljenje u svojem komentaru Nevevi posebno naglašava, jer je mišljenje učenjaka ehli sunneta da će onaj ko umre kao vjernik, a bude uporan u vršenju velikih grijeha i kao takav umre bez pokajanja, biti u Allahovoj, dž.š., volji, koji će mu ako bude htio oprostiti i bez ikakve sumnje uvesti u Džennet.¹⁶

Savremena (laička) koncepcija ljudskog dostojanstva

Savremena (laička) koncepcija ljudskog dostojanstva niječe postojanje *urođenog* ljudskog dostojanstva koje pripada ljudskoj vrsti kao takvoj, negira i da postoje dispozicije ili odabiri koji su sukladni s postizanjem egzistencijalnog dostojanstva. Ona tvrdi da je egzistencijalno dostojanstvo povezano uz vršenje onih sposobnosti koje određuju ono što je *vrijedno*, kao i *kako* živjeti vlastiti život. U životu su bitne tri radnje za osobno dostojanstvo: shvatiti, odabrati i komunicirati.¹⁷

Kako običavamo reći, dostojanstvo čovjeka je, zacijelo, humanistički pojam. (...) Međutim ja moram naglasiti da se odmah tu nalazimo pred problemom koji se tiče razlike između vrijednosti i dostojanstva. Dostojanstvo je, kako je to Kant u duhu prosvjetiteljstva rekao, *apsolutna svrha*. A svi vi dobro poznajete uobličenu snagu Kantove moralne filozofije, koju je on zasnovao na poznatom kategoričkom imperativu, od kojeg svakog laika prolazi jeza. U stvarnosti taj imperativ u vrlo sažetoj formulaciji znači da se čovjeka nikad ne smije koristiti kao sredstvo nego da ga se uvijek mora poštovati kao konačnu svrhu, odnosno svrhu samu po sebi. Filozofski gledano, ideali prosvjetiteljstva preuzeli su ove formulacije te ih još nadogradili i produbili.¹⁸

Gledano iz naše perspektive moglo bi se kazati da je borba za ljudska prava i dostojanstvo čovjeka prošla grčevit i trnovit put ispunjen sa mnoštvom prepreka. To je značilo evoluciju na polju prava, a svakako svojevrsan doprinos u poboljšanju prava čovjeka je dalo prirodno pravo

16 *Ibid*,

17 Tomašević Luka, "Teološki pogled na dostojanstvo ljudske osobe", u: Kačić. *Zbornik u čast Emilija Mari-
na*, god. XLI-XLIII, 2009.-2011., str. 1165.,

18 Hans Georg Gadamer, *Dostojanstvo čovjeka na svom putu od antičkog doba do danas*, Stuttgart 1988., str. 96.,

i prosvjetiteljstvo, koje se prema mnogim teoretičarima povijesti i znatnosti, naslanja na islamsku kulturu i civilizaciju.

Političko prosvjetiteljstvo razvilo se iz „idealnog“ učenja o prirodnom pravu. Temeljna i glavna tačka tog učenja je dostojanstvo čovjeka. Ono je, naime, razlog zbog kojeg uopće postoji obaveza čovjeka prema čovjeku. Sama riječ izražava to da se čovjeka treba razumjeti u „naturalističkom“ smislu, ali ne samo u naturalističkom smislu, i da zato on ne može biti kao i sva ostala priroda, samo objekt radnje. Njega se mnogo više mora poštovati kao subjekt. Politički gledano, iz toga se razvila težnja ka slobodi kao uvjetu mogućnosti da svaki čovjek može jednako razvijati svoje najbolje sposobnosti. Zbog svega gore navedenog glavno načelo političkog prosvjetiteljstva glasi: *Svaki čovjek ima jednako pravo na slobodu i dostojanstvo.*¹⁹

Danas brojne konvencije, povelje, deklaracije, ustavi i zakoni reguliraju područje ljudskih prava zarad očuvanja dostojanstva čovjeka na nacionalnoj, regionalnoj i globalnoj razini. Današnja pravna legislativa brine o onima kojima je uzurpirano dostojanstvo, oteta ljudska prava i narušena pravda. Čitajući *Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima*, iz 1966. godine primijećujemo da ovako stoji: Članak 10.,1. *Sa svima koji su lišeni slobode mora se postupati čovječno i s poštivanjem prirodnog dostojanstva ljudske osobe.*²⁰

Kažimo na kraju, da je glavni cilj Ujedinjenih naroda u području ljudskih prava: *...ostvarenje pune slobode i dostojanstva svake osobe. U svrhu ostvarenja tog cilja, zakoni svake države trebaju svima jamčiti slobodu izražavanja, informiranja, savjesti i vjere, kao i pravo na sudjelovanje u političkom, kulturnom i društvenom životu države, bez obzira na rasu, jezik, vjeru ili političko uvjerenje.*²¹

19 Martin Kriele, *Oslobođenje i političko prosvjetiteljstvo*, „Pledoaje za dostojanstvo čovjeka“, Freiburg 1980., str. 49

20 http://www.crnakutija.babe.hr/attach/_m/medjunarodni_pakt_o_gr_i_pol_pr.pdf, *međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima*, usvojen na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda, 16. prosinca 1966. godine (rezolucija br. 2200 A /XXI/) stupio na snagu 23. ožujka 1976. (23.04.2013.),

21 http://www.crnakutija.babe.hr/attach/_t/teheranska_izjava.pdf - *teheranska izjava*, usvojena na Međunarodnoj konferenciji o ljudskim pravima, Teheran, 22. travnja - 13. svibnja 1968. godine. (23.04.2013.),

Umjesto epiloga

Dostojanstvo čovjeka je unutarnji i istovremeno socijalni zahtjev za vrednovanje i poštivanje koji pripada svakom čovjeku. Ono je svakom čovjeku urođeno i ne može se izgubiti, te pripada kako nerođenom tako i mrtvom čovjeku.

Najzad, kao biće razuma, slobode i odgovornosti čovjek zadobija svoje ljudsko dostojanstvo. Pojmovi sloboda, odgovornost i dostojanstvo su jedinstveni sistem međuzavisnosti u kome nije moguće ništa oduzeti, a da se ne naruši unutarnja cjelovitost i smisao. Samo čovjek koji je slobodan može biti moralno odgovoran i time postati dostojanstvena ličnost. Dostojanstvenost ljudske ličnosti je u njenoj autentičnoj egzistenciji, a njen najviši izraz je moralna odgovornost, utoliko što samo u mjeri ispunjavanja etičke dužnosti čovjek dobija ljudsko dostojanstvo. Svi ljudi se rađaju jednaki u dostojanstvu i pravima. Masovno uskraćivanje ljudskih prava što proizlazi iz diskriminacije temeljene na rasi, vjeri, uvjerenju ili izražavanju mišljenja, vrijeđa savjest čovječanstva i ugrožava temelje slobode, pravde i mira u svijetu.

Bez obzira na razlike u filozofiji življenja, religiji, pa i etičkim i kulturnim iskustvima civilizacija Istoka i Zapada, zajednički imenitelj jednakosti se može usvojiti kao prihvatljiv zaključak za sve. Ova parola se može uzeti kao polazna tačka u promovisanju ljudskih prava i nadasve dostojanstvenijeg čovjekovog života. Možemo slobodno kazati da prvo polazište za ljudska prava možemo pronaći u islamskom svjetonazoru kojeg trebamo otvoriti prema svima, promovisati njegove vrijednosti i tražiti da ga se objektivno respektira kao put ka boljoj budućnosti čovječanstva.

Ne možemo završiti ovaj rad a da posebno ne istaknemo Poslanika, Muhammeda, a.s., koji je živio mir i vodio ratove zarad ljudskog dostojanstva. Završit ćemo sa njegovim poznatim riječima: „Kaže Abdullah ibn Amr ibn As, a bilježi ibn Madže: „Vidio sam Poslanika s.a.v.s. kako tavafi oko Kabe i govori: `Kako si samo lijepa i kako je lijep tvoj miris. Kako si veličanstvena i kako je veliko tvoje mjesto kod Allaha. Tako mi Uzvišenog Allaha, čast mu'mina je kod Allaha veća od tvoje časti, o Kabo. Njegov imetak, njegova krv, i da se o njemu ne misli nego samo dobro.

Tako mi Allaha rušenje Kabe kamen po kamen je manji grijeh kod Allaha nego da se uvrijedi čast mu'mina ili da se prolije njegova krv.“

Manifestacija Dani vakufa – priča o vakufu jezikom našeg vremena

Zehra Alispahić

predavač arapskog jezika na Fakultetu islamskih nauka UNSA
zalispahic@yahoo.com

Rezime

Vakuf je islamska vjerska institucija, ali je to institucija koja služi ljudskoj zajednici u cjelini a nastala je kao rezultat ideje da se život pojedinca i zajednice učini boljim, humanijim i kvalitetnijim. Bosna i Hercegovina svoj civilizacijski i kulturni napredak duguje vakifima, mecenama i ljudima koji su svojim vakufima i potporama pomogli njezinu urbanizaciju, ekonomski razvoj, školstvo, učenost, kulturu, socijalni i humanitarni rad. Iako su državni sistemi koji su se smjenjivali na ovim prostorima često oduzimali i uništavali vakufe i vakufska dobra, Islamska zajednica je i u takvom okruženju znala sačuvati i održavati vakufe. Aktivnosti Vakufske direkcije Islamske zajednice su jasan izraz volje i odlučnosti da se bori za restituciju vakufske imovine, zaštitu vakufske imovine i stvaranje preduvjeta za konstituiranje novih vakufa. Manifestacija *Dani vakufa* je novi način promoviranja i prezentiranja ideje vakufa jezikom današnjice.

Ključne riječi: vakuf, vakif, vakufska imovina, Islamska zajednica, Vakufska direkcija, manifestacija

Veliki broj gradova u Bosni i Hercegovini su nastali zahvaljujući vakufima i njihov razvoj je temeljen na vakufima. O tome svjedoče imena nekih gradova u Bosni i Hercegovini koji su u svom imenu imali ili i danas imaju riječ *vakuf*. Nije nepoznato da su prvi objekti u Sarajevu, ali i u većini drugih bosanskohercegovačkih gradova bili vakufski objekti javnog,

vjerskog, kulturnog, prosvjetnog, komunalno-higijenskog, dobrotvornog i drugog karaktera poput hamama - javnih kupatila, sahat-kula, džamija, mesdžida, tekija, biblioteka, medresa, mekteba, vodovoda, česmi, mostova, karavan-saraja, javnih kuhinja, greblja itd. Oni i danas bosansko-hercegovačkom miljeu daju posebnu arhitektonsku i umjetničku notu koja ga odvaja od drugih gradova u ovom dijelu Evrope.

Odlukom Sabora IZ-e od 14. juna 1996. godine reaktiviran je rad Vakufske direkcije. Prema toj odluci, Direkcija je u svim pravima i obavezama pravni sljednik Vakufske direkcije Islamske zajednice, koja je prestala sa radom 1958. godine kada su prestali sa radom i svi drugi organi vakufsko-mearifске uprave jer je Islamska zajednica ostala bez svoje imovine. Afirmiranje ideje vakufa, promoviranje vakufa, doprinosi njihovoj zaštiti, unapređenju i razvoju, poticanju novih uvakufljenja - bile su ideje vodilje u radu Vakufske direkcije.

Uz čitavu lepezu aktivnosti koje su se odvijale u pravcu izrade normativnih akata, odnosno uređenja vakufa kao pravnog instituta u okviru postojećih pravila, aktivnosti na donošenju zakona o restituciji i sprečavanju donošenja negativnih zakonskih propisa za vakufsku imovinu, popisa vakufske imovine i informacionog sistema vakufskih nekretnina, edukativnih programa, identifikacije i uknjižbe vakufske imovine u RS-u, prikupljanju arhivske građe, obnavljanju brojnih vakufskih objekata, osiguranju donacija za izgradnju i obnovu vjerskih objekata, aktivnosti prema međžlisima Islamske zajednice, aktivnosti na polju vođenja sudskih postupaka i zastupanja vakufa, saradnji sa srodnim institucijama u svijetu te rezultata koje je postigla, Vakufska direkcija je 2011. godine u javnost izašla sa danas već prepoznatljivom manifestacijom *Dani vakufa*.

Zašto *Dani vakufa*?

Cilj pokretanja ovakve manifestacije bio je podizanje svijesti građana o značaju i ulozi vakufa u urbanom i privrednom razvoju Bosne i Hercegovine, njihova zaštita, promocija, ali i markiranje problema restitucije vakufske imovine i potreba za donošenjem Zakon o restituciji. Manifestacija ima kulturno-obrazovni karakter i konceptualno je sastavljena od

naučnih skupova, okruglih stolova, promocija knjiga, tribina, izložbi fotografija ili vakufnama, prikazivanja dokumentarnih filmova, tematskih hutbi i predavanja. Vakufska direkcija se kroz manifestaciju *Dani vakufa* prisjeća i velikih vakifa ovih prostora iskazujući im dužnu zahvalnost i poštovanje. Kontinuiranom prezentacijom ideje vakufa na ovim prostorima, koristeći jezik današnjeg trenutka, vakufi se pokušavaju predstaviti kao osnova i generator budućeg razvoja Bosne i Hercegovine.

Manifestacija *Dani vakufa* kroz brojne sadržaje pokušava potvrditi tezu koja je postala ideja vodilja u njezinom radu - *Bosna i Hercegovina je zemlja vakufa*. S tim u vezi njezine do sada četiri održane manifestacije pohodile su različita područja Bosne i Hercegovine. Vakufi i vakufska imovina su postale obavezne teme hutbi i vazova širom Bosne i Hercegovine i dijaspore u danima održavanja manifestacije. Vijesti o vakufima i manifestacija *Dani vakufa* je postala prepoznatljiva tema dnevnih informativnih sadržaja javnih emitera, lokalnih radio i televizijskih stanica i printanih medija. Priča o vakufu ušla je u javni prostor, poželjna je, postala je prepoznatljiva i ima svoj kontinuitet.

Manifestacija *Dani vakufa* na cijelom prostoru BiH

Prva manifestacija je održana u Sarajevu, Mostaru i Livnu od 17. do 28. juna 2011. godine. Prezentirano je neprocjenjivo blago livanjskih i mostarskih vakufa kroz zanimljive okrugle stolove i tribine. Uz učešće dvanaest eminentnih istraživača i univerzitetskih profesora, nakon dugog perioda šutnje, naučno i relevantno se govorilo na okruglom stolu *Vakufi u Bosni i Hercegovini* koji je organiziran 23. juna 2011. godine u Bošnjačkom institutu u Sarajevu. Promovirana je knjiga *Sarajevski vakifi i njihovi vakufi* autora Maje Dizdara, i knjiga *Vakufi i fondacije* mr. Senada Ćemana. Prezentirani su projekti petnaestogodišnjeg reaktiviranog rada Vakufske direkcije i Fonda *Bošnjaci*. Organizirana je izložba fotografija sarajevskih vakufa. Manifestacija je dobila simpatije i privukla veliku pažnju građana i medija. Najavljeno je da će manifestacija biti tradicionalna i to se, zaista, dogodilo.

Od 11.06. do 16.06.2012. godine, *Dani vakufa* su pohodili Sarajevo, Banju Luku i Tuzlu. Manifestacija je svečano otvorena u Gazi Husrev-bego-

voj medresi u Sarajevu svečanom projekcijom dokumentarnog filma *Bosna i Hercegovina je zemlja vakufa* autorice i scenaristice Zehre Alispahić i snimatelja i montažera Muhameda Halilovića. To je prvi dokumentarni film o vakufima koji je imao za cilj da se u videoformi kroz sliku i riječ ispriča historijat fenomena vakufa, markira aktuelno stanje vakufa širom zemlje i ukaže na njegove perspektive i nove projekte. Sadržaj druge po redu manifestacije obilježila su dva okrugla stola, u Sarajevu i Tuzli, o temi *Mukate u BiH, i 440 godina Turali-begovog vakufa*, tematska tribina o *Isa-begu Ishakoviću i njegovim vakufima - 550 godina* uz videoprezentaciju *Rekonstrukcije Isa-begovog hamama* i tribina o temi *Vakufi u Banjoj Luci* u Banjoj Luci. Promovirana je i knjiga *Vakufska pitanja u fetvama savremenih šerijatskih pravnika* autora hfz. mr. Muhameda Čajlakovića.

S ciljem jačanja svijesti o značaju i ulozi vakufa, promociji i unapređenju vakufa, promociji novih uvakufljenja, aktueliziranje rješavanja pitanja nacionaliziranih vakufskih stanova održana je i treća po redu manifestacija *Dani vakufa* od 04. do 09. juna 2013. godine, u Sarajevu, Brčkom, Gradačcu i Bugojnu. U sklopu otvaranja manifestacije upriličeno je prikazivanje kratkog filma o aktivnostima Vakufske direkcije te izložba *Vakufname iz Bosne (1463.-1878.)* koju su priredili dr. Aladin Husić

i Osman Lavić. U Sarajevu je u danima manifestacije promovirana knjiga *Ćurčića vakuf* autora Bakira Tanovića i održana tribina o temi *Darežljive žene i njihovi vakufi*. Ova manifestacija je bila karakteristična i po okruglom stolu o temi *Prodaja nacionaliziranih stanova - problemi i rješenja*. Učesnici okruglog stola bili su predstavnici svih vjerskih zajednica i crkava, predstavnici nacionalnih društava, predstavnici nevladinih organizacija, te predstavnici vlasti.

U Brčkom je organiziran okrugli sto o temi *Uloga vakufa u razvoju Brčkog sa posebnim osvrtom na vakuf Alijage Kučukalića*.

U Gradačcu je otvorena izložba arhivske građe o vakufima u Gradačcu i održana tribina o temi *Vakuf begovske porodice Gradašćević, historijski prikaz i mogućnosti revitalizacije*.

Zbog katastrofalnih poplava u maju 2014. godine četvrta manifestacija *Dani vakufa* održana je u dva dijela od 22. do 30. maja, i od 20. do 24. oktobra 2014. godine u Sarajevu, Foči, Tešnju i Kiseljaku.

U maju je otvoren objekat Vakufa Gazi Ferhad-begove medrese u Tešnju. Tridesetog maja svečano je položen kamen temeljac za izgradnju porušene Aladža džamije u Foči, za čiju izgradnju je sredstva osigurala Vakufska direkcija putem Generalne direkcija vakufa Vlade Republike Turske. Džuma-namaz je imamio i hutbu održao reisu-l-ulema Husein ef. Kavazović.

U drugom jesenjem dijelu manifestacije organiziran je okrugli sto u Foči *Vakufi Foče*, okrugli sto u Tešnju *Vakufi Tešnja* a u Sarajevu i Foči je promovirana knjiga Faruka Muftića *Zaboravljena Foča*.

Tokom sve četiri manifestacije *Dani vakufa* u povodu *Dana vakifa* i Lejletu-l-Mi'radža učili su se mevludi i hatma-dove pred dušu velikih vakifa širom Bosne i Hercegovine. Hutbe i vazovi su tematizirali značaj vakufa, njihovu socijalnu dimenzija i njihov značaj za razvoj bosanskohercegovačkog društva, ali i činjenicu da institucija vakufa može biti model dobrog rješenja za niz problema s kojima se susrećemo u današnjem vremenu pod uvjetom da se reaktuelizira njegova uloga u široj zajednici. Hutbe je pripremala Vakufska direkcija a putem Vjerskoprosvjetne službe Rijaseta IZ-e u BiH distribuirane su svim medžlisima IZ-e.

U danima održavanja manifestacije otvoreni su novi vakufsko-administrativni objekti u Bugojnu, Tešnju i Kiseljaku. Svaka od manifestacija je rezultirala i štampanjem zbornika radova sa spomenutih okruglih stolova.

Dosadašnje četiri manifestacije *Dani vakufa* okupile su desetine uglednih znanstvenika, istraživača, univerzitetskih profesora, vjerskih dostojanstvenika, novinara, učenika i studenata. Jasna iskristalizirana ideja vodilja ovoj manifestaciji osigurava kontinuitet i posebno mjesto u bosanskohercegovačkoj zbilji a vrijedni i mali tim mladih ljudi sa hfz. dr. Senaidom Zaimovićem na čelu obećava nove iskorake i nove rezultate koji će uz podršku državnih institucija i cijele Zajednice još više afirmirati ideju vakufa.

Umjesto zaključka

Imajući u vidu zaključke i preporuke prvog naučnog skupa o vakufima u Bosni i Hercegovini održanog u junu 2011. godine očekuje se od državne vlasti da što hitnije donese odgovarajuće zakone kojima će vratiti oduzetu imovinu njezinim izvornim vlasnicima, što je jedan od uvjeta približavanja evropskim standardima života modernog čovjeka, da će političari i političke partije prepoznati važnost vakufa kao fondacije koja služi boljitku svih građana, da će se u nastavnim planovima i programima više tretirati tema vakufa kao historijska kategorija i aktuelizirati ideja vakufa i uvakufljenja u kontekstu izgradnje demokratskog društva kroz ideju građanske odgovornosti i civilne inicijative, da će mediji kontinuirano tematizirati pitanje vakufa u svojim programskim konceptima, da će organi i ustanove Islamske zajednice, njezini službenici i članovi posvetiti veću pažnju vakufima, da će Islamska zajednica dati veću potporu Vakufskoj direkciji na putu njezinog materijalnog i kadrovsog jačanja i odgovora na brojne izazove koji prate proces restitucije vakufske imovine, ali i promoviranje i afirmiranje ideje vakufa.

Ne treba zaboraviti ni činjenicu da uvijek i prije svega Vakufska direkcija potiče povratak Bošnjaka na vlastita ognjišta i zaštitu i očuvanje privatnog vlasništva.

Mustafa Busuladžić: svjedok jedne epohe 100 g. od rođenja i 70 g. od smrti

Enes Martinović

profesor islamske teologije
enes.tewhid@live.com

Bitne reference Busuladžićeve misli

Prvu polovinu XX st. religijske, filozofske i znanstvene misli Bošnjaka, Mustafa Busuladžić će snažno obilježiti kroz ideju revitalizacije religijsko-kulturalnog habitusa vlastitog naroda. Busuladžić pripada najznačajnijem dijelu plejade muslimanskih mislilaca ovog podneblja, iza kojeg će ostati veliko intelektualno naslijeđe. Odveć hrabro i originalno, on se bavi krupnim problemima realne svakodnevnice, islamski misleći svijet i pojave u njemu, te vraćajući izgubljeni smisao pojavnom.

Busuladžić je personifikacija čiste kolektivne svijesti, koja budi iz usnulosti i nudi jednu bolju sliku svijeta bez duhovne otuđenosti. Kriza udaljenosti od vjere, kao biti ljudske egzistencije, generira patnje društva, a rješenje je duhovna izgradnja u okrenutosti prema Bogu.

Mustafa Busuladžić

U članku „Misli o sudbini naroda i zajednica u poviesti”¹ Busuladžić traži uporište za slobodu i snagu muslimana u nečemu daleko univerzalnijem od države, nacionalizma, vojske i sl., a to je vjera, jer duh vjere kao izvor ljudskih potencijala nema alternativu. Religija određuje čovjekov odnos prema Bogu, svijetu i samome sebi. Mogućnost opstanka zajednice crpi snagu iz ljudske biti, koja je određena islamom i etikom potvrđenom u životu.

Busuladžić stremi povratiti relevantnost religijskog svjetopogleda u društvenu zbilju i tako nadići osjećaj inferiornosti prema Zapadu. Primordijalna duhovna nutrina i moralno djelovanje kao vrhunac ljudske prirode, čine čovjeka slobodnim, i u toj ravnoteži materija će prestati nadvladavati duh, profanost svetost, ropstvo slobodu, nihilizam nadu. Na putu prema toj Istini, Busuladžić će sebe nesebično dati za dobrobit svih.

Fikret Karčić primjećuje da Busuladžić, u distanci od 5 ili 6 god., u svojim tekstovima iznosi proturječna mišljenja o tumačenju islama i tadašnjeg muslimanskog svijeta, te pojašnjava da izmijenjene političke okolnosti uvjetuju promjenu stavova o određenim pitanjima.² Brutalnost postupanja nadležnih prema Busuladžiću u zatvoru i sama likvidacija će samo potvrditi njegova ranija upozoravanja na realne društvene opasnosti u bliskoj budućnosti. Poimanje prirode ateizma, oličenog u totalitarnom sistemu, odredilo je, u značajnom dijelu, unutarnju usmjerenost Busuladžićeve pisane riječi. Kakva bi njegova djela bila da je doživio slom komunističkih sistema u svijetu i povratak društva religiji u novoj formi, u drugoj polovini XX stoljeća?

Mustafino školovanje i formiranje porodice

Mustafa Busuladžić je rođen 01. 4. 1914. g., u Gorici, kod Trebinja,³ gdje stječe osnovno obrazovanje. Školovao se u Elči Ibrahim-pašinoj, Fevziji

1 V.: Mustafa Busuladžić, „Misli o sudbini naroda i zajednica u poviesti”, *Novi Behar*, Sarajevo, god. XVI/1944., br. 19, str. 293-296.

2 V.: Fikret Karčić, *Društveno-pravni aspekt islamskog reformizma*, *Islamski teološki fakultet*, Sarajevo, 1990., str. 220.

3 Mustafa Busuladžić potječe iz siromašne porodice, a njegovi roditelji Smajil i Emina (r. Volić) su imali šestero djece: Dika, najstarija kći, a zatim sinovi Murat, Mahmut, Mustafa, Asim, i najmlađa kći Remza. Smajil je boravio u Americi 7 god. u luci, u New Yorku, rastovarajući robu sa teretnih brodova, ne uspjevši ništa uštedjeti za porodicu. Također, prema riječima Mustafinog sina, Muhameda Busuladžića, poro-

medresi u Travniku. Sa kolegama hfz. Mustafa-ef. Erkočevićem i Ejub-ef. Kabilom, kasnije će nastaviti školovanje u Gazi Husrev-begovoj medresi. M. Traljić,⁴ ističe dvoumljenje oko vremena ovog prelaska, nakon prvog ili drugog razreda. Prema Muhamedu Busuladžiću,⁵ najvjerovatnije je da se taj prelazak desio nakon trećeg razreda medrese, što potvrđuju H. Suljkić⁶ i I. Kasumagić.⁷ Na Višoj islamskoj šerijatsko-teološkoj školi u Sarajevu (VIŠT-u), studijski period Busuladžića traje od 1936. do 1940. g. Fazu studiranja je obilježio briljantnim postignućima, tokom koje je bio i predsjednik Udruženja studenata.⁸ U Rimu će boraviti na postdiplomskom studiju orijentalistike, od 1940. g., dobivši stipendiju italijanske vlade. Nakon Rima, studirao je i u Berlinu.⁹

Nakon diplomiranja na VIŠT-u, Mustafa se ženi Zehrom, kćerkom Omer-ef. Šestića iz Zenice, kojeg je ranije upoznao u Beču. Vjenčanje je obavio slijepi hfz. Bajram Lukić.¹⁰ Mustafa je prvi put sreo Zehru u stanu njenog daidže hfz. Ibrahim-ef. Riđanovića, predsjednika Ulema-medžlisa, kod kojeg je Mustafa dolazio na razgovor, a Zehra u uobičajenoj posjeti daidži. Mustafa i Zehra su imali dvoje djece, Muhameda i Lejlu.

Ličnost i intelektualno-društvena angažiranost M. Busuladžića

Mustafa Busuladžić pripada eliti najznačajnijih intelektualnih ličnosti u novijoj povijesti Bošnjaka. Osebnim životnim pregnućem, Mustafa je vrhunio kvalifikacije mislioca, oratora, pisca, poliglote, kritičara, prevodioca, recenzenta i neumornog aktiviste za vjeru i društvo. Kvalitetnim

dica Busuladžić je živjela u selu Dživar pored Trebinja, a jedno vrijeme se preselila u selo Goricu, dok se njihova kamena kuća popravljala u Dživaru. Nekoliko god. kasnije će, usljed teškog socijalnog stanja, Mustafina porodica doseliti u Sarajevo, gdje su živjeli na Bistriku kao podstanari.

4 V. Mahmud Traljić, *Istaknuti Bošnjaci*, "Rijaset Islamske zajednice u BiH", Sarajevo, 1998., str. 36.

5 Sin Mustafe Busuladžića, prof. dr. Muhamed Busuladžić je umirovljeni univerzitetski profesor. Zahvaljujući kazivanju prof. Muhameda, određeni segmenti u pogledu događaja i ličnosti Mustafe Busuladžića su zabilježeni.

6 Prema biografiji Busuladžića, autora Hifzije Suljkića. Vidi: Mustafa Busuladžić, *Muslimani u Sovjetskoj Rusiji*, Rijaset Islamske zajednice u BiH, Sarajevo, 1996., str. 5.

7 Ismet Kasumagić, *Trinaest mladomuslimanskih šehida*, „Mladi muslimani”, Sarajevo, 1999., str. 29.

8 Ibid.

9 Mustafa Imamović, *Bošnjaci u emigraciji: monografija „Bosanskih pogleda“ 1955. - 1967.*, „Bošnjački institut Zürich – Odjel Sarajevo”, Sarajevo, 1996., str. 92.

10 Dž. Šestić u svom tekstu navodi određene podatke o hfz. Lukićiju. Vidi, Džemaludin Šestić, „Zenički hafizi s kraja 19. i početka 20. stoljeća”, *Takvim za 2010.*, El-Kalem, Sarajevo, 1430/2009., str. 229.

poznavanjem orijentalnih (arapski i turski) i evropskih jezika (njemački, francuski i italijanski), Busuladžiću se otvaraju široke mogućnosti neposrednog uvida u relevantnu literaturu te savremene znanstvene i društvene tokove. Snaga erudicije te dubina i obim Mustafinog misaonog i djelatnog zalaganja, u kontekstu općedruštvenih okolnosti i njegovog kratkog života, postavlja ozbiljne standarde snažnog intelektualca.

Nakon studija u Rimu, Busuladžić će predavati u nekoliko sarajevskih škola, u Šerijatskoj gimnaziji, Ženskoj medresi, Građanskoj školi,¹¹ Realnoj gimnaziji i Srednjoj tehničkoj školi. Između ostalih predmeta, Busuladžić je predavao vjeronauku i italijanski jezik.¹² Sjećanja mnogih su snažno svjedočanstvo o njegovim pedagoškim i metodičkim kompetencijama.

Nadarenost intelektualnog stvaralaštva Mustafa će predočiti svojim kvalitetnim tekstovima, već od srednješkolskih dana. Predmet Busuladžićeva bavljenja su aktuelna pitanja muslimana. Busuladžićev spisateljski zamah, uprkos ograničenju kratkim periodom sa nešto više od decenije (1932.-1945.), utemeljio je široku intelektualnu građu u oblasti islamskih nauka, historije i književnosti Bošnjaka. Evidencijom M. Šestića, H. Suljića i H. Haračića,¹³ kompletirana je Busuladžićeva bibliografija 73 rada, od kojih je najviše znanstvenih radova i eseja, zatim prijevoda, vazova, kritičkih osvrti i prikaza.¹⁴ Svoje radove će objavljivati u periodici: *Glasnik VIS-a IVZ-e* (23 rada), *Novi Behar* (20 radova), *El-Hidaja* (17 radova), *Narodna uzdanica* (5 radova), zatim *Islamski glas*, *Islamski svijet*, *Gajret*, *Muslimanska svijest*, *Naša domovina*, *Obzor*, *Osvit*, *Hrvatski dnevnik* i *Večernja pošta*.¹⁵

11 Vidi, M. Traljić, nav. dj., str. 36.

12 Hajrudin Haračić, Biografija Busuladžića pod imenom „*Mustafa Busuladžić 1914. – 1945.*“, tekst obrađen na pisačoj mašini sa potpisom autora na kraju, neobjavljeni izvor, str. 1-5.

13 Hajrudin Haračić je, tragajući godinama, sakupio 60 radova Busuladžića iz različitih publikacija, zatim je te radove predao Muhamedu Šestiću, inicirajući njihovo objedinjavanje u jednoj knjizi. Kasnije će ovi radovi dospjeti u ruke I. Kasumagića, koji ih je predao Šaćiru Filandri.

14 Objedinjavanjem izabranih spisa Busuladžića, priređena je zbirka *Muslimani u Evropi*, što je ideja „Mladih muslimana“. Zadnje stranice knjige sadrže bibliografiju Busuladžića, u kojoj su radovi pobrojani hronološki, po godinama objavljivanja, u okviru svojih publikacija. Suvišno je u ovom tekstu nabrajati imena radova, zbog nedostatka prostora. Vidi: Šaćir Filandra (prir.): *Muslimani u Evropi*, „Sejtarija“, Sarajevo, 1997., str. 285-287. Vidi: Mahmud Traljić, nav. dj., str. 37-42.

15 Šaćir Filandra (prir.): nav. dj., str. 285-287.

Kasumagić je koncipirao bibliografiju prema publikacijama, kroz četiri tematska područja: aktuelne teme, vazovi i predavanja, o ličnostima i prikazi tuđih radova.¹⁶ Kemura navodi bibliografiju pet Busuladžićevih radova publikovanih u *Narodnoj uzdanici*.¹⁷ Traljić u svom djelu *Istaknuti Bošnjaci*,¹⁸ uz biografiju Busuladžića, dodaje i njegovu bibliografiju. Svojih šest dužih radova Busuladžić je objavio kao zasebne knjige.¹⁹

Pored vlastitih radova, Busuladžić će prikazati nekoliko novih djela drugih autora. Evidentiranjem svih objavljenih radova Busuladžića, ne iscrpljuje se sve njegovo intelektualno naslijeđe. Jedan dio spisa je ostao neobjavljen, a među njima nedovršena monografija o Muhamedu, a.s., od 400 str. rukom pisanog teksta.²⁰ Ova monografija je Busuladžićevo životno djelo i značajan naučni projekat, u kojem će ga prekinuti smrt. Mustafa, unuk Mustafe Busuladžića, iznosi da se monografija nalazi u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu.²¹

Busuladžić je, pored studija u Rimu, bio intelektualno angažiran publikovanjem radova u tamošnjim časopisima „*Mondo Arabo*“ i „*Oriente Moderno*“. Na Radiju „Rim“ je, u ulozi spikera, ukazivao na veliku opasnost koja prijete muslimanima BiH i cijelom svijetu od komunizma.

Među velikim imenima muslimanske učenosti, kao što su: Handžić, Dobrača, Trebinjac itd., i Busuladžić je dao doprinos vlastitim predavanjima i vazovima. Vazove je držao u Sarajevu, u Carevoj i Čekrekči Muslihuddin džamiji, zatim u Visokom, Zenici i Trebinju, a predavanja u Sarajevu, Visokom, Zenici, Banjoj Luci, Tuzli i Skoplju.²² Akademiji²³ obježavanja Vak'atu-l-Bedra u Visokom, u Domu muslimanske čitaonice, kao predavači su prisustvovali Busuladžić i hfz. Trebinjac. Godine 1937., na Akademiji posvećenju Ibn Haldunu (1332.-1406.), velikom misliocu

16 Ismet Kasumagić, nav. dj., str. 38-40.

17 Vidi: Ibrahim Kemura, *Značaj i uloga Narodne uzdanice u društvenom životu Bošnjaka: (1923. – 1945.)*, „Bošnjački institut“, „Institut za historiju u Sarajevu“, Sarajevo, 2002., str. 256.

18 Vidi, M. Traljić, nav. dj., str. 35-42.

19 Posebno štampana izdanja su: a) *Ebu Nasr el-Farabi*, 1934.; b) *Jedna sjajna stanica islamske historije*, 1935.; c) *Osman-paša Resulbegović*, 1939.; d) *Muslimani u sovjetskoj Rusiji*, 1943.; e) *Problem derogacije u islamskom pravu*, 1944.; f) *Prvi prijevodi Kur'ana u svijetu i kod nas*, 1945. Vidi: Šaćir Filandra (prij.): nav. dj., str. 287.

20 M. Traljić, nav. dj., str. 41.

21 Tarik Lazović, „Rana zvijezda duge noći“, *Saff*, br. 68., 15. mart – muharrem, 2002., str. 43.

22 Mahmud Traljić, nav. dj., str. 37.

23 Mustafa Mehić, Društveni Glasnik, *El-Hidaje*, VI/1942., br. 4., str. 102.

i povjesničaru muslimanskog svijeta, studenti su izlagali svoja predavanja, a najzapaženije je predavanje Busuladžića.²⁴ Ova predavanja su objavljena u El-Hidaji iste godine.

Oni koji su poznavali Busuladžića, kazuju da je hodio dostojanstveno i odmjereno, s nakrivljenim fesom, kojeg je nosio od studentskih dana. Poštovanje je uživao od pripadnika svih konfesija u BiH. Zanimljiv je Mustafin ispraćaj za Rim, kojem su prisustvovali Bošnjaci, Hrvati i Srbi i pratili ga sve do Huma, nadomak Trebinja. Često su ga sugrađani viđali kako prijateljski diskutuje sa katoličkim i pravoslavnim svećenicima. Jedna od osobnosti Mustafe je da je nosio baštun (ukrasni štap) kao znak otmjenosti.

Alija Nuhbegović je pričao Muhamedu Buduladžiću, da mu je Mustafa predavao vjeronauku u Prvoj gimnaziji i da je sve ljude plijenio svojom plemenitošću. Kazivanjem Sakiba Smailbegovića, čija je porodica pružala finansijsku potporu Mustafi u školovanju, Careva džamija u Sarajevu je bila ispunjena slušaocima na njegovim nadahnutim predavanjima. Brojna njegova predavanja i vazove, prisutni su stenografski bilježili, a također su i štampani. Na predavanju u Čekrekči Muslihuddin džamiji, u zanosu, ushićen islamskom mišlju, Mustafa bi znao zaći među džematlje do sredine džamije.

Busuladžić je bio svjestan vlastitih intelektualnih potencijala i kompetencija, što potvrđuje sljedeći primjer. Osim što je sjajno poznao filozofsku misao Istoka i Zapada, Busuladžić vrlo smjelo vidi sebe u ravnopravnom položaju sa vodećim svjetskim misliocima, riječima: „Filozof Kant misli tako i tako, a ja mislim ovako.”²⁵

Glavni odbor El-Hidaje je određivao nadzornika podružnice „Mladi Muslimani“ iz svojih redova, a između ostalih, na toj funkciji je bio i Busuladžić.²⁶ Predsjednik El-Hidaje Handžić će, nakon Dobrače, za predsjednika „Mladih Muslimana“ imenovati Busuladžića.²⁷ *Sarajevska rezolucija*²⁸ od 7 tačaka, koju izdaje El-Hidaja 1941. g., a čiji je, među dru-

24 Hajrudin Haračić, *Mustafa Busuladžić 1914. – 1945.*, neobjavljeni izvor, str. 1-5.

25 I. Kasumagić, nav. dj., str. 31.

26 Vidi: Ferid Dautović (pri.), *Hadži hafiz Ibrahim ef. Trebinjac: život i djelo*, „El-Kalem”, Sarajevo, 2004., str. 22.

27 I. Kasumagić, nav. dj., str. 32.

28 Javnost će biti upoznata sa Sarajevskom rezolucijom 12. 10. 1941. g., nakon više sjednica Glavnog odbora

gim uglednim građanima, potpisnik i Busuladžić, suprotstavlja se progonima i ubijanju Jevreja i Srba u NDH. Sadržaj rezolucije²⁹ je insistirao na sigurnosti života, vjere, časti i imovine svih građana, zaštiti nevinih osoba, zaustavljanju izazivanja pobune i krvoprolića, kažnjavanju nasilnika, provođenju zakona od legitimne vlasti, eliminisanju vjerske netrpeljivosti i pružanju pomoći ugroženima. Pored Busuladžića, neki od potpisnika Rezolucije su: Handžić, Burek, Dobrača, Đozo, Trebinjac, Hadžibajrić, Traljić, Sikirić, Mulabdić, Ćerimović, Pandža, Riđanović, Korkut te Šabanović. Ova Busuladžićeva moralna gesta svjedoči o njegovoj ljubavi prema dobru i altruizmu te pozitivnoj otvorenosti prema religijskom, kulturnom i nacionalnom pluralizmu i suživotu, ali to *nil ad rem*, nije ništa značilo Režimu prilikom odluke o njegovom smaknuću.

Prema riječima Muhameda Busuladžića, Mustafa se, u Rimu, susreo sa velikim palestinskim muftijom Muhamedom Eminom el-Husejnjijem i razgovarao o stanju i budućnosti muslimana u svijetu. To su bili teški i sudbonosni časovi, puni neizvjesnosti za cijelo čovječanstvo. Također, Mustafa se, u toku boravka u Rimu, susreće sa papom Pijom XII.

Razglednica koju je Mustafa Busuladžić iz Rima poslao ocu Smailu januara 1941.

²⁹ „El-Hidaje“ te dvije konferencije muslimanskih društava i javnih radnika. Najugledniji građani Sarajeva su potpisali Rezoluciju i uputili je najvišim organima vlasti NDH, kao i bošnjačkim predstavnicima u tim organima Osmanu i Džafer-begu Kulenoviću, Adem-agi Mešiću, Hilmiji Bešliću i Hakiji Hadžiću. Rezolucija je umnožavana i dalje distribuirana. Pored Sarajevske, poznate su i Banjalučka, Prijedorska, Tuzlanska i Bijeljinska rezolucija. Vidi: Omer Hamzić, „Podsjećanje na dvije muslimanske rezolucije iz 1941. godine – Bijeljinsku i Tuzlansku“, *Gračanički glasnik*, časopis za kulturnu historiju, god. XVII, br. 34, novembar 2012., str. 113.

29 Vidi: *Arhiv Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu*, br. dokumenta: 3388, Sarajevo, 18. 10. 1941.

M. Handžić 1942. upozna je El-Husejnija sa stradanjem muslimana u BiH, tražeći pomoć, a ove vijesti Handžić šalje i egipatskom kralju Faruku, kralju Arabije Abdul-Azizu Saudu, predsjedniku egipatske vlade Nahas-paši te imamu Jemena Jahjau. Također, vijesti o stradanju muslimana u BiH, u islamski svijet je slao Emir Šekib Aslan, predsjednik sirijsko-palestinske delegacije u Ženevi pri Društvu naroda.³⁰ Veliku brigu za patnje muslimana BiH pokazao je El-Husejini, u kojem javnost vidi „borca za spas islama“ i koji je u Sarajevu primljen uz najveći publicitet 1943. g.³¹

Drugi Mustafin susret sa El-Husejnjem je bio u Sarajevu, upravo 1943. g. Sestra Mustafine supruga, Fatima, kazuje da se muftija doveo kolima do Mustafina stana, u tadašnjoj ul. dr. Jovana Skerlića. U čast muftiji je postavljen tepih od ulice do Mustafina stana, dok je rubove njegove džube, u znak dostojanstva, pridržavala pratnja, da ne bi dodirnuli tlo. Muftija El-Husejini je Mustafi darovao tepih od ćilibara, kojeg je on, pred svoju smrt, poslao šestomjesečnom sinu Muhamedu.

Busuladžić: žrtva totalitarnog režima

Zapadni svijet, koji je na umoru, kao odgovor na vlastitu krizu ima fašizam i komunizam. Što se tiče BiH, komunisti su svoje ideološke protivnike od samog početka sudski proganjali i priređivali im spektakularne procese, koji će se kasnije pokazati montiranim, a izvan sudnice su ih izlagali torturama i brutalnom mučenju, čija je sama spomen uznemirujuća.³² Nakon Busuladžića, uslijedili su sudski procesi Kasimu Dobrači i grupi 1947. te „Mladim muslimanima“ 1949. g.³³

Angažiranost Busuladžića, na planu stvarne duhovno-moralne, intelektualne i društveno-političke izgradnje Bošnjaka kao slobodnog

30 Šaćir Filandra, *Bošnjačka politika u XX. stoljeću*, „Sejtarija“, Sarajevo, 1998., str. 168.-169. i 172.

31 Handžić opisuje boravak muftije El-Husejnija u Sarajevu 1943. g., u tekstu „Palestinski veliki muftija u Sarajevu“, koji je te god. objavljen u *El-Hidaji*. Vidi: Mehmed Handžić, *Eseji, rasprave, članci*, Izabrana djela, knjiga VI, priredio Karić, Enes, „Ogledalo“, Sarajevo, 1999., str. 276-279.

32 Uz optužnice, zapisnike o pretresu i presude, scenario mučenja i patnji, osim Busuladžića, proći će i mnogi drugi pripadnici „Mladih muslimana“, kao što su: Hasan Biber, Nusret Fazlibegović, Halid Kajtaž, Omer Kovač, Omer Stupac, Ismet Serdarević itd. Više vidi: Sead Trhulj, *Mladi muslimani*, „Globus“, Zagreb, 1992., str. 22-26.

33 Šaćir Filandra, „Lica i naličja bosanske varijante komunizma – bošnjački slučaj“, u: *Kultura sjećanja: 1945., Povijesni lomovi i savladavanje prošlosti*, Disput, Zagreb, 2009., str. 122.

evropskog naroda, obilježiće ga kao žrtvu. Busuladžić je stalno pokušavao otići prema sigurnijoj lokaciji. Jednom prilikom je sa grupom ljudi, pošao prema Zenici, ali su zaustavljeni i vraćeni nazad. Nakon povratka, boravio je tri mjeseca kod porodice Lulo, u podnožju Trebevića. Kao i drugim vojnim obveznicima, i Mustafi dolazi poziv te namjene. Sva je porodica sretna, misleći da je ovim prestala opasnost po Mustafu. Međutim, zbog slabovidnosti ne bude primljen u vojsku. Sudska službenica Dika Salaković, upozorava Mustafu da se skloni jer je na spisku za likvidaciju. Mustafa je, do poziva za regrutaciju, živio kod porodice Lulo, a poslije poziva kod roditelja na Bistriku.

Posljednjih dana II sv. rata, Mustafa kreće iz Sarajeva autom, u društvu sa Sulejman-ef. Pačarizom, komandantom Muslimanske milicije Sandžaka i hfz. Ibrahim-ef. Mehinagićem, šerijatskim sudijom.³⁴ Cilj im je bio otići u Zapadnu Evropu, kako bi se spasili od mogućeg stradanja. Mustafa ostaje u Zenici kod punca Omer-ef. nekoliko dana, hfz. Mehinagić odlazi u Gračanicu, a ef. Pačariz nastavlja putovanje dalje. Prema M. Šestiću,³⁵ zadnjih dana II sv. rata, u kući Omer-ef., osim njegova dva sina, naći će se Mustafa i njegova braća: Murat, Mahmud i Asim. Ulaskom partizana u Zenicu 12.4.1945. g., Asim je mobilisan, te sa partizanima kreće iz Zenice i koncem aprila 1945. g., gine kod Karlovca. Murat i Mahmud kao željeznički službenici počinju raditi u Sarajevu.

Velika Mustafina dilema između odlaska iz BiH ili ostanka, prekinuta je nagovorom čovjeka kojeg su poslali službenici Režima da uvjeri Mustafu da se što prije vrati, što Mustafa i čini, vjerovatno zbog svoje porodice koja je ostala u Sarajevu.³⁶ Mustafina supruga kazuje da su prilikom pretresanja stana najviše tražili knjige i spise, te je odneseno 800 knjiga.³⁷ Prema navodima M. Šestića, odmah po dolasku, Mustafi su pre-

34 Muhamed Šestić, brat supruge Mustafe Busuladžića, po vlastitom sjećanju, u Zenici 19. 6. 1995. g., pola stoljeća kasnije, piše o lišavanju slobode, procesuiranju i likvidaciji Busuladžića, pod imenom *Sjećanja na zadnje dane života*. Ovaj dokument je kucan na pisačkoj mašini, a u donjem dijelu stranice, pisac ostavlja vlastite podatke i potpis. Neobjavljeni izvor.

35 Ibid.

36 O ovom detalju svjedoče M. Busuladžić i M. Šestić. Tarik Lazović, „Rana zvijezda duge noći“, *Saff*, br. 68., 15. mart – muharrem, 2002., str. 42.

37 Ibid., str. 43.

tresli stan i odnijeli pisaću mašinu³⁸, koju je Mustafa posudio od punca za pisanje djela "Muhamed, a.s."

Prema kazivanju Muhameda Busuladžića, jednog petka ujutru Mustafa polazi s Bistrika prema svom stanu, po suprugu i djecu. Sestra, prateći ga, primijetila je Mustafinu nervozu, kao predosjećaj skorog hapšenja. U momentu dok je vezao pertle na cipeli, sestra je uočila da mu ruke podrhtavaju, ipak je pokušao šaliti se s njom. U putu predlaže sestri da se vrati kući riječima: "selam alejkum", na što je počela plakati. Nakon što je nastavio sam, Mustafi kod Narodne banke prilaze dva neuniformisana agenta pitajući ga i držeći njegovu sliku: „Jeste li Vi Mustafa Busuladžić?“ Tu je Mustafa uhapšen i odveden u Centralni istražni zatvor. Ovo je pokazatelj da su komunisti, prije dolaska na vlast, napravili spisak osoba za likvidaciju, posjedujući njihove slike.

Nekoliko dana pred izvršenje presude, Busuladžić upućuje poruku M. Traljiću, koju će prenijeti Abdulah Skaka, brijač u zatvoru, da uzme monografiju o Muhammedu, a.s., kako bi je sačuvao od mogućeg uništenja. Traljić je uspio doći do ovog teksta pomoću Mustafine sestre Dike. Monografija je čuvana do 1947. g., kada je i Traljić zatvoren, međutim po izlasku iz zatvora, rukopis nije zatečen,³⁹ o čemu svjedoči Muhamed Busuladžić.

Sestra Dika je posjećivala Mustafu u zatvoru, gdje je on ostao najviše tri mjeseca prije smaknuća. Dika je kasnije pričala Muhamedu Busuladžiću potresan detalj o teškom mučenju Mustafe u zatvoru duže vrijeme, tj. prilikom posjete uzela je na pranje njegovu košulju, koja je bila toliko natopljena krvlju da se nije mogla prepoznati boja.⁴⁰ Kasnije će Dika oboljeti od angine pektoris. Nakon suđenja Mustafi, sestra Remza je okarakterizirala vlasti kao razbojnice, te je lišena slobode. Čedo Kapor, porijeklom iz Trebinja i važna ličnost u sistemu vlasti, izbavio je Remzu iz zatvora, znajući za Mustafinu čestitost kao njegov nekadašnji sugrađanin.

38 M. Šestić navodi određene podatke o pisačkoj mašini u dokumentarnom djelu *Sjećanja na zadnje dane života*, opisujući je na sljedeći način: Remtor *Junior portable*, latinica, 24 cm valjak.

39 *Preporod*, IIN, br. 13/500, 20, 01.7.1991., god.

40 Oblici tretiranja neistomišljenika u sudskim procesima. Vidi, Sead Trhulj, nav. dj., str. 22-26.

Vojni sud u Sarajevu je, u junu 1945. g., proveo suđenje, a optuženi su: a) Mustafa Busuladžić, b) dr. Atif Hadžikadić,⁴¹ c) Branko Ećimović i d) neimenovana ustaška dužnostkinja. Optužnica koja tereti Busuladžića obuhvata sljedeće elemente:⁴² a) prevodilac kod muftije el-Husejnija, b) profesor oficirima SS trupa u Njemačkoj, c) spiker na Radiju „Rim”, d) djelo *Muslimani u Sovjetskoj Rusiji*⁴³ i e) rad u organizaciji „Mladi muslimani”. Osim djela *Muslimani u Sovjetskoj Rusiji* i rada u organizaciji „Mladi muslimani”, Mustafa je u ostalim slučajevima bio u ulozi prevodioca, kao sjajan poliglota. Djelo *Muslimani u Sovjetskoj Rusiji* je pisano argumentovano o stradanju muslimana u SSSR-u. Dobrača, ukazujući da organizacija „Mladi muslimani“ nema političke niti druge pretenzije, već samo afirmiranje vrijednosti islama, riječima: „Naš pokret nije nikakav politički pokret. Naš pokret je samo islamsko-moralni i islamsko-prosvjetni pokret. On je muslimanski preporod vezao uz izgrađivanje islamske duše islamskog čovjeka”,⁴⁴ potvrđuje fiktivnost inkriminacije u pogledu rada u organizaciji „Mladi muslimani”. Suđenje je trajalo dva dana, Busuladžić je osuđen na strijeljanje, konfiskovanje imovine i lišavanje građanskih prava. Smrtna kazna je presuđena i Hadžikadiću, a kazna zatvora ostalima.

Najsnažnija motivacija za Busuladžićevo smaknuće, koja se kao razlog, po svojoj prirodi, ne može navesti u optužnici je njegova snažna harizmatička ličnost. Režim jednoumlja se bojavao utjecaja ličnosti sa vizijom, iz čega bi se mogla roditi prodorna ideja o slobodi jednog naroda, jer ako se neka osoba može eliminirati, ideja artikulirana u svijesti zajednice ne može.

Tokom boravka u zatvoru, u kasarni Osman-paše, Mustafu je posjećivala supruga. Dan prije 29. 6. 1945. g., Mustafa je vratio kući neke lične stvari i Kur'an na kojem je označio upravo datum, 29. jun 1945. g. To će biti datum njegovog strijeljanja. Bio je vrlo smiren pred pogubljenje, prema kazivanju očevidaca. Prema tvrdnji supruge Zehre, Mustafa je

41 Atif Hadžikadić je bio profesor na Trgovačkoj akademiji u Sarajevu i ugledni narodni poslanik 1921/1922., tuzlanskog okruga. Ovaj podatak iznosi Suljkić. Vidi: Mustafa Busuladžić, nav. dj., str. 5-6.

42 Hajrudin Haračić, „Mustafa Busuladžić 1914. – 1945.”, neobjavljeni izvor, str. 1-5.

43 Prvo izdanje ove knjige je u Sarajevu 1943. g. u tiskari „Bosanska pošta”, a drugo 1996. g. u izdavačkoj djelatnosti „El-Kalem” Rijaseta IZ-e u BiH, IIN *Preporod*.

44 Kasim Dobrača, „Mladi muslimani”, *El-Hidaje* 10-11, 1943., 286.

u zatvoru, proučio 19 puta Kur'an, i cijelu noć pred pogubljenje je učio Kur'an.⁴⁵

Na bezobziran način će sudija informirati Mustafinu porodicu o smaknuću, kada su došli u posjetu: „Šta hoćete?! Pognjavili smo ih kao pašćad.“⁴⁶ Članovi Mustafine porodice su posjetili mjesto izvršenja kazne. Stanovnik tog mjesta je pronašao fes i naočale, što im je i predao. Muhamed Šestić je usvojio Mustafinu djecu, a tom prilikom dobija jedini dokument o M. Busuladžiću, Izvod iz matične knjige umrlih u Sarajevu⁴⁷. U ovom izvodu jedini podatak je: M. B. je rođen 1914. u Trebinju, otac Smail, izdato 03. 3. 1958. g.

Mjesto Mustafinog smaknuća i ukopa nikada nije utvrđeno. Prema izjavi njegovog unuka Mustafe, zna se da je odveden negdje iza Željezničke stanice.⁴⁸ Nehumanim programom eliticida, Bošnjaci nastavljaju put neizvjesne budućnosti kao jako „obran“ narod, a komunistički režim će u narednim godinama poduzeti mjere zabrane spominjanja imena Mustafe Busuladžića. Busuladžić je svoj život posvetio neumitnom cilju. Postizanje cilja zahtijeva određene žrtve, gdje važi načelo da većem cilju odgovara veća žrtva. Busuladžić je za svoj cilj dao najveću žrtvu, tj. svoj život, koji je tom cilju dao još veći značaj u budućnosti.

Sjećanje na Busuladžića u bosanskohercegovačkoj javnosti

Postoji daleko strašniji razlog od državne zabrane spominjanja neke ličnosti, a to je kultura hroničnog zaborava, koja je, pokazalo se, kobni zalet Bošnjaka prema ponavljajućoj, genocidnoj realnosti. Nakon pada komunističkog režima, ime Busuladžića će se češće spominjati u peru više autora. Bilo je i onih, ali mali broj, koji su smogli snage govoriti o Busuladžiću u periodu komunizma, zbog čega su ih čekale rigorozne kazne. Hifzija Suljkić je zbog spominjanja Busuladžića, kažnjen sa 15 g.

45 Vidi, Tarik Lazović, „Rana zvijezda duge noći“, Saff, br. 68., 15. mart – muharrem, 2002., str. 42.

46 Ismet Kasumagić, nav. dj., str. 37.

47 Prema Muhamedu Šestiću, ovaj dokument je izdat u Općini Novo Sarajevo, upisan po izvještaju NOSS-a SUP-a, str. 79., tekući br. 35. br. 19234/57, mat. br. 501/58, matičar Mira Krsman. Podatak u izvodu je: Mustafa Busuladžić je rođen 1914. u Trebinju, otac Smail, izdato 03. 3. 1958. g.

48 Vidi, Tarik Lazović, nav. dj., str. 42.

zatvora. Kratka biografija o Busuladžiću, autora Suljkića, je sadržana u djelu *Muslimani u Sovjetskoj Rusiji*.⁴⁹

Važno je navesti autore koji su pisali o Busuladžiću. Suljkić o Busuladžiću piše da je „njegova prva i osnovna ideja, izvor svake inspiracije bio islam – kristalno čist, nepatvoren i jasan, jednako distanciran i od sinkretizma modernista i od učmalog formalizma niže uleme”.⁵⁰ Sljedeći primjer zabrane spominjanja je vezan za O. Asaf-ef. Sokolovića, kojem je uredništvo, prilikom štampe njegovog rada *Pregled štampanih djela na srpskohrvatskom jeziku muslimana Bosne i Hercegovine 1878.-1948. godine*, iz teksta izbacilo ime Busuladžić i njegovih šest zasebnih djela.⁵¹ Jedna od osnovnih elemenata optužnice Busuladžiću je djelo *Muslimani u Sovjetskoj Rusiji*. Paradoksalno je da komunistički vrh Jugoslavije, tragajući kasnije za materijalom protiv Sovjetskog saveza nakon rezolucije Informbiroa 1947. g., koristi upravo ovo djelo, zbog kojeg je Busuladžić proglašen državnim neprijateljem i izdajnikom, te ubijen dvije godine ranije.⁵² H. Šabanović nudi izvanredna sjećanja na Busuladžića, da je „znao na njemačkom stranice i stranice Spenglerovih djela napamet. Pisao je lahko, tečno, kristalno jasno i inspirativno”.⁵³ M. Hadžijahić otkriva veličinu Busuladžića: „Handžić je učenjak kakav se nije rodio u posljednjih sto godina (...), no smatram da je Busuladžić još i značajniji zato što je, pored velike učenosti, poznavao i evropske jezike.”⁵⁴

Na promociji knjige *Muslimani u Evropi*, u Domu Armije, 25. 9. 1997. g. 55, osim priređivača Filandre, učešće su uzeli I. Kasumagić, H. Neimarlija i Dž. Latić. Neimarlija zaključuje da je rana smrt Mustafe prekinula njegov razvoj u svjetskog intelektualca, dok Kasumagić ističe da je riječ o jednom od naših najplodonosnijih intelektualnih stvaralaca. Posebna je pozornost stavljena na vitalnost i aktualnost Mustafine pisane riječi, kao da pripada 1992. g., predskazujući događaje koji slijede. U organizaciji

49 Vidi: Mustafa Busuladžić, nav. dj., str. 5-6.

50 Anes Džunuzović, „Životni put Mustafe Busuladžića: mislilac koji je bio daleko ispred svog vremena“, Diwan, Magazin na bosanskom, francuskom i njemačkom jeziku, Luksemburg/Luxembourg – juli/juillet, 2012., str. 14.

51 Mahmud Traljić, nav. dj., str. 35.

52 Ibid, str. 35-36.

53 Ismet Kasumagić, nav. dj., str. 30.

54 Ibid.

55 Vidi: S. H., „Analitičar koji je predvidio događaje“, *Dnevni avaz*, petak, 26. septembar/rujan 1997., str. 12.

Udruženja „Mladi muslimani”, u maju 1999. g., postavljen je zajednički nišan nekolicini članova ovog udruženja, među kojima je i Busuladžić, te im je ovom prilikom prvi put klanjan kolektivni dženaza-namaz.⁵⁶

Kasumagić, u djelu *Trinaest mladomuslimanskih šehida*⁵⁷ poseban dio posvećuje biografiji i bibliografiji Busuladžića. Traljić, u djelu *Istaknuti Bošnjaci*⁵⁸, uvrštava biografiju sa bibliografijom Busuladžića među ostalim značajnim imenima Bošnjaka. Safvet Halilović u svom tekstu „Aktuelnost djela Mustafe Busuladžića”⁵⁹, postavlja paralelu između savremenika Busuladžića i Seida Kutba, jer su obojica nastojali popravljati stanje muslimana i obojica su žrtve totalitarističkih režima. Mevludin Dizdarević je magistrirao 2009. g. na temi *Mustafa Busuladžić i njegovo razumijevanje suodnosa islama i zapada*, na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu.

U Službenim novinama Kantona Sarajevo je objavljeno Rješenje 2003. g., o izmjeni naziva ulica u općini Centar, među kojima je i ul. *Mustafe Busuladžića*⁶⁰, u naselju Hrastovi, koju treba preimenovati u ime ul. *105. Brigade*, što će uznemiriti javnost. Javnost će kasnije saznati da ovdje nije riječ o ataku na sjećanje i ličnost Busuladžića, već da su od 1994. g., u Sarajevu postojale dvije ul. sa imenom ovog velikana, u naseljima Nova Breka i Hrastovi. U naselju Hrastovi, ime ul. je promijenjeno, a u naselju Nova Breka ostaje ime ovog velikana prisutno kao naziv ulice.

Literatura

- *Arhiv Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu*, br. dokumenta: 3388, Sarajevo, 18. 10. 1941.
- Busuladžić, Mustafa, „Misli o sudbini naroda i zajednica u poviesti“, *Novi Behar*, Sarajevo, god. XVI/1944., br. 19
- Busuladžić, Mustafa, *Muslimani u Sovjetskoj Rusiji*, „Rijaset Islamske zajednice u BiH”, Sarajevo, 1996.
- Busuladžić, Mustafa, „Razmišljanja o Bogu i religiji“, *Glasnik VIS-a IVZ-e*, Sarajevo, god. VI/1938., br. VI

56 Vidi: Intervju, Razgovor sa dr. Muhamedom Busuladžićem, *Preporod*, IIN, br. 5/654, 1. mart 1999., str. 17.

57 Kasumagić, nav. dj., str. 29-40.

58 Vidi: Mahmud Traljić, nav. dj., str. 35-42.

59 Safvet Halilović, „Aktuelnost djela Mustafe Busuladžića”, u: *Islamska misao*: godišnjak Fakulteta za islamske studije u Novom Pazaru, gl. urednik Almir Pramenković, Fakultet za islamske studije u Novom Pazaru, Novi Pazar, 2007., str. 79-93.

60 Munevera Čukle, „Dvije ulice Mustafe Busuladžića”, Povodom izmjene imena jedne ulice, Ljiljan, 1-8 august, 2003., str. 35.

- Čukle, Munevera, *Dvije ulice Mustafe Busuladžića*, Povodom izmjene imena jedne ulice, *Ljiljan*, 1-8 august, 2003.
- Dautović, Ferid (prir.), *Hadži hafiz Ibrahim ef. Trebinjac: život i djelo*, „El-Kalem”, Sarajevo, 2004.
- Dobrača, Kasim, „Mladi muslimani”, *El-Hidaje* 10-11, 1943., 286.
- Džunuzović, Anes, „Životni put Mustafe Busuladžića: mislilac koji je bio daleko ispred svog vremena”, *Diwan*, Magazin na bosanskom, francuskom i njemačkom jeziku, Luksemburg/Luxembourg – juli/juillet, 2012.
- Filandra, Šaćir, *Bošnjačka politika u XX. stoljeću*, „Sejtarija”, Sarajevo 1998.
- Filandra, Šaćir, „Lica i naličja bosanske varijante komunizma – bošnjački slučaj”, u: *Kultura sjećanja: 1945., Povijesni lomovi i savladavanje prošlosti*, Disput, Zagreb, 2009.
- Filandra, Šaćir (prir.), *Muslimani u Evropi*, „Sejtarija”, Sarajevo, 1997.
- Halilović, Safvet, „Aktuelnost djela Mustafe Busuladžića”, u: *Islamska misao: godišnjak Fakulteta za islamske studije u Novom Pazaru*, gl. urednik Almir Pramenković, Fakultet za islamske studije u Novom Pazaru, Novi Pazar, 2007.
- Hamzić, Omer, „Podsjećanje na dvije muslimanske rezolucije iz 1941. godine–Bijeljinsku i Tuzlansku”, *Gračanički glasnik*, časopis za kulturnu historiju, god. XVII, br. 34, novembar 2012.
- Handžić, Mehmed, *Eseji, rasprave, članci*, Izabrana djela, knjiga VI, prir. Karić, Enes, „Ogledalo”, Sarajevo, 1999.
- Haračić, Hajrudin, Biografija Mustafe Busuladžića pod imenom „*Mustafa Busuladžić 1914. – 1945.*”, neobjavljeni izvor.
- Imamović, Mustafa, *Bošnjaci u emigraciji: monografija „Bosanskih pogleda“ 1955. - 1967.*, „Bošnjački institut Zürich – Odjel Sarajevo”, Sarajevo, 1996.
- Intervju, Razgovor sa dr. Muhamedom Busuladžićem, *Preporod*, IIN, br. 5/654, 1. mart 1999., str. 17.
- Karčić, Fikret, *Društveno-pravni aspekt islamskog reformizma*, „Islamski teološki fakultet”, Sarajevo, 1990.
- Kasumagić, Ismet, *Trinaest mladomuslimanskih šehida*, „Mladi muslimani”, Sarajevo, 1999.
- Kemura, Ibrahim, *Značaj i uloga Narodne uzdanice u društvenom životu Bošnjaka : (1923. – 1945.)*, „Bošnjački institut”, „Institut za historiju u Sarajevu”, Sarajevo, 2002.
- Lazović, Tarik, *Rana zvijezda duge noći*, Saff, br. 68., 15. mart – muharrem, 2002.
- Mehić, Mustafa, Društveni Glasnik, *El-Hidaje*, VI/1942., br. 4.
- Šestić, Džemaludin, „Zenički hafizi s kraja 19. i početka 20. stoljeća”, Takvim za 2010., „El-Kalem”, Sarajevo, 1430/2009.
- Šestić, Muhamed, tekst o lišavanju slobode, procesuiranju i likvidaciji Busuladžića, pod imenom „*Sjećanja na zadnje dane života*”, Zenica, 1995., neobjavljeni izvor.

| Enes Martinović

| Mustafa Busuladžić: svjedok jedne epohe - 100 g. od rođenja i 70 g. od smrt

- Traljić, Mahmud, *Istaknuti Bošnjaci*, „Rijaset Islamske zajednice u BiH”, Sarajevo, 1998.
- Trhulj, Sead, *Mladi muslimani*, „Globus”, Zagreb, 1992.

Znameniti Bošnjaci

rahmetli prof. Muhamed-ef. Fočak (1907–1978)

Haris Islamčević

profesor islamske teologije
hislamcevic@yahoo.com

Od dolaska islama na naše prostore historija bilježi mnoge znamenite Bošnjake koji su svojim angažiranjem, radom te ličnim primjerom doprinijeli razvoju islamske misli u našim krajevima. Jedan od njih zasigurno je i rahmetli prof. Muhamed-ef. Fočak.

Muhamed-ef. je rođen u sarajevskom naselju Vratnik 29. marta 1907. godine u tradicionalnoj bošnjačkoj porodici. Njegov babo Abdullah-efendi važio je za uvaženog alima te dugogodišnjeg sarajevskog imama, hatiba, muallima i vaiza. Majka Muhamed-ef. Habiba presila je na ahiret dvije godine po rođenju sina Muhameda, nakon tog babo mu se ženi Almasa-hanumom Berberović, te u tom braku Muhamed dobiva dva polubrata i dvije polusestre Osmana i Ahmeda te Fatimu i Aišu.

Po završetku mekteba i osnovnog obrazovanja, Muhamed-ef. upisuje Šerijatsku gimnaziju u Sarajevu, koju okončava 1927.g.¹ Nakon tog odlazi

¹ Opš. vidjeti u: Mujezinović, Mehmed, „Merhum Abdulah ef. Fočak /1882. – 1964./“, *Glasnik VTS-a*, 1964. str 193.

u Kairo i upisuje se na znameniti fakultet Al-Azhar, kog završava u prvoj generaciji naših studenata nakon Prvog svjetskog rata.²

Nakon što smo se ukratko upoznali s biografijom Muhamed-ef. Fočaka, u narednim stavcima ćemo ukratko predstaviti službu Muhamed-ef., dakle njegov radni vijek.

Po okončanju studija, 1931., vraća se u Sarajevo te se nakon odsluženog vojnog roka ženi Hajrija-hanumom, koja mu rađa sinove Junusa i Adnana te kćeri Habibu i Vasviju.

Prvi radni zadatak Muhamed-ef. bio je mjesto muallima – vjeroučitelja, i to u osnovnoj školi u Nemanjinoj ulici, gdje ostaje dvije godine. Kao honorarni nastavnik islamske vjeronauke u II. muškoj realnoj gimnaziji u Sarajevu se zapošljava 24.10.1933. god., gdje ostaje do 13.12.1935.³

Rješenjem Ministarstva KJ od 29.07.1935. Muhamed-ef. se raspoređuje na zadatke honorarnog nastavnika islamske vjeronauke u Ženskoj gimnaziji u Sarajevu. 08.04.1936. je postavljen za nastavnika Šerijatske gimnazije, gdje ostaje do 1945. godine.

Od školske 1935./36. – 1939./40. god. predaje honorarno vjeronauku muslimanskoj djeci u Franjevačkoj gimnaziji u Visokom. Također, isti posao je obnašao u periodu 1937.-49. i u Ženskoj medresi u Sarajevu, Nižoj okružnoj medresi i Stručnoj ženskoj zanatskoj školi. Kao muderris u Gazi Husrev-begovoj medresi predaje na predmetima vjersko-orijentalnog karaktera te arapski, maternji jezik i higijenu zaposlivši se u poratnim godinama, dakle od 1945.-1949. Te iste godine (1949.) dobiva otkaz na Medresi, s tim da odmah napusti rad, bez prava na zakonski otkazni rok i tad, de facto, njegov nastavnički rad prestaje.

Kao trgovački radnik provodi dugi niz godina, do penzioniranja, te u kolektivu biješe omiljen i respekovan.

Vršio je dužnost imama u Džamiji hadži Mustafe Hodžića na Muslu ku u periodu 1945.-46., a kad se god potreba ukazala zamjenjivao je oca Abdullaha na dužnosti imama u Bijeloj džamiji na Vratniku.

Za Muhamed-ef. se veže jedna zanimljivost, a to je da je svakog utorka godinama održavao sijela sa svojim fakultetskim kolegama Trebinjcem i

2 Dobrača Kasim, „Muhamed-efendija Fočak“, *Glasnik IVZ-a*, 1978., br. 4, str. 401-403.

3 ABH, lični dosje.

Dobračom, no na tim sijelima su bili prisutni i prof. Handžić, hfz. Trebinjac, hfz. Mušić, Hadžibajrić F., Mujezinović, Korkut, hfz. Silajdžić, hfz. Proho, Kantardžić te prof. Tuzlić.

Kao svršenik Al-Azhara dobro je poznao arapski jezik te je njemu podučavao i pisao na arapskom. Nije pisao niti objavljivao svoje radove. Jedini objavljen rad prof. Muhamed-ef. Fočaka pronalazimo u *Glasniku IVZ-a* pod naslovom „Islam i nauka“, koji je referisao na osnivačkoj skupštini Ilmije za SRBiH u Sarajevu, te drugi, biografski povodom smrti h. Mehmed-ef. Handžića, koji posvećuje ovom znamenitom alimu, u kom opisuje Handžićev srednjoškolski i studentski život, a u spomenutom radu naveo je i neke svoje biografske podatke.⁴

Razlozi zašto on i drugi nisu ostavljali pisane tragove mogu biti višestruki: zasigurno jedan od preovladavajućih razloga je i taj da su mnogi od njih zbog svog naučnoistraživačkog djelovanja bili proganjani i zatvarani.

Nadalje, moguće je da su smatrali da izravni susreti s ljudima su mnogo efektiviji i trajniji, a ovaj metod u islamskoj tradiciji je dugo u upotrebi.

Ovakav metod je bio zastupljen kod mnogih fakulteta, naročito kod učenja Kur'ana napamet, a i do danas se zadržao kod sufija u tekijama te u našim mektebima.

Upravo takav metod pronalazimo kod Mehmed-ef., koji u podučavanju evlada u mektebu nije koristio nikakva pedagoško-nastavnička pomagala jer jedan period je kod nas bila zabranjena mektepska nastava.

Kao što smo spomenuli, nije se koristio nikakvim pomagalima, ali nije ni imao istih, te po potrebi zbog nedostatka mektepske literature pristupa izradi sufare koju je dijelio svojim učenicima. Ta sufara je pisana lijepim kaligrafskim pismom te je na kraju knjige napisao i Et-Tehijjatu, salavate, dove te Kunut-dovu. Primjerak sufare Muhamed-ef. i danas egzistira kod članova njegove porodice.

U svjetlu tradicije, pisao je i arebicom, što je itekako bilo značajno jer nakon višegodišnje upotrebe arebice kod Bošnjaka, nagli zvanični prela-

4 Rad je objavljen u *El-Hidaji* br. 2-3, 1944. god.

zak na latinicu bio je uzrok onepismenjavanja Bošnjaka, koji su uizgred, i neprihvatili i izbjegavali latinično pismo.

Njegova društvena aktivnost u javnom i društvenom životu je itekako bila poznata, a najviše se manifestirala kroz aktivnosti udruženja El-Hidaje, čiji je bio jedan od osnivača. Kako ističe hfz. Traljić⁵, u El-Hidaji je biran u razne odbore, sve dok je ona postojala. Nekoliko godina je vršio sekretarsku dužnost u ovoj organizaciji, kao što je bio i niz godina u Redakcionom odboru istoimenog lista. Biran je i u prvi radni odbor Udruženja ilmije BiH.

Nalazio se na funkciji drugog blagajnika Udruženja u periodu 1940.-44., a također je bio i jedan od zamjenika u Nadzornom odboru.

Zajedno sa Hamid-ef. Hadžibegićem 31.07.1942. izabran je u Odbor kao revizor. Predsjednik je bio Abdullah Dervišević, a potpredsjednik Fejzullah-ef. Hadžibajrić.⁶

Kao član GO El-Hidaje, zajedno s ocem Abdullahom bio je potpisnik Hidajine rezolucije protiv fašizma donesene u sedam tačaka, 18.10.1941.

Usljed neslaganja na relaciji Mladi muslimani – El Hidaja, 1943. dolazi do raspuštanja GO te formiranja novog. Dogovoreno je da predsjednik bude iz El-Hidaje a zamjenik iz Mladih muslimana. Pomoćnici iz reda Mladih muslimana od članova GO El-Hidaje su između ostalog bili: Handžić, Muhamed Fočak, Mušić, Dervišević, Dobrača i Trebinjac.⁷

Na ahiret Muhamed-ef. Fočak je preselio u nedjelju 21. 05. 1978. u 72. godini života. Kako Alija Nametak navodi⁸: „Kako mu je otac umro od moždane kapi, a i žena mu je nedavno umrla od srčane kapi, i on je umro od kapi, nakon što je prije izvjesnog vremena doživio jedan udar kapi, od čega se oporavio i mogao hodati i govoriti.“

Dženaza je klanjana u utorak 23.05. pred Begovom džamijom. Po želji porodice dženazu je imao Kasim-ef. Dobrača.

Na koncu, navest ćemo natpis na nišanu rahmetli prof. Muhamed-ef. Fočaka kog je napisao prof. Kjamil Silajdžić za vrijeme života Muhamed-ef., a kaligrafski je dotjerao Ešref Kovačević:

5 Traljić Mahmud, *Istaknuti Bošnjaci*, str. 88

6 *El-Hidaje*, 1940.-1944.

7 Opširnije: Bakšić, Ešef, Behmen, Omer, Čampara, Ešref, Kasumagić, Ismet, Nakičević, Omer, Serdarević, Ismet, Veklagić, Teufik: *Udruženje građana Mladi muslimani*, Sarajevo, 2001., str. 33.

8 *Glasnik VIS-a XLI*/1979.

Došao ti je , o Gospodaru, u Tvoje susjedstvo Muhammed Fočak.

Dobro je kod Boga, a ono što je kod Boga, to je vječno.

Prezirao je licemjerstvo, a žudio za istinom,

Držao se pravednosti do posljednjeg daha.

Bio je jedan od ezherskih alima, vrijedan i čestit profesor.

Njegov prijatelj Kjamil (Silajdžić) iskaza datum njegove smrti (stihom):

Muhammed moli Tvoju plemenitost za oprost na Dan sveopćeg susreta (skupa).

Umjesto zaključka

Kroz bošnjačku literaturu u prilici smo upoznati se sa znamenjima koja su prisutna na našim krajevima, o tradiciji koja je godinama održavala bošnjački duh, a, nažalost, koja pred modernizmom polahko gubi onaj smisao i značaj koji je nekad imala, kao i biografijama znamenitih učnjaka čija intelektualna ostavština zavređuje pažnju istraživača.

Jedan od tih je i rahmetli Muhamed-ef. Fočak. Izučavajući njegovu biografiju, i ono što smo u prilici bili pronaći kao materijal za ovaj rad, možemo kazati slobodno da je Muhamed-ef. bio skroman, nije bio pohlepan, volio je druženja te je svojim humorom na prisutne ostavljao ugodan dojam i lijepo osjećanje.

Kao vjernik radovao se i najmanjem uspjehu Islamske zajednice, a teško je prihvatao nedaće koje su pogađale Islamsku zajednicu i bošnjački narod. „Bio je iskren i otvoren; iza leđa nikom nije ništa prigovorio niti dobacio“, ističe njegov prijatelj rahmetli hafiz Mahmud Traljić, te nastavlja: „Želio je iskrenu i otvorenu riječ, kao što je uvijek zastupao čisto i ničim natrunjeno islamsko učenje i uvjerenje. U tome je bio dosljedan do kraja. I to mu je u očima dobronamjernih samo podizalo ugled i poštovanje. Bio je, slobodno se može reći, primjer dosljedna i nepokolebljiva vjernika-muslimana.“

Nadamo se da će i današnja kao i buduća ulema slijediti primjer naših dobrih predaka, neka je na njih Božija milost i oprost, a na nas Uputa.

Konsultirana literatura:

1. Bakšić, Ešef, Behmen, Omer, Čampara, Ešref, Kasumagić, Ismet, Nakičević, Omer, Serdarević, Ismet, Velagić, Teufik: *Udruženje građana Mladi muslimani*, Sarajevo, 2001.;
2. Dobrača, Kasim, „Muhamed-efendija Fočak“, *Glasnik IVZ-a*, 1978., br. 4, str. 401-403.
3. Mujezinović, Mehmed, „Merhum Abdulah-ef. Fočak /1882. – 1964./“, *Glasnik VIS-a*, 1964., str 193.
4. Ramić, Jusuf, *Bošnjaci na Univerzitetu El-Ezher*, Sarajevo, 2002. (Muhamed Fočak 1907.-1978.)
5. Traljić, Mahmud, *Istaknuti Bošnjaci*, Sarajevo, 1998. (Muhamed-ef. Fočak)
6. Traljić, Mahmud, „Merhum Muhamed ef. Fočak“, *Preporod*, IX/1978., 15., str. 18

Službeni dio

Broj: 65/14

Datum, 01. muharrem 1436. h.g.
25. oktobar 2014. godine

Na osnovu člana 68. stav 2. Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini-prečišćeni tekst i člana 10. stav 1. tačka 3. Zakona o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 5/04), Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na desetoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 01. muharrema 1436. h.g., odnosno 25. oktobra 2014. godine, donio je

**PRAVILA O USTANOVAMA
ISLAMSKJE ZAJEDNICE U BOSNI I HERCEGOVINI
I OSNOVNE ODREDBE**

Član 1.

(Predmet Pravila)

Ovim Pravilima se uređuju i definiraju: osnivanje ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: ustanova), djelatnost, statusne promjene i udruživanje ustanova, sjedište i naziv, organi upravljanja, rukovođenja i drugi organi, opći akti, sredstva za rad i odgovornost za obaveze u pravnom prometu, nadzor nad radom, upis u registre, prestanak rada ustanove.

Član 2.

(Ustanova)

(1) Ustanova, u smislu ovih Pravila, osniva se za obavljanje djelatnosti odgoja, obrazovanja, nauke, kulture, fizičke kulture, zdravstva, dječije zaštite, socijalne zaštite, socijalne sigurnosti i drugih djelatnosti utvrđenih ovim pravilima, ako cilj obavljanja djelatnosti nije sticanje dobiti.

(2) Ustanova ima svojstvo pravnog lica.

Član 3.

(Javna ustanova)

- (1) Ustanova može imati status javne ustanove.
- (2) Javna ustanova obavlja djelatnost od zajedničkog javnog interesa Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: Islamska zajednica) i države.
- (3) Odluku o utvrđivanju statusa javne ustanove donosi nadležna skupština kada ocijeni da za njeno osnivanje postoji javni interes.
- (4) Međusobna prava i obaveze Islamske zajednice, kao osnivača javne ustanove, i nadležnog državnog organa regulirat će se posebnim ugovorom.

II OSNIVANJE USTANOVE

Član 4.

(Osnivanje ustanove)

- (1) Ustanova može biti osnovana ako su ispunjeni uvjeti za osnivanje i početak rada ustanove, u skladu s ovim Pravilima.
- (2) Sredstva za ispunjenje uslova iz stava 1. ovog člana obezbjeđuje osnivač.
- (3) Ustanovu mogu osnovati, zajedno s Islamskom zajednicom, i druga pravna ili fizička lica.
- (4) Ako ustanovu osniva Islamska zajednica zajedno s drugim pravnim ili fizičkim licem, njihova međusobna prava i obaveze i odgovornosti uređuju se ugovorom, koji se zaključuje u pismenoj formi.
- (5) Islamska zajednica može prenijeti prava i obaveze osnivača i na drugo pravno ili fizičko lice.
- (6) Aktom o prenošenju prava i obaveza osnivača uređuje se način zaštite prava korisnika usluga i druga pitanja od značaja za promjenu osnivača ustanove.
- (7) Ustanova ne može početi da obavlja djelatnost dok nadležni organ uprave koji vrši nadzor nad zakonitosti rada rješenjem ne utvrdi da su ispunjeni uslovi utvrđeni zakonom.

Član 5.

(Osnivački akt ustanove)

- (1) Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: osnivač) donosi akt o osnivanju ustanove.
- (2) Akt o osnivanju ustanove sadrži:
 - naziv osnivača,
 - naziv i sjedište ustanove,
 - djelatnost ustanove,

- iznos sredstava za osnivanje i početak rada i način njihovog obezbjeđivanja,
- izvore i način obezbjeđivanja sredstava za rad ustanove,
- međusobna prava i obaveze između osnivača i ustanove,
- način raspolaganja viškom prihoda nad rashodima i način na koji se pokriva višak rashoda nad приходima,
- prava, obaveze i odgovornost ustanove u pravnom prometu,
- lice koje će do imenovanja organa rukovođenja predstavljati i zastupati ustanovu i njegova ovlaštenja i odgovornosti,
- rok za donošenja pravila ustanove, imenovanje organa upravljanja i rukovođenja ustanove,
- druga pitanja od značaja za rad ustanove.

III DJELATNOST, STATUSNE PROMJENE I UDRUŽIVANJE USTANOVA

Član 6.

(Djelatnost ustanove)

(1) Ustanova može obavljati više djelatnosti iz člana 2. ovih pravila, ako ispunjava uslove, utvrđene ovim pravilima, za svaku od tih djelatnosti.

(2) Ustanova može, bez upisa u sudski registar, da obavlja privrednu djelatnost i privrednu aktivnost radi zbrinjavanja poslovno nesposobnih lica i profesionalnog osposobljavanja i zapošljavanja invalidnih lica, u manjem obimu ili povremeno, ako ta djelatnost odnosno aktivnost služi ostvarivanju djelatnosti, odnosno izvršavanju poslova radi kojih je ustanova osnovana.

(3) Ustanovi se mogu povjeriti ovlaštenja iz djelokruga organa Islamske zajednice za vršenje i stručnih poslova, u skladu s ovim pravilima.

(4) Pravilima ustanove može se utvrditi da dio ustanove ima određena ovlaštenja u pravnom prometu, kao i poseban obračun rezultata poslovanja, u skladu sa zakonom.

(5) Dio ustanove iz stava 1. ovog člana nema svojstvo pravnog lica.

Član 7.

(Statusne promjene ustanove)

(1) Ustanova može proširiti ili promijeniti djelatnost, kao i vrstu statusne promjene: spajanje, pripajanje, podjelu i izdvajanje.

(2) Odluku iz stava 1. ovog člana donosi osnivač.

Član 8.

(Spajanje ustanova)

Osnivači ustanova koje su se spojile odlučuju o preuzimanju prava i obaveza osnivača prema ustanovi koja je nastala spajanjem.

Član 9.

(Podjela ustanove)

(1) Osnivač ustanove koja se podijelila i ustanove iz koje se odvojio dio u samostalnu ustanovu odlučuje o preuzimanju prava i obaveza osnivača prema ustanovama koje su nastale podjelom, odnosno prema ustanovi koja je nastala izdvajanjem.

(2) Prava i obaveze osnivača prema ustanovi koja se pripojila drugoj ustanovi prestaju danom upisa akta o pripajanju u registar.

(3) U slučaju statusne promjene ustanove imovinska i druga prava i obaveze uređuju se ugovorom.

Član 10.

(Povjeravanje poslova drugoj ustanovi)

(1) Ustanova može ugovorom povjeriti drugoj ustanovi, preduzeću ili fizičkom licu obavljanje administrativno-tehničkih pomoćnih poslova, u skladu sa zakonom.

IV SJEDIŠTE I NAZIV USTANOVE

Član 11.

(Sjedište ustanove)

(1) Sjedište ustanove je mjesto u kome se obavlja djelatnost radi koje je ustanova osnovana.

(2) Ako se djelatnost obavlja u više mjesta, sjedištem se smatra mjesto koje je određeno pravilima ustanove.

(3) Ustanova može promijeniti sjedište uz saglasnost osnivača.

(4) Odluka o promjeni sjedišta ustanove donosi se na način utvrđen pravilima ustanove.

Član 12.

(Naziv ustanove)

(1) Naziv ustanove je ime pod kojim ustanova radi. Ustanova može promijeniti naziv uz saglasnost osnivača.

(2) Odluka o promjeni naziva ustanove donosi se na način utvrđen pravilima ustanove.

(3) Naziv ustanove upućuje na djelatnost i sjedište ustanove.

Član 13.

(Skraćeni naziv ustanove)

(1) Ustanova može imati i skraćeni naziv.

(2) Naziv i skraćeni naziv mora se istaknuti na ulazu u poslovne prostorije ustanove.

(3) U naziv ustanove može se unijeti ime historijske i druge znamenite ličnosti u skladu sa zakonom.

V ORGAN UPRAVLJANJA, RUKOVOĐENJA I DRUGI ORGANI U USTANOVU

Član 14.

(Organi ustanove)

(1) Organ upravljanja u ustanovi je upravni odnosno školski odbor (u daljem tekstu: upravni odbor).

(2) Organ rukovođenja u ustanovi je direktor, upravnik, dekan ili drugi odgovarajući poslovodni organ (u daljem tekstu: direktor).

(3) Organ kontrole poslovanja u ustanovi je nadzorni odbor.

Član 15.

(Sastav i imenovanje upravnog odbora ustanove)

(1) Upravi odbor ima najmanje tri, a najviše devet članova.

(2) Predsjednika i članove upravnog odbora ustanove ili javne ustanove imenuje i razrješava osnivač.

(3) Jedna trećina članova upravnog odbora, po pravilu, imenuje se iz reda stručnih zaposlenika u ustanovi.

(4) Predsjednik i članovi upravnog odbora imenuju se na mandat od četiri godine uz mogućnost još jednog izbora.

(5) Direktor ili pomoćnik direktora ustanove ne može biti član upravnog odbora.

(6) Broj članova upravnog odbora bliže se određuje pravilima ustanove, u skladu sa zakonom ili aktom o osnivanju ustanove.

Član 16.

(Razrješenje upravnog odbora ustanove)

(1) Osnivač može razriješiti upravni odbor, predsjednika i člana upravnog odbora i prije vremena za koje je imenovan, ako utvrdi da je odgovoran za neuspješan ili nezakonit rad ustanove, na njegov zahtjev i u drugim slučajevima utvrđenim ovim pravilima i pravilima ustanove.

Član 17.

(Nadležnosti upravnog odbora ustanove)

(1) Upravni odbor:

- donosi pravila ustanove, uz saglasnost osnivača,
- imenuje i razrješava direktora, uz saglasnost osnivača,

- utvrđuje planove rada i razvoja,
- utvrđuje godišnji program rada,
- donosi finansijski plan i usvaja godišnji obračun,
- donosi opći akt o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji poslova i druge opće akte, u skladu sa zakonom i pravilima ustanove,
- odlučuje o svim pitanjima obavljanja djelatnosti radi koji je ustanova osnovana, ako ovim pravilima nije određeno da o određenim pitanjima odlučuje drugi organ ustanove,
- usmjerava, kontrolira i ocjenjuje rad direktora,
- rješava sva pitanja odnosa s osnivačem,
- odgovara osnivaču za rezultate rada ustanove,
- odlučuje o prigovoru zaposlenika na rješenje kojim je drugi organ, određen pravilima ustanove, odlučio o pravu, obavezi i odgovornosti zaposlenika iz radnog odnosa,
- podnosi osnivaču najmanje jedanput godišnje izvještaj o radu i finansijskom poslovanju ustanove,
- vrši i druge poslove u skladu sa zakonom i pravilima ustanove.

Član 18.

(Odlučivanje upravnog odbora ustanove)

(1) Upravni odbor donosi odluke većinom glasova svih članova, ako pravilima za odlučivanje o pojedinim pitanjima nije određena druga kvalificirana većina.

Član 19.

(Imenovanje direktora ustanove)

(1) Direktora ustanove ili javne ustanove imenuje upravni odbor na osnovu konkursa koji se objavljuje u javnim glasilima Islamske zajednice, uz saglasnost osnivača.

(2) Lice koje nije dobilo saglasnost za direktora od strane osnivača, ne može u ponovljenoj konkursnoj proceduri biti imenovano za direktora, odnosno vršioca dužnosti direktora.

(3) Ako se ne izvrši imenovanje direktora ustanove, upravni odbor imenuje vršioca dužnosti direktora.

(4) Izuzetno, u uslovima neposredne ratne opasnosti ili rata direktora imenuje i razrješava osnivač.

(5) Uslovi za imenovanje direktora utvrđuju se pravilima ustanove.

Član 20.

(Imenovanje vršioca dužnosti direktora ustanove)

- (1) Ako direktor nije imenovan, upravni odbor će, bez konkursa, imenovati vršioca dužnosti direktora iz reda stručnih zaposlenika u ustanovi.
- (2) Vršilac dužnosti direktora ima sva prava i dužnosti direktora.
- (3) Vršilac dužnosti direktora može rukovoditi ustanovom do imenovanja direktora, a najduže šest mjeseci od dana njegovog imenovanja.

Član 21.

(Nadležnosti direktora ustanove)

- (1) Direktor organizira i rukovodi radom ustanove, zastupa i predstavlja ustanovu prema trećim licima i odgovoran je za zakonitost rada ustanove.
- (2) U ostvarivanju rukovođenja ustanovom, direktor:
 - predlaže upravnom odboru mjere za efikasno i zakonito obavljanje djelatnosti radi kojih je ustanova osnovana,
 - predlaže unutrašnju organizaciju i sistematizaciju poslova i osnove plana rada i razvoja,
 - izvršava odluke upravnog odbora,
 - odlučuje o pravima, obavezama i odgovornostima zaposlenika iz radnog odnosa, podnosi upravnom odboru izvještaj o finansijskom poslovanju i odgovoran je za rezultate rada i finansijsko poslovanje ustanove,
 - nalogodavac je za vršenje finansijskog plana,
 - vrši druge poslove u skladu s ovim pravilima i pravilima ustanove
- (3) Direktor je dužan da obustavi od izvršenja opći akt ustanove koji je u nesaglasnosti s općim aktima Islamske zajednice ili zakonom, kao i pojedinačni akt koji je u suprotnosti s općim aktima i da o tome obavijesti nadležne organe koji vrše nadzor nad radom ustanove.

Član 22.

(Razrješenje direktora ustanove)

- (1) Direktor može biti razriješen, uz saglasnost osnivača, i prije vremena za koje je imenovan:
 - ako se utvrdi da je odgovoran za neuspješan ili nezakonit rad ustanove, na zahtjev direktora,
 - u drugim slučajevima utvrđenim pravilima ustanove.
- (2) Odluku o razrješenju direktora donosi upravni odbor uz saglasnost osnivača.

Član 23.

(Sastav i imenovanje nadzornog odbora ustanove)

- (1) Nadzorni odbor ustanove ima tri člana.
- (2) Predsjednika i članove nadzornog odbora imenuje i razrješava osnivač.
- (3) Najmanje jedan član nadzornog odbora imenuje se iz reda stručnih zaposlenika u ustanovi.
- (4) Predsjednik i članovi nadzornog odbora imenuju se na mandat od četiri godine uz mogućnost još jednog izbora.

Član 24.

(Nadležnosti nadzornog odbora ustanove)

- (1) Nadzorni odbor:
 - analizira izvještaje o poslovanju ustanove,
 - u obavljanju nadzora nad upotrebom sredstava za rad, pregleda godišnji izvještaj o poslovanju i godišnji obračun,
 - pregleda i provjerava urednost i zakonitost vođenja poslovnih knjiga,
 - izvještava osnivača, upravni odbor i direktora o rezultatima nadzora.

Član 25.

(Razrješenje nadzornog odbora ustanove)

Osnivač može razriješiti nadzorni odbor, predsjednika i člana nadzornog odbora i prije vremena za koje je imenovan, ako utvrdi da je odgovoran za neuspješan ili nezakonit rad ustanove, na njegov zahtjev i u drugim slučajevima utvrđenim pravilima ustanove.

Član 26.

(Stručni i drugi organi ustanove)

Ustanova može imati stručne i druge organe, u skladu s pravilima ustanove.

VI OPĆI AKTI USTANOVE

Član 27.

(Opći akti ustanove)

- (1) Osnovni opći akti ustanove su pravila ustanove.
- (2) Ustanova može imati i druge opće akte, u skladu sa zakonom i pravilima ustanove.

Član 28.

(Pravila ustanove)

- (1) Pravila ustanove sadrže odredbe o:
 - nazivu i sjedištu ustanove,

- osnivaču ustanove,
- obavezama ustanove prema osnivaču,
- djelatnosti ustanove, načinu i uslovima obavljanja te djelatnosti,
- pravima i obavezama dijela ustanove iz člana 10 ovih pravila,
- statusnim promjenama,
- načinu raspoređivanja sredstava za rad,
- broju članova upravnog odbora,
- imenovanju i razrješenju direktora,
- drugim organima ustanove i njihovim pravima, obavezama, odgovornostima, uslovima i načinu njihovog izbora i razrješenja,
- općim aktima koji se donose u ustanovi i načinu njihovog donošenja,
- licima ovlaštenim da, pored direktora, zastupaju ustanovu i njihovim ovlaštenjima i odgovornostima,
- načinu ostvarivanja javnosti rada,
- drugim pitanjima utvrđenim zakonom i druge odredbe od značaja za rad ustanove i za ostvarivanje prava, obaveza i odgovornosti zaposlenika ustanove.

VII SREDSTVA ZA RAD I ODGOVORNOST ZA OBAVEZE U PRAVNOM PROMETU USTANOVE

Član 29.

(Sredstva za rad ustanove)

- (1) Ustanova stiče sredstva za rad iz:
- sredstava osnivača,
 - javnih budžeta,
 - od naknade za obavljanje intelektualnih, obrazovnih, kulturnih, zdravstvenih i drugih usluga,
 - prodajom materijalnih dobara,
 - zakupnina,
 - legata, poklona i vakufa,
 - donacijama pravnih i fizičkih lica,
 - drugih izvora u skladu sa zakonom i registriranom djelatnošću ustanove.

Član 30.

(Odgovornost ustanove za obaveze)

- (1) Ustanova je odgovorna za svoje obaveze.
- (2) Osnivač je supsidijarno odgovoran za obaveze ustanove, ako aktom o osnivanju nije drugačije određeno.

(3) Kada je osnivač odgovoran za obaveze ustanove, dužan je da:

- pokrije višak rashoda nad prihodima ustanove, u roku od 60 dana od dana usvajanja godišnjeg obračuna,
- razriješi predsjednika i članove upravnog odbora, ako je ustanova za dvije uzastopne godine u godišnjem obračunu iskazala višak rashoda nad prihodima.

(4) U slučaju iz alineje 2 stava (3) ovog člana, upravni odbor dužan je da razriješi direktora ustanove, uz prethodnu saglasnost osnivača.

VIII IMOVINA

Član 31. (Imovina)

(1) Ustanova stiče imovinu, upravlja njome i koristi se njome u skladu sa zakonom.

(2) Nepokretnosti i druga imovina ustanove obezbijedena od osnivača za osnivanje i rad ustanove imovina je osnivača, ako aktom o osnivanju ustanove nije drugačije određeno.

(3) Imovina stečena obavljanjem registrirane djelatnosti ustanove kao i imovina stečena na osnovu vakufa i poklona ili na drugi zakonit način svojina je ustanove koja je tu imovinu stekla.

(4) Imovina iz stava (3) ovog člana može se sticati samo u cilju obavljanja, razvijanja i unapređenja osnovne djelatnosti i ne može biti korištena u cilju promjene statusa ustanove ili uzurpacije prava osnivača od strane drugih subjekata ili same ustanove.

(5) Imovina iz stava (2) i stava (3) ovog člana ne može se otuđiti ili na neki drugi način opteretiti bez prethodne saglasnosti osnivača, a može se koristiti samo u cilju obavljanja registrirane djelatnosti, u skladu s ovim pravilima.

IX NADZOR

Član 32. (Nadzor nad radom ustanove)

(1) Nadzor nad radom ustanove vrši osnivač.

(2) U vršenju nadzora nad radom osnivač ima pravo i dužnost da obustavi od izvršenja opći akt ustanove za koji smatra da nije usaglašen s ustavom Islamske zajednice, zakonom ili drugim općim aktom višega ranga.

(3) Ako je osnivač obustavio izvršenje općeg akta iz prethodnog stava, dužan je da u roku od osam dana od dana dostavljanja ustanovi rješenja o obusta-

vi pokrene pred Ustavnim sudom Islamske zajednice postupak za ocjenjivanje ustavnosti obustavljenog akta i da o tome obavijesti donosioca tog akta.

(4) Ako nadležni organ ne postupi na način iz stava 2. ovog člana obustavljeni opći akt može se primijeniti po proteku roka od osam dana od dana dostavljanja ustanovi rješenja o obustavi.

X UPIS U REGISTRE

Član 33.

(Upis ustanove u registre)

(1) Ustanova se upisuje u Registar za Islamsku zajednicu kod Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine, a po potrebi i u druge registre, u skladu sa zakonom.

(2) Ustanova stiče svojstvo pravnog lica upisom u registre iz stava 1. ovog člana.

(3) U registre se upisuje osnivanje, organiziranje, statusne i druge promjene i prestanak ustanove.

XI PRESTANAK RADA USTANOVE

Član 34.

(Prestanak rada ustanove)

(1) Ustanova prestaje s radom:

- ako više ne postoji potreba za obavljanje djelatnosti ustanove,
- ako prestanu da postoje uslovi za obavljanje djelatnosti ustanove,
- ako je ustanovi izrečena mjera zabrane bavljenja djelatnošću zbog toga što ne ispunjava uslove u skladu sa zakonom, a u roku određenom u izrečenoj mjeri nije ispunila te uslove,
- ako se pravosnažnom odlukom suda utvrdi ništavnost upisa u registar,
- ako je u nemogućnosti da ispunjava propisane obaveze, a aktom o osnivanju nije utvrđena odgovornost osnivača za te obaveze,
- ako se pripoji drugoj ustanovi, spoji sa drugom ustanovom ili podijeli na dvije ustanove,
- u drugim slučajevima određenim zakonom ili aktom o osnivanju.

(2) U slučajevima iz tačaka 1 do 5 stava (1) ovog člana akt o prestanku ustanove donosi osnivač.

(3) Aktom iz prethodnog stava utvrđuje se način zaštite prava korisnika usluga i druga pitanja od značaja za prestanak ustanove, u skladu sa zakonom i pravilima ustanove.

X PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 35.

(Stupanje na snagu)

(1) Ova pravila stupaju na pravnu snagu danom usvajanja od strane Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, a objavit će se u *Glasniku Rijaseta Islamske zajednice*.

Predsjednik Sabora IZ-e
Safet Softić

Broj: 66/14

Datum, 01. muharrem 1436. h.g.
25. oktobar 2014. godine

Na osnovu odredbe člana 68. stav 2. Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini-prečišćeni tekst, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, na svojoj desetoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 01. muharrema 1436. h.g., odnosno 25. oktobra 2014. godine, donio je

PRAVILA
MEDRESA ISLAMSKJE ZAJEDNICE U BOSNI I HERCEGOVINI
I OSNOVNE ODREDBE

Član 1.
(Predmet Pravila)

(1) Ovim Pravilima uređuje se djelatnost srednjeg odgoja i obrazovanja u medresama Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: medresa), osnivanje, organizacija i finansiranje rada medrese, prava i obaveze roditelja, autonomija medrese, uloga i obaveze medrese, organiziranje i izvođenje odgojno-obrazovnog rada u medresama, osnovna pitanja nastavnih i odgojnih planova i programa, standardi ocjenjivanja i ispiti, način imenovanja i nadležnost organa medrese, status nastavnika, odgajatelja, stručnih saradnika i saradnika, status učenika i druga pitanja u vezi s obavljanjem djelatnosti srednjeg odgoja i obrazovanja na području Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: Islamska zajednica).

(2) Izrazi koji se u ovim Pravilima koriste za lica u muškom rodu su neutralni i odnose se na muška i ženska lica.

Član 2.
(Opći ciljevi odgoja i obrazovanja)

Opći ciljevi odgoja i obrazovanja su:

- Ostvarenje načela utvrđenih Ustavom Islamske zajednice, koji se odnose na odgoj i obrazovanje pripadnika Islamske zajednice,
- razvijanje svijesti o pripadnosti državi Bosni i Hercegovini, vlastitom kulturnom identitetu, jeziku i tradiciji, na način primjeren civilizacijskim tekovinama,
- postizanje standarda znanja koji se mogu komparirati na međunarodnom nivou, koji omogućavaju uključivanje i nastavak školovanja,
- podsticanje cjeloživotnog učenja,
- pružanje podrške učeniku u izboru odgovarajućeg zanimanja i integranja u društveni život,

- razvijanje svijesti učenika o potrebi za daljnjim odgojem i obrazovanjem.

Član 3.

(Definiranje pojmova)

(1) Medresa je ustanova u kojoj se vrši odgoj i srednje opće i vjersko obrazovanje učenika koji su prethodno završili osnovnu školu, po programu za medrese.

(2) Redovan učenik je lice koje je završilo osnovnu školu i koje, u pravilu, u momentu upisa u prvi razred medrese nije starije od 17 godina.

(3) Nastavnici su lica koja realiziraju nastavu u skladu s nastavnim planom i programom.

(4) Odgajatelji su lica koja realiziraju odgoj u skladu s planom i programom odgojnog rada.

(5) Stručni saradnici su lica koja obavljaju stručne, pedagoško-psihološke i druge poslove u medresi: pedagog, psiholog, bibliotekar i lica sa završenim edukacijsko-rehabilitacijskim fakultetom.

(6) Vannastavno osoblje su lica koja obavljaju pravne, administrativne, finansijske, operativno-tehničke i pomoćne poslove.

(7) Nastavni plan i program je dokument kojim se propisuju predmeti, broj časova za realizaciju sadržaja predmeta, profil i stručna sprema nastavnika i određuju ciljevi, aktivnosti, zadaci, metodičko-didaktičke smjernice i rezultati učenja po nivoima obrazovanja, odobreni od strane nadležnih organa.

(8) Eksterna matura je standardizirani eksterni ispit. Izvođenjem nastavnog procesa nastavnici pripremaju učenike za ispite, ali ih sami ne ispituju i ne ocjenjuju.

Član 4.

(Medresa)

(1) U medresi se obrazuju učenici u trajanju od četiri godine u kojoj se, pored općeobrazovnog programa, ostvaruju i posebni programi iz predmeta islamskog obrazovnog područja.

(2) Učenik koji završi medresu osposobljen je za nastavak školovanja.

(3) U medresi se ne može vršiti istovremeno obrazovanje po programu druge vrste škole.

(4) Medresa se, u pravilu, organizira kao škola s domom za učenike.

Član 5.

(Obaveza izvođenja nastave na bosanskom jeziku)

(1) Nastava u medresi se izvodi na bosanskom jeziku.

(2) Dio nastave se može izvoditi i na nekom drugom jeziku.

Član 6.

(Zabrana korištenja uvredljivih didaktičkih i drugih materijala)

(1) U nastavnim i drugim aktivnostima u medresi se ne mogu upotrebljavati ili izlagati didaktički i drugi materijali, niti davati izjave od strane nastavnika i drugog školskog osoblja, čiji sadržaj bi se opravdano mogao smatrati uvredljivim za jezik i kulturu učenika.

II OSNIVANJE, RAD I PRESTANAK RADA MEDRESE

Član 7.

(Osnivanje medrese)

(1) Medresa se osniva u skladu s odredbama Pravila ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

(2) Osnivač može obnoviti rad neke medrese koja je, prema valjanim historijskim podacima, nekada postojala.

(3) Osnivač može, kada se ustanovi opravdana potreba, ustupiti dio osnivačkih prava drugom pravnom ili fizičkom licu. U tom slučaju se međusobna prava, obaveze i odgovornosti uređuju ugovorom.

Član 8.

(Akt o osnivanju medrese)

(1) Aktom o osnivanju medrese utvrđuje se naziv, djelokrug rada i druga pitanja od značaja za rad medrese, u skladu s Pravilima ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

Član 9.

(Elaborat)

(1) Prije donošenja akta o osnivanju medrese, osnivač izrađuje i usvaja elaborat o opravdanosti osnivanja medrese (u daljem tekstu: elaborat).

Član 10.

(Komisija za pripreme i početak rada medrese)

(1) Osnivač je dužan da prilikom osnivanja medrese formira komisiju i druga radna tijela koja će, u skladu s ovim pravilima i zakonom, izvršiti pripreme za početak rada medrese.

(2) Zadatak komisije iz stava (1) ovog člana je:

- izraditi prijedloge nastavnih planova i programa,
- objaviti konkurs i provesti proceduru izbora nastavnika i stručnih saradnika,

- predložiti minimalni broj odjeljenja za upis.
- (3) Bliži propis o radu komisije iz stava (1) ovog člana donosi osnivač.

Član 11.

(Uvjeti za osnivanje medrese)

- (1) Medresa se može osnovati ako ima:
- odobren nastavni plan i program,
 - odgovarajući stručni nastavni kadar u skladu sa nastavnim planovima i programima,
 - školske prostorije, opremu i nastavna sredstva u skladu s odgovarajućim normativima,
 - broj učenika u odjeljenjima i grupama u okviru kojih se ostvaruje obrazovanje i odgoj u medresi, a koji se utvrđuje pedagoškim standardima i normativima.

Član 12.

(Provjeravanje uvjeta za početak i rad medrese)

- (1) Medresa može početi s radom kada osnivač i nadležno ministarstvo utvrde da su ispunjeni uvjeti predviđeni članom 11 ovih Pravila, zakonom i pedagoškim standardima i normativima.
- (2) Provjeravanje uvjeta iz stava (1) ovog člana vrši osnivač.
- (3) Novoosnovana medresa počinje s radom početkom školske godine.
- (4) Uvođenje novog nastavnog plana i programa, odnosno proširivanje djelatnosti ili promjena odgoja i obrazovanja u okviru rada medrese, zahtijeva utvrđivanje odgovarajućih uvjeta rada u skladu članom 10 ovih Pravila.

Član 13.

(Upis u registre)

- (1) Medresa ima svojstvo pravnog lica.
- (2) Svojstvo pravnog lica medresa stječe upisom u Registar za Islamsku zajednicu kod Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine.
- (3) Pored upisa u registar iz stava (1) ovog člana, medresa koja ispunjava uvjete za rad, upisuje se u registar srednjih škola (u daljem tekstu: registar), koji vodi nadležno ministarstvo, registar islamskih odgojno-obrazovnih ustanova i drugih odgojno-obrazovnih ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, koje vodi Rijaset Islamske zajednice i druge registre.
- (4) Nakon upisa u registar, medresa stiče pravo da izdaje svjedodžbe o završenom razredu, diplome o završenoj medresi i druge javne isprave.

Član 14.

(Statusne promjene medrese)

(1) Medresa može proširiti ili promijeniti djelatnosti, kao i vršiti statusne promjene: spajanje, pripajanje, podjelu i izdvajanje.

(2) Odluku o statusnim promjenama donosi osnivač, nakon usvajanja elaborata.

(3) Proširivanje ili promjena djelatnosti, kao i statusne promjene medrese koje se odnose na odgojno-obrazovni rad, važe od početka naredne školske godine.

Član 15.

(Organizacija odgojno-obrazovnog rada izvan sjedišta medrese)

(1) Medresa može organizirati odgojno-obrazovni rad po odgovarajućem programu i izvan svog sjedišta, ukoliko postoje potrebe i uvjeti za odgojem i obrazovanjem učenika.

(2) Medresa je dužna za organiziranje odgojno-obrazovnog rada iz stava (1) ovog člana prethodno pribaviti saglasnost osnivača.

(3) Odgojno-obrazovni rad iz stava (1) ovog člana može otpočeti kada osnivač i nadležno ministarstvo utvrde da su ispunjeni uvjeti za rad u skladu s ovim Pravilima i zakonom.

Član 16.

(Javnost rada medrese, pečat i natpisna ploča)

(1) Rad medrese je javan.

(2) Medresa ima pečat u skladu s aktom o osnivanju.

(3) Medresa je obavezna na vidnom mjestu na ulazu u školski objekat istaknuti natpisnu ploču, koja sadrži naziv i sjedište medrese i znak osnivača.

Član 17.

(Prestanak rada medrese)

(1) Medresa prestaje s radom:

- ako je medresi izrečena mjera zabrane obavljanja djelatnosti, zbog toga što ne ispunjava uvjete potrebne za rad, propisane ovim pravilima i zakonom, ili ako ne postoji potreba za njenim daljnjim radom,
- ako se pripoji drugoj medresi ili ustanovi.

(2) Odluku o prestanku rada medrese donosi osnivač.

(3) Aktom o prestanku, odnosno prekidu rada medrese, odredit će se rok prestanka odnosno prekida rada medrese, koji ne može biti kraći od roka predviđenog za završetak tekuće školske godine.

(4) Akt o prestanku rada medrese objavljuje se u *Glasniku Rijaseta Islamske zajednice u BiH*.

III PRAVA I OBAVEZE RODITELJA

Član 18.

(Prava i obaveze roditelja i staratelja)

(1) Roditelji i staratelji (u daljem tekstu: roditelj) osnovni su odgajatelji svoje djece. Prava i obaveze koja proističu iz te uloge, roditelji ostvaruju u skladu s ovim Pravilima.

(2) Roditelj ima pravo i obavezu starati se o odgoju i obrazovanju svoje djece.

Član 19.

(Pravo na informiranje i praćenje obrazovnog napretka djeteta)

(1) Pravo i obaveza roditelja je redovno informiranje, konsultiranje i praćenje odgojnog i obrazovnog napretka svoje djece.

Član 20.

(Zabranjene aktivnosti u medresi)

(1) U medresi je zabranjeno političko organiziranje i djelovanje političkih stranaka i njihovih podmladaka.

(2) Simboli koji se ne mogu isticati u prostorijama medrese su:

- simboli drugih država (zastave, grbovi stranih država i sl.),
- bilo kakvi simboli, fotografije ili objekti koji se odnose na političke stranke, pokrete, lidere i sl.

(3) Izuzetno, u medresi se mogu isticati simboli drugih država za vrijeme međunarodnih programa.

(4) Naoružanim licima zabranjen je pristup i boravak u prostorijama medrese, bez prethodne saglasnosti odgovornog lica medrese.

IV ODGOJNO-OBRAZOVNI RAD MEDRESE

Član 21.

(Lica koja se odgajaju i obrazuju u medresi)

U medresi se odgajaju i obrazuju redovni i vanredni učenici.

Član 22.

(Nastavni plan i program)

(1) Nastavni plan i program medrese donosi osnivač.

(2) Nastavnim planom i programom medrese (u daljem tekstu: nastavni plan i program), utvrđuju se svrha, ciljevi i zadaci programa, nastavni predmeti, sadržaji, trajanje i osnovni oblici izvođenja programa, godišnji i sedmični

broj časova nastave, broj časova za svaki predmet, didaktički i drugi uvjeti za izvođenje programa, ishodi znanja, te profil i stručna sprema nastavnika za realizaciju plana i programa.

(3) Nastavni plan i program može imati modularnu strukturu.

Član 23.

(Islamski obrazovni sadržaji nastavnog plana i programa)

(1) U nastavnom planu i programu medrese obim i sadržaje nastavnih predmeta islamskog obrazovnog područja određuje Osnivač.

Član 24.

(Trajanje nastave u toku školske godine)

(1) Školska godina traje od 1. septembra tekuće do 31. augusta naredne kalendarske godine. Početak nastavne godine se može odrediti i u skladu s godišnjim kalendarom nadležnog ministarstva.

(2) Nastava se ostvaruje po polugodištima i traje 185 radnih dana, s tim da se programski sadržaji realiziraju u okviru 175 nastavnih dana.

(3) Nastava u završnom razredu škole traje 160 radnih dana, s tim da se programski sadržaji realiziraju u okviru 150 nastavnih dana.

(4) Nastava u završnom razredu medrese koja realizira nastavu po modularnom nastavnom planu i program traje 170 radnih dana, s tim da se programski sadržaji realiziraju u okviru 160 nastavnih dana.

(5) Razlika u broju radnih i nastavnih dana koristi se za realizaciju posebnih programskih sadržaja, obilježavanje međunarodnih, državnih i vjerskih praznika, za kulturnu i sportsku djelatnost škole planirane godišnjim programom rada i školskim kalendarom.

(6) Okvirni školski kalendar za svaku školsku godinu donosi osnivač, prije početka školske godine.

(7) Školskim kalendarom utvrđuje se početak nastave, početak i završetak polugodišta i trajanje zimskog odmora učenika i dr.

Član 25.

(Početak i organizacija nastave)

(1) Medresa organizira nastavu u petodnevnoj radnoj sedmici.

(2) Medresa može, u okviru jedne subote u toku mjeseca, organizirati dodatnu nastavu, dopunsku nastavu, rad sekcija i rad učeničkih organizacija.

Član 26.

(Trajanje časa)

(1) Nastavni čas u medresi traje 45 minuta.

Član 27.

(Opterećenje učenika)

(1) Medresa je dužna obezbijediti da ukupno opterećenje učenika nastvom i ostalim vidovima neposrednog odgojno-obrazovnog rada ne može iznositi više od 35 časova sedmično, s tim što u toku dana učenik ne može imati više od sedam nastavnih časova.

(2) U opterećenje učenika iz prethodnog stava ovog člana ne računa se organiziranje obaveznog popodnevnog učenja (korepeticije), koje, svojom ukupnom organizacijom ne proizvodi opterećenje za učenike koje ima nastavni čas.

Član 28.

(Godišnji fond nastavnih časova)

(1) Medresa je dužna ostvariti godišnji fond nastavnih časova i realizirati programske sadržaje predviđene nastavnim planom i programom.

(2) Ako se utvrdi da medresa nije ostvarila godišnji fond nastavnih časova i realizirala programske sadržaje u okviru predviđenog broja nastavnih dana, produžiti će nastavu dok se ne ostvari godišnji fond nastavnih časova.

(3) Medresa koja ne ostvari predviđeni godišnji fond nastavnih časova, ne može izdati svjedodžbu o završenom razredu.

Član 29.

(Godišnji program rada medrese)

(1) Rad medrese u toku školske godine utvrđuje se godišnjim programom rada koji sadrži oblike i raspored odgojno-obrazovnog rada, obim i sadržaj rada, obaveze nastavnika, odgajatelja, stručnih saradnika i saradnika, stručno usmjeravanje učenika, slobodne aktivnosti učenika kao i druge aktivnosti.

(2) Metodologiju izrade godišnjeg programa rada utvrđuje osnivač.

(3) Godišnji program rada medrese kojeg predloži nastavničko vijeće, a doneše školski odbor, medresa je obavezna dostaviti osnivaču najkasnije do 15. oktobra za tekuću školsku godinu.

(4) Izvještaj o realizaciji godišnjeg programa rada za prethodnu školsku godinu medresa je dužna dostaviti osnivaču najkasnije do 15. oktobra kalendarske godine.

(5) Medresa je odgovorna za blagovremeno dostavljanje akata iz ovog člana i vjerodostojnost podataka.

Član 30.

(Izlet, stručna posjeta, ekskurzija i logorovanje)

(1) Medresa organizira izlete, stručne posjete, ekskurzije i logorovanja, u skladu s godišnjim programom rada i pravilnikom o planiranju i organizovanju izleta, ekskurzija i logorovanja (u daljem tekstu: Pravilnik).

(2) Izleti, stručne posjete, ekskurzije i logorovanja, koja se izvode u skladu sa Pravilnikom, a predviđena su godišnjim programom rada medrese, računaju se u radne dane.

(3) Pravilnik donosi osnivač.

Član 31.

(Slobodne aktivnosti učenika)

(1) U medresi se učenicima, u cilju razvoja njihovih kreativnih sposobnosti, navika i vještina koje prezentiraju, učestvujući u školskim i vanškolskim kulturnim i javnim manifestacijama, omogućava uključivanje u različite vidove slobodnih aktivnosti.

(2) Slobodne aktivnosti učenika ostvaruju se dobrovoljnim uključivanjem učenika u rad sekcija, klubova, grupa i drugih oblika organiziranja.

(3) Zadaci i programski sadržaji slobodnih aktivnosti utvrđuju se godišnjim programom rada.

Član 32.

(Eksperimentalna škola)

(1) Radi uvođenja novih oblika i sadržaja rada, na osnovu elaborata, osnivač može jednu ili više medresa, jedno ili više odjeljenja, proglasiti eksperimentalnim.

Član 33.

(Školski udžbenik, zbirka zadataka, priručnik, radna sveska ili druga literatura)

(1) U medresi se upotrebljava školski udžbenik, zbirka zadataka, priručnik, radna sveska ili druga literatura, koja je dodatak udžbeniku, izrađena u skladu s koncepcijom udžbenika.

(2) U medresi upotrebu školskih udžbenika, zbirki zadataka, priručnika, radnih sveski i druge literature, koja je dodatak udžbeniku ili zamjenjuje udžbenik, a koja se odnose na zajedničko jezgro nastavnih planova i programa, odobrava osnivač i nadležno ministarstvo.

(3) Upotrebu školskih udžbenika, zbirki zadataka, priručnika, radnih sveski i druge literature, koja je dodatak udžbeniku ili zamjenjuje udžbenik, a koja se odnosi na specifične sadržaje nastavnih planova i programa medrese odobrava osnivač.

Član 34.

(Prelazak iz drugog u obrazovni program medrese)

(1) Učenik može preći iz drugog obrazovnog programa u obrazovni program medrese ukoliko razlika predmeta iz prethodnih razreda nije veća od

osam predmeta i ukoliko nije imao izrečenu pedagošku mjeru isključenje iz škole ili ukor Nastavničkog vijeća. Medresa je dužna da mu omogući polaganje eventualne razlike predmeta najkasnije do početka drugog polugodišta tekuće školske godine.

Član 35.

(Prelazak iz jedne u drugu medresu)

(1) Učenik može preći iz jedne u drugu medresu zbog promjene prebivališta porodice, zdravstvenih razloga i sličnih okolnosti, uz prethodnu pisanu saglasnost obiju medresa.

(2) Učenik ne može dobiti saglasnost medrese za prelazak u drugu medresu ako mu je izrečena pedagoška/odgojno-disciplinska mjera isključenje iz medrese, ukor nastavničkog vijeća ili prije okončanja pokrenutog disciplinskog postupka protiv njega za teže povrede discipline.

V UČENICI

Član 36.

(Status učenika)

(1) Odgoj i obrazovanje u medresi su dostupni, u skladu s postignutim uspjehom u osnovnoj školi, ličnim interesom i sposobnostima.

(2) Status učenika stiče se upisom u odgovarajući razred medrese.

(3) Status učenika može se steći samo u jednoj medresi.

Član 37.

(Upis učenika)

(1) Upis učenika u prvi razred medrese vrši se na osnovu konkursa koji se javno oglašava najmanje dva mjeseca prije početka školske godine.

(2) Učenik koji je osnovnu školu ili razred srednje škole završio u inozemstvu obavezan je pri upisu u medresu dostaviti dokaz o nostrifikaciji inozemne školske svjedodžbe.

Član 38.

(Prestanak statusa učenika medrese)

(1) Status učenika medrese prestaje:

- završavanjem obrazovanja u medresi;
- gubljenjem prava na dalje redovno obrazovanje u medresi;
- isključivanjem iz medrese;
- napuštanjem medrese i
- ispisivanjem iz medrese.

(2) Postupak i uvjeti za utvrđivanje napuštanja medrese utvrđuju se pravilima medrese.

Član 39.

(Ponavljanje razreda)

(1) Redovan učenik koji s uspjehom ne završi razred, ima pravo da ponovi razred.

(2) Redovan učenik u toku ukupnog obrazovanja u medresi ima pravo dva puta ponavljati razred, s tim da isti razred može ponoviti samo jedanput, osim ako zakonom nije drukčije regulirano.

Član 40.

(Ispisivanje učenika iz medrese)

(1) Redovan učenik se može ispisati iz medrese uz pisanu saglasnost roditelja:

- kada iz objektivnih razloga mora prekinuti obrazovanje;
- kada prelazi u drugu školu.

(2) Redovan učenik se može ispisati iz medrese u slučaju promjene mjesta boravka i nastavka obrazovanja u drugoj školi, ali najkasnije dva mjeseca prije završetka nastave u drugom polugodištu.

(3) Medresa učenicima iz stava (2) ovog člana, na pisani zahtjev učenika ili roditelja, izdaje uvjerenje o postignutom uspjehu u učenju i vladanju do momenta ispisa iz medrese.

Član 41.

(Odsustvovanje s nastave po odobrenju)

(1) Medresa može učenicima, perspektivnim ili vrhunskim sportistima, te nadarenim učenicima za pojedine nastavne oblasti koji su stekli pravo učešća na međunarodnim ili državnim takmičenjima, kao i u drugim slučajevima, odlukom nastavničkog vijeća, odobriti odsustvovanje s nastave radi pripremanja i učešća na takmičenjima, pod uvjetima utvrđenim pravilima medrese.

(2) Medresa će učenicima iz stava (1) ovog člana omogućiti da, putem instruktivne nastave, konsultativne nastave, nastave na daljinu i polaganjem ispita u toku školske godine, završe odgovarajući razred.

Član 42.

(Ocjenjivanje rada učenika)

(1) Medresa je odgovorna za redovno praćenje, vrednovanje i ocjenjivanje učenika.

- (2) Ocjenjivanje učenika je javno i kontinuirano.
- (3) Ocjenjivanje učenika je brojčano.

- (4) Prilikom ocjenjivanja uz brojčanu ocjenu upisuje se i datum.
- (5) Brojčane ocjene iz predmeta ili oblasti su:
 - odličan (5),
 - vrlo dobar (4),
 - dobar (3),
 - dovoljan (2),
 - i nedovoljan (1).
- (6) Ocjena nedovoljan (1) nije prolazna.

Član 43.

(Opći uspjeh učenika)

(1) Opći uspjeh učenika utvrđuje se na osnovu zaključenih ocjena na kraju oba polugodišta, a za učenike upućene na popravni ispit, poslije obavljenih popravnih ispita.

(2) Nastavničko vijeće nakon svakog polugodišta utvrđuje uspjeh u učenju i vladanju odjeljenja, razreda i medrese.

Član 44.

(Zaključivanje ocjena)

(1) Zaključnu ocjenu iz pojedinih nastavnih predmeta zaključuju predmetni nastavnici, a utvrđuje odjeljensko vijeće.

(2) Učenik i njegov roditelj imaju pravo prigovora na zaključnu ocjenu.

(3) Prigovor se podnosi odjeljenskom ili nastavničkom vijeću, u roku od tri dana od dana saopćenja ocjene.

(4) Prigovorom se može zahtijevati izuzeće predmetnog nastavnika iz komisije za provjeru znanja.

(5) Nastavničko vijeće dužno je da u roku od tri dana donese odluku o prigovoru.

(6) Ako nastavničko vijeće usvoji prigovor, obrazovat će komisiju koja će provjeriti znanje učenika u roku od dva dana.

(7) Ocjena komisije je konačna.

Član 45.

(Način utvrđivanja općeg uspjeha učenika)

(1) Opći uspjeh učenika utvrđuje se na osnovu prosjeka prolaznih ocjena iz svih nastavnih predmeta.

(2) Učenik je završio razred:

- s odličnim uspjehom ako je postigao prosječnu ocjenu najmanje 4,50;
- s vrlo dobrim uspjehom ako je postigao prosječnu ocjenu najmanje 3,50;
- s dobrim uspjehom ako je postigao prosječnu ocjenu najmanje 2,50;

- s dovoljnim uspjehom ako ima prosječnu ocjenu najmanje 2,00.
- (3) Odjeljensko vijeće utvrđuje uspjeh učenika i vladanje na nivou odjeljenja, a nastavničko vijeće utvrđuje postignuti uspjeh razreda i medrese.
- (4) Postignuti uspjeh utvrđuje se na osnovu prosječne ocjene zaokružene na dvije decimalne za odjeljenje, razred i medresu.
- (5) Na osnovu postignutog uspjeha iz stava (1) ovog člana i drugih postignuća, a na osnovu pravilnika, na završetku obrazovanja se proglašavaju učenik i učenica generacije.

Član 46.

(Popravni ispit)

- (1) Učenik koji na kraju drugog polugodišta ima jednu ili dvije nedovoljne ocjene upućuje se na popravni ispit u augustovskom ispitnom roku.
- (2) Izuzetno, učenik završnog razreda koji na kraju drugog polugodišta ima jednu nedovoljnu ocjenu, može polagati popravni ispit 15 dana nakon završetka nastavne godine.
- (3) Učenik koji ne položi popravni ispit, upućuje se da ponovi razred.

Član 47.

(Vladanje učenika)

- (1) U medresi se ocjenjuje i vladanje učenika.
- (2) Ocjene iz vladanja su: primjerno, vrlo dobro, dobro, zadovoljava i loše, osim ako zakonom nije drukčije određeno.

Član 48.

(Završetak dva razreda u toku jedne školske godine)

- (1) Učenik koji u toku odgoja i obrazovanja pokazuje izuzetne sposobnosti i ima odličan uspjeh, može brže napredovati, odnosno završiti dva razreda u toku jedne školske godine.
- (2) Odluku o bržem napredovanju donosi nastavničko vijeće.

Član 49.

(Dopunski, razredni i maturski/završni ispit)

- (1) Učeniku medrese može se utvrditi obaveza polaganja dopunskog i razrednog ispita.
- (2) Dopunski ispit polaže učenik iz određenih predmeta, ili oblasti u slučajevima promjene škole i daljeg nastavka obrazovanja, te nakon provedenog postupka ekvivalencije svjedodžbe, ili nostrifikacije diplome.
- (3) Nastavničko vijeće medrese utvrđuje nastavne predmete iz kojih se polaže dopunski ispit.
- (4) Razredni ispit polažu redovni učenici.

(5) Razredni ispit za redovne učenike se organizira u slučajevima kada je učenik na kraju nastavne godine ostao neocijenjen iz opravdanih razloga, odnosno opravdano izostao s nastave više od jedne trećine planiranih časova u toku školske godine, kao i učenik koji je pohađao instruktivnu nastavu.

(6) Ukoliko se utvrde nepravilnosti nastale u postupku provođenja ispita, nastavničko vijeće poništava ispite najkasnije u roku od 30 dana od dana polaganja ispita.

Član 50.

(Polaganje maturalskog/završnog ispita u medresi)

(1) Nakon završenog četvrtog razreda u medresi se polaže maturalski/završni ispit.

(2) Program i način polaganja maturalskog/završnog ispita utvrđuje se posebnim pravilnikom kojeg donosi osnivač.

Član 51.

(Diploma za postignute rezultate)

(1) Učeniku koji u toku četverogodišnjeg odgoja i obrazovanja po nastavnom planu i programu postigne odličan uspjeh iz svih nastavnih predmeta, primjerno vladanje u svim razredima, izuzetne rezultate u dodatnoj nastavi, slobodnim aktivnostima, kao i postignute izuzetne rezultate na takmičenjima, smotrama i u drugim vannastavnim aktivnostima, izdaje se posebna diploma za postignute rezultate.

(2) Učeniku koji postiže odlične rezultate u odgojno-obrazovnom procesu mogu se dodjeljivati pohvale, priznanja i nagrade, pod uvjetima i na način utvrđen pravilima medrese.

(3) Obrazac posebne diplome iz stava (1) ovog člana propisuje osnivač.

Član 52.

(Pedagoške/odgojno-disciplinske mjere)

(1) Učeniku se mogu izreći sljedeće pedagoške/odgojno-disciplinske mjere:

- ukor razrednika,
- ukor odjeljenjskog vijeća,
- ukor direktora,
- ukor nastavničkog vijeća,
- premještanje u drugo odjeljenje,
- isključenje iz medrese.

(2) Pedagoške/odgojno-disciplinske mjere iz tačaka a), b), c) iz prethodnog stava mogu se izreći za lakše povrede obaveza učenika.

(3) Pedagoška/odgojno-disciplinska mjera isključenje iz medrese se može izreći za teže povrede obaveza učenika:

- prepravka podataka u svjedodžbi, diplomi, ili drugim javnim ispravama,
- prepravka, ili dopisivanje podataka u evidenciji koju vodi medresa,
- političko organiziranje ili djelovanje učenika u medresi,
- nasilničko ponašanje i omalovažavanje učenika, nastavnika i ostalih zaposlenika i saradnika medrese,
- tuča i izazivanje tuče,
- laž, potvora, vrijeđanje i kleveta,
- neopravdano izostajanje s nastave i drugih oblika odgojno-obrazovnog rada u broju koji je propisan zakonom,
- zloupotreba mobilnog telefona ili drugih elektronskih uređaja i medija,
- namjerno oštećenje ili uništenje školske imovine,
- kladenje i igre na sreću,
- ponašanje koje odudara od obredoslovne i dogmatske prakse hanefijskog mezheba,
- nemoralno i drugo ponašanje za koje se utvrdi da šteti ugledu medrese i Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

(4) Pedagoška/odgojno-disciplinska mjera isključenje iz medrese se izriče za teške povrede obaveza učenika:

- omalovažavanje islamskog učenja i blasfemija,
- neizvršavanje islamskih dužnosti;
- krađa,
- davanje ili upotreba alkohola i narkotičkih sredstava, kao i podstrekivanje na njihovu upotrebu,
- posjedovanje oružja,
- bludne radnje,
- lažne dojave o podmetnutim eksplozivnim sredstvima u prostoru medrese,
- kockanje.

(5) Pedagoške/odgojno-disciplinske mjere ukor nastavničkog vijeća, premještanje u drugo odjeljenje i isključenje iz medrese, izriče nastavničko vijeće, o čemu medresa donosi rješenje.

(6) Učenik, odnosno njegov roditelj, na izrečene pedagoške/odgojno-disciplinske mjere ukor nastavničkog vijeća, premještanje u drugo odjeljenje ili isključenje iz medrese, može podnijeti žalbu školskom odboru u roku od osam dana od dana prijema obavijesti.

(7) Odluka školskog odbora je konačna.

Član 53.

(Pedagoške/odgojno-disciplinske mjere i materijalna odgovornost učenika)

(1) Izrečena pedagoška/odgojno-disciplinska mjera povlači snižavanje ocjene iz vladanja učenika.

(2) Pedagoška mjera važi za školsku godinu za koju je izrečena, a u toku školske godine može se ublažavati ili ukinuti.

(3) Učenik će odgovarati za materijalnu štetu učinjenu u medresi, ako ju je učinio namjerno ili iz krajnje nepažnje. Visinu učinjene štete i okolnosti pod kojim je šteta učinjena utvrđuje komisija koju imenuje direktor medrese.

(4) Odluku o odgovornosti učenika za štetu i visinu naknade, na prijedlog komisije donosi direktor, na koju učenik odnosno njegov roditelj može uložiti prigovor školskom odboru u roku od osam dana od dana prijema obavijesti.

(5) Bliži propis o povredama discipline, postupku za utvrđivanje odgovornosti učenika, dužini trajanja pedagoške mjere, njenom ublažavanju, ukidanju i posljedičnom odnosu na ocjenu iz vladanja učenika, kao i o naknadi učinjene materijalne štete, donosi medresa.

Član 54.

(Obaveza upoznavanja učenika s njihovim pravima, dužnostima i odgovornostima)

(1) Medresa je obavezna da, na početku školske godine odnosno odgoja i obrazovanja, upozna učenike s njihovim pravima, dužnostima i odgovornostima, utvrđenim zakonom i pravilima medrese.

VI PEDAGOŠKA DOKUMENTACIJA I EVIDENCIJA I JAVNE ISPRAVE

Član 55.

(Učenička knjižica)

(1) Medresa, u pravilu, upisanim redovnim učenicima, na početku obrazovanja, izdaje učeničku knjižicu koja važi do kraja obrazovanja i odgoja.

(2) Učenička knjižica je javna isprava kojom se u toku srednjeg obrazovanja dokazuje status učenika medrese.

Član 56.

(Svjedodžba i diploma)

(1) O završenom razredu medresa izdaje svjedodžbu.

(2) Učeniku koji položi s uspjehom maturalni odnosno završni ispit, izdaje se diploma o završenoj medresi.

(3) Svjedodžba odnosno diploma, koju izdaje medresa, ima važnost javne isprave.

Član 57.

(Duplikat svjedodžbe odnosno diplome)

(1) Na zahtjev učenika ili njegovog roditelja, medresa izdaje duplikat svjedodžbe odnosno diplome na osnovu podataka iz matične knjige, u skladu sa zakonom.

Član 58.

(Dokumentacija i evidencija)

(1) Medresa vodi dokumentaciju i evidenciju o obrazovno-odgojnoj djelatnosti:

- matičnu knjigu,
- registar,
- razrednu knjigu,
- dnevnik rada,
- elektronski dnevnik i dr.

(2) Podaci u matičnoj knjizi su trajne vrijednosti.

(3) Medresa izdaje svjedodžbe, diplome, učeničke knjižice i druge dokumente.

(4) Bliže propise o sadržaju dokumentacije i načinu vođenja evidencije u medresi donosi osnivač.

VII NASTAVNICI, ODGAJATELJI, STRUČNI SARADNICI I SARADNICI

Član 59.

(Nastavnici, odgajatelji i stručni saradnici)

(1) Odgojno-obrazovni rad u medresi obavljaju nastavnici, odgajatelji i stručni saradnici.

(2) Lica iz stava (1) ovog člana obavljaju sljedeće poslove:

- a. ostvaruju ciljeve i zadatke obrazovanja i odgoja utvrđene ovim Pravilima i na osnovu njih donesenim propisima i drugim aktima,
- b. realiziraju nastavni plan i program i program odgojnog rada u okviru 40-satne radne sedmice i godišnjeg programa rada medrese;
- c. prate i vrednuju uspjeh u učenju i vladanju učenika,
- d. vode pedagošku evidenciju i dokumentaciju o odgojno-obrazovnom radu,
- e. sarađuju sa stručnom službom medrese i roditeljima učenika na poslovima odgoja i obrazovanja,
- f. učestvuju u radu stručnih organa medrese radi unapređivanja rada medrese i
- g. izvršavaju i druge obaveze po nalogu direktora medrese, koje proizlaze iz općih akata medrese i godišnjeg programa rada.

(3) Nastavnici, odgajatelji i stručni saradnici dužni su da preduzimaju mjere radi zaštite prava djeteta, te da o svakom kršenju tih prava, posebno o svim oblicima nasilja nad djetetom, odmah obavijeste roditelje i nadležnu službu socijalne zaštite.

Član 60.

(Uvjeti za izvođenje nastave i odgojnog rada)

(1) Poslove nastavnika, odgajatelja i stručnog saradnika može obavljati lice koje, osim uvjeta utvrđenih Zakonom o radu i važećeg pravilnika o zapošljavanju, ispunjava i sljedeće uvjete:

- a. ima odgovarajući nivo obrazovanja u skladu s nastavnim planom i programom, programom odgojnog rada i pedagoškim standardima i normativima,
- b. zdravstveno sposoban za obavljanje poslova nastavnika, odgajatelja ili stručnog saradnika.

(2) Uvjeti iz stava (1) ovog člana dokazuju se prije zasnivanja radnog odnosa.

Član 61.

(Stručni saradnici)

(1) Pedagoške, bibliotekarske i druge stručne poslove u medresi obavljaju stručni saradnici sa završenim odgovarajućim stepenom i vrstom stručne spreme utvrđenom pedagoškim standardima i normativima.

Član 62.

(Profil i stručna sprema nastavnika i odgajatelja)

(1) Profil i stručna sprema nastavnika utvrđuje se nastavnim planom i programom za svaki predmet pojedinačno.

(2) Profil i stručna sprema odgajatelja utvrđuje se planom i programom odgojnog rada.

(3) U skladu sa stavom (1) i stavom (2) ovog člana, nastavu i odgojni proces u medresi izvodi lice:

- a. sa završenim najmanje VII stepenom stručne spreme studija visokog obrazovanja u trajanju od najmanje četiri studijske godine, odnosno sa završenim I ciklusom bolonjskog visokoobrazovnog procesa u trajanju od najmanje četiri godine, sa najmanje 240 ECTS bodova, sa akademskom titulom i stručnim zvanjem profesor ili bachelor odgovarajućeg stručnog profila,
- b. sa odgovarajućim akademskim zvanjem magistar, odnosno sa završenim II ciklusom bolonjskog visokoobrazovnog procesa odgovarajućeg studija visokog obrazovanja, sa najmanje 300 ECTS bodova i

- akademsom titulom i stručnim zvanjem magistar/master za određenu oblast, odnosno sa naučnim zvanjem doktor nauka ili sa završenim III ciklusom bolonjskog visokoobrazovnog procesa i naučnim zvanjem doktor nauka i odgovarajućim stručnim profilom,
- c. sa odgovarajućim studijem visokog obrazovanja u trajanju od najmanje četiri studijske godine u inostranstvu, uz rješenje o nostrifikaciji.

Član 63.

(Priprema i stručno usavršavanje)

(1) Nastavnik i odgajatelj u medresi ima slobodu u pedagoškom radu i poučavanju u okvirima utvrđenim nastavnim planom i programom, programom odgojnog rada i drugim relevantnim propisima.

(2) Nastavnik i odgajatelj ima obavezu da se uredno priprema za organizaciju i obavljanje neposrednog obrazovno-odgojnog rada, za čas, odnosno nastavnu i odgojnu jedinicu.

(3) Nastavnici, odgajatelji, stručni i drugi saradnici obavezni su da se stručno usavršavaju i kontinuirano educiraju u toku cijelog radnog vijeka.

(4) Pravilnik o stručnom usavršavanju donosi osnivač.

Član 64.

(Zapošljavanje u medresi)

(1) Medresa je dužna vršiti prijem zaposlenika na osnovu javnog konkursa, odnosno oglasa.

(2) Osnivač daje saglasnost za prijem nastavnog i odgojnog osoblja u medresama.

(3) Školski odbor medrese će donijeti pravilnik o zapošljavanju novih zaposlenika.

Član 65.

(Zaposlenici koji ne mogu raditi u medresi)

U medresi ne može raditi:

- Zaposlenik koji je javno propagirao nevjerovanje u Boga i negirao temeljne istine islama,
- Zaposlenik koji javno poriče učenja hanefijskog mezheba u fikhu i maturidijskog u akaidu, a što je valjano dokazano.
- Zaposlenik koji je pravosnažnom presudom osuđen na kaznu zatvora za krivično djelo protiv ustavnog poretka, protiv čovječnosti i međunarodnog prava, protiv života i tijela, protiv dostojanstva osobe i morala, protiv braka i porodice, protiv službene i druge odgovorne dužnosti osim ako je nastupila rehabilitacija po posebnom zakonu.

- Zaposlenik koji nema saglasnost Osnivača za rad u medresi ili mu je ta saglasnost povučena.

Član 66.

(Raspored radnog vremena)

(1) Pravilima medrese utvrđuje se raspored radnog vremena zaposlenika u okviru 40-satne radne sedmice i korištenje dnevnog odmora u toku radnog dana, u skladu s važećim pedagoškim standardima i normativima.

Član 67.

(Ljekarski pregled)

(1) Svaki zaposlenik medrese početkom školske godine obavezan je obaviti sistematski ljekarski pregled u zdravstvenoj ustanovi i uvjerenje o ljekarskom pregledu dostaviti u personalni dosje.

(2) Ne može imati bilo kakav angažman u medresi lice za koje se odgovarajućom medicinskom procedurom utvrdi da je alkoholičar, ovisnik o narkoticima, kao i lice koje boluje od zarazne ili duševne bolesti.

(3) Zaposlenik za kojeg se utvrde zdravstvene anomalije iz stava (2) ovog člana, odmah po utvrđivanju datih činjenica, bit će udaljen iz procesa rada.

Član 68.

(Praćenje i evaluacija rada zaposlenika)

(1) Rad zaposlenika se sistematično prati, evaluira i ocjenjuje na osnovu pravilnika koji regulira ovu oblast.

Član 69.

(Zaštita prava zaposlenika)

(1) Zaštita prava zaposlenika u medresi ostvaruje se u skladu sa zakonom, pravilima i drugim aktima medrese.

Član 70.

(Odgovornost zaposlenika)

(1) Postupak disciplinske odgovornosti protiv zaposlenika pokreće se za teže i lakše povrede obaveza, utvrđenih općim aktom medrese.

- (2) Postupak disciplinske odgovornosti ne može se pokrenuti nakon:
- a. isteka šest mjeseci od dana saznanja za povredu obaveze i počinioca,
 - b. isteka godine dana od dana kad je povreda učinjena.

(4) Zaposlenik medrese odgovara:

- a. ako ne izvršava obaveze i ne pridržava se odluka osnivača i organa medrese;

- b. za naknadu štete ako namjerno ili iz krajnje nepažnje prouzrokuje štetu medresi ili trećim licima u toku svoga rada ili u vezi s radom.

Član 71.

(Odgovornost zaposlenika za povrede obaveza)

- (1) Zaposlenik medrese odgovoran je za povrede obaveza.
- (2) Povrede obaveza zaposlenika mogu biti lakše i teže.
- (3) Lakše povrede obaveza zaposlenika su:
 - a. učestalo neopravdano kažnjenje na posao,
 - b. ometanje u radu drugog zaposlenika,
 - c. prouzrokovanje manje štete,
 - d. neuredno držanje dokumenata i materijala,
 - e. nepristojno ponašanje i vrijeđanje drugih zaposlenika,
 - f. fobavljanje privatnog posla u radnom vremenu,
 - g. drugi oblici povreda normi ponašanja u medresi.
- (3) Teže povrede obaveza zaposlenika su:
 - a. javno krešenje šerijatskih propisa,
 - b. neizvršavanje, neblagovremeno, nemarno ili nesavjesno vršenje poslova utvrđenih ugovorom o radu,
 - c. zloupotreba položaja, odnosno prekoračenje ovlaštenja,
 - d. nezakonito raspolaganje sredstvima medrese,
 - e. prouzrokovanje veće materijalne štete namjerno ili iz krajnje nepažnje medresi ili trećim licima,
 - f. neopravdan izostanak s posla,
 - g. samovoljno napuštanje radnog mjesta,
 - h. upotreba alkohola ili narkotičkih sredstava,
 - i. neprimjereno ponašanje prema drugim zaposlenicima, učenicima i roditeljima učenika,
 - j. bavljenje aktivnostima i radom koji je u suprotnosti s interesom medrese,
 - k. odavanje poslovne, službene ili druge tajne utvrđene zakonom ili općim aktom osnivača i medrese,
 - l. izazivanje incidenata, nereda ili tuče na radu,
 - m. falsificiranje isprava ili davanje netačnih podataka sa ciljem obmanjivanja,
 - n. svaka radnja ili propuštanje radnje na radu ili u vezi s radom koje istovremeno predstavljaju i krivično djelo,
 - o. višekratno ponavljanje lakših povreda obaveza,
 - p. druge povrede utvrđene propisom osnivača i pravilima medrese.

(4) Osnivač donosi propis kojim će se bliže urediti prava i obaveze zaposlenika i teže i lakše povrede radnih dužnosti, odgovornost za materijalnu štetu, organe vođenja postupka, njihova odgovornost i pravila postupka.

Član 72.

(Disciplinske mjere)

(1) O odgovornosti zaposlenika odlučuje direktor i izriče zaposleniku jednu od mjera:

- opomena,
- prestanak ugovora o radu.

(2) Protiv odluke o izrečenoj mjeri iz prethodnog člana, zaposlenik može uložiti prigovor Školskom odboru, u roku od osam dana od dana prijema odluke.

(3) Odluka Školskog odbora je konačna.

Član 73.

(Materijalna odgovornost)

(1) Zaposlenik odgovara materijalno ako je namjerno ili iz krajnje nepažnje prouzrokovao štetu medresi ili trećem licu na radu ili u vezi sa radom.

(2) Postojanje štete, okolnosti pod kojima je ona nastala i odgovornost počinioca, utvrđuje direktor.

(3) Visinu pričinjene štete iz prethodnog člana utvrđuje stručno lice na osnovu cjenovnika ili procjene vrijednosti oštećene stvari.

(4) Pravilima medrese preciznije se regulira postupak utvrđivanja disciplinske odgovornosti lica iz stava (1) ovog člana, teže i lakše povrede obaveza, organi vođenja postupka, odgovornost, kao i izricanje mjera.

Član 74.

(Suspenzija zaposlenika)

(1) U slučaju kada je protiv zaposlenika potvrđena optužnica za krivična djela za koja se odredbama važećeg krivičnog zakona može izreći kazna zatvora u trajanju od šest mjeseci i više, medresa je obavezna donijeti odluku o suspenziji zaposlenika do okončanja krivičnog postupka.

(2) Licima iz stava (1) ovog člana kojima je izrečena pravosnažna presuda ili mjera zbog počinjenog jednog ili više krivičnih djela iz stava (1) ovog člana medresa je obavezna donijeti rješenje o prestanku radnog odnosa.

(3) Medresa je obavezna donijeti rješenje o prestanku radnog odnosa zaposleniku koji je predao dokumente ili izjave tokom konkursne procedure za koje se utvrdi da nisu vjerodostojni.

Član 75.

(Pripravnici)

(1) Lice koji prvi put zasniva radni odnos na poslovima nastavnika, odgajatelja, stručnog ili drugog saradnika ima status pripravnika.

(2) Medresa je dužna, odmah po njegovom stupanju na posao, pripravniku izdati rješenje o pripravnničkom stažu s rokom polaganja ispita za samostalan odgojno-obrazovni rad, odnosno, stručnog ispita i imenovati mentora.

(3) Po završetku pripravnčkog staža, pripravnik je obavezan polagati ispit za samostalan odgojno-obrazovni rad, odnosno stručni ispit.

Član 76.

(Volonteri)

(1) Nastavnicima, odgajateljima, stručnim i drugim saradnicima bez radnog iskustva, u skladu sa Zakonom o radu, medresa može omogućiti stručno osposobljavanje za samostalan odgojno-obrazovni rad, bez zasnivanja radnog odnosa (volonterski rad).

(2) Na volontere se primjenjuju odredbe koje važe za pripravnike.

VIII STRUČNI NADZOR

Član 77.

(Stručni nadzor)

(1) Stručni nadzor nad radom medrese obavlja osnivač.

IX ŠKOLSKI ORGANI I TIJELA

Član 78.

(Organ upravljanja i organ rukovođenja)

(1) Organ upravljanja u medresi je školski odbor, a organ rukovođenja je direktor.

Član 79.

(Školski odbor)

(1) Medresom upravlja školski odbor, koji ima pet članova.

(2) Broj članova školskog odbora koji se imenuju u ime osnivača je dva, iz reda nastavnika, odgajatelja i stručnih saradnika medrese dva i iz reda roditelja jedan.

(3) Članove školskog odbora imenuje i razrješava osnivač.

(4) Članovi školskog odbora imenuju se na period od četiri godine.

(5) Isto lice može biti imenovano za predsjednika ili člana školskog odbora najviše dva puta uzastopno.

(6) Direktor, pomoćnik direktora i predsjednik sindikalne organizacije, kao i druga lica utvrđena posebnim propisima, ne mogu biti imenovana u školski odbor.

Član 80.

(Privremeni školski odbor)

(1) Osnivač može, u iznimnim slučajevima predviđenim zakonom, imenovati privremeni školski odbor.

(2) Mandat privremenog školskog odbora traje 90 dana i može se ponoviti.

Član 81.

(Nadležnosti školskog odbora)

(1) Školski odbor, pored poslova utvrđenih zakonom, obavlja i sljedeće poslove:

- utvrđuje potrebu za prijemom zaposlenika u radni odnos;
- utvrđuje prijedlog plana upisa učenika u prvi razred;
- odlučuje u drugom stepenu o prigovorima zaposlenika na odluke direktora o pravima i obavezama iz radnog odnosa i drugim slučajevima;
- odlučuje o prigovoru roditelja na rad nastavnika, odgajatelja i stručnih saradnika i drugim pitanjima vezanim za status učenika;
- odlučuje o žalbama roditelja na rješenje o izrečenoj pedagoškoj mjeri;
- odlučuje, na prijedlog nastavničkog vijeća ili direktora, o prigovoru nastavnika, odgajatelja, stručnih saradnika i saradnika na ocjenu o radu;
- imenuje i razrješava direktora;
- donosi pravila medrese, akt o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji i pravilnik o platama, te druge opće akte;
- donosi godišnji program rada medrese, finansijski plan medrese i usvaja godišnji obračun;
- donosi odluke o nabavci stalnih sredstava u skladu s odobrenim budžetom i usvaja izvještaj o provedenim nabavkama;
- razmatra i usvaja izvještaj popisnih komisija o popisu sredstava i izvora sredstava medrese i na prijedloge popisnih komisija donosi odluke o otpisu;
- rješava pitanja odnosa s osnivačem;
- odgovara osnivaču za rezultate rada medrese;
- izvršava odluke i zaključke osnivača;
- vrši i druge poslove u skladu sa zakonom, ovim Pravilima i pravilima medrese.

Član 82.

(Direktor medrese)

- (1) Medresom rukovodi direktor.
- (2) Za direktora može biti imenovano lice koje, pored općih uvjeta, ispunjava i uvjete:
 - da je završio medresu i da ispunjava uvjete za nastavnika, odgajatelja ili pedagoga,
 - visoka stručna sprema VII stepen ili najmanje završen drugi ciklus bolonjskog visokoobrazovnog procesa,
 - ima najmanje deset godina radnog staža, od čega pet godina radnog iskustva na poslovima nastavnika, odgajatelja ili pedagoga, poslije sticanja odgovarajuće stručne spreme,
 - ističe se organizacionim sposobnostima.

Član 83.

(Smetnje za imenovanje direktora medrese)

Za direktora medrese ne može biti imenovano lice:

- koje ne ispunjava uvjete iz člana 60 ovih Pravila,
- na koje se odnosi član IX (1) Ustava Bosne i Hercegovine,
- koje je član izvršnih organa političkih partija,
- kojem je bio otkazan ugovor o radu zbog disciplinske odgovornosti,
- koje je zbog svoje krivice bilo razriješeno dužnosti direktora neke od odgojno-obrazovnih ustanova,
- u drugim slučajevima utvrđenim propisima.

Član 84.

(Imenovanje direktora medrese)

- (1) Direktora medrese imenuje školski odbor, uz prethodnu saglasnost osnivača.
- (2) Direktor medrese imenuje se na mandatni period od četiri godine, s mogućnošću izbora i imenovanja na još jedan mandat.
- (3) Školski odbor raspisuje konkurs za izbor i imenovanje direktora, najkasnije tri mjeseca prije isteka njegovog mandata.
- (4) Konkurs za izbor i imenovanje direktora se objavljuje u islamskim informativnim novinama *Preporod*.
- (5) Kandidat za direktora medrese, uz prijavu na konkurs, dostavlja program razvoja medrese za period na koji se kandidira.
- (6) Kandidat za direktora ili pomoćnika direktora, ukoliko je član školskog odbora, ne učestvuje u izboru i imenovanju direktora odnosno pomoćnika direktora medrese.

Član 85.

(Vršilac dužnosti direktora)

(1) Ako pozicija direktora prije isteka mandata na koji je imenovan, ostane upražnjena, školski odbor će bez konkursa imenovati vršioca dužnosti direktora koji ispunjava uslove za direktora, uz prethodnu saglasnost osnivača.

(2) Vršilac dužnosti direktora ima sva prava i dužnosti direktora.

(3) Vršilac dužnosti direktora rukovodi medresom do imenovanja direktora, a najduže šest mjeseci.

(4) Za vršioca dužnosti direktora medrese ne može se imenovati isto lice dva puta uzastopno.

Član 86.

(Nadležnosti direktora)

(1) Direktor medrese obavlja sljedeće poslove:

- a. rukovodi radom medrese;
- b. zastupa i predstavlja medresu prema trećim licima i odgovara za zakonitost rada;
- c. predlaže program odgojno-obrazovnog rada i preuzima odgovarajuće mjere za njegovu realizaciju;
- d. odlučuje o prijemu i raspoređivanju zaposlenika na poslove i utvrđuje ocjenu o njihovom radu, u skladu s općim aktima medrese;
- e. podnosi školskom odboru i osnivaču izvještaj o uspjehu i postignutim rezultatima odgojno-obrazovnog rada u medresi;
- f. realizira nastavu ili druge oblike neposrednog odgojno-obrazovnog rada, u skladu s nastavnim planom i programom u obimu utvrđenom pozitivnim propisima;
- g. odgovara školskom odboru za svoj rad i rezultate rada medrese;
- h. izvršava odluke stručnih organa i organa upravljanja;
- i. predlaže pravilnik o unutrašnjoj organizaciji medrese i druge opće akte medrese;
- j. odlučuje o pravima i obavezama zaposlenika iz radnog odnosa;
- k. podnosi školskom odboru izvještaje o izvršenju odobrenog budžeta po vrstama troškova i izvorima sredstava;
- l. predlaže finansijski plan i naredbodavac je za izvršenje finansijskog plana po odobrenim budžetskim pozicijama;
- m. obustavlja od izvršenja akt školskog odbora koji je u suprotnosti s ustavom ili zakonom kao i pojedinačni akt kojim se nanosi šteta medresi;
- n. vrši i druge poslove u skladu sa zakonom, ovim Pravilima i pravilima medrese.

Član 87.

(Razrješenje direktora)

(1) Školski odbor može razriješiti direktora i prije isteka vremena na koje je imenovan:

- na zahtjev direktora,
- ako utvrdi da je rad direktora neuspješan u realizaciji godišnjeg programa rada medrese,
- ako organizacija rada medrese nije usklađena s važećim pedagoškim standardima i normativima,
- ako ne predloži finansijski plan na vrijeme,
- ako ne provodi odluke školskog odbora i osnivača,
- ako utvrdi da je odgovoran za neuspješan ili nezakonit rad medrese,
- ako prikuplja sredstva i raspolaže njima suprotno propisima o njihovom korištenju,
- ako se utvrdi da je imenovanje direktora izvršeno suprotno odredbama ovih pravila i drugih propisa,
- ako ispunjava zakonske uvjete za prestanak ugovora o radu,
- u drugim slučajevima utvrđenim ovim pravilima, drugim propisima ili pravilima medrese.

(2) Prijedlog za prijevremeno razrješenje direktora u postupku utvrđivanja odgovornosti iz razloga utvrđenih prethodnim stavom, može dati osnivač, ili najmanje tri člana školskog odbora.

(3) Ukoliko školski odbor ne razriješi direktora, a utvrdi se, na osnovu nadzora osnivača, da su se stekli uvjeti za razrješenje iz stava (1) ovog člana, osnivač će razriješiti školski odbor i imenovati privremeni školski odbor.

Član 88.

(Suspendizija direktora)

(1) Ako se pokrene postupak protiv direktora za krivična djela, koja su u vezi s kršenjem ovih Pravila ili se nalazi u pritvoru ili je zatečen u izvršenju krivičnog djela za koje se može izreći kazna zatvora u trajanju od najmanje pet godina, školski odbor je obavezan odmah suspendirati direktora medrese.

(2) Direktor koji je suspendiran miruju sva prava i obaveze i ima pravo na naknadu plate u iznosu od 70% njegove osnovne plate.

(3) Po donošenju rješenja o suspendiziji direktora medrese, školski odbor istovremeno donosi odluku o imenovanju vršioca dužnosti direktora.

Član 89.

(Imenovanje pomoćnika direktora)

(1) Uvjeti za pomoćnika direktora:

- da je završio medresu i da ispunjava uvjete za nastavnika, odgajatelja ili pedagoga,
 - visoka stručna sprema VII stepen ili najmanje završen drugi ciklus bolonjskog visokoobrazovnog procesa,
 - ima najmanje deset godina radnog staža, od čega pet godina radnog iskustva na poslovima nastavnika, odgajatelja ili pedagoga, poslije sticanja odgovarajuće stručne spreme,
 - ističe se organizacionim sposobnostima.
- (2) Imenovanje pomoćnika direktora vrši školski odbor na prijedlog direktora.
- (3) Pravilima medrese, svaka medresa će utvrditi poslove pomoćnika direktora za nastavu i pomoćnika direktora za učenički dom.

Član 90.

(Vijeće roditelja)

- (1) Roditelji učenika imaju pravo, a medresa obavezu, pomoći im da osnuju vijeće roditelja.
- (2) Roditelji učenika iz svakog odjeljenja biraju po jednog predstavnika u vijeće roditelja.
- (3) Vijeće roditelja se formira za svaku školsku godinu.

Član 91.

(Vijeće učenika)

- (1) Učenici obrazuju vijeće učenika čija je funkcija da:
- predstavlja stavove učenika školskom odboru,
 - podstiče angažman učenika u radu medrese.
- (2) Svako odjeljenje bira po jednog predstavnika u vijeće učenika medrese.

X STRUČNI ORGANI MEDRESE

Član 92.

(Stručni organi)

- (1) U medresi djeluju stručni organi:
- a. Nastavničko vijeće, koje sačinjavaju svi nastavnici, odgajatelji, stručni saradnici i saradnici;
 - b. Odjeljensko vijeće, koje sačinjavaju svi nastavnici, odgajatelji, stručni saradnici i saradnici koji realiziraju odgojno-obrazovni rad u odjeljenju;
 - c. Pedagoško vijeće, koje sačinjavaju svi odgajatelji, pedagog i pomoćnik direktora,

- d. Stručni aktivi nastavnika određenih nastavnih oblasti/područja (nastavnici određenog nastavnog premeta ili grupe srodnih predmeta).

Član 93.

(Nadležnosti nastavničkog vijeća)

(1) Nastavničko vijeće je stručni organ koji obavlja sljedeće poslove i zadatke:

- organizira i unapređuje odgojno-obrazovni rad u medresi;
- utvrđuje uspjeh učenika u učenju i vladanju i analizira rad odjeljenjskih vijeća;
- na prijedlog direktora, određuje razrednike;
- vrši izbor oblika nastave i, saglasno tome, vrši raspored učenika po odjeljenjima i podjelu predmeta na nastavnike, odnosno utvrđuje organizaciju nastave u (40-satnoj) radnoj sedmici, na prijedlog direktora;
- odobrava učenicima završavanje dva razreda u toku jedne školske godine;
- prati ostvarivanje nastavnog plana i programa i preduzima mjere za njegovo izvršenje;
- predlaže direktoru nabavku stručnih časopisa i druge stručne literature;
- utvrđuje prijedlog i razmatra izvršenje godišnjeg programa rada, rada stručnih organa, tijela i komisija medrese;
- utvrđuje program i prati realizaciju stručnog usavršavanja nastavnika, stručnih saradnika i saradnika;
- utvrđuje program i usvaja izvještaj o realizaciji ekskurzija, izleta i logorovanja;
- analizira rad nastavnika, odgajatelja, stručnih saradnika i saradnika i predlaže ocjenu o njihovom radu i unapređivanju;
- utvrđuje prijedlog i predlaže članove školskog odbora iz reda nastavnika, odgajatelja i stručnih saradnika;
- imenuje komisiju za polaganje ispita;
- odobrava i organizira polaganje prijemnih, dopunskih, razrednih, popravnih, vanrednih ispita i maturalnog/završnog ispita koji se obavlja u medresi, te razmatra i usvaja izvještaje o obavijenim ispitima;
- donosi odluku o poništavanju ispita;
- prati rad vijeća učenika;
- razmatra izvještaje o izvršenom stručnom nadzoru, po potrebi i inspekcijском pregledu, preduzima odgovarajuće mjere sa ciljem njihova izvršavanja;
- donosi odluku o prihvatanju plana stažiranja i imenovanju mentora kao i prihvatanje realizacije plana stažiranja pripravnika;

- obavlja i druge poslove predviđene zakonom i drugim važećim propisima.
- (2) Radom nastavničkog vijeća rukovodi direktor, ili stručno lice koje on odredi.

Član 94.

(Nadležnosti odjeljenskog vijeća)

- (1) Odjeljensko vijeće obavlja sljedeće poslove i zadatke:
- analizira uspjeh učenika u učenju i vladanju i rad nastavnika u odjeljenju i utvrđuje prijedlog mjera za poboljšanje u radu;
 - neposredno radi na profesionalnoj orijentaciji učenika;
 - predlaže oblike nastave koji će se primjenjivati u odjeljenjima u cjelini i za pojedine grupe učenika ili učenika pojedinačno;
 - predlaže organiziranje dopunske i dodatne nastave vodeći računa o opterećenju učenika;
 - usklađuje rad nastavnika u obrazovno-odgojnom procesu;
 - utvrđuje zaključne ocjene;
 - donosi i izriče stimulativne i pedagoške/odgojno-disciplinske mjere;
 - analizira rad nastavnika, stručnih saradnika i saradnika i predlaže mjere za unapređenje odgojno-obrazovnog rada u odjeljenju;
 - vrši i druge poslove utvrđene zakonom i pravilima medrese.

Član 95.

(Nadležnosti pedagoškog vijeća)

- (1) Pedagoško vijeće je stručni organ koji obavlja sljedeće poslove i zadatke:
- organizira i unapređuje odgojni rad u učeničkom domu;
 - predlaže uspjeh učenika u vladanju;
 - predlaže odjeljenske odgajatelje;
 - vrši izbor oblika odgojnog rada i saglasno tome, vrši raspored učenika po grupama;
 - prati ostvarivanje programa odgojnog rada i preduzima mjere za njegovo izvršenje;
 - utvrđuje program i prati realizaciju stručnog usavršavanja odgajatelja;
 - analizira rad odgajatelja;
 - razmatra izvještaje o izvršenom nadzoru odgojnog rada;
 - obavlja i druge poslove predviđene zakonom i drugim važećim propisima.
- (2) Radom pedagoškog vijeća rukovodi pomoćnik direktora kojeg odredi direktor.

Član 96. (Stručni aktiv)

- (1) Stručni aktiv obavlja sljedeće poslove:
- a. radi na planiranju nastavnih i odgojnih sadržaja i njihove realizacije;
 - b. razmatra pitanja u vezi s nastavom i odgojnim radom i predlaže preduzimanje potrebnih mjera u cilju osavremenjavanja odgojno-obrazovnog rada;
 - c. analizira nastavne planove i programe nastavnih predmeta i odgojnog rada i predlaže njihovo osavremenjivanje;
 - d. radi na usavršavanju i ujednačavanju kriterija za ocjenjivanje rezultata rada učenika;
 - e. predlaže nove oblike i sredstva rada u nastavi;
 - f. težište rada usmjerava na stručno usavršavanje članova stručnog aktiva;
 - g. razmatra rezultate rada nastavnika i probleme s kojim se suočavaju u svom radu.

XI AKTI MEDRESE

Član 97. (Opći akti)

- (1) Osnovni opći akt medrese su pravila.
(2) Medresa ima i druge opće akte u skladu s ovim pravilima i zakonom.

Član 98. (Pravila medrese)

(1) Pravila medrese sadrže odredbe koje se odnose na: naziv i sjedište, osnivača medrese, obaveze prema osnivaču, djelatnost medrese, način i uvjete obavljanja djelatnosti, odnos prema korisnicima usluga, statusne promjene, način sticanja i raspoređivanja sredstava za rad, utvrđivanje vrste i oblika organiziranja odgojno-obrazovnog rada, uvjete za prijem zaposlenika, način donošenja pravila o kućnom redu, način ostvarivanja saradnje sa roditeljima, postupak i utvrđivanje specifičnih sadržaja u okviru nastavnih planova i programa, organiziranje ekskurzija i izleta, postupak stručnog usavršavanja nastavnog i odgojnog osoblja, vrednovanje rada zaposlenika, ocjenjivanje i postupak napredovanja u struci i sticanje višeg stručnog zvanja, strukturu školskog odbora, postupak imenovanja i razrješenja direktora i pomoćnika direktora, lica ovlaštena da pored direktora zastupaju medresu i njihova ovlaštenja i odgovornosti, stručne organe medrese, vijeće roditelja, vijeće učenika, opće akte i način njihovog donošenja, način ostvarivanja javnosti rada, ostvarivanje prava,

obaveza i odgovornosti zaposlenika medrese i druga pitanja od značaja za rad medrese.

(2) Osnivač vrši kontrolu usklađenosti pravila i drugih općih akata medrese s ovim pravilima, zakonom i drugim propisima.

XII DOMOVI UČENIKA

Član 99.

(Domovi učenika)

(1) U domovima učenika se osigurava odgoj i obrazovanje, smještaj i ishrana, kulturna djelatnost, fizička rekreacija i zadovoljavanje drugih potreba učenika medrese.

Član 100.

(Program odgojnog rada)

(1) Programom odgojnog rada utvrđuju se poslovi, ciljevi, zadaci i sadržaji, vrsta i obim odgojne aktivnosti u domu učenika u medresi.

XIII ETIČKI KODEKS I KOLEGIJ DIREKTORA

Član 101.

(Etički kodeks)

(1) Etički kodeks definira način ponašanja, poštivanje općih i posebnih moralnih i etičkih principa od strane zaposlenika medrese, pri obavljanju svakodnevnih poslova i izvršavanja obaveza.

(2) Zaposlenik medrese potpisuje izjavu iz koje proizilazi da je upoznat sa sadržajem i da će se pridržavati općih i posebnih obaveza i principa Etičkog kodeksa.

(3) Etički kodeks donosi osnivač.

Član 102.

(Kolegij direktora)

(1) Na području Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini osnivač formira kolegij direktora medresa (u daljem tekstu: kolegij direktora).

(2) Kolegij direktora čine direktori svih medresa Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

(3) Aktom o formiranju kolegija direktora utvrđuju se poslovi kolegija direktora.

(4) Kolegij direktora donosi poslovnik o svome radu.

XIV SREDSTVA ZA RAD I ODGOVORNOST ZA OBAVEZE U PRAVNOM PROMETU

Član 103.

(Sredstva za rad medrese)

(1) Medresa stiće sredstva za rad iz:

- sredstava osnivača,
- javnih budžeta,
- od naknade za obavljanje intelektualnih, obrazovnih, kulturnih i drugih usluga,
- prodajom materijalnih dobara,
- zakupnina,
- legata, poklona i vakufa,
- donacijama pravnih i fizičkih lica,
- drugih izvora u skladu sa zakonom i registriranom djelatnošću ustanove.

Član 104.

(Odgovornost medrese za obaveze)

(1) Medresa je odgovorna za svoje obaveze.

(2) Osnivač je supsidijarno odgovoran za obaveze ustanove, ako aktom o osnivanju nije drugačije određeno.

(3) Kada je osnivač odgovoran za obaveze ustanove, dužan je da:

- pokrije višak rashoda nad приходима ustanove, u roku od 60 dana od dana usvajanja godišnjeg obračuna,
- razriješi predsjednika i članove upravnog odbora, ako je ustanova za dvije uzastopne godine u godišnjem obračunu iskazala višak rashoda nad приходима.

(4) U slučaju iz alineje 2 stava (3) ovog člana, upravni odbor dužan je da razriješi direktora ustanove, uz prethodnu saglasnost osnivača.

XV IMOVINA

Član 105.

(Imovina)

(1) Medresa stiće imovinu, upravlja njome i koristi se njome u skladu sa zakonom.

(2) Nepokretnosti i druga imovina ustanove obezbijedena od osnivača za osnivanje i rad ustanove imovina je osnivača, ako aktom o osnivanju ustanove nije drugačije određeno.

(3) Imovina stečena obavljanjem registrirane djelatnosti ustanove kao i imovina stečena na osnovu vakufa i poklona ili na drugi zakonit način svojina je ustanove koja je tu imovinu stekla.

(4) Imovina iz stava (3) ovog člana može se sticati samo u cilju obavljanja, razvijanja i unapređenja osnovne djelatnosti i ne može biti korištena u cilju promjene statusa ustanove ili uzurpacije prava osnivača od strane drugih subjekata ili same ustanove.

(5) Imovina iz stava (2) i stava (3) ovog člana ne može se otuđiti ili na neki drugi način opteretiti bez prethodne saglasnosti osnivača, a može se koristiti samo u cilju obavljanja registrirane djelatnosti, u skladu s ovim pravilima.

XVI PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 106.

(Obaveza usklađivanja organizacije, djelatnosti i akata medrese)

(1) Medrese su dužne da usklade svoja pravila s odredbama ovih Pravila, u roku od šest mjeseci od dana njihovog stupanja na snagu.

Član 107.

(Prestanak važnosti ranijih propisa)

(1) Stupanjem na snagu ovih Pravila prestaju da važe svi raniji propisi koji su normirali pitanja koja su predmet ovih Pravila.

Član 108.

(Stupanje na snagu Pravila)

Ova Pravila stupaju na snagu danom objavljivanja u *Glasniku Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*.

Predsjednik Sabora IZ-e
Safet Softić

Broj: 67/14

Datum, 01. muharrem 1436. h.g.
25. oktobar 2014. godine

Na temelju odredbe člana 68. stav 2. i člana 55. stav 3. Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini - prečišćeni tekst, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na sjednici održanoj u Sarajevu dana 01. muharrema 1436. god. po H., odnosno 25. oktobra 2014. godine, usvojio je

PRAVILNIK O ORGANIZACIJI I RADU RIJASETA I OPĆE ODREDBE

Član 1.

Ovim Pravilnikom uređuje se pojam, sastav, nadležnosti, način rada i odlučivanja, unutarnja struktura i druga pitanja u vezi sa organizacijom i radom Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini(u daljem tekstu: Rijaset).

Član 2.

Rijaset je najviši izvršni organ za vjerske, obrazovne, ekonomske, finansijske, pravne, administrativne i druge poslove Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: Islamska zajednica).

Kao najviši izvršni organ za vjerske poslove Rijaset u svom radu slijedi maturidijski akaid i primjenjuje hanefijski mezheb. Vodi računa da je poziv Islamske zajednice ispravno razumijevanje i življenje islama te osiguravanje uvjeta za prenošenje emaneta s ciljem da svi njezini pripadnici Islamske zajednice žive u skladu sa islamskim normama, a koji se ostvaruje promicanjem dobra i odvrćanjem od zla.

Član 3.

Rijaset izvršava odluke Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: Sabor Islamske zajednice) i Vijeća muftija Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini te obavlja i druge poslove iz svoje nadležnosti u skladu sa Ustavom Islamske zajednice.

U obavljanju poslova iz stava 1. ovog člana Rijaset planira, utvrđuje, usmjerava i usklađuje ostvarivanje i provedbu ciljeva i programa, te u tu svrhu predlaže strategije, utvrđuje smjernice, donosi odluke, vrši nadzor i kontrolu njihove provedbe od strane svih organizacionih dijelova Islamske zajednice.

Član 4.

Rijaset ima svojstvo pravnog lica.
Sjedište Rijasetu je u Sarajevu.

Član 5.

Rijaset upravlja imovinom u vlasništvu Islamske zajednice.
Pojedine poslove upravljanja imovinom Islamske zajednice, Rijaset može prenijeti na niže organizacione jedinice Islamske zajednice.

Član 6.

Rijaset koristi pečate i štambilje i to:

- pečat okruglog oblika promjera 4,5 cm u čijem krugu je na arapskom i bosanskom jeziku latiničnim pismom ispisano „Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini, Rijaset - Sarajevo“. U krugu pečata na desnoj strani nalazi se znak Islamske zajednice;
- štambilj pravougaonog oblika dužine 7 cm i širine 1,5 cm na kojem je ispisan tekst: „Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini, Rijaset - Sarajevo“;
- štambilj pravougaonog oblika, za protokoliranje akata, dužine 6 cm i širine 3 cm na kojem je ispisan tekst: „Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini, Rijaset - Sarajevo“, te oznake za broj, datum i broj priloga aktu koji se protokolira.

Član 7.

Rijaset u službenoj komunikaciji koristi memorandum Rijaseta.
U zaglavlju memoranduma u lijevom uglu stoji znak Islamske zajednice.

II SASTAV RIJASETA

Član 8.

Rijaset se organizira kroz uprave kao stručne, administrativno-upravne cjeline na čijem čelu se nalaze direktori uprava i druge organizacione jedinice na čijem čelu se nalaze rukovodioci organizacionih jedinica.

Rijaset sačinjavaju direktori uprava, zamjenik reisu-l-uleme i reisu-l-ulema, koji je na čelu Rijasetu, te rukovodi i predsjedava Rijasetom.

Član 9.

Na čelu Rijasetu je reisu-l-ulema.

Na čelu uprava Rijasetu su direktori uprava.

Na čelu drugih organizacionih jedinica Rijasetu su rukovodioci jedinica.

Član 10.

Reisu-l-ulema je poglavar i vrhovni muftija Islamske zajednice.

Reisu-l-ulema je najviši vjerski autoritet Islamske zajednice, koji predstavlja jedinstvo dina i ummeta u Islamskoj zajednici u BiH.

Rijasetom rukovodi i zastupa ga reisu-l-ulema.

Reisu-l-ulema predstavlja, vodi i usmjerava rad Rijaseta, stara se o jedinstvenom djelovanju Rijaseta, usklađuje rad članova Rijaseta te organa i ustanova Islamske zajednice, potpisuje akte Rijaseta i stara se o njihovom izvršenju.

Reisu-l-ulema članovima Rijaseta izdaje obavezna uputstva i zaduženja u skladu sa strategijom, programom i politikom Rijaseta.

Član 11.

Reisu-l-ulema se bira u skladu s Ustavom Islamske zajednice i Pravilnikom o izboru reisu-l-uleme na mandat od sedam godina s mogućnošću izbora na još jedan mandat.

Reisu-l-ulema postaje rukovodilac Rijaseta izborom za reisu-l-ulemu.

Član 12.

Kancelarija reisu-l-uleme obavlja administrativno-stručne poslove za potrebe reisu-l-uleme u funkciji poglavara Islamske zajednice, vrhovnog muftije i rukovodioca Rijaseta, koji se odnose na: usklađivanje poslova i zadataka reisu-l-uleme, Vijeća muftija i Rijaseta.

Kancelarija obavlja i opće, tehničke, informatičke, prevodilačke, diplomatsko-protokolarne i druge poslove za potrebe reisu-l-uleme, te iz djelokruga svoje nadležnosti obavlja poslove prema Saboru Islamske zajednice, Vijeću muftija, Rijasetu i Ustavnom sudu Islamske zajednice, neposredno saraduje sa savjetnicima i savjetima reisu-l-uleme, savjetima drugih najviših organa Islamske zajednice, upravama i drugim organizacionim jedinicama Rijaseta, organima, ustanovama i slično. Obavlja komunikaciju sa Glasnikom, Preporodom, Radio BIR-om, MINOM i Web portalom za potrebe reisu-l-uleme i druge poslove po nalogu reisu-l-uleme.

Poslove iz prethodnog stava kancelarija obavlja i za potrebe zamjenika reisu-l-uleme.

Kancelarija reisu-l-uleme posebno saraduje s nižim organizacionim dijelovima Islamske zajednice.

Član 13.

Zamjenika reisu-l-uleme i direktore uprava Rijaseta, na prijedlog reisu-l-uleme, imenuje Sabor Islamske zajednice.

Zamjenik reisu-l-uleme i direktori uprava nakon imenovanja a prije stupanja na dužnost polažu zakletvu pred Saborom Islamske zajednice.

Rukovodioce drugih organizacionih jedinica Rijaseta, na prijedlog reisu-l-uleme, imenuje Rijaset na mandat od četiri godine.

Mandat zamjenika reisu-l-uleme traje koliko i mandat reisu-l-uleme, uz mogućnost imenovanja na još jedan mandat.

Zamjenik reisu-l-uleme koordinira rad uprava Rijaseta i odgovoran je reisu-l-ulemi za izvršenje tih poslova.

Direktori uprava imenuju se na mandat od četiri godine s mogućnošću imenovanja na još jedan mandat.

Direktori uprava Rijaseta za svoj rad odgovaraju reisu-l-ulemi.

Direktori uprava su odgovorni za rad uprave na čijem su čelu.

Rukovodioci drugih organizacionih jedinica odgovorni su za rad organizacionih jedinica na čijem su čelu.

Član 14.

Reis-l-ulema i članovi Rijaseta mogu podnijeti ostavku prije isteka mandata. Reisu-l-ulema ostavku podnosi Saboru Islamske zajednice.

Kad reisu-l-ulema podnese ostavku, smatra se da su ostavku podnijeli svi članovi Rijaseta.

Članovi Rijaseta ostavku podnose reisu-l-ulemi.

Kada Sabor prihvati ostavku reisu-l-uleme ili reisu-l-ulemi prestane funkcija iz bilo kojih drugih razloga, osim kod isteka mandata reisu-l-uleme, članovi Rijaseta će obavljati poslove Rijaseta u tehničkom mandatu do imenovanja novog Rijaseta.

Ako reisu-l-ulema prihvati ostavku jedinog člana Rijaseta, o tome obavještava Sabor Islamske zajednice te predlaže imenovanje novog člana Rijaseta na mandatni period razriješenog člana.

Postupak opoziva ili razrješenja dužnosti člana Rijaseta pokreće reisu-l-ulema.

Član 15.

Član Rijaseta može biti razriješen prije isteka mandata ako se utvrdi:

- da je njegov rad i ponašanje u suprotnosti sa islamskim normama,
- da ne izvršava obaveze funkcije na koju je izabran, odnosno imenovan,
- da radi suprotno propisima i odlukama organa Islamske zajednice,
- da je spriječen da obavlja dužnost člana Rijaseta.

Član 16.

Zamjenik reisu-l-uleme pomaže reisu-l-ulemi u radu, zamjenjuje reisu-l-ulemu u njegovoj odsutnosti i spriječenosti, koordinira rad uprava i drugih organizacionih jedinica Rijaseta, te u ime reisu-l-uleme nadzire rad muftijstava, odnosno mešihata i organa Islamske zajednice u dijaspori.

Direktor uprave rukovodi upravom.

Rukovodilac druge organizacione jedinice Rijaseta rukovodi organizacionom jedinicom na čijem je čelu.

III NADLEŽNOSTI RIJASETA, UPRAVA I DRUGIH ORGANIZACIONIH JEDINICA RIJASETA

Član 17.

RIJASET

Kao najviši izvršni organ Islamske zajednice, Rijaset obavlja sljedeće poslove:

- stara se o cjelokupnom vjerskom životu i ustavnoj utemeljenosti svih djelatnosti u Islamskoj zajednici na načelima Šerijata, a prema tumačenju hanefijskog mezheba,
- priprema strategiju, pravce razvoja i rada organa i ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- izvršava odluke Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini te Vijeća muftija,
- predlaže Saboru Budžet i podnosi Završni račun,
- podnosi izvještaj o svome radu Saboru Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- vrši nadzor nad radom izvršnih organa i ustanova u Islamskoj zajednici, usmjerava i nadzire rad mešihata i muftijstava,
- imenuje i razrješava upravne/školske odbore obrazovnih i drugih ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- daje saglasnost na imenovanje i razrješenje dekana i direktora obrazovnih i drugih ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- odobrava nastavne planove i programe vjerskih predmeta i udžbenike obrazovnih i odgojnih ustanova Islamske zajednice te programe i udžbenike za vjeronauku uz prethodno pribavljenu saglasnost Vijeća muftija,
- osigurava zaštitu vjerskih prava muslimana,
- donosi propise o službenoj nošnji i obilježjima vjerskih predstavnika i zaposlenika u Islamskoj zajednici,
- organizira i nadzire prikupljanje zekata i sadekatu-l-fitra te upravlja sredstvima Bejtu-l-mala,
- organizira i nadzire aktivnosti organizacije hadža,
- organizira i nadzire aktivnosti izvršavanja obaveze kuršana,
- uspostavlja i vodi jedinstven registar vakufa Islamske zajednice,
- provodi odluke o zamjeni vakufske imovine,

- uspostavlja i održava neposredne veze s drugim islamskim zajednicama u svijetu,
- izdaje rješenje o upisu i vodi registar islamskih odgojno-obrazovnih ustanova i drugih odgojno-obrazovnih ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- odobrava osnivanje preduzeća čiji je osnivač Islamska zajednica i daje saglasnost za pristupanje drugim preduzećima,
- osniva fondove, urede, centre, agencije, preduzeća, institute i druge ustanove,
- potvrđuje izbor akademskog osoblja Fakulteta islamskih nauka i drugih visokoškolskih ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- daje saglasnost za prijem nastavnog i odgajateljskog osoblja u odgojno-obrazovnim ustanovama Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- uspostavlja i održava veze s drugim vjerskim zajednicama,
- usmjerava i nadzire rad organa Islamske zajednice u dijaspori,
- postavlja, premješta i razrješava službenike Rijaseta,
- stara se o urednom vođenju matičnih knjiga Islamske zajednice,
- rješava o sukobu nadležnosti uprava i drugih organizacionih jedinica Rijaset, ustanova i organizacija čiji je osnivač Rijaset, te sukob nadležnosti između izvršnih organa nižih organizacionih djelova Islamske zajednice,
- vrši i druge poslove iz svoje nadležnosti i poslove koje mu u nadležnost stavi Sabor svojim odlukama.

Administrativne i tehničke poslove za potrebe održavanja sjednica Rijaset, te obavljanje drugih poslova vezanih za njih, vrši sekretar.

Član 18.

Rijaset kao izvršno-upravni organ Islamske zajednice organizira se u formi uprava i drugih organizacionih jedinica.

Uprave Rijaset, su:

- Uprava za vjerske poslove,
- Uprava za obrazovanje i nauku,
- Uprava za ekonomske i finansijske poslove,
- Uprava za pravne i administrativne poslove,
- Uprava za vanjske poslove i dijasporu.

Druge organizacione jedinice Rijaset, su:

- Ured za zekat,
- Ured za hadž i umru,
- Ured za društvenu brigu,
- Izdavački centar El-Kalem.

Član 19.

UPRAVA ZA VJERSKE POSLOVE

Uprava za vjerske poslove obavlja upravne i druge stručne poslove Rijaseta u području vjerskog života Islamske zajednice, koji se odnose na:

- a. imamet; hatabet; mektebsku nastavu; hifz Kur'ana; posebne programe: daru-l-Kur'an, daru-l-hadis; zekat; sadekatu-l-fitr; hadž; umru; dženzazu; ramazan; Bajrame; mubarek-noći; šerijatska vjenčanja; akiku; nadijevanje muslimanskih imena; sunetluk; obdaništa; programe za mlade; obuku odraslih; programe za žene; vjerske programe u oružanim snagama, policiji, zatvorima, bolnicama, kolektivnim boravcima; mevlude; tevhide; zikrove; vazove; predavanja; saradnju sa derviškim ustanovama/tarikatskim udruženjem; programe bošnjačkih dovišta; temelj; sljeme, useljenje; odnose sa džematom; članarinu; uvakufjavanje i razvijanje kulture uvakufjavanja; sadaku i sergiju; halal standarde; islamsko bračno savjetovanje; islamsko porodično savjetovanje; programe podrške jetimima; pripremu i realiziranje programa za osobe s posebnim potrebama; vjerske sadržaje u vjerskom turizmu i dr;
- b. izradu strategija, planova i programa, projekata, izvještaja, te vođenje ovih aktivnosti na području Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini iz svoje nadležnosti; saradnju s nadležnom upravom na izradi sadržaja nastavnih planova, programa i udžbenika vjeronauke u javnim i privatnim školama;
- c. inspekciju; nadzor; propisivanje sadržaja i organiziranje stručnih ispita za imame, hatibe, muallime i muallime; praćenje razvoja kadrova; predlaganje imenovanja, raspoređivanja i razrješenja imama, hatiba, muallima i muallima, vaiza; takmičarske, društvene i sportske programe za učesnike u obučavanju i projektima koje vodi Uprava;
- d. izradu kriterija i standarda za ocjenjivanje rada imama, hatiba, muallima, muallima, vaiza i ocjenjivanje njihova rada; provođenje propisa o pitanjima iz svoje nadležnosti; pripremanje i predlaganje propisa iz svoje nadležnosti; uspostavu baze podataka iz svoje nadležnosti; kategorizaciju i vođenje registara džemata i medžlisa; obavljanje i drugih poslova iz svoje nadležnosti.

Uprava za vjerske poslove vrši nadzor nad poslovima i radom Ureda za zekat, Agencije za certificiranje halal kvalitete i Centra za rehabilitaciju ovisnika o psihoaktivnim supstancama (CROPS), kao organizacionim jedinicama i ustanovama Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

Član 20.

UPRAVA ZA OBRAZOVANJE I NAUKU

Uprava za obrazovanje i nauku obavlja upravne i druge stručne poslove Rijasetu u području obrazovanja, nauke i istraživanja koji se odnose na:

- a. sistem i izradu nastavnih planova i programa obrazovanja u ustanovama Islamske zajednice; Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu i drugim fakultetima, Gazi Husrev-begovoj medresi i drugim medresama, bošnjačkim gimnazijama, islamskim gimnazijama i drugim školskim ustanovama; udžbenike vjerskih predmeta; standarde; normative; sistem osiguranja kvalitete; osiguravanje potrebnih uvjeta za rad u odgoju i obrazovanju; upravljanje ili učešće u upravljanju ovim odgojno-obrazovnim i naučnim ustanovama; planiranje; usklađivanje odgojno-obrazovnog sistema sa potrebama i opredjeljenjima Islamske zajednice;
- b. Gazi Husrev-begovu biblioteku; druge biblioteke; institute; centre; muzeje; arhive; stalne izložbe; međunarodnu i međureligijsku saradnju iz područja svoje nadležnosti;
- c. davanje mišljenja na strategije, planove, programe drugih uprava, institucija i organa Zajednice u vezi sa svojom djelatnosti; stručno obrazovanje i usavršavanje nastavnika, saradnika i drugih;
- d. programe dodatne edukacije kadrova; certificiranje; prepoznavanje - nostrifikacije diploma; izradu i saradnju s drugim upravama na izradi nastavnih planova, programa i udžbenika vjeronauke u javnim i privatnim školama; nadzor nad radom vjeroučitelja; planove i programe predškolskog odgoja; izučavanja islamske kulture i tradicije; prikupljanje, čuvanje, konzervaciju, predstavljanje i razmjenu duhovne i materijalne islamske ostavštine; zaštitu spomenika islamske kulture; promicanje bosanskog jezika izvan Bosne i Hercegovine, islamske tradicije i običaja Bošnjaka; izradu projekata, studija, istraživanja; izdavaštvo; ostvarivanje saradnje s nadležnim obrazovnim vlastima i drugim odgojno-obrazovnim i naučnim ustanovama; obavljanje i drugih poslova iz svoje nadležnosti.

Uprava za obrazovanje i nauku vrši nadzor nad poslovima i radom Fakulteta islamskih nauka, drugih fakulteta, Gazi Husrev-begove medrese, drugih medresa, Prve bošnjačke gimnazije, islamskih gimnazija, Gazi Husrev-begove biblioteke, Biblioteke Behram-beg, drugih biblioteka, izdavačkog centra El-Kalem, Instituta za islamsku tradiciju Bošnjaka i Centra za dijalog - Vesatijja, kao ustanova i organizacionih jedinica Rijasetu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

Član 21.

UPRAVA ZA EKONOMSKE I FINANSIJSKE POSLOVE

Uprava za ekonomske i finansijske poslove obavlja upravne i druge stručne poslove Rijaseta u području ekonomije i finansija Islamske zajednice, koji se odnose na:

- a. sistem ekonomskog poslovanja i ostvarivanja prihoda Islamske zajednice na sva tri nivoa; strategiju ekonomskog razvoja Islamske zajednice; planove i programe ekonomskih djelatnosti Islamske zajednice, izrade projekata samostalnog i udruženog privrednog djelovanja; investicije; investicijsko i tekuće održavanje potreba na višem nivou Islamske zajednice;
- b. hadž; umru; usmjeravanje, koordiniranje i nadziranje djelatnosti vezanih za vakufe; fondove: Pomoć povratničkim džematima, Pomoć penzioniranim imamima, stipendije, povratnike, fukara i mesakin; društvenokorisne projekte i projekte društvene brige; Bujut fond; druge fondove, agencije, urede, direkcije, organe i organizacije; humanitarne aktivnosti;
- c. samostalno vođenje ili partnerstvo u bezinteresnim bankama, osiguravajućim društvima, poljoprivrednoj proizvodnji, prehrambenoj industriji, turizmu i vjerskom turizmu, trgovini, građevinarstvu, industriji; obavljanje drugih poslova iz svoje nadležnosti.
- d. finansijsko-računovodstvene potrebe Islamske zajednice; budžet; fondove; sistem finansiranja na višem, srednjem i nižem nivou Islamske zajednice;
- e. Saradnju u planiranju, organiziranje i provođenje prikupljanja sredstava zekata; sadekatu-l-fitra; kurbana; članarine; Fond solidarnosti iz članarine; prilozi i sergije; donacije; kirije; rente; dividende; posebni prihodi; krediti; lizing;
- f. finansijsko-računovodstvene potrebe Sabora Islamske zajednice, Vijeća muftija, kancelarije reisu-l-uleme, disciplinsko-pravosudnih organa Islamske zajednice i drugih organa i organizacija na najvišem nivou Islamske zajednice; sistem računovodstva na sva tri nivoa Islamske zajednice; internu reviziju.
- g. izradu strategija, planova, programa, analiza, izvještaja, obrazaca, formulara, instrukcija, uputstava; izradu završnih računa; izradu pravnih propisa iz svoje nadležnosti; treninge, savjetovanje i obuku kadrova;

Uprava za ekonomske i finansijske poslove vrši nadzor nad poslovima i radom Vakufske direkcije, Gazi Husrev-begovog vakufa, Ureda za društvenu bri-

gu, vakufa, centara za stare, jetime i samohrane osobe te privrednih društava čiji je osnivač Rijaset Islamske zajednice.

Član 22.

UPRAVA ZA PRAVNE I ADMINISTRATIVNE POSLOVE

Uprava za pravne i administrativne poslove obavlja upravne i druge stručne poslove Rijaseta u području uprave, prava, kancelarijskog poslovanja, registara, zaposlenika i gradnje objekata Islamske zajednice, koji se odnose na:

- a. sistem uprave na višem, srednjem i nižem nivou Islamske zajednice; uspostavu novih i reorganizaciju postojećih organa i organizacija; planiranje i razvoj organizacije i funkcioniranja Islamske zajednice,
- b. usmjeravanje i nadziranje rada srednjeg i nižeg izvršnog nivoa Islamske zajednice; osiguravanje provođenja ovog pravilnika i drugih akata Islamske zajednice koji se odnose na nadležnosti Uprave, posebno procedura o postupanju i propisa o kancelarijskom poslovanju; stručno osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih u tim organima i organizacijama;
- c. osiguravanje uvjeta za rad predstavničkih, pravosudnih i disciplinskih organa Islamske zajednice; saradnja sa Glavnom izbornom komisijom (skraćeno: GIK) prilikom provođenja izbora u Islamskoj zajednici; izrada pravnih akata koje donose najviši organi Islamske zajednice, osim Ustavnog suda; strukturu i rad disciplinskih organa i njihovo stručno usavršavanje te organa koji izvršavaju i prate prekršajne sankcije; pomilovanja;
- d. izradu svih pravnih akata i dokumenata za Rijaset, reisu-l-ulemu te Vijeće muftija, obavljanje administrativnih i pravno-tehničkih poslova vezanih za sjednice Rijaseta;
- e. izradu ili praćenje izrade sporazuma, memoranduma, ugovora, međudržavnih ili međunarodnih ugovora; predlaganje ili davanje mišljenja na akta o pristupanju konvencijama, deklaracijama, udruženjima - domaćim ili međunarodnim, islamskim, međureligijskim i drugim;
- f. vođenje i nadziranje uspostave registara, matičnih knjiga, arhiva, vlasničkih dokumenata; restituciju; denacionalizaciju; zaštitu spomenika islamske kulture; zastupanje Zajednice pred sudovima, pravobranilaštvima i drugim organima pravosuđa i državnim organima;
- g. predlaganje standarda u upravnom postupanju i uredskom poslovanju;
- h. kadrove; personalne poslove; izradu rješenja, odluka, imenovanja, postavljenja; saradnju sa Udruženjem ilmije;

- i. urbanističko-građevinsku inspekciju; vođenje Jedinstvenog registra vakufa Islamske zajednice; imovinskopravne poslove i promet zemljišta i zgrada, osim poslova Vakufske direkcije; Gazi Husrev-begov vakuf i druge vakufe sa svojstvom pravnog lica; pravnu pomoć nižim nivoima organa i organizacija Islamske zajednice uključujući dijasporu; planiranje i razvoj građenja, obnove i rekonstrukcije objekata Islamske zajednice; davanje prethodne saglasnosti na urbanistička, arhitektonska i građevinska rješenja objekata Islamske zajednice; pružanje pomoći kod ugovaranja tih poslova i vršenje nadzora; izrada odnosno koordinacija izrade strategija, programa i projekata; informatizaciju djelatnosti Rijaseta i Islamske zajednice; trajno osiguravanje svih tehničkih i pratećih uvjeta za rad Sabora Islamske zajednice, reisu-l-uleme, Vijeća muftija i Rijaseta;
- j. pitanja zaštite i sigurnosti; organiziranje servisnih poslova; obavljanje i drugih poslova iz svoje nadležnosti.

Član 23.

UPRAVA ZA VANJSKE POSLOVE I DIJASPORU

Uprava za vanjske poslove i dijasporu obavlja upravne i druge poslove Rijaseta na području odnosa s drugim vjerskim zajednicama, državnim i međunarodnim institucijama, drugim Islamskim zajednicama i predstavljanja Islamske zajednice, koji se odnose na:

- a. saradnju sa Katoličkom crkvom u Bosni i Hercegovini, Srpskom pravoslavnom crkvom, Jevrejskom zajednicom u Bosni i Hercegovini te drugim vjerskim zajednicama u Bosni i Hercegovini;
- b. saradnju s institucijama Bosne i Hercegovine, saradnju s parlamentarnim i drugim političkim strankama u Bosni i Hercegovini; saradnju s međunarodnim predstavnicima u Bosni i Hercegovini; saradnju s nevladinim organizacijama u Bosni i Hercegovini;
- c. saradnju sa Katoličkom crkvom u Hrvatskoj i Sloveniji, drugim crkvama i vjerskim zajednicama, institucijama države Hrvatske i Slovenije, političkim strankama, nevladinim organizacijama i međunarodnim predstavnicima u tim dvjema zemljama; Srpskom pravoslavnom crkvom, drugim vjerskim zajednicama i crkvama, nevladinim organizacijama i državnim institucijama Srbije, političkim strankama; državnim institucijama, vjerskim i crkvenim te drugim organizacijama i predstavništvima u državama gdje djeluje Islamska zajednica u dijaspori.

Mešihati, muftijstva i organi Islamske zajednice u dijaspori ostvaruju saradnju sa crkvama, vjerskim zajednicama, državnim organima, političkim su-

bjektima, nevladinim organizacijama i međunarodnim predstavnicima na području svog djelovanja.

- d. predstavljanje Islamske zajednice u svijetu; odnose s Vatikanom, Pravoslavnom crkvom i drugim vjerskim zajednicama u svijetu; saradnju s Vijećem Evrope, EU, OSCE, Evropskim parlamentom, OPEC; drugim državama i njihovim institucijama, UN, UNHCR, UNESCO, UNICEF, Pokretom nesvrstanih, OAJ; ASEAN i drugim;
- e. razvijanje i unapređivanje Islamske zajednice izvan teritorije Bosne i Hercegovine; pomoć u saradnji ostalih uprava Rijaseta, organa i organizacija Islamske zajednice u inozemstvu, briga o statusu i drugim pitanjima pripadnika i članova, odnosno organa i organizacija Islamske zajednice koji žive izvan Bosne i Hercegovine, odnosno domovinskih zemalja; održavanje i promocija veza sa pripadnicima i članovima Islamske zajednice i njihovim udruženjima koji žive, odnosno djeluju izvan Bosne i Hercegovine, odnosno domovinskih zemalja; saradnja sa Svjetskim savezom dijaspore;
- f. odnose sa islamskim zajednicama: Crne Gore, Kosova, Makedonije, Albanije, Bugarske, Mađarske, Turske; odnose sa islamskim svijetom: bilateralno i multilateralno; saradnju sa institucijama nadležnim za islamska pitanja, institucijama koje se bave kulturom i društvenim pitanjima; saradnju sa OIC; Rabitom; Nedvom; saradnju sa Islamskom bankom za razvoj u Džiddi (skraćeno: IDB - Jeddah) i drugim finansijskim i investicijskim institucijama; odnose sa drugim regionalnim islamskim, vladinim i nevladinim organizacijama i asocijacijama;
- g. pripremu propisa i standarda iz područja svoga djelovanja; uspostavu baza podataka iz svoje nadležnosti; promoviranje povratka u domovinu, investicija u Bosnu i Hercegovinu, odnosno domovinskim zemljama; saradnju na osiguravanju kadrova u dijaspori i trajno koordiniranje poslova dijaspore sa Rijasetom; saradnju u poslovima kupovine, adaptacije, gradnje i drugog obezbjeđenja vjerskih objekata u dijaspori; godišnje organiziranje Dana dijaspore - u Bosni i Hercegovini, odnosno domovinskim zemljama i dijaspori; poticanje domovinskog patriotizma; saradnju u vršenju inspekcije i ocjene rada; obavljanje i drugih poslova iz svoje nadležnosti.

Uprava za vanjske poslove i dijasporu vrši nadzor nad poslovima i radom Ureda za hadž i umru.

IV DRUGE ORGANIZACIONE JEDINICE RIJASETA

Član 24.

URED ZA ZEKAT

Ured za zekat obavlja stručne poslove Rijaseta koji se odnose na: javno tumačenje značaja zekata i predstavljanje obaveze davanja zekata; pripremanje: strategije, planova, programa i izvještaja iz svoje nadležnosti; osigurava da Vijeće muftija, putem nadležne uprave, utvrdi novčanu vrijednost nisaba za svaku godinu i vrijednost sadekatu-l-fitra za svako područje Islamske zajednice (Bosne i Hercegovine; Srbije; Hrvatske; Slovenije; Evrope; Amerike; Australije) pojedinačno; izrađivanje cjelovitih i sistematičnih godišnjih programa aktivnosti kroz organe i ustanove Islamske zajednice; izrada godišnjih programa predstavljanja dužnosti zekata putem: elektronskih i štampanih medija, društvenih mreža, posebnih izdanja, brošura, filmova, plakata, spotova; organiziranje seminara, skupova, savjetovanja, naučnih konferencija i drugih oblika stručnog i naučnog prezentiranja smisla i značaja zekata; istraživanje i predlaganje najpovoljnijih načina, metoda i tehnika prikupljanja zekata; saradnju s nadležnim upravama Rijasetu u vezi s izvršavanjem poslova iz svoje nadležnosti; praćenje efekata utroška zekata i davanje potrebnih prijedloga, rješenja i sugestija; obavljanje i drugih poslova iz svoje nadležnosti.

Ured obavlja sve potrebne poslove u vezi s obavezom davanja sadekatu-l-fitra kao što obavlja u vezi s promocijom i prikupljanjem zekata.

Ured je odgovoran za svoj rad Upravi za vjerske poslove, odnosno Rijasetu.

Član 25.

URED ZA HADŽ I UMRU

Ured za hadž i umru obavlja stručne poslove Rijasetu koji se odnose na: javno tumačenje značaja hadža i promoviranje obavljanja hadža; izradu: strategije, planova, programa i izvještaja; određivanje dužine putovanja na hadž i vrijeme odlaska i povratka, utvrđivanje broja hadžija za svaku godinu, prikupljanje prijave; ugovaranje prijevoza, smještaja i drugih tehničkih pitanja, u vezi s putovanjem; vjerske sadržaje u toku putovanja i boravka na hadžu, te osiguranje stručne pomoći; obuku za izvršenje hadža; predlaganje cijena; saradnju s vjerskim i državnim institucijama u vezi s obavljanjem hadža, u zemlji i inozemstvu; odabir poslovnih partnera za tehničku realizaciju hadža i saradnja s njima; obavljanje i drugih poslova iz svoje nadležnosti.

Ured organizira, odnosno koordinira aktivnosti Zajednice u vezi s organiziranjem umre za pripadnike i članove Islamske zajednice i druge zainteresi-

rane. Posebnim aktom, koji donosi Rijaset, određuju se poslovi, nadležnosti i aktivnosti u vezi s organiziranjem i obavljanjem hadža i umre.

Ured je odgovoran za svoj rad Upravi za vanjske poslove i dijasporu, odnosno Rijasetu.

Član 26.

URED ZA DRUŠTVENU BRIGU

Ured za društvenu brigu obavlja stručne poslove Rijaseta koji se odnose na osiguravanje finansijske pomoći: penzioniranim imamima, hatibima i muallimama te članovima njihovih porodica; osiguravanje stipendija učenicima osnovnih i srednjih škola te studentima; osiguravanje materijalne pomoći povratnicima, odnosno potrebitim: starim, bolesnim, jetimima, samohranim osobama, postradalim, osobama sa posebnim potrebama i sl.; raspodjelu sredstava zekata i sadekatu-l-fitra iz kategorija „fi sebilillahi, fukara i mesakin“; praćenje potreba članova i pripadnika Islamske zajednice kao i drugih potrebitih u društvu i svijetu te planiranje realiziranja pomoći kroz strategije, programe, projekte; vođenje operativnih poslova i provođenja zadataka iz svoje nadležnosti; ravnomjernu, kontinuiranu i neophodnu podršku kategorijama potrebitih; pronalaženje sredstava, distribuiranje sredstava iz drugih izvora i kreativno razvijanje potencijala Ureda; saradnju sa državnim organima, međunarodnim institucijama i organizacijama, nevladinim organizacijama, preduzećima, pojedincima i drugima koji mogu biti od pomoći za ostvarivanje ciljeva i zadataka Ureda; potpisivanje sporazuma, ugovora i drugih akata o saradnji i poslovanju; izradu izvještaja; koordinaciju ovih aktivnosti na cijelom području Islamske zajednice;

Ured za društvenu brigu obavlja stručne poslove Rijaseta koji se odnose i na: realiziranje propisa kurbana u ime onih pripadnika i članova Islamske zajednice koji joj to povjere; prezentiranje smisla i propisa vezanih za obavezu kurbana; iniciranje i praćenje razvoja šerijatskog tumačenja propisa kurbana; izradu strategije i planova realiziranja projekta kurbana Islamske zajednice te izvještaja i završnih računa; predlaganje cijene kurbana; ugovaranje uzgoja, nabavke, klanja, prerade i distribuiranja kurbana za potrebe institucija Islamske zajednice i potrebe drugih korisnika koje realizira Islamska zajednica, saradnju sa svim organima, ustanovama i institucijama Islamske zajednice u ovom području; saradnju sa svim ustanovama, organima, privrednim društvima na teritoriji nadležnosti Islamske zajednice i izvan u vezi s aktivnostima i zadacima Ureda, pregovaranje, potpisivanje i realiziranje sporazuma i ugovora; obavljanje i drugih poslova iz svoje nadležnosti.

Ured je odgovoran za svoj rad Upravi za ekonomske i finansijske poslove, odnosno Rijasetu.

Član 27.

IZDAVAČKI CENTAR EL-KALEM

Izdavački centar Rijaseta El-Kalem obavlja poslove izdavaštva od značaja za Islamsku zajednicu. Odgovoran je za: izbor, prevođenje, otkup prava, pripremu, štampanje i distribuiranje svojih izdanja prema planu i programu koji predloži a koji odobri Rijaset. El-Kalem obavlja poslove objavljivanja publikacija i knjiga koje predlažu druge institucije ili organi unutar Zajednice. El-Kalem obavlja poslove centralne izdavačke kuće Islamske zajednice. Izrađuje strategiju i planove svoga poslovanja te osigurava da je izdavački centar operativno i finansijski održiv.

Izdavački centar El-Kalem je odgovoran za svoj rad Upravi za obrazovanje i nauku, odnosno Rijasetu.

V GLASILA I MEDIJI ISLAMSKE ZAJEDNICE

Član 28.

Glasila i mediji Islamske zajednice u BiH su: *Glasnik, Preporod*, Radio-televizija Islamske zajednice BIR, Novinska agencija MINA i WEB portal.

Djelatnost i upravljačka prava nad glasilima i medijima iz prethodnog stava ovog člana definiraju se aktom o osnivanju a sistematizacija poslova i broj zaposlenih bit će utvrđen aktom o sistematizaciji.

VI USTANOVE I ORGANIZACIJE

Član 29.

Sabor Islamske zajednice i Rijaset su osnivači ili upravljaju ustanovama, fondovima, agencijama i dr. koji su u sastavu Rijasetu, kao što su: Vakufska direkcija, Fakultet islamskih nauka, Gazi Husrev-begov vakuf, Gazi Husrev-begova medresa, Gazi Husrev-begova biblioteka i Agencija za certificiranje halal kvaliteta, koje imaju svojstvo pravnog lica i koje se organiziraju i rade u skladu sa osnivačkim aktima i aktima o registraciji.

Sabor Islamske zajednice i Rijaset su osnivači ili upravljaju posebnim fondovima, uredima, centrima, agencijama, privrednim društvima, institutima i drugim ustanovama Islamske zajednice kao što su: Islamski fakulteti, medrese, islamske gimnazije, Bošnjačka gimnazija, škole, Biblioteka Behram-beg, Institut za islamsku tradiciju Bošnjaka, Centar za dijalog-vesatija, obdaništa, vakufi, CROPS, centri za stare, jetime i samohrane osobe, privredna društva.

Član 30.

Rijaset u obavljanju upravljačke funkcije prema izvršnim organima nižih organizacionih dijelova Islamske zajednice: muftijstvima, mešihatima i organima Islamske zajednice u dijaspori, odnosno međžlisima, naročito donosi: instrukcije, uputstva i druge akte te nadzire i kontrolira njihovo provođenje.

VII POSEBNE USTANOVE I ORGANIZACIJE

Član 31.

Udruženje ilmijje, osnovano kao specifično udruženje imama i drugih uposlenika Islamske zajednice, kroz svoje dugogodišnje postojanje u različitim pozicijama prema strukturama Islamske zajednice, okuplja imame i druge uposlenike Islamske zajednice kao svoje članstvo.

Udruženje ilmijje razvija misiju, ciljeve i strukturu odgovarajući potrebama svojih članova.

Ovisno o vrsti i prioritetima ciljeva Udruženja ilmijje, Rijaset saraduje ili vodi dijalog, odnosno odgovara na prijedloge i stavove Udruženja.

Udruženje saraduje sa Rijasetom putem Uprave za vjerske poslove kada realizira prijedloge vjerskog sadržaja.

Udruženje saraduje sa Rijasetom putem Uprave za pravne i administrativne poslove kada istupa kao asocijacija u ime svojih članova.

Član 32.

Derviške ustanove višestoljetno postoje i neprestano djeluju na prostoru i unutar Islamske zajednice, kao tradicionalne tekije, hanikahi i druge ustanove putem kojih ehli-sunnetski tarikati - derviški redovi obavljaju svoju misiju, samostalno uređujući pitanja koja se tiču njihova tarikatskog djelovanja.

Rijaset putem Uprave za pravne i administrativne poslove vodi Registar derviških ustanova na području Islamske zajednice.

Rijaset putem Uprave za vjerske poslove saraduje sa derviškim redovima i njihovim udruženjem.

VIII NAČIN RADA RIJASETA

Član 33.

Rijaset kao najviši izvršni organ Islamske zajednice radi i odlučuje na sjednicama Rijaseta.

Sjednice Rijaseta su javne, a izuzetno sjednice mogu biti bez prisustva javnosti o čemu odluku donosi Rijaset.

Član 34.

Reisu-l-ulema saziva sjednice Rijaseta, priprema i predlaže dnevni red sjednica, predsjedava i rukovodi radom sjednica te potpisuje akta koja donosi Rijaset.

Rijaset donosi uredbe, pravila, pravilnike, odluke, zaključke, uputstva, instrukcije, rješenja i druge akte koji su obavezujući za sve organizacione djelove Rijaseta, te niže izvršne organe Islamske zajednice.

Opći akti Rijaseta iz prethodnog stava ovog člana objavljuju se u *Glasniku Rijaseta Islamske zajednice*.

Član 35.

Izuzetno, sjednica Rijaseta može biti održana bez prisustva reisu-l-uleme uz njegovu pisanu suglasnost u slučajevima:

- kada je reisu-l-ulema iz opravdanih razloga onemogućen da obavlja svoju funkciju duže vremena (duže od mjesec dana),
- kada je reisu-l-ulema opravdano odsutan a okolnosti zahtijevaju održavanje sjednice Rijaseta.
- Izuzetno, sjednica Rijaseta može biti održana bez prisustva reisu-l-uleme i bez njegove saglasnosti:
- kada je reisu-l-ulema onemogućen da sazove i vodi sjednicu Rijaseta, a neizvjesno je koliko će ta onemogućenost trajati ili okolnosti zahtijevaju hitnu sjednicu, odnosno održavanje kontinuiteta rada Rijaseta.

Član 36.

Za rad i odlučivanje na sjednici Rijaseta neophodna je prisutnost natpolovične većine članova - kvorum.

Odluka Rijaseta je usvojena ako je za nju glasala natpolovična većina ukupnog broja članova Rijaseta.

Rijaset odlučuje dvotrećinskim brojem glasova svih članova Rijaseta ako se odlučuje o:

- prijedlogu za promjene Ustava Islamske zajednice,
- uspostavi i promjeni područja muftiluka i mešihata,
- prijedlogu za promjene Izbornih pravila Islamske zajednice,
- pridruživanju drugih i sličnih zajednica ili njihovih dijelova Islamskoj zajednici,
- pokretanju postupka ocjene ustavnosti pred Ustavnim sudom Islamske zajednice.

Član 37.

U vanrednom stanju i ratnom stanju, ukoliko nije moguće održati sjednicu Rijaseta, reisu-l-ulema donosi privremene odluke Rijaseta sam ili sa članovima Rijaseta koji su u mogućnosti prisustvovati sjednici.

Odluke Rijaseta u slučajevima iz prethodnog stava, potrebno je da Rijaset potvrdi na prvoj narednoj sjednici Rijaseta, u skladu sa članom 36. ovog Pravilnika, nakon donošenja tih odluka.

Član 38.

Uprave i niže organizacione jedinice Rijaseta, kao stručne administrativno-upravne jedinice, organiziraju se i rade po principima rada organa uprave.

Član 39.

Za izvršavanje posebnih poslova za potrebe Rijaseta reisu-l-ulema, odnosno Rijaset mogu osnivati komisije, savjete, grupe, štabove i druga tijela.

IX PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 40.

Ovaj Pravilnik stupa na snagu danom usvajanja.

Stupanjem na snagu ovog Pravilnika prestaju važiti: Pravila o organizaciji i radu Rijaseta Islamske zajednice u BiH (*Glasnik Rijaseta IZ-e u BiH*, broj: 5-6 maj-juni 1999. godina) i drugi pravilnici i pravila Islamske zajednice, ukoliko su u suprotnosti sa ovim Pravilnikom.

Član 41.

U roku od 60 dana od usvajanja ovog Pravilnika Rijaset Islamske zajednice donijet će Poslovnik o svom radu i akt o sistematizaciji i opisu radnih mjesta u Rijasetu.

Sve pravne osobe čiji je osnivač Sabor ili Rijaset Islamske zajednice, dužne su u roku od šest mjeseci od dana usvajanja ovog Pravilnika svoja osnivačka akta i registracije uskladiti sa Ustavom Islamske zajednice i odredbama ovog Pravilnika.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 68/14

Datum: 01. muharrem 1436. h.g.
25. oktobar 2014. godine

Na osnovu člana 68. Prečišćenog teksta Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Sabor Islamske zajednice na svojoj 10. redovnoj sjednici održanoj dana 25.10.2014. godine u Sarajevu, donosi:

IZBORNA PRAVILA I OPŠTE ODREDBE

Član 1.

Ovim pravilima uređuje se organizacija i način provođenja izbora u Islamskoj zajednici u Bosni i Hercegovini za: džematske odbore, skupštine medžlisa, izvršne odbore medžlisa i Sabor Islamske zajednice.

Član 2.

Odluku o raspisivanju izbora u Islamskoj zajednici donosi Sabor, a izbore organizira i provodi Glavna izborna komisija u skladu sa Izbornim pravilima.

Sredstva za provedbu izbora osigurat će se u budžetima Rijaseta, muftijstava i medžlisa, u zavisnosti za koji nivo organizacije Islamske zajednice se provode izbori.

Član 3.

Aktivno biračko pravo u Islamskoj zajednici ima svaki njezin član koji je navršio osamnaest godina života.

Pasivno biračko pravo u Islamskoj zajednici ima svaki njezin član koji je navršio osamnaest godina koji je član Islamske zajednice najmanje tri godine prije izbora i koji izvršava svoje obaveze u džematu.

Aktivno i pasivno pravo glasa muslimani ostvaruju u skladu sa odredbama ovih pravila.

Aktivno i pasivno biračko pravo ostvaruje se prema mjestu prebivališta, a prema potrebi prema mjestu boravišta o čemu odlučuje Glavna izborna komisija.

Član 4.

Sabor Islamske zajednice, na prijedlog Rijaseta, imenuje članove Glavne izborne komisije na mandat od četiri godine tako da se sa područja svakog muftijstva imenuje po jedan član.“

Glavna izborna komisija na prijedlog muftijstva imenuje članove okružne izborne komisije koja broji pet članova na mandat od četiri godine i komisije za provođenje izbora za članove izvršnih odbora medžlisa.

Okružne izborne komisije na prijedlog izvršnog odbora medžlisa imenuju biračke odbore za provođenje izbora u džematima.

Lica koja budu imenovana u izborne organe ne mogu biti kandidati na izbornim listama.

Svi izborni organi koji učestvuju u sprovođenju izbora dužni su čuvati izborne materijale na sigurnom mjestu i sređenom stanju do njihove predaje.

Član 5.

Izbori u Islamskoj zajednici vrše se tajnim glasanjem između više kandidata. Komisija za izbore dužna je odbiti kandidaturu lica za koje se utvrdi da ne ispunjava uvjete za izbor u organe Islamske zajednice.

Jedna osoba ne može istovremeno obavljati dužnost u predstavničkim tijelima i izvršnim organima na istom nivou organizovanja Islamske zajednice.

U predstavničkim organima Islamske zajednice ne može biti više od jedne trećine zaposlenih u Islamskoj zajednici

Član 6.

Mandat članova svih kolegijalnih organa u Islamskoj zajednici traje četiri godine.

Izabrani organi Islamske zajednice obavljaju svoju dužnost i poslije isteka mandata, sve do izbora, odnosno konstituiranja novih organa.

Odluku o raspisivanju izbora u Islamskoj zajednici donosi Sabor najmanje šest mjeseci prije isteka mandata organima Islamske zajednice.

Izbori za džematske odbore, skupštine medžlisa, izvršne odbore medžlisa i članove Sabora trebaju se provesti prije isteka njihovog mandata.

II DŽEMAT

Član 7.

Skupština džemata bira članove džematskog odbora, zastupnike džemata u skupštinu medžlisa i delegate džemata za izbornu tijelo koje bira sabornike Islamske zajednice.

U medžlisu koji čini jedan džemat nadležnost džematske skupštine vršit će skupština medžlisa.

Član 8.

U džematski odbor biraju se četiri člana u džematima koji imaju do 200 domaćinstava i šest članova u džematima s više od 200 domaćinstava.

Džematski imam član je džematskog odbora po položaju.

Član 9.

U medžlisima koji imaju do 10 džemata, džemati do 300 domaćinstava u skupštinu medžlisa biraju 3 zastupnika, a džemati preko 300 domaćinstava biraju 4 zastupnika.

U medžlisima koji imaju više od 10 džemata, džemati do 300 domaćinstava u skupštinu medžlisa biraju 2 zastupnika, a džemati preko 300 domaćinstava biraju 3 zastupnika.

U medžlisima koji imaju do 5 džemata, zastupnici u skupštinu medžlisa i delegati za izorno tijelo za izbor sabornika Islamske zajednice, na način kao u prethodnom stavu, biraju se po rejonima koje odredi medžlis a potvrdi nadležno muftijstvo, s tim što skupština medžlisa ne može imati manje od 15 zastupnika.

Član 10.

U izorno tijelo za izbor sabornika biraju se po dva delegata svakog džemata u izbornom okrugu.

Član 11.

Izbori koje provodi skupština džemata shodno članu 9. ovih pravila provode se istoga dana u svim džematima Islamske zajednice.

Na dan zakazanih izbora izborna mjesta se otvaraju u 9,00 sati, a zatvaraju u 19,00 sati.

Član 12.

Na dan provođenja izbora glasanje se provodi po odvojenim izbornim listama i odvojenim glasačkim kutijama za članove džematskog odbora, zastupnike džemata u skupštinu medžlisa i delegate džemata za izorno tijelo koje bira sabornike Islamske zajednice.

Član 13.

Izbore na svakom izbornom mjestu na području jednog medžlisa sprovodi tročlani birački odbor koji na prijedlog izvršnog odbora medžlisa imenuje okružna izborna komisija.

Član 14.

Biranje članova džematskog odbora i zastupnika džemata u skupštinu medžlisa i delegata džemata za izorno tijelo koje bira sabornike Islamske zajednice, vrši se na temelju kandidatskih lista koje sadrže najmanje dvostruki broj kandidata od broja koji se bira.

Član 15.

Kandidatske liste iz prethodnog člana sačinjava izvršni odbor medžlisa.

Inicijalni prijedlog kandidatskih listi sačinjava džematski imam i predsjednik džematskog odbora uz konsultaciju sa članovima džemata.

Ukoliko u džematu nema imama, izborne liste sačinjit će izvršni odbor medžlisa na prijedlog glavnog imama i predsjednika džematskog odbora.

Prilikom sačinjavanja kandidatskih listi obavezno se vodi računa o teritorijalnoj zastupljenosti.

Član 16.

Glasanje se provodi putem glasačkih listića.

Glasački listići moraju biti ovjereni pečatom izvršnog odbora medžlisa.

Član 17.

Na glasačkim listićima glasač zaokružuje redne brojeve pod kojim su upisani kandidati kojima on daje svoj glas.

Glasački listić neće biti važeći ukoliko je zaokruženo više kandidata od broja koji se bira.

Član 18.

Glasački listići, za izbore na svim nivoima, na kojima nije izvršeno zaokruživanje prilikom glasanja u skladu sa prethodnim članom, ili na kojima je vršeno bilo kakvo prepravljavanje, dopisivanje ili potpisivanje smatrat će se nevažećim.

Član 19.

Brojanje glasačkih listića po zatvaranju glasačkog mjesta vršit će birački odbor.

Brojanje se, na svim nivoima, vrši javno, odmah po zatvaranju glasačkog mjesta.

Prebrojani glasački listići se sa zapisnikom potpisanim od članova biračkog odbora predaju okružnoj izbornoj komisiji u roku od 24 sata.

Član 20.

Za članove džematskog odbora, zastupnike džemata u skupštini medžlisa, delegate džemata u izbornom tijelu za izbor sabornika izabrani su kandidati sa lista koji dobiju najveći broj glasova.

Izabrani članovi džematskog odbora na prvom konstituirajućoj sjednici koju saziva najstariji član, biraju između sebe predsjednika džematskog odbora.

III MEDŽLIS

Član 21.

Članove izvršnog odbora medžlisa biraju izabrani zastupnici u Skupštinu medžlisa, a glasački listić neće biti važeći ukoliko je zaokruženo više kandidata od broja koji se bira u izvršni odbor.

Broj zaposlenika medžlisa u izvršnom odboru medžlisa, uključujući i imame, ne može biti veći od jedne trećine ukupnog broja članova izvršnog odbora medžlisa.

U izvršni odbor medžlisa bira se: u izvršnim odborima od 4-6 članova 1 zaposlenik, od 8-10 članova 2 zaposlenika, od 12 članova 3 zaposlenika i od 14 članova 4 zaposlenika, ne računajući glavnog imama.

Član 22.

Kandidatske liste za članove izvršnog odbora medžlisa sačinjava okružna izborna komisija.

Izborna lista sadrži najmanje dvostruki broj kandidata od broja koliko se članova bira u izvršni odbor medžlisa.

U medžlisima koji pokrivaju područje više općina prilikom sastavljanja kandidatske liste za članove izvršnog odbora obavezno se vodi računa o teritorijalnoj zastupljenosti.

Član 23.

Brojanje glasačkih listića vrši komisija koja provodi izbore za članove izvršnog odbora medžlisa.

Izbrojane glasačke listiće zajedno sa potpisanim zapisnikom o rezultatima prebrojanih glasova komisija u zapečaćenoj koverti dostavlja okružnoj izbornoj komisiji, najkasnije u roku od 24 sata.

Član 24.

Za članove izvršnog odbora medžlisa izabrani su kandidati sa izborne liste koji dobiju najveći broj glasova.

Članovi izvršnog odbora medžlisa na prvoj konstituirajućoj sjednici, koju saziva najstariji član, biraju između sebe predsjednika izvršnog odbora medžlisa.

Glavni imam kao ni drugi zaposlenici medžlisa koji su izabrani u izvršni odbor ne mogu biti birani za predsjednika izvršnog odbora medžlisa.

Izuzetno, Rijaset može, ukoliko interesima Islamske zajednice ocijeni opravdanim, dati saglasnost da imam bude verificiran kao predsjednik medžlisa ukoliko bude prethodno izabran na tu poziciju.

Član 25.

Verifikaciju izabranih članova džematskih odbora, delegata za izborno tijelo za izbor sabornika i izabranih zastupnika u skupštine medžlisa vrši Okružna izborna komisija, a verifikaciju izabranih članova i predsjednika izvršnih odbora medžlisa, te izabranih sabornika, vrši Glavna izborna komisija.

IV SABOR

Član 26.

Provođenje izbora za članove Sabora zakazuje glavna izborna komisija istovremeno na cijelom području Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

Član 27.

Sabor Islamske zajednice ima 87 sabornika, koji se biraju u izbornim okruzima. Izborni okruzi biraju:

Sarajevo	13 sabornika,
Tuzla.....	10 sabornika,
Bihac	7 sabornika,
Banja Luka.....	7 sabornika,
Goražde.....	7 sabornika,
Mostar.....	7 sabornika,
Travnik.....	7 sabornika,
Zenica	7 sabornika,
Novi Pazar.....	5 sabornika,
Zagreb.....	5 sabornika,
Ljubljana	3 sabornika,
Njemačka.....	2 sabornika,
Sjeverna Amerika	2 sabornika,
Australija.....	1 sabornik,
Austrija.....	1 sabornik,
Švicarska i Francuska	1 sabornik,
Švedska, Norveška, Danska i Finska	1 sabornik,
Benelux, Velika Britanija i Irska.....	1 sabornik.

Izbor članova Sabora vrši posebno tijelo koje sačinjavaju po dvojica delegata svakog džemata u izbornom okrugu.

Delegata džemata u izbornom tijelu bira skupština džemata.

Pri izboru članova Sabora obavezno je poštivanje teritorijalne zastupljenosti tako da se na određeni broj muslimana bira jedan član Sabora.

Sve članove Sabora iz jednoga izbornog okruga, u skladu sa prethodnim stavom, izborno tijelo bira na jednome mjestu.

Izborno tijelo u jednom izbornom okrugu ne može imati manje od pedeset članova.

Član 28.

U Sabor se može birati do jedne trećine iz reda zaposlenika Islamske zajednice.

Izbor iz reda zaposlenika vrši se po okruzima na sljedeći način: izborni okrug Sarajevo do 4 zaposlenika, Tuzla do 3 zaposlenika, Bihać, Banja Luka, Goražde, Mostar, Travnik, Zenica, Novi Pazar, Zagreb do 2 zaposlenika, Ljubljana do 1 zaposlenika, Njemačka do 1 zaposlenika, Sjeverna Amerika do 1 zaposlenika, Australija do 1 zaposlenika, Austrija zajedno sa Švicarskom i Francuskom do 1 zaposlenika i Švedska, Norveška, Danska i Finska zajedno sa Beneluxom, Velikom Britanijom i Irskom do 1 zaposlenika.

Član 29.

Izborima za članove Sabora u pojedinim izbornim okruzima rukovodi komisija koju imenuje Glavna izborna komisija.

Član 30.

Kandidatske liste za izbor članova Sabora sačinjava Glavna izborna komisija na osnovu dostavljenih prijedloga okružne izborne komisije.

Na svakoj kandidatskoj listi za članove Sabora jednog izbornog okruga mora biti najmanje dvostruki broj predloženih kandidata od broja koji se za sabornike bira na dotičnom izbornom okrugu.

Pri sačinjavanju kandidatske liste obavezno se vodi računa o teritorijalnoj zastupljenosti kandidata.

Član 31.

Za članove Sabora na području dotičnog okruga izabrani su po regionalnoj zastupljenosti oni kandidati koji dobiju veći broj glasova.

Član 32.

Po izvršenom glasanju za članove Sabora komisija će zapisnički javno prebrojati glasove i glasačke listiće te ih zajedno sa potpisanim zapisnikom od komisije dostaviti Glavnoj izornoj komisiji na verifikaciju u roku od sedam dana.

Član 33.

Prilikom verifikacije izbora za članove Sabora, Glavna izborna komisija će voditi računa da izabran broj članova Sabora na svim izbornim okruzima iz reda zaposlenih u Islamskoj zajednici ne bude veći od jedne trećine.

Član 34.

Ukoliko su na izborima za organe Islamske zajednice, u skladu sa ovim Pravilima, dva ili više kandidata dobili isti broj glasova, izabran je između njih onaj kandidat koji je po godinama stariji.

Član 35.

Izabrani organi Islamske zajednice obavljaju svoju dužnost i poslije isteka mandata, sve do izbora, odnosno konstituiranja novih organa.

V MEŠIHATI

Član 36.

Izbore u Islamskoj zajednici u Srbiji - Sandžaku, u Hrvatskoj i u Sloveniji organizirat će i provesti mešihati u okviru rokova utvrđenih Ustavom Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i u skladu sa normativnim aktima koje će ovi mešihati donijeti, na koje saglasnost daje Sabor Islamske zajednice u BiH.

Mešihati su dužni u utvrđivanju izbornih pravila pridržavati se osnovnih izbornih načela navedenih u ovoj odluci.

VI ZAVRŠNE ODREDBE

Član 37.

O svim prigovorima na izborni postupak u prvom stepenu odlučuje Okružna izborna komisija, a u drugom stepenu odlučuje Glavna izborna komisija.

Glavna izborna komisija postupa kao prvostepeni organ po prigovorima na postupak izbora sabornika Islamske zajednice.

Rok za podnošenje prigovora je 8 dana od dana provođenja izbora.

Odluke Glavne izborne komisije su konačne i na njih ne postoji pravo prigovora, ali se u roku od 15 dana može pokrenuti postupak pred Ustavnim sudom Islamske zajednice.

Član 38.

Vanredni izbori provode se po postupku predviđenom Izbornim pravilima za redovne izbore.

Član 39.

Uputstvo o primjeni ovih izbornih pravila i provođenju izbora donosi Glavna izborna komisija.

Član 40.

Ova Izborna pravila stupaju na snagu danom njihovog usvajanja od strane Sabora Islamske zajednice čime prestaju da važe dosadašnja izborna pravila.

Član 41.

Autentično tumačenje odredaba Izbornih pravila daje Sabor.

Predsjednik Sabora IZ u BiH
Safet Softić

Broj: 64/14

Datum, 01. muharrem 1436. h.g.
25. oktobar 2014. godine

Na osnovu člana 71. Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini – prečišćeni tekst i člana 14. Poslovnika o radu Sabora Islamske zajednice, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na desetoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 01. muharrema 1436. h.g., odnosno 25. oktobra 2014. godine, na prijedlog Rijaseta Islamske zajednice, donio je

ODLUKU

o imenovanju članova

Ustavnog suda Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini

I.

Za članove Ustavnog suda Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu Ustavni sud) imenuju se:

Prof. Dr. Fikret Karčić
Prof. Dr. Sulejman Topoljak
Doc. Dr. Vedad Gurda
Husein Smajlović
Sabahudin Hajdarević

II.

Članovi Ustavnog suda iz tačke I. ove odluke imenuju se na mandatni period od šest godina koji počinje teći od dana polaganja zakletve.

III

Konstituiranje Ustavnog suda i polaganje zakletve će se obaviti na način propisan Pravilnikom o radu Ustavnog suda Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

IV.

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u *Glasniku Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 59/14

Datum, 01. muharrem 1436. h.g.
25. oktobar 2014. godine

Na osnovu člana 55. Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini – prečišćeni tekst i člana 13. Pravilnika o organizaciji i radu Rijaseta Islamske zajednice, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na desetoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 01. muharrema 1436. h.g., odnosno 25. oktobra 2014. godine, na prijedlog reisu-l-uleme, donio je

ODLUKU

o imenovanju direktora Uprave za vjerske poslove Rijaseta

I

Mr. Nusret Abdibegović imenuje se za direktora Uprave za vjerske poslove Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na mandat od četiri godine. Mandat imenovanog počinje danom donošenja ove odluke. Imenovanjem za direktora imenovani postaje član Rijaseta Islamske zajednice.

II

Imenovani će svoju dužnost obavljati u skladu sa Ustavom i drugim propisima Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

III

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i biće objavljena u *Glasniku Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 60/14

Datum, 01. muharrem 1436. h.g.
25. oktobar 2014. godine

Na osnovu člana 55. Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini – prečišćeni tekst i člana 13. Pravilnika o organizaciji i radu Rijaseta Islamske zajednice, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na desetoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 01. muharrema 1436. h.g., odnosno 25. oktobra 2014. godine, na prijedlog reisu-l-uleme, donio je

ODLUKU
o imenovanju direktora Uprave za obrazovanje i nauku

I

Dr. Amir Karić imenuje se za direktora Uprave za obrazovanje i nauku Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na mandat od četiri godine.

Mandat imenovanog počinje danom donošenja ove odluke.

Imenovanjem za direktora imenovani postaje član Rijaseta Islamske zajednice.

II

Imenovani će svoju dužnost obavljati u skladu sa Ustavom i drugim propisima Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

III

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i biće objavljena u *Glasniku Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 61/14

Datum, 01. muharrem 1436. h.g.

25. oktobar 2014. godine

Na osnovu člana 55. Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini – prečišćeni tekst i člana 13. Pravilnika o organizaciji i radu Rijaseta Islamske zajednice, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na desetoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 01. muharrema 1436. h.g., odnosno 25. oktobra 2014. godine, na prijedlog reisu-l-uleme, donio je

ODLUKU

o imenovanju direktora Uprave za ekonomske i finansijske poslove

I

Zejnib Rebihović imenuje se za direktora Uprave za ekonomske i finansijske poslove Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na mandat od četiri godine.

Mandat imenovanog počinje danom donošenja ove odluke.

Imenovanjem za direktora imenovani postaje član Rijaseta Islamske zajednice.

II

Imenovani će svoju dužnost obavljati u skladu sa Ustavom i drugim propisima Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

III

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i biće objavljena u *Glasniku Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 62/14

Datum, 01. muharrem 1436. h.g.
25. oktobar 2014. godine

Na osnovu člana 55. Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini – prečišćeni tekst i člana 13. Pravilnika o organizaciji i radu Rijaseta Islamske zajednice, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na desetoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 01. muharrema 1436. h.g., odnosno 25. oktobra 2014. godine, na prijedlog reisu-l-uleme, donio je

ODLUKU

o imenovanju direktora Uprave za pravne i administrativne poslove

I

Ismail Smajlović imenuje se za direktora Uprave za pravne i administrativne poslove Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na mandat od četiri godine.

Mandat imenovanog počinje danom donošenja ove odluke.

Imenovanjem za direktora imenovani postaje član Rijaseta Islamske zajednice.

II

Imenovani će svoju dužnost obavljati u skladu sa Ustavom i drugim propisima Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

III

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i biće objavljena u *Glasniku Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 63/14

Datum, 01. muharrem 1436. h.g.
25. oktobar 2014. godine

Na osnovu člana 55. Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini – prečišćeni tekst i člana 13. Pravilnika o organizaciji i radu Rijaseta Islamske zajednice, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na desetoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 01. muharrema 1436. h.g., odnosno 25. oktobra 2014. godine, na prijedlog reisu-l-uleme, donio je

ODLUKU

o imenovanju direktora Uprave za vanjske poslove i dijasporu

I

Razim Čolić imenuje se za direktora Uprave za vanjske poslove i dijasporu Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na mandat od četiri godine. Mandat imenovanog počinje danom donošenja ove odluke.

Imenovanjem za direktora imenovani postaje član Rijaseta Islamske zajednice.

II

Imenovani će svoju dužnost obavljati u skladu sa Ustavom i drugim propisima Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

III

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i biće objavljena u *Glasniku Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 02-03-3-2650-1/14

Datum: 10. muharrem 1436. h.g

03. novembar 2014. godine

Na osnovu člana 14. Statuta Radio-televizije Islamske zajednice „BIR“ d.o.o., razmatrajući zahtjev Nadzornog odbora RTV IZ-e „BIR“ d.o.o broj: 01-NO-257/14 od 12.09.2014. godine za davanje saglasnosti na imenovanje direktora RTV IZ-e „BIR“ d.o.o, Rijaset Islamske zajednice u BiH je na prvoj redovnoj sjednici održanoj 30. oktobra 2014. godine, dao sljedeću:

SAGLASNOST

na imenovanje direktora RTV IZ-e „BIR“ d.o.o

Daje se saglasnost na imenovanje Nedima Hrbata za direktora Radio-televizije Islamske zajednice „BIR“ d.o.o.

Obrazloženje

Nadzorni odbor Radio-televizije Islamske zajednice „BIR“ d.o.o obratio se Rijasetu zahtjevom broj: 01-NO-257/14 od 12.09.2014. godine za davanje saglasnosti na imenovanje direktora RTV IZ-e „BIR“ d.o.o.

Obzirom da je utvrđeno da je Nadzorni odbor RTV IZ-e „BIR“ d.o.o., usljed ukazane potrebe za imenovanje novog direktora, proveo propisanu proceduru u skladu sa Statutom RTV IZ-e „BIR“ d.o.o., te shodno tome i uputio zahtjev Rijasetu Islamske zajednice u BiH za davanje saglasnosti na imenovanje Nedima Hrbata za direktora, odlučeno je kao u dispozitivu.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-2850/14

Datum: 06. muharrem 1436. h.g.

30. oktobar 2014. godine

Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na svojoj prvoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 06. muharrema 1436. h.g., odnosno 30. oktobra 2014. godine u skladu sa odredbama člana 13. Pravilnika o organizaciji i radu Rijaseta, na prijedlog reisu-l-uleme donio je:

ODLUKU

o imenovanju rukovodioca Ureda za zekat

Član 1.

Elnur Salihović imenuje se za rukovodioca Ureda za zekat na mandatni period od četiri godine počev od 30. oktobra 2014. godine.

Član 2.

Imenovani je dužan svoje poslove obavljati u skladu sa normativnim aktima Islamske zajednice u BiH i drugim pozitivno-pravnim propisima.

Član 3.

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-2853/14

Datum: 06. muharrem 1436. h.g.
30. oktobar 2014. godine

Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na svojoj prvoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 06. muharrema 1436. h.g., odnosno 30. oktobra 2014. godine u skladu sa odredbama člana 13. Pravilnika o organizaciji i radu Rijaseta, na prijedlog reisu-l-uleme donio je:

ODLUKU

o imenovanju rukovodioca Ureda za društvenu brigu

Član 1.

Hamed Efendić imenuje se za rukovodioca Ureda za društvenu brigu na mandatni period od četiri godine počev od 30. oktobra 2014. godine.

Član 2.

Imenovani je dužan svoje poslove obavljati u skladu sa normativnim aktima Islamske zajednice u BiH i drugim pozitivno-pravnim propisima.

Član 3.

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-2854/14

Datum: 06. muharrem 1436. h.g.
30. oktobar 2014. godine

Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na svojoj prvoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 06. muharrema 1436. h.g., odnosno 30. oktobra 2014. godine u skladu sa odredbama Pravilnika o organizaciji i radu Rijasetu, na prijedlog reisu-l-uleme donio je:

ODLUKU
o imenovanju sekretara Rijaseta

Član 1.

Mensur Karadža imenuje se za sekretara Rijaseta

Član 2.

Imenovani je dužan svoje poslove obavljati u skladu sa normativnim aktima Islamske zajednice u BiH i drugim pozitivno-pravnim propisima.

Član 3.

Status sekretara Rijaseta biti će uređen normativnim aktima Islamske zajednice u BiH.

Član 4.

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-2852/14

Datum: 06. muharrem 1436. h.g.
30. oktobar 2014. godine

Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na svojoj prvoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 06. muharrema 1436. h.g., odnosno 30. oktobra 2014. godine u skladu sa odredbama člana 13. Pravilnika o organizaciji i radu Rijaseta, na prijedlog reisu-l-uleme donio je:

ODLUKU
o imenovanju rukovodioca izdavačkog centra El-Kalem

Član 1.

Mesud Smajić imenuje se za rukovodioca izdavačkog centra El-Kalem na mandatni period od četiri godine počev od 30. oktobra 2014. godine.

Član 2.

Imenovani je dužan svoje poslove obavljati u skladu sa normativnim aktima Islamske zajednice u BiH i drugim pozitivno-pravnim propisima.

Član 3.

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Datum: 06. muharrem 1436. h.g.
30. oktobar 2014. godine

Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na svojoj prvoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 06. muharrema 1436. h.g., odnosno 30. oktobra 2014. godine u skladu sa odredbama člana 13. Pravilnika o organizaciji i radu Rijaseta, na prijedlog reisu-l-uleme donio je:

ODLUKU
o imenovanju rukovodioca Ureda za hadž i umru

Član 1.

Nezim Halilović imenuje se za rukovodioca Ureda za hadž i umru na mandatni period od četiri godine počev od 30. oktobra 2014. godine.

Član 2.

Imenovani je dužan svoje poslove obavljati u skladu sa normativnim aktima Islamske zajednice u BiH i drugim pozitivno-pravnim propisima.

Član 3.

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja.
Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-2855/14

Datum: 10. muharrem 1436. h.g.
03. novembar 2014. godine

Na osnovu člana 17. Pravilnika o organizaciji i radu Rijaseta, razmatrajući Odluku Upravnog odbora Gazi Husrev-begove biblioteke broj: UO-17-03-2-505/14 od 29.09.2014. godine za davanje saglasnosti na imenovanje vršioca dužnosti direktora Gazi Husrev-begove biblioteke, Rijaset Islamske zajednice u BiH je na prvoj redovnoj sjednici održanoj 30. oktobra 2014. godine, dao sljedeću:

SAGLASNOST

na imenovanje vršioca dužnosti direktora Gazi Husrev-begove biblioteke

Daje se saglasnost na imenovanje Muhameda Hodžića za vršioca dužnosti direktora Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu.

Obrazloženje

Upravni odbor Gazi Husrev-begove biblioteke dostavio je Rijasetu Odluku broj: UO-17-03-2-505/14 od 29.09.2014. godine na davanje saglasnosti za imenovanje vršioca dužnosti direktora Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu.

Obzirom da je utvrđeno da su ispunjeni uslovi za imenovanje Muhameda Hodžića za vršioca dužnosti direktora Gazi Husrev-begove biblioteke, propisani normativnim aktima Rijaseta Islamske zajednice u BiH, odlučeno je kao u dispozitivu.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-08-2-3298/14

Datum: 17. safer 1436. h.g.

09. decembar 2014. godine

Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, na svojoj 2. redovnoj sjednici, održanoj u Sarajevu 26. muharrema 1436. h.g., odnosno 19. novembra 2014. godine, razmatrajući prijedlog za imenovanje Komisije za polaganje hifza, u skladu sa članom 19. Pravilnika o organizaciji i radu Rijaseta, donio je sljedeću

ODLUKU

o imenovanju Komisije za polaganje hifza

Član 1.

Ovom odlukom imenuje se Komisija za polaganje hifza kako slijedi:

- Hfz. Ismet Spahić, predsjednik
- Kurra hfz. Dr. Dževad Šošić, potpredsjednik
- Hfz. Mensur Malkić, član
- Hfz. Dževad Hrvačić, član
- Hfz. Haso Popara, član
- Hfz. Muhamed Čajlaković, član
- Hfz. AbduAziz Drkić, član

Član 2.

Ovom odlukom stavlja se van snage Zaključak broj: 02-MO-4184/2001. od 12. ša'bana 1422. h.g. odnosno 29.10.2001. godine.

Član 3.

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-3261/14

Datum: 13. safer 1436. h.g.

05. decembar 2014. godine

Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, na svojoj 2. redovnoj sjednici, održanoj u Sarajevu 26. muharrema 1436. h.g., odnosno 19. novembra 2014. godine, na osnovu člana 17. Pravilnika o organizaciji i radu Rijaseta, donio je sljedeću

ODLUKU
o imenovanju šefa Kancelarije reisu-l-uleme

Član 1.

Rifat Fetić imenuje se za šefa Kancelarije reisu-l-uleme počev od 01. novembra 2014. godine.

Član 2.

Na osnovu ove odluke izvršit će se odgovarajuće izmjene u ugovoru o radu broj: 03-07-1-2773-1/12 od 17. decembra 2012. godine, zaključenom između Rijaseta Islamske zajednice i imenovanog kojim su regulisani međusobni odnosi iz rada i po osnovu rada na temelju normativnih akata Rijaseta.

Član 3.

U skladu sa Odlukom o plaćama zaposlenih u Rijasetu i njegovim ustanovama broj: 01-SM-1208/08 od 11. marta 2008. godine i Pravilnika o radu u Rijasetu Islamske zajednice i njegovim ustanovama u Sarajevu, imenovani se raspoređuje u prvi platni razred.

Član 4.

Ovom odlukom stavlja se van snage Odluka broj: 03-07-1-2840/14 od 10. muharrema 1436. h.g., odnosno 03. novembra 2014. godine

Član 5.

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja.
Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2529-1/14

Datum, 13. safer 1436. h.g.

05. decembar 2014. godine

Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, na svojoj 2. redovnoj sjednici, održanoj u Sarajevu 26. muharrema 1436. h.g., odnosno 19. novembra 2014. godine, razmatrajući molbu Ahmeda Omerbašića za rehabilitaciju, donio je sljedeći

ZAKLJUČAK

Odbacuje se molba Ahmed-ef. Omerbašića za rehabilitaciju, jer nije protekao rok od 5 godina od pravosnažnosti rješenja o izricanju disciplinske mjere, kao uslov za razmatranje molbe za rehabilitaciju, a što je predviđeno članom 94. Pravilnika o imamima.

Husein ef. Kavazović

Reisu-l-ulema

Broj: 03-02-1-3250/14

Datum, 13. safer 1436. h.g.

05. decembar 2014. godine

Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, na svojoj 2. redovnoj sjednici, održanoj u Sarajevu 26. muharrema 1436. h.g., odnosno 19. novembra 2014. godine, razmatrajući prijedlog Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o vjeroučiteljima, donio je sljedeći

ZAKLJUČAK

Usvaja se prijedlog Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o vjeroučiteljima.

Husein ef. Kavazović

Reisu-l-ulema

Broj: 02-03-2-3072-1/14

Datum: 13. safer 1436. h.g.

05. decembar 2014. godine

Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, na svojoj 2. redovnoj sjednici, održanoj u Sarajevu 26. muharrema 1436. h.g., odnosno 19. novembra 2014. godine, donio je sljedeći

ZAKLJUČAK

Prihvata se prijedlog Instituta za islamsku tradiciju Bošnjaka da se umjesto Fuada Sedića i Almira Pramenkovića, iz reda zaposlenih u Upravni odbor Instituta imenuju mr. Đermana Šeta i mr. Sumeja Ljevaković. **da da se iz reda zaposlenih u Upravni odbor imenuju.**

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-08-2-3049-1/14
Datum: 13. safer 1436. h.g.
05. decembar 2014. godine

Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, na svojoj 2. redovnoj sjednici, održanoj u Sarajevu 26. muharrema 1436. h.g., odnosno 19. novembra 2014. godine, donio je sljedeći

ZAKLJUČAK

Studentima fakulteta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini čije su porodice pogođene posljedicama poplava i klizišta dodjeljuje se jednogodišnja stipendija u skladu s Pravilnikom o dodjeli stipendija.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3050-1/14
Datum: 13. safer 1436. h.g.
05. decembar 2014. godine

Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, na svojoj 2. redovnoj sjednici, održanoj u Sarajevu 26. muharrema 1436. h.g., odnosno 19. novembra 2014. godine, na osnovu člana 17. Pravilnika o organizaciji i radu Rijaseta, donio je sljedeći

ZAKLJUČAK

Daje se saglasnost na razrješenje prof. dr. Muharema Štulanovića dužnosti dekana Islamskog pedagoškog fakulteta u Bihaću.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3063-1/14

Datum, 13. safer 1436. h.g.

05. decembar 2014. godine

Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, na svojoj 2. redovnoj sjednici, održanoj u Sarajevu 26. muharrema 1436. h.g., odnosno 19. novembra 2014. godine, na osnovu člana 17. Pravilnika o organizaciji i radu Rijaseta, donio je sljedeći

ZAKLJUČAK

Daje se saglasnost da se prof. dr. Zuhdija Adilović imenuje za v.d. dekana Islamskog pedagoškog fakulteta u Zenici na mandatni period od 6 mjeseci.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3242/14

Datum, 13. safer 1436. h.g.

05. decembar 2014. godine

Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, na svojoj 2. redovnoj sjednici, održanoj u Sarajevu 26. muharrema 1436. h.g., odnosno 19. novembra 2014. godine, na osnovu člana 17. Pravilnika o organizaciji i radu Rijaseta, donio je sljedeći

ZAKLJUČAK

Daje se saglasnost da se prof. dr. Fuad Sedić imenuje za dekana Islamskog pedagoškog fakulteta u Bihaću.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-08-2-3005-1/14

Datum: 13. safer 1436. h.g.

05. decembar 2014. godine

Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, na svojoj 2. redovnoj sjednici, održanoj u Sarajevu 26. muharrema 1436. h.g., odnosno 19. novembra 2014. godine, na osnovu članova 17. i 20. Pravilnika o organizaciji i radu Rijaseta, donio je sljedeću

ODLUKU
o donošenju Nastavnog plana i programa medresa

I

Ovom Odlukom donosi se „Nastavni plan i program medresa“ koji je zajednički za medrese Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

II

Nastavni plan i program iz tačke I ove Odluke primjenjivat će se od 2014/15. školske godine.

III

Nastavni plan i program medresa iz tačke I ove Odluke sastavni je dio ove Odluke.

IV

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

| Sadržaj

Hutba

- 7 - 16 Ramiz Joldić • Vrijednost znanja sa stanovišta islama
223 - 234 Haris Islamčević • Znanstvene teme u Kur'anu Časnom
433 - 444 Hfz. Ismail Čehić • Hifz i motivacija za učenje
639 - 644 Bajramska hutba Reisu-l-uleme U Gazi Husrev-begovoj džamiji
843 - 848 Kurbanbajramska hutba Reisu-l-uleme

Islamske teme

- 235 - 252 Enes Martinović • Kur'anska etika mira i rata
253 - 266 Fadil Maljoki • Sunnet u djelu Muhammeda Asada
445 - 454 Prof. dr. hfz. Halil Mehtić • Važnost odgoja u islamskom učenju
455 - 466 Hfz. dr. Dževad Šošić • Kur'anski edeb - principi ophođenja prema Kur'anu
849 - 862 Enes Karić • Vječni Kur'ān, usmeni Kur'ān, pisani Kur'ān, transkripcija arapskog teksta Kur'āna
863 - 874 Hfz. Adnan Srebrenica • Muhammed, a.s. - zaštitnik dječijih prava
875 - 888 Dr. Nezir Halilović • Šta poučavamo, a šta smo naučili djecu? - Kada od Allaha molite Džennet, tražite Firdevs... (Hadis)

Aktuelne teme

- 17 - 40 Enes Karić • Savremeno islamsko mišljenje i odnos prema Martinu Lutheru i protestantizmu

- 41 - 58 **Abdulaziz Hodović** • Savremene krize mladih
- 267 - 286 **Doc. dr Fikret Bećirović** • Stoljetni demografski inženjering nad Bošnjacima (Bošnjaci u demografskoj strukturi BiH: od negiranja, asimiliranja, genocida do nacionalnog samoodređenja)
- 467 - 474 **Dr. Almir Fatić** • Na putu sunneta i džema'ata
- 475 - 484 **Dr. sci. Elvir Duranović** • Neke negativne posljedice narodnog vjerovanja u svetost Ajvaz-dedine stijene
- 699 - 716 **Muhamed Velić** • Upotreba i zloupotreba institucije fetve u kontekstu internetskih medija u Bosni i Hercegovini
- 1047-1056 **Elvedin Subašić** • Turizam - perspektive i mogućnosti Islamske zajednice u BiH

Izazovi vremena

- 287 - 304 **Rusmir Mahmutćehajić** • Porečena srijeda
- 485 - 496 **Rusmir Mahmutćehajić** • Porečena srijeda (nastavak iz prošlog broja)

Sufizam

- 717 - 724 **Hasan Džilo** • Odnos između *misaka*, *mi'radža* i ljubavi kroz sufijska iskustva

Kulturna baština

- 59 - 70 **hfz. Haso Popara** • Ko je i kada podigao današnju zgradu Kabe u Mekki?
- 71 - 80 **Dr. sc. Suadin Strašević** • Drvena džamija u Priluku
- 305 - 318 **Dženan Hasić** • Šejhu-l-islam mulla Fenari i komentar prve sure iz Kur'ana
- 319 - 332 **Nusret Kujraković** • Nacionalni spomenici Bosne i Hercegovine u Gradačcu
- 333 - 344 **Mr. sci Maksuda Muratović** • Prepiska između Ibn Sine i El-Birunija o Aristotelovim djelima Fizika i Knjiga o nebu
- 513 - 522 **Nusret Kujraković** • Nacionalni spomenici Bosne i Hercegovine u Gradačcu (nastavak iz prošlog broja)
- 523 - 538 **Azmir Jusufi** • Kulturno-obrazovni utjecaj Osmanlija u Prizrenu
- 725 - 742 **Prof. dr. Muhammed Muvaffak Arnaut** • Vakufnama Šahdidar, supruge Gazi Husrev-bega u Sarajevu
- 889 - 896 **Muhedin Spahić** • O musallama s posebnim osvrtom na banjalučku musallu
- 897 - 906 **Mina Kujović** • Kako je Edhem Mulabdić vidio vjersko i kulturno stanje Bošnjaka 1913. godine
- Tragom jednog arhivskog dokumenta
- 907 - 916 **Dr. sc. Suadin Strašević** • Rad šerijatskog suda u Tuzli u vrijeme Prvog svjetskog rata - Arhivski dokumenti sa komentarima
- 917 - 930 **Jusuf Džafić** • Gazi Hasan-paša Bogojević Hercegovac
- vitez bosanski

Iz muslimanske prošlosti

81 - 94 **Jusuf Džafić** • Prijevod jednog izvješća o Ahmed-paši Džezzaru Bošnjaku

Pogledi

- 497 - 504 **Ibrahim Šabić** • Osnove islamskog društvenog sistema
- 505 - 512 **Muamer Ćatić** • Humanost i univerzalnost islamske civilizacije
- 645 - 658 **Ekrem Tucaković** • Islamska zajednica i nevladine organizacije – potencijal za zajedničko dobro
- 659 - 676 **Ibro Mulić** • Islam i Zapad u djelu Murada Wilfrieda Hofmanna *Islam u trećem mileniju*
- 931 - 940 **Dženan Hasić** • Razumijevanje tesavvufa u djelu Huseina Đoze
- 941 - 954 **Abdulaziz Hodović** • Nasilje u porodici
- 1057-1076 **Damir Babajić** • Djela Muhameda Assada i njegova poruka Kur'ana
- 1077-1094 **dr. hfz. Elvir Duranović** • Narodna religija, narodni islam u Bosni i Hercegovini
- bosanski islam i islamska tradicija Bošnjaka – diferencirajući faktori

Prošlost, sadašnjost, budućnost

- 95 - 106 **Prof. dr. Jusuf Ramić** • Oslobođeni robovi (mevali) i njihov položaj u ranom muslimanskom društvu
- 963 - 974 **Mr. sci Maksuda Muratović**, prof. fizike • Korekcije Aristotelove fizike od strane Ibn Rushda i Al-Ghazalija

Portreti

- 345 - 356 **Suad Mahmutović** • Sadik-ef. Ribić, zaboravljeni krajiški alim i do-brotvor
- 1141-1146 **Haris Islamčević** • Znameniti Bošnjaci - rahmetli prof. Muhamed-ef. Fočak (1907–1978)

Osvrti

- 107 - 120 **Mr. Almir Hadžić** • Reformistička uloga Glasnika u periodu socijalističke Jugoslavije
- 357 - 362 **Dr. sc. Suadin Strašević** • Hadži hafiz Mehmed Teufik-ef. Azapagić 130 godina od nastanka djela „Risala o Hidžri“
- 1119-1124 **Zehra Alispahić** • Manifestacija Dani vakufa – priča o vakufu jezikom našeg vremena

Studije

- 539 - 550 **Mr. sci. Arifa Isaković** • Provođenje devširme u Bosni za vrijeme osmanske vladavine
- 677 - 698 **Enes Karić** • Dozini pogledi na “reformu šerijata“ (prema njegovom davno objavljenom tekstu - qāla wa qīla)
- 955 - 962 **Arsim Tarik Saliji** • Religioznost kosovskih Bošnjaka s posebnim osvrtom na mlade

- 1095-1106 Amrudin Hajrić • Povodi objavljivanja Kur'ana na arapskom jeziku
- 1107-1118 Adis Sultanović • Ljudsko dostojanstvo kao neotuđivo pravo čovjeka

Paralele

- 121 - 130 Ahmed Hatunić • Društveno-politički angažman žene u fetvama Jusufa Karadavija i Atijje Sakra

Alimi i godišnjice

- 743 - 748 Sedić Ishak • Sjećanja na naše alime Hadži Hafiz Fuad-ef. Subašić (1921.-1985.)
- 1125-1140 Enes Martinović • Mustafa Busuladžić: svjedok jedne epohe 100 g. od rođenja i 70 g. od smrti

Prikazi

- 131 - 136 Mina Kujović • Jusuf Mulić: *Muslimanske vjerske škole sarajevskih vakifa (1457-1952)*, Sarajevo, 2013, str. 271.

Knjige-časopici

- 363 - 368 Nevad Kahteran • Sociologija islama u fokusu (riječ o nekoliko recentnih publikacija)

Nove knjige

- 975 - 984 Prof. dr. Šefket Krčić • Prva monografija o Bošnjacima u Turskoj

Pozajmljeni stubci

- 137 - 146 Rešit Haylamat • Koliko je godina imala Aiša, r.a., kada se udala za Allahovog Poslanika, s.a.v.s.
- 369 - 380 Tefvik el-Sejf • Odnos vjere i države u Kraljevini Saudijskoj Arabiji i uloga vehabijskog pokreta u vlasti
- 551 - 566 Tefvik el-Sejf • Odnos vjere i države u Kraljevini Saudijskoj Arabiji i uloga vehabijskog pokreta u vlasti (nastavak iz prošlog broja)
- 749 - 760 Tefvik el-Sejf • Odnos vjere i države u Kraljevini Saudijskoj Arabiji i uloga vehabijskog pokreta u vlasti

Službeni dio

- 147 - 170 Aktivnosti Rijaseta
- 171 - 215 Dekreti
- 383 - 386 Aktivnosti Rijaseta
- 387 - 426 Dekreti
- 567 - 624 Aktivnosti Rijaseta
- 625 - 630 Dekreti
- 761 - 811 Aktivnosti Sabora
- 812 - 836 Dekreti
- 985 - 1040 Dekreti

فهرست

خطب الجمعة

- ١٦ - ٧ **رامز يولديتش**: أهمية العلم من وجهة النظر الإسلامي
٢٢٣ - ٢٣٤ **حارس إسلامتشفيتش**: الموضوعات العلمية في القرآن الكريم
٤٣٣ - ٤٤٤ **الحافظ إسماعيل تشيهيتش**: حفظ القرآن الكريم ودوافع تحفيظه
٩٤٦ - ٤٤٦ **خطبة** رئيس العلماء يوم عيد الفطر في مسجد الغازي خسرويك
٨٤٣ - ٨٤٨ **خطبة** رئيس العلماء يوم عيد الاضحى

موضوعات إسلامية

- ٢٣٥ - ٢٥٢ **أنس مارتينوفيتش**: الإخلاق القرآنية الخاصة بالسلام والحرب
٢٥٣ - ٢٦٦ **فاضل ماليوي**: السنة في مؤلفات محمد أسد
٤٤٤ - ٤٥٤ **د. الحافظ خليل مهيتش**: أهمية التربية في العقيدة الإسلامية
٤٥٥ - ٤٦٦ **د. الحافظ جواد شوشيتش**: آداب التعامل مع القرآن الكريم
٨٤٩ - ٨٦٢ **أنس كاريتش**: القرآن التكويني، القرآن في الصدور، القرآن في السطور، كتابة القرآن بالحروف
غير العربية
٨٦٣ - ٨٧٤ **عدنان سربريتسا**: محمد عليه السلام حاميا لحقوق الاطفال
٨٧٥ - ٨٨٨ **نذير خليلوفيتش**: ما الذي نلقيه للاطفال من الدروس وما الذي يستوعبونه من العلوم

موضوعات راهنة

- ١٧ - ٤٠ **أنس كاريتش**: الفكر الإسلامي المعاصر والنظرة إلى مارتن لوتر والبروتستانتية
٤١ - ٥٨ **عبد العزيز هودوفيتش**: أزمت الشباب المعاصرة
٢٦٧ - ٢٨٦ **د. فكرت بكروفيتش**: الهندسة الديموجرافية القرنية على البشائقة (البشائقة في التركيب

الديموجرافي للبوسنة والهرسك: من الإنكار والاندماج والإبادة إلى التقرير الذاتي لمصريهم)

٤٦٧ - ٤٧٤ د. **المير فاتيتش** : في طريق السنة والجماعة

٤٧٥ - ٤٨٤ د. **الحافظ أوير دورانوفيتش** : بعض نتائج سلبية لاعتقاد العامة البوشناقية بقداصة

صخرة أيفاز ددة

٦٩٩ - ٧١٦ **محمد ويليتش** : استعمال وسوء استعمال مؤسسة الإفتاء في سياق شبكة الاتصالات العالمية

في البوسنة والهرسك

١٠٤٧-١٠٥٦ **ألودين سوباشيتش** - السياحة : تطلعات وإمكانات الطائفة الإسلامية في البوسنة والهرسك

تحديات الزمان

٢٨٧ - ٣٠٤ رسمير ماهموت تشهايتش : الإربعاء المنفي

٤٨٥ - ٤٩٦ **رسمير ماهموت تشهايتش** : الإربعاء المنفي (تتمة من العدد السابق)

التصوف

٧١٧ - ٢٤٧ **حسن جيلو** : العلاقة ما بين الميثاق والمعراج والحب من خلال التجربة الصوفية

تراث ثقافي

٥٩ - ٧٠ **حاسو بوبارا**: من الذي شيد المبنى الحالي للكعبة ومتى تم تشييده

٧١ - ٨٠ **ساؤدين ستراشفيتش** : المسجد الخشي في بريلوك

٣٠٥ - ٣١٨ جنان هاسيتش : شيخ الإسلام ملا فناري وشرح السورة الأولى من القرآن الكريم

٣١٩ - ٣٣٢ نصرت كويراكوفيتش : الإنصاب التذكارية الإهلية للبوسنة والهرسك في مدينة غراداتشاتس

٣٣٣ - ٣٤٤ مقصودة مراتوفيتش : مكاتبة بين ابن سينا والبروني حول كتابي الطبيعة والسماء

لإرسطوطالس

٥١٣ - ٥٢٢ نصرت كويراكوفيتش : الإنصاب التذكارية الإهلية للبوسنة والهرسك في مدينة غراداتشاتس

(تتمة)

٥٢٣ - ٥٢٨ **أزمير يوسف** : التأثير الثقافي التعليمي للعثمانيين في بريزرن

٧٢٥ - ٧٤٢ **محمد موفق عرنعوط** : وقفية شاه ديدار - زوجة الغازي خسروك في سرايفو

٨٨٩ - ٨٩٦ **مهدين سباهيتش** : عن المصليات بلمحة خاصة إلى المصلى ببانيا لوكا

٨٩٧ - ٩٠٦ **مينا كويوفيتش** : الحالة الدينية والثقافية للشبانقة عام ١٩١٣م كما رآها أدهم ملابديتش

٩٠٧ - ٩١٦ **سعادين ستراشفيتش** : عمل المحكمة الشرعية بتوزلا أثناء الحرب العالمية الأولى - وثائق

أرشيفية مع التعليقات

٩١٧ - ٩٣٠ **يوسف جافيتش** : الغازي حسان باشا بوغوفيتش هرسكوفاتس

من ماضي المسلمين

٨١ - ٩٤ **يوسف جافيتش**: ترجمة خبر من أخبار أحمد باشا الجزار البوشنايي

تحديات الزمان

٤٨٥ - ٤٩٦ **رسمير ماهموت تشهايتش** : الإربعاء المنفي (تتمة من العدد السابق)

النظرات

- ٥٠٤ - ٤٩٧ إبراهيم شايبيتش : أسس النظام الاجتماعي الإسلامي
٥٠٥ - ٥١٢ معمّر تشايتش : إنسانية الحضارة الإسلامية وعموميتها
٦٤٥ - ٦٥٨ أكرم توتساكوفيتش : المشيخة الإسلامية والمؤسسات غير الحكومية - مورد للخير المشترك
٦٥٩ - ٦٧٦ إيرو موليتش : الإسلام والغرب في مؤلفات مراد ويلفرد هوفمان
٩٣١ - ٩٤٠ جنان هوسيتش : معنى التصوف في مؤلفات حسين جوزو
٩٤١ - ٩٥٤ عبد العزيز هودوفيتش : أعمال العنف داخل الأسرة
١٠٥٧-١٠٧٦ دامر بابايتش - مؤلفات محمد أسد وترجمته للقرآن الكريم
١٠٧٧-١٠٩٤ ألوير درانوفيت - التدين الشعبي: إسلام الجماهير في البوسنة والهرسك - تراث إسلامي لدى البشانقة - عوامل مفرقة

الماضي، الحاضر، المستقبل

- ٩٥ - ١٠٦ يوسف راميتش: العبيد العتق (الموالي) ووضعيتهم في المجتمع الإسلامي المبكر
٩٦٣ - ٩٧٤ مقصودة مراتوفيتش : تصحيحات على علم الطبيعة من قبل ابن رشد والغزالي

شخصيات

- ٣٤٥ - ٣٥٦ سعاد ماهموتوفيتش : صادق أفندي ريبيتش، عالم وصاحب خيرات منسي من كراينا
١١٤١-١١٤٦ حارث إسلامجويتس - من مشاهير البشانقة: الأستاذ المرحوم له محمد فوجاك (١٩٧٨-١٩٠٧)

اللمحات

- ١٠٧ - ١٢٠ م. أمير حجيتش: الدور الإصلاحي لمجلة «البلاغ» في فترة يوغسلافيا الاشتراكية
٣٥٧ - ٣٦٢ د. سعداين ستراشفيتش : الحاج الحافظ محمد توفيق أفندي آزاباغيتش، ١٣٠ عاما على نشأة كتاب رسالة الحجرة
١١١٩-١١٢٤ زهرة علي سباهيتس - برنامج أيام الوقف - قصة الوقف بتعبير معاصر

دراسات

- ٥٣٩ - ٥٥٠ م. عارفة إيساكوفيتش : إجراء الدوشرمة (خطف الأطفال) في البوسنة والهرسك في أثناء الحكم العثماني
٦٧٧ - ٦٩٨ أنس كاريتش : نظر جوزو إلى الإصلاحات في الشريعة الإسلامية (حسب مقالة له نشرت قديما بعنوان «قال وقيل»)
٩٥٥ - ٩٦٢ أرسيم طارق صالح : تدين بشانقة كوسوفو بلمحة خاصة إلى الشباب
١٠٩٥-١١٠٦ أمرودين هايريتش - أسباب نزول القرآن باللغة العربية
١١٠٧-١١١٨ عادس سلطانوفتس - حرمة الإنسان: حق لازم للإنسان

النظائر

- ١٣٠ - ١٣١ أحمد هاتونيتش : التوظيف الاجتماعي السياسي للمرأة في فتاوى يوسف القرزاوي وعطية صقر

العلماء والذكريات السنوية

٧٤٣ - ٧٤٨ سيديتش إسحاق : ذكريات لعلمائنا - الحاج الحافظ فؤاد أفندي سوباشيتش (١٩٢١-١٩٨٥)
١١٢٥-١١٤٠ أنس مارتينوفيتس - مصطفى بوسولاجيتس: شاهد عصر - في مناسبة مائة عام من ولادته
وسبعين عاما من وفاته

تقديم الكتب

١٣١ - ١٣٦ مينا كويوفيتش : يوسف موليتش: المدارس الدينية الإسلامية لواقفي سرايفو،
سرايفو، ٢٠١٣م، ٢٧١ صفحة

تقديم الكتب

٣٦٣ - ٣٦٨ نواد قاهتران : صوصيولوجيا الإسلام في البؤرة (كلمة عن بضع نشرات جديدة)

الكتب الجديدة

٩٧٥ - ٩٨٤ شفكت كرتسييتش : أول دراسة أحادية عن البشائقة في تركيا

مقتطفات

١٣٧ - ١٤٦ رشيد هايلامات : كم كان عمر عائشة رضي الله عنها حين زواجها برسول الله
صلى الله عليه وسلم

٣٦٩ - ٣٨٠ توفيق السيف : علاقات الدين والدولة في المملكة العربية السعودية ودور الحركة
الوهابية في السلطة

٥٥١ - ٥٦٦ توفيق السيف : علاقات الدين والدولة في المملكة العربية السعودية ودور الحركة الوهابية
في السلطة (تممة)

٧٤٩ - ٧٦٠ توفيق السيف : علاقات الدين والدولة في المملكة العربية السعودية ودور الحركة الوهابية في
السلطة

رسميات

١٤٧ - ١٧٠ نشاطات المشيخة الإسلامية

١٧١ - ٢١٥ قرارات التوظيف والعزل عن الوظيفة

٢٨٣ - ٢٨٦ نشاطات المشيخة الإسلامية

٣٨٧ - ٤٢٦ قرارات التوظيف والعزل عن الوظيفة

٥٦٧ - ٦٢٤ نشاطات المشيخة الإسلامية

٦٢٥ - ٦٣٠ قرارات التوظيف والعزل عن الوظيفة

٧٦١ - ٨١١ نشاطات المجلس الاعلى

٨١٢ - ٨٣٦ قرارات التوظيف والعزل عن الوظيفة

٩٨٥ - ١٠٤٠ قرارات التوظيف والعزل عن الوظيفة

١١٤٧-١٢٣٦ نشاطات المشيخة الإسلامية

| Contents

Khutba

- 7 - 16 Ramiz Joldic • The Value of Knowledge from the Point of View of Islam
- 223 - 234 Haris Islamcevic • Scientific Themes in the Qur'an
- 433 - 444 Hfz. Ismail Čehić • Hifz i motivacija za učenje
- 639 - 644 Eid Message/Khutba of Raisu-I-Ulama
Held in the Gazi Husrev-bey Mosque
- 843 - 848 Eid al-Adha Message/Khutba of Raisu-I-Ulama

Islamic Themes

- 235 - 252 Enes Martinovic • Qur'anic Ethics of Peace and War
- 253 - 266 Fadil Maljoki • Sunnah in the Work of Muhammed Asad
- 445 - 454 Prof. Dr. Hfz. Halil Mehtic • The Importance of Upbringing in Islamic Teachings
- 455 - 466 Hfz. Dr. Dzevad Susic • Qur'anic Edeb (Behavior)
– Principles of Treatment of the Qur'an
- 849 - 862 Enes Karic • Eternal Qur'an, Oral Qur'an, Written Qur'an,
Transcription of the Arabic Text of the Qur'an
- 863 - 874 Hfz. Adnan Srebrenica • Muhammad, a.s.,
- A Protector of Children's Rights

- 875 - 888 Dr. **Nezir Halilovic** • What We Teach and What We have Taught Children?

Current Themes

- 17 - 40 **Enes Karic** • Contemporary Islamic Thought and Its Relation to Martin Luther and Protestantism
- 41 - 58 **Abdulaziz Hodovic** • Contemporary Crises of Youth
- 267 - 286 **Dr. Fikret Bećirović** • Centuries-Old Demographic Engineering against Bosniaks (Bosniaks in the Demographic Structure of Bosnia-Herzegovina: from Denial, Assimilation and Genocide to National Self-Determination)
- 467 - 474 **Dr. Almir Fatic** • On the Path of Sunna and Jama'a
- 475 - 484 **Dr. Hfz. Elvir Duranovic** • Some Consequences of a Belief in the Sanctity of the Ajvaz-Dedo's Rock
- 699 - 716 **Muhamed Velic** • The Use and Misuse of the Institution of Fatwa in the Contest of Internet Media in Bosnia-Herzegovina
- 10-47-1056 **Elvedin Subasic** • Tourism - Prospects and Opportunities of the Islamic Community in Bosnia and Herzegovina

Challenges Of Time

- 287 - 304 **Rusmir Mahmutcehajic** • The Denied Wednesday
- 485 - 496 **Rusmir Mahmutcehajic** • The Denied Wednesday (continued from the last issue)

Cultural Heritage

- 59 - 70 **Haso Popara** • Who and when has Erected Present-day Building of the Ka'ba in Mecca?
- 71 - 80 **Dr. Sc. Saudin Strasevic** • The Wooden Mosque in Priluk
- 305 - 318 **Dzenan Hasic** • Shaikh Al-Islam Mulla Fenari and a commentary of the First Surah of the Qur'an
- 319 - 332 **Nusret Kujrakovic** • National Monuments of Bosnia-Herzegovina in Gradacac
- 333 - 344 **Mr. Sci. Maksuda Muratovic** • The Correspondence between Ibn Sina and Al-Biruni on the works of Aristotle: The Physics and The Book of Heaven.
- 513 - 522 **Nusret Kujrakovic** • National Monuments of Bosnia-Herzegovina in Gradacac (continued from the last issue)
- 523 - 538 **Azmir Jusufi** • Ottomans' Cultural-Educational Influence in Prizren
- 725 - 742 **Muhammad Muvaffak Arnaut** • Waqfnama of Shahdidar, the wife of Gazi Husrev-bey in Sarajevo
- 889 - 896 **Muhedin Spahic** • About Musallas with Special Reference to Banja Luka Musalla
- 897 - 906 **Mina Kujovic** • How did Edhem Mulabdić see Religious and Cultural Situation of Bosniaks in 1913?

- 907 - 916 **Dr. Sci. Suadin Strasevic** • The Work of the Sharia Court in Tuzla During the First World War - Archival Documents with Comments
- 917 - 930 **Jusuf Dzafic** • Gazi Hasan Pasha Bogojevic Hercegovac – The Bosnian Knight

From The Muslim Past

- 81 - 94 **Jusuf Dzafic** • Translations of one report on Ahmed Pasha Jazzar Bosniak

Challenges Of Time

- 485 - 496 **Rusmir Mahmutcehajic** • The Denied Wednesday (continued from the last issue)

Reviews

- 497 - 504 **Ibrahim Sabic** • Basics of Islamic Social System
- 505 - 512 **Muamer Catic** • Humanity and Universality of Islamic Civilization
- 645 - 658 **Ekrem Tucakovic** • The Islamic community and NGOs – Potential for a Common Good
- 659 - 676 **Ibro Mulić** • Islam and the West in the Work of Murad W. Hofmann
- 931 - 940 **Dzenan Hasic** • Understanding Tasawwuf in the Work of Husein Dozo
- 941 - 954 **Abdulaziz Hodovic** • Domestic Violence
- 1119-1124 **Zehra Alispahic** • The Event “Days of Waqfs” - TheStory of Waqf in the Language of Our Time

Past, Present, Future

- 95 - 106 **Prof. Dr. Jusuf Ramic** • Freed Slaves and their Status in a Society
- 963 - 974 **Maksuda Muratovic, MA Sci.** • Corrections of Aristotle’s Physics by Ibn Rushd and Al-Ghazali

Portraits

- 345 - 356 **Suad Mahmutovic** • Sadik-ef. Ribic, the Forgotten Scholar and Benefactor of Kraina Region
- 1141-1146 **Haris Islamcevic** • Famous Bosniaks - the Late Professor Muhamed-Efendi Focak (1907-1978)

Views

- 107 - 120 **Mr. Almir Hadzic** • Reformist Role of the Herald in the Period of Socialist Yugoslavia
- 357 - 362 **Dr. Sc. Saudin Strasevic** • Hajji Hfz. Mehmed Teufik-ef. Azapagic One Hundred and Thirty Years after the Occurrence of “The Risalah on Hijrah”
- 1057-1076 **Damir Babajic** • The Works of Muhammad Asad and his Message of the Qur’an
- 1177-1094 **Dr. Hfz. Elvir Duranovic** • Folk Religion, Folk Islam in Bosnia and Herzegovina - Bosnian Islam and Islamic Tradition of Bosniaks - Differentiating Factors

Studies

- 539 - 550 Mr. Sci. Arifa Isaković • Conducting Devshirm in Bosnia During the Ottoman Rule
- 677 - 698 Enes Karic • Djozo's Views on the "Reform of Shari'a"
(in his long-published text: *Qala wa Qila*)
- 955 - 962 Arsim Tarik Saliji • Religiosity of Kosovo Bosniaks with a Special Focus on Young People
- 1095-1106 Amrudin Hajric • Reasons for the Qur'an to be Revealed in Arabic
- 1107-1118 Adis Sultanovic • Human Dignity as an Inalienable Human Right

Parallels

- 121 - 130 Ahmed Hatunic • Socio-political involvement of women in fatwas of Jusuf Qaradawi and Atiyye Sakr

'Alims and Anniversaries

- 743 - 748 Sedić Ishak • The Memory of our scholars:
Hajji Hfz. Fuad ef. Subasic (1921 – 1985)
- 1125-1140 Enes Martinovic • Mustafa Busuladzic: Witness of an Era - 100 years since the birth and 70 years since the death

Reviews

- 131 - 136 Mina Kujovic • Jusuf Mulic: Muslim religious schools built by Sarajevo waqifs (1457-1952), Sarajevo, 2013. Pages: 271.

Books And Magazines

- 363 - 368 Nevad Kahteran • Sociology of Islam in Focus of the Word on Several Recent Publications

New Books

- 975 - 984 Dr. Sefket Krcic • The First Monograph on Bosniaks in Turkey

Lent Columns

- 137 - 146 Reshit Haylamat • How old was Aisha r. a. when she married the Prophet s.a.w.s.
- 369 - 380 Tevfik-ef. Sejf • The Relations between Religion and State in the Kingdom of Saudi Arabia and the Role of Wahhabi Movement in Government
- 551 - 566 Tevfik-ef. Sejf • The Relationship of Religion and State in the Kingdom of Saudi Arabia and the Role of the Wahhabi Movement in Government (continued from last issue)
- 749 - 760 Tevfik el-Sejf • The Relationship between Religion and State in the Kingdom of Saudi Arabia and the Role of the Wahhabi Movement in Government

Official Part

- 147 - 170 Activities of the Riyasat
- 171 - 215 Decrees
- 383 - 386 Activities of the Riyasat

387 - 426	Decrees
567 - 624	Activities of the Riyasat
625 - 630	Decrees
761 - 811	Activities of the Sabor
812 - 836	Decrees
985 - 1040	Decrees
1146-1236	Activities of the Riyasat

Napomene saradnicima

Glasnik je zvanično glasilo Rijasete Islamske zajednice BiH. Izlazi dvomjesečno. Objavljuje akademske članke, istraživačke i stručne radove, prevedene tekstove, prikaze knjiga iz oblasti vjerskih disciplina i islamske/bošnjačke kulturne baštine kao i službena akta organa Rijasete Islamske zajednice u BiH. Objavljuje i radove iz drugih oblasti po odluci urednika. Glasnik nastoji popularizirati naučna istraživanja iz oblasti islamskih nauka i kulturne baštine Bošnjaka te informirati čitaoce o radu službi i institucija Rijasete IZ-e.

Svi objavljeni radovi odobreni su od strane urednika. Akademska, pravna i jezička odgovornost je na autorima radova. Osnovni jezik Glasnika je bosanski. Prilikom pisanja radova primjenjuje se norma Pravopisa bosanskog jezika sa fonetskom transkripcijom dok se naučna tran-

skripcija primjenjuje u uskostručnim tekstovima. Vrstu naučne transkripcije bira autor. Radovi mogu sadržavati arapski, turski, perzijski kao i druge jezike u transkripciji. Dostavljeni radovi su predmet provjere urednika u smislu akademskih i tehničkih kriterija. Autori prihvataju redakcijske intervencije u tekstu.

Radovi se mogu poslati putem maila glasnik_riz@yahoo.com ili na adresu: Gazi Husrev-begova 56a, 71000 Sarajevo. Rad mora biti u Microsoft Wordu ne veći od 10 stranica formata A4, font Times New Roman. Slike i svi drugi prilozima moraju biti priloženi odvojeno.

Sva prava zadržana. Nijedan dio Glasnika ne može biti umnožavan, pohranjivan u sisteme za umnožavanje bez prethodnog dopuštenja Uredništva i autora tekstova, izuzev kratkih navoda u naučne svrhe.

ISSN 1512-6609, ISSN 2233-095X (Online)

Izdavač: RIJASET ISLAMSKJE ZAJEDNICE U BOSNI I HERCEGOVINI. Urednik: MUSTAFA PRLJAČA; tehnički urednik: SUAD PAŠIĆ lektura: TARIK JAKUBOVIĆ; dizajn korice: TARIK JESENKOVIĆ; prijevod na arapski jezik: NURKO KARAMAN; prijevod na engleski jezik: IFET MUSTAFIĆ. DTP: El-Kalem. Štampa: Štamparija BLICDRUK, d.o.o. - Sarajevo; Uredništvo i administracija: 71000 Sarajevo, Gazi Husrev-begova br. 56A, telefon: 033/532-255, fax: 033/441-800, e-mail: glasnik_riz@yahoo.com. Glasnik izlazi dvomjesečno. Rukopise slati na adresu Uredništva. Rukopisi se ne vraćaju. Štampani tiraž 2000 primjeraka. Cijena Glasnika iznosi 10 KM. Uplata u KM na žiro-račun 1602005500015065 kod VAKUFSKE BANKE DD Sarajevo - uz naznaku za Glasnik. Glasnik je upisan u registar javnih glasila u Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta pod brojem 446 od 27. 08. 1994. godine.